

YARGI ETİĞİ ve MESLEKİ KİMLİK

Ahmet FIRAT

**YARGI ETİĞİ
VE
MESLEKİ KİMLİK**

Ahmet FIRAT

ANKARA - 2017

TÜRKİYE ADALET AKADEMİSİ

YARGI ETİĞİ VE MESLEKİ KİMLİK

Birinci Baskı : Ağustos 2017
ISBN : 978-605-9095-36-5
Genel Editör : Ertan AYDIN
Editör ve Yayın Danışmanı : Dr. Yasin ÇEVİK - Menekşe ÖRME
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü : Fethullah SOYUBELLİ
Kapak Tasarım ve Hazırlayan: Menekşe ÖRME

TÜRKİYE ADALET AKADEMİSİ
Ahlatlıbel Mah. İncek Şehit Savcı Mehmet Selim Kiraz Bulvarı
Çankaya/ANKARA

Tel : (0 312) 489 81 80
Fax : (0 312) 489 81 01
web : www.taa.gov.tr
e-posta : taa@adalet.gov.tr

Baskı:
Ankara Açık Ceza İnfaz Kurumu İş Yurdu Müdürlüğü Matbaası,
İstanbul Yolu 13. Km. Ergazi, ŞAŞMAZ/ANKARA

*Bu kitabımı, haklı ya da haksızın kimliğine
bakmaksızın hep haklının yanında olan
hukukçulara ithaf ediyorum.*

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	9
I – GENEL OLARAK.....	11
ETİK VE AHLÂK	11
ETİK	13
MESLEKÎ ETİK	15
AHLÂK.....	20
TOPLUM HAYATINI DÜZENLEYEN KURALLAR.....	24
II- ETİK VE YARGI ETİĞİ İLE İLGİLİ KAYNAK VE BELGELER.....	29
A - ULUSLARARASI BELGELER.....	29
• Birleşmiş Milletler Yargı Bağımsızlığı Temel İlkeleri	29
• Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi	30
• Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Sözleşmesi	30
• Evrensel Hâkimler Şartı	31
• Hâkimlerin Statüsüne İlişkin Avrupa Şartı.....	31
• Birleşmiş Milletler Bangalor Yargı Etiği İlkeleri.....	31
• Savcılar İçin Etik ve Davranış Biçimlerine İlişkin Avrupa Esasları “Budapeşte İlkeleri”	31
• Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi	31
• Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)	32
• Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Yargısal Etik Hakkında Kararı	34
• Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme	34
• Venedik Komisyonunun Yargı Sisteminin Bağımsızlığı Hakkındaki Raporu	35
• Avrupa Birliği Üye Devletleri Bakanlar Komitesinin, Ceza Adaleti Sisteminde Cumhuriyet Savcısının Rolü Hakkında Rec(2000)19 Sayılı Tavsiye Kararı.....	35
• Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin (CM) Kamu Görevlileri Davranış Kurallarına Dair R (2000) 10 Sayılı Tavsiye Kararı	35

• Hâkimlerin Bağımsızlığı Etkinliği ve Sorumlulukları Hakkında Üye Devletlere Yönelik CM/Rec(2010) 12 sayılı Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Tavsiye Kararı.....	35
• Suçların Önlenmesine ve Suçluların Islahı Üzerine Havana Kuralları	35
• Avrupa Hâkimleri Danışma Konseyi (CCJE) Görüşleri	35
• Avrupa Yargı Kurulları Ağı (ENCJ)’nın Disiplin Prosedürlerine İlişkin Asgari Standartlar ve Hâkimlerin Sorumluluğuna İlişkin Raporu	36
• Uluslararası Savcılar Birliğinin (IAP) Savcıların Cezai Meselelerde Karşılıklı Yasal Destek Almalarına Dair Temel Kılavuzu (En İyi Uygulamalar Serisi Sayı 4)	36
ARİSTOTELES - NİKOMAKHOS’A ETİK	36
MAGNA CARTA LİBERTATUM	40
(Büyük Özgürlük Fermanı)	40
EDWARD F. HENNESSEY – EXCELLENT JUDGES (MÜKEMMEL HÂKİMLER)	41
1 - Mükemmelliğin Objektif Delilleri:	42
2 - Mükemmelliğin Sübjektif ve Kişisel Esasları:	44
B - TÜRK HUKUK MEVZUATI	49
(TARİHİ VE ULUSAL BELGELER).....	49
1 - KAMU GÖREVLİLERİ ETİK MEVZUATI	54
2 -YARGI ETİĞİ MEVZUATI	57
2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası	64
2802 Sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu.....	64
6087 Sayılı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu ..	65
3628 Sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu,.....	65
5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu	65
2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu	65
2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun	65
6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu	65

2247 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun.....	66
2797 sayılı Yargıtay Kanunu	66
2575 sayılı Danıştay Kanunu	66
2527 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu	66
353 sayılı Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu	66
İSLÂM HUKUKUNDA YARGI ETİĞİ VE İLKELERİ.....	67
HAZRETİ ÖMER'İN ADALETİ.....	69
HZ. ALİ'NİN MİSİR VALİSİ MÂLİK B. EŞTER'E GÖNDERDİĞİ EMİRNAME	72
YUSUF HAS HACİP - <i>KUTADGU BİLİĞ</i>	73
NİZAMÜLMÜLK – SİYASETNAME (SİYER'L MÜLÜK).....	76
MAVERDİ – EL-AHKÂMÜ'S SULTÂNİYE	76
İMAM GAZALİ - DEVLET ADAMLARINA ALTIN ÖĞÜTLER....	78
KOÇİ BEY - <i>RİSALELER</i>	79
MECELLE-İ AHKÂM-I ADLİYE.....	80
III – HÂKİMLER İÇİN ETİK İLKELERİ	83
BAĞIMSIZLIK	86
TARAFSIZLIK.....	106
DOĞRULUK VE TUTARLILIK	112
DÜRÜSTLÜK.....	113
EŞİTLİK	124
EHLİYET VE LİYÂKAT.....	129

IV- SAVCILAR İÇİN ETİK İLKELERİ.....	147
Savcıların Temel Görevleri.....	149
Savcıların Genel Olarak Meslekî Hareket Tarzları.....	152
Savcıların Ceza Yargılaması Çerçevesinde Meslekî Davranışı.....	155
Savcıların Özel Davranışları.....	168
V - AVUKATLAR İÇİN ETİK İLKELERİ	169
VI - ADLİYE ÇALIŞANLARI İÇİN ETİK İLKELERİ	176
VII- ETİK-DİSİPLİN İLİŞKİSİ	181
HÂKİM-SAVCILARA VERİLEN DİSİPLİN CEZASI KARARLARINDAN BAZI ÖRNEKLER.....	184
VIII-YARGI ETİĞİ KONUSUNDA BAZI ÜLKE UYGULAMA ÖRNEKLERİ.....	188
AVRUPA ÜLKELERİNDE YARGISAL DAVRANIŞ KURALLARINA İLİŞKİN GENEL DURUM	184
AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE YARGISAL DAVRANIŞ KURALLARINA İLİŞKİN DÜZENLEME VE UYGULAMALAR.....	189
KANADA YARGI KONSEYİNİN HAKİMLER İÇİN PRENSİPLERİ	190
İTALYADA YARGISAL DAVRANIŞ KURALLARI	190
IX - SONUÇ	193
KAYNAKÇA	196

ÖNSÖZ

Dünyada ve ülkemizde iletişim teknolojisinin hızla ilerlemesi ışığında, artık herşeyin duyulur, görülür ve tartışılır hale gelmiş olması hasebiyle etik, özellikle de ‘Yargı Etiği ve Meslekî Kimlik’ konuları önem arz eder olmuştur.

Şu hususu açıkça ifade etmeliyim ki, yargıda etik değer ve kodlarını belirleme gibi zor ve çetrefilli bir iddianın içinde olmamız söz konusu değildir. Yargıda etik değer ve kodları belirleyip uygulamaya koymak, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ile Yüksek Mahkemelerin yetkisinde ve çalışma sahasında olan bir konudur.

Türkiye Adalet Akademisi’nde verilmekte olan aynı isimdeki ders konularına uygun olarak bu kitapta; konuyla ilgili olduğu düşünülen, yasal hükümler, antlaşmalar, sözleşmeler, kararlar, bildiriler, ulusal ve uluslararası belgeler, antik çağdan beri süregelen filozof ve fikir adamlarının görüşleri ile uygulamada karşılaşılan olumlu-olumsuz örneklerle yer verilerek bu alana bir ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Yargı etiği ile ilgili belgelere her zaman için çeşitli kaynaklardan ulaşmak imkanı bulunduğuundan -kitabın hacmini büyütmemek amacına da matuf olarak- belge metinlerinin kitabın sonuna konulması yoluna gidilmemiştir.

Kitapta; genel olarak etik ve ahlâk kavramları üzerinde durulduktan sonra, ulusal ve uluslar arası belgeler ışığında; hâkim, savcı, avukat, bilirkişi ve adliye çalışanlarıyla ilgili yargı etiği kuralları örnekleriyle irdelenmiş, olan ve olması gerekenler belirtilerek çözüm önerileri getirilmiştir. Ayrıca, etik-disiplin ilişkisi konularında uygulamadan örnekler verilmiş ve karşılaştırma bakımından başka ülkelerdeki yargı etiği kurallarına da değinilmiştir.

Malum olduğu üzere, yargı etiğinin temelini evrensel değerler ve ilkeler oluşturmaktadır. Bu değerler ve ilkelerin olmadığı yerde yargı etiğinden bahsedilemez.

Adalet haklarla ilgili olduğundan, adalet duygusu haklar bilincine yer verecek şekilde etik değerlerden beslenmelidir. Adalet algısının temelleri; kişisel çıkar, ideoloji, kültür, gelenek, görenek gibi öğelerden oluşmamalıdır. Bir milletin fertlerinin adalete verdikleri değer, o milletin medeniyet seviyesini gösteren bir ölçüttür. Tarihte şahit olunmuştur ki; adalet bulunmayan yerde, baskı, zulüm, kötülük ve huzursuzluk var demektir. Bir ülkede adalet sistemi güvenilir hale gelmiş ve itibarını kaybetmişse, o ülkede tehlike çanları çalıyor demektir. Diğer kurumlardaki bozukluk geç hissedilir ve zamanla telafi yoluna gidilebilir. Ancak adalet sistemindeki bozulma ‘tuzun kokması’ demektir ki, bunun sonuçları çok daha ağır olacaktır. Ünlü Filozof Konfüçyüs’ün deyişiyle, “Ada

let kutup yıldızı gibi yerinde durur ve kalan herşey onun etrafında döner.”

Hâkim-savcı, kendisine verilmiş olan geniş yetkileri hakkı, hak sahibine teslim edip adaleti tesis etmek yerine, kendi menfaati, egosunu tatmin, siyasi emel ya da başka bir yönde kötüye kullanırsa, bir felaketin timsali olmuş demektir.

Kitabın yazımı aşamasındaki katkılarından dolayı değerli meslektaşım Hasan Dudaklı ve (E) Albay Av. Murat Durmuş’a, kaynak temininde emeğini esirgemeyen Hâkim Fethullah Soyubelli’ye ve kitabın basımında emeği geçen Türkiye Adalet Akademisi çalışanlarına teşekkürü bir borç bilirim.

Bu eserin, tüm yargı çalışanlarına faydalı olması ümit ve dileğiyle!..

Ahmet FIRAT

I – GENEL OLARAK

I. ETİK VE AHLÂK

Aklın kontrolüne giren: ‘hükümdar’, bedenın (nefsin) kontrolüne giren: ‘köle’ olur.

Etik ve ahlâk kavramı ve aralarındaki yakın ilişki, tarihin antik çağlarından beri gündeme gelmiş ve filozoflar tarafından felsefi bağlamda tartışılmıştır. Ancak, bu karmaşık ahlâk ve etik kuramları bitmiş ve tamamlanmış değildir.¹

Platonculuk, Aristoteles öğretisi, Kyrenesciler, Epikürcülük, Kınıkçılık, Stoacılık, Spinoza Felsefesi, Faydacılık, Kantçı Etik vb.gibi ‘Klasik Etik’te: “*İnsanlar için iyi hayat nedir?*”ve “*İnsanlar nasıl davranmalıdır?*” sorularına cevap aranmış ve zihni karışan insanlara öğüt arayışı çabası içerisinde olunmuştur.²

Aristoteles, *Nikomakhos’a Etik* isimli kitabında bu sorulara cevap aramış ve birinci soruya, “*İnsan için iyi hayat mutluluk hayatıdır.*”, ikinci soruya ise, “*İnsanlar mutluluğu elde edecek şekilde davranmalıdırlar.*” diye cevap vermiştir.

Aristoteles’in “altın orta” felsefesine göre, “*Mutluluğu elde etmek için insanlar itidalli davranmalı, iki aşırı uç arasındaki ortaya ulaşma çabası içerisinde olmalıdır.*” O’na göre mutluluk, “*Ruhun erdeme uygun etkinliğidir.*”³

Aristoteles’e göre iyi eylem, “ancak iyi insanın yaptığı bir eylem olabilir. Bu durumda ortak olanı ise, ancak iyi insan, ancak bilen insan doğru olarak bulabilir. İyi (mutlu) insan, hayatı boyunca sırf kendileri için aranan erdemlere uygun eylemde bulunan, dış olanaklara da yeterince sahip olan insandır. İyi ve mutlu insan, sırf kendileri için erdemleri yaşam boyunca sürekli olarak gerçekleştiren, bu eylemleri huy edinmiş, bunları yapa yapa olduğu gibi olan insandır. Böylece iyi insanın belli başlı üç özelliği: Sırf kendisi için seçilmesi, başka birşeye araç olmaması, kendi kendine yeter olması ve bunun sürekli olmasıdır.”⁴

¹ Mehmet Türkeri, *Etik Kuramları*, s. 157

² Türkeri, *Etik Kuramları*, s. 139

³ Türkeri, *Etik Kuramları*, s. 23-26

⁴ Kuçuradi, *İnsan ve Değerleri*, s. 83-84

“Modern Etik’te ise; klasik etikteki bu soruların ve verilecek cevapların anlamlarının yeteri kadar açık olmadığı, bu yüzden bunların ‘felsefi çözümleme’ yoluyla, anlamlarının açığa kavuşturulması çabasına girilmiştir. Bu yüzden ‘modern etiği’, ahlâk kuramını çözümlemeye çalışan felsefe dalı olarak da tanımlayabiliriz. Çözümlemenin işlevi, soruyu nasıl cevaplamamızı bilecek şekilde kesin hale getirmektir. Öncelikle öğütlerde kullanılan ‘iyi’, ‘kötü’, ‘yanlış’, ‘-meli,-malı’ gibi terimlerin anlamını çözümlediğimizde başarılı olabiliriz.”⁵

“Etik üzerine yazılan el kitaplarının çoğuna göre etik, şu gelişme çizgisini izlemiştir: Eski Yunan etiği mutlulukçu etik idi (Eski Yunan filozofları, mutlu olmak için “*ne yapmamız gerekir?*” veya “*nasıl yaşamamız gerekir?*” sorularını yanıtlamaya çalışmışlardır). Kant’la deontolojik etik (yani evrensel geçerliliği olan formal “yasalar” getirmeye çalışan etik) başladı. 20. yüzyılda (Max Scheler, ve Nicolai Hartmann’la) değerler etiği başlıyor. Günümüzde de etiğin ulaştığı nokta meta-etiktir (yani norm önermelerini çözümlemeye ve temellendirmeye ya da temelini bulmaya çalışan etik).”⁶

Günümüzde, kamu ve özel sektörde baş gösteren yolsuzluk, adam kayırma, yozlaşma ve çürümüşlük gibi toplum vicdanını derinden etkileyen olayların artması ve bunların önlenememesi ve yapanın yanına kâr kalması, toplumda etik ve ahlâk kavramının önemini artırmıştır. Yönetimde; tarafsızlık, dürüstlük, şeffaflık, hesap verebilirlik, kamu yararını gözetme, sosyal adalet vb. gibi kavramlar önem arz etmeye başlamıştır. Ülkemizde, 24 Mart 2014 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunan 4982 sayılı ‘Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’yla birlikte şeffaflık konusunda önemli bir adım atılmıştır.

Vatandaşın devlet yönetimine ve kurumlarına karşı güvensizliğinin aşılması ve yeniden güven duymasının tesisi için etik ve ahlâk kurallarının belirlenmesi önem kazanmaya başlamıştır. Özellikle, siyaset ve yargının rolü ve etkinliği

⁵ Türkeri, *Etik Kuramları*, s. 139-140

⁶ Harun Tepe, *Etik ve Meslek Etikleri*, s. 30 (1996 yılında Ankara’da düzenlenen “Felsefi Etik ve Meslek Etikleri” seminerinde İonna Kuçuradi tarafından yapılmış olan sunumdan)

dikkate alındığında, bu kurumların etik kuralları diğerlerine göre daha da bir önem kazanmıştır.

Kısaca etik ve ahlâk kavramları üzerinde durmak gerekirse şu tespitleri yapabiliriz.

ETİK

Etik; Yunanca da alışkanlık, karakter ve davranış anlamına gelen “*ethos*” sözcüğünden türetilmiş olup, felsefenin ahlâki değerlerini inceleyen bilim dalıdır.⁷

Etik; insanların kurduğu bireysel ve toplumsal ilişkilerinin temelini oluşturan değerleri, kuralları, normları, doğru-yanlış ya da iyi-kötü gibi ahlâki açıdan araştıran bir felsefe disiplini.

Kısaca etik; kişinin davranışlarına temel olan ahlâk ilkelerinin tümünü içeren ahlâk felsefesidir.⁸ İnsana yapması ya da yapmaması gereken şeyleri öneren bir değerler bütünü, doğru ile yanlış ölçütüdür.

“Etik; bir yazı, bir beyan ve bir bilgi değil, bir davranış ve yaşam biçimidir.”⁹

Sözlük anlamı olarak etik; bir toplumda, belli bir yaşam anlayışından kaynaklanan ve mutlak olarak iyi olduğu düşünülen davranış kurallarının tümü olarak da tanımlanabilir.

“Etik ilişki, belirli bir bütünlüğü olan bir kişinin başka insanlara yönelik eylemleriyle yaşayarak var kıldığı ilişkiler türüdür. Bunun dışında, diğer bütün insanlararası ilişkiler, bir grup üyesi olan kişinin içinde bulunduğu veya kurduğu ilişkilerdir. Ne var ki, yaşamda kişinin bir grup üyesi olarak kurduğu bütün ilişkilerin temelinde etik bir ilişki söz konusudur, ya da bu ilişkiler, sonunda gelip etik bir ilişkiye dayanır.”¹⁰

⁷ Wikipedia, the free encyclopedia.

⁸ Türkeri, *Etik Değer*, s. 13

⁹ HUKAB, *Etik Değerler “Ethics”*, s.7

¹⁰ İonna Kuçuradi, *Etik*, s. 5

Maalesef, etik uygulamalar bakımından masum bir dünyada yaşamıyoruz. Daha çok, kötü duyguların egemen olduğu bir dünyada yaşıyoruz. Bu sebeplerden ötürü ‘değer’ ve ‘değerler’ bilgisine ihtiyacımız bulunmaktadır. Bu bilgi eşliğinde yapılan değerlendirmelerle de, insan olmaya yabancı kalmamız mümkün olmayacaktır. O halde insan olarak birbirimizin yüzüne bakabilmemiz için insanlığa yabancı olmamamız gerekmektedir.¹¹

Prof. Dr. İnayet Aydın’a göre başlıca etik değerler şunlardır:¹²

◦ Adalet ◦ Eşitlik ◦ Doğruluk ve Dürüstlük ◦ Tarafsızlık ◦ Sorumluluk ◦ İnsan hakları ◦ Hümanizm ◦ Bağlılık ◦ Hukukun Üstünlüğü ◦ Sevgi ◦ Hoşgörü	◦ Saygı ◦ Tutumluluk ◦ Demokrasi ◦ Olumlu İnsan İlişkileri ◦ Hizmet Standartlarının Yükseltilmesi ◦ Şeffaflık ◦ Hak ve Özgürlükler ◦ Emegın Hakkını Vermek ◦ Yaş Dışı Emirlerle Karşı Direnme.
---	--

Bazı etik dışı davranışlar ise:

◦ Ayrımcılık ◦ Kayırma ◦ Rüşvet ◦ Mobbing (Psikolojik Yıldırma) ◦ İhmal ◦ İstismar (sömürü) ◦ Bencillik ◦ Yolsuzluk	◦ Şiddet-Baskı-Saldırganlık ◦ İş İlişkilerine Politika Karıştırma ◦ Hakaret ve Küfür ◦ Bedensel ve Cinsel Taciz ◦ Görev ve Yetkinin Kötüye Kullanılması ◦ Dedikodu ◦ Zimmet
--	---

olarak sayılabilir.

¹¹ Gülriz Uygur, “Türkiye’de Yargı Etiğinin Güçlendirilmesi Projesi” kapsamında 19 Nisan 2016 günü Ankara’da düzenlenen *Yargı Etiği İhtiyaç Analizi Çalıştayı*’ndaki sunumdan.

¹² www.aso.org.tr - Prof. Dr. İnayet Aydın, *Kamuda Etik -Sunum-* (Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi)

MESLEKÎ ETİK

“İş hayatı denilen şeyin iş değil, hayat olduğunu geç kalmadan öğrenin.”

(B.C. Forbes)¹³

Meslekî etik; meslekî davranışla ilgili neyin doğru, neyin yanlış, neyin iyi, neyin kötü olduğu yönündeki inançlara dayalı ilkeler ve kurallar bütünüdür. Kısaca, kamu görevlisinin görevini yaparken ya da herhangi bir meslek mensubunun mesleği ile ilgili bir eylemde bulunurken mesleğin gerektirdiği normlar ve kurallar dairesinde hareket etmesidir. Meslek etiğinin en önemli yanlarından biri, dünyanın neresinde olursa olsun, aynı meslekte çalışan bireylerin bu davranış kurallarına uygun davranmalarının gerekli olmasıdır. Böylece meslek etiğinde daha çok küresel ortak normlar konulma çabası içerisinde olduğu görülmektedir. Aynı meslekten bireylerin birbirleriyle ilişkilerinde belli davranış kalıplarına uymaları meslek etiğinin gereğidir.¹⁴ Meslek ahlâkı (etiği), mesleğin bazı faaliyetlerini dıştan tarif etmekten ziyade, meslek mensuplarının ruhlarında, düşüncelerinde birlik oluşturmak gayesindedir.¹⁵

Antik çağdan itibaren “*Loncalar*” ve Selçuklu döneminden itibaren “*Ahilik*” önemli meslek teşkilatları olarak fonksiyon icra etmişlerdir.

Kamu yönetiminde etik, yöneticilerin karar alırken ve bunu uygulayıp kamu hizmetlerini yerine getirirken uymaları gereken, tarafsızlık, dürüstlük, eşitlik, sosyal adalet, kendi menfaatini düşünmeme, ayrımcılık yapmama, şeffaflık, hesap verebilirlik gibi bir takım ahlâki ilkeleri ihtiva eder. Dolayısıyla, kamu yönetiminde, toplumun geniş kesimlerini etkileyen kararları veren meslek gruplarından beklenen etik standartları daha da yüksek olmaktadır.

Denilebilir ki, toplumda kaç çeşit meslek varsa bir o kadar da ahlâkî (etik) davranış kuralı vardır.¹⁶ “Hiçbir sosyal faaliyet

¹³ Vecdi Aral, *Toplum ve Adaletli Yaşam*, s. 81

¹⁴ Aydın, a.g.e.

¹⁵ Emile Durkheim, *Meslek Ahlâkı*, s. 52

¹⁶ Can Tuncay, *Hukuksal Etik (Legal Ethics) Ders Notları*, s. 4

şekli yoktur ki, kendine mahsus bir ahlâk disiplinine ihtiyaç göstermesin. Gerçekten, geniş olsun, dar olsun, her sosyal grup bölümlerden kurulu bir bütündür. Bu bütün ise kendisini teşkil eden ve sonuncu unsur olan fertlerin birikmesinden kurulur. Böyle bir grubun tutunabilmesi için her bölümün, sanki yalnızmış, yani kendisi bütün değilmiş gibi değil, aksine bütünün devamını sağlayacak şekilde davranması gerekir. Bir cemiyet müessesesi, bir ahlâk disiplini olmadan yaşayamaz.¹⁷

Meslek etiği kuralları, kişinin kendi itibarının korunması için değil, bizzat mesleğin itibar ve değerinin korunması için belirlenmiştir. Bu yüzden, kamu görevlisinin ve meslek mensubunun her hal ve durumda etik kurallarına uyması ve bu duruma dikkat etmesi gerekir.¹⁸

Kamu yönetiminde etik, bir durum değil, bir faaliyettir ve iyi yönetimin temelidir. Bundan dolayı da yönetimin şekli, kurumları ve yasaları ne kadar iyi olursa olsun, eğer çalışanlar erdemli hareket etmiyor ve üzerine düşeni etik çerçevesinde hakkıyla yerine getirmiyorsa o yönetimin başarılı olma şansı çok az demektir. Bu sebepten etik davranışın desteklenmesi, devletin işleyişinin temelini oluşturan ve süregelen bir yönetim biçimidir.

Çalışmanın etik bir değer üretebilmesi için ‘erdem’in ‘amaç’ edinilmiş olması gerekir. Eğitim-öğretim ve çalışmanın temel amacı; ‘iyi insan olmak’ ya da ‘erdemli bir hayat sürmektir.’ İnsanın hayatı erdemi amaç edinerek yaşanması halinde bir anlam ifade eder. Böylece de, eğitim-öğretim ve çalışmanın; para, mal-mülk, makam-mevki, yeme-içme, cinsellik, sağlık, güzellik, haz, prestij vb.gibi şeylere ‘araç’ edilmemesi, aksine bunların erdemi kazanma yolunda kullanılması gerekir. Eğer erdem yerine yukarıda saydıklarımız amaç edinilirse yani herşey faydacılık ölçütüyle değerlendirilir, her durum paraya tahvil edilme amacını taşırsa o zaman insanoğlu bunlara kısa yoldan ve farklı şekillerde ulaşmanın yollarını arar ki bunun sonucu da o kişi ve toplum için bir felaket olabilir. Oysa ki erdem (fazilet) sayesinde paraya ve diğer eşyaya sahip olmak da mümkündür.

¹⁷ Emile Durkheim, *Meslek Ahlâkı*, s. IX, 25

¹⁸ Sarı, a.g.e., s. 15-17,41-42

“Tüm çabanı para kazanmaya, ün ve şeref kazanmaya yöneltiyorsun, hakikat ve anlamayla hiçbir zaman ilgilenmekten, ruhun nasıl mükemmelleştirileceğine kafa yormamaktan sıkılmıyor musun?”

Şimdiye dek genç, yaşlı fark etmeksizin, bedeninizi düşünmek, paranın peşinden gitmek yerine ruhunuzu mükemmelleştirmek için çaba harcamanız gerektiği konusunda durmadan çalıştım. Bireysel ya da kamusal işlerde erdemden zenginlikten doğmadığını, ancak zenginliğin erdemden doğduğunu hep söyledim.” (Aristoteles)¹⁹

Düşünce tarihinde dört temel erdemden söz edilir ki bunlar da: °Bilgelik (hikmet) °İtidal (iffet) °Yiğitlik (cesaret) ve °Adalettir. Diğer erdemler bu dört temel erdem kapsamında değerlendirilebilir.²⁰

Bir kurumda etik değerlerin yerleşip etkinleşmesinde en önemli rol yöneticilere düşmektedir. Kamuda yönetici durumunda olanların, idare ettiği insanlara karşı davranışları yapıcı, işbirliği sağlayıcı, yetkiyi tabana yayarak inisiyatif tanıyıcı, çalışanlara sorumluluk verdiği hususlarda doğru iş yaptığı takdirde her zaman arkasında olduğunu ve onu yalnız bırakmayacağını hissettirici tarzda olmalıdır. Davranışlarını söz ve emirlerle ifade etme yerine bizzat yapıp uygulayarak göstermelidir. Bir kurumda, uyumlu ve mükemmel bir çalışma düzenli ile üstün başarı ancak bu sayede sağlanabilir. Bir yönetici her daim aklında tutmalıdır ki, *“Akıllı insan kendi aklını kullanır; çok akıllı insan kendi aklıyla beraber başkalarının aklını da kullanır.”*²¹ Çünkü, kurumda çalışanların aklının ürünü de o yöneticinin başarı hanesine yazılacaktır. Otorite; baskı, korku ve yıldırma yöntemiyle değil, sevgi ve ümit vurgusu ve algısıyla gösterilirse pozitif bir anlam ifade edebilir. Yüzde yüze yakın doğru olduğu görülen bir tespittir ki, bir yönetici, kendi amirine dalkavukluk yapıyor ve onun gözüne girmek için halden hale giriyorsa, idare ettiği insanlara mobbing uyguluyor,

¹⁹ a) Ahmet Cevizci, *Platon- Sokrates'in Savunması*, s. 210-211; b) Adnan Güriz, *Hukuk Felsefesi*, s. 150

²⁰ Türkeri, *Etik Değer*, s. 40, 50, 158, 162

²¹ Ahmet Fırat, *Torosların Ehmeti*, s. 425

kendi başarısızlığının sorumluluğunu onlara yüklüyor, ortaya çıkan olumsuz bir durumdan kendisini kurtarmak için onların zarar görmesine bilerek göz yumuyor demektir. Bu durum ise çalışanlar açısından; baş edilemeyen stres, işten kaçma isteği, bireysel tükenmişlik, özgüvenin yitirilmesi, bağlılık ve sadakatın azalması ve iş kalitesinin önemsenmemesi gibi neticeleri getirir ki bu da sonuçta kurumun itibarının azalmasına ya da yok olmasına yol açabilir.²²

“Layık olmadan devletin makamlarına atananlar; astlarını ısıtır; üstlerine kuyruk sallarlar.” (İmam Gazali)

“Dalkavukluğun sağladığı çıkar, dürüstlüğün kazandırdığı faydadan daha fazla olursa, o ülke batır.” (Montesquieu)²³

Bir görevli ya da kişi sürekli konuşuyor, fikir ve öneriler ileri sürüyor, ancak özellikle önerdiği, konuştuğu ve iddia ettiği konularda hiçbirşey yapmıyorsa bu durum o kişinin ahlâken iyi olduğunu göstermez.²⁴ *İnsanların sözleriyle yaşamları arasında bir uyum varsa bu sözleri doğru kabul edilir, yoksa ciddiye alınmaması gerekir.*²⁵ Ziya Paşa ne güzel söylemiş, *“Ainesi iştir kişinin lafa bakılmaz/şahsın görünür rütbe-i aklı eserinde”* diye!..

*“Dikkat ederseniz en iyi işçiler nasıl iş gördüklerini söylemekten aciz kimselerdir. Buna karşılık, yaptıklarını çok iyi anlatan kimselerin elinden iyi iş çıktığı pek görülmez. Her iş üzerinde kendini dinletecek şekilde güzel konuşmasını çok iyi bilen birini tanıırım ki, kendisine senede yüz binlerce gelir getiren bir serveti acınacak bir şekilde elinden kaçırdı.”*²⁶

*“Kişiler yaşadıklarıyla kendilerini ortaya koymak zorundadırlar. Yoksa insan, insan olmaktan çıkar, batan gemilerde kaçışan farelere dönerdi.”*²⁷

²² Sarı, a.g.e., s. 45-49

²³ Kırklar Kulübü Yayınevi, (Aysel Ünal), *Batının Kırk Işığı*, s. 18

²⁴ Türkeri, *Etik Bilinç*, s. 32

²⁵ Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik*, s. 230

²⁶ Montaigne, *Denemeler*, s. 96 (Kitap II, bölüm XX)

²⁷ Kuçuradi, *Etik*, s. 82

“Bizi güçlü yapan yediklerimiz değil hazmettiklerimizdir. Bizi zengin yapan kazandıklarımız değil muhafaza ettiklerimizdir. Bizi bilgili yapan okuduklarımız değil kafamıza yerleştirdiklerimizdir. Bizi sevimli yapan başkalarına verdiğimiz öğütler değil davranışlarımızdır.” (Francis Bacon)²⁸

Kamu görevlisinin, kamu mallarını hor ve savurgan kullanması başlıca etik ihlalidir. Buna karşın kamu görevlisi, herhangi bir sorunla karşılaşmamak ve sorumluluk almamak için gerektiği halde kamu mallarını hiç kullanmaz ya da kullanılmasına müsaade etmezse bu durum da etik ilkelerine aykırılık teşkil eder.²⁹

*“Bir etik ilişkide bir davranış, saçaklı bir düğümden çıkan bir ip ucudur. Diğer iplerden hangisinin bu ucun devamı olduğunu anlamak için, düğüme sabırsızlanmadan bakan gözler, aynı zamanda becerikli parmaklar gerekli. Ayrıntılardaki farkları gören gözler ve en sıkı düğümü hafifçe gevşetmeğe alışkın parmaklar.”*³⁰

“Muvaffakiyet kılavuzların en iyisi, güzel ahlâk arkadaşların en hayırlısı, akıl dostların en mükemmeli, edep mirasların en yararlısıdır. Kendini beğenmekten daha kötü bir yalnızlık yoktur. Söyleyenin kim olduğuna değil, ne söylediğine bak. Tamahkârlığa dayanan kardeşlik son bulmaya mahkumdur.

Asıl zenginlik akıllı olmak, asıl fakirlik cahil olmaktır.

Bugün çalışma günüdür, hesap yoktur. Yarın hesap günüdür, çalışma yoktur.” (Hz. Ali)³¹

²⁸ HUKAB, *Etik Değerler “Ethics”*, s. 11

²⁹ Türkeri, *Etik Bilinç*, s. 38-39

³⁰ Kuçuradi, *Etik*, s.23

³¹ Mete, *a.g.e.*, s. 36, 38, 45

AHLÂK

Ahlâk; Arap dilinde, biyolojik yapımızın dışındaki yapımızı ifade eden “**hulk**” kelimesinin çoğuludur, ancak günlük dilde tekil olarak kullanılır. Bazen gönül ile idrak ettiğimiz yapı olarak da belirtilebilmektedir. Latince kökenli olan “**moralis**” sözcüğü de benzer anlam ifade eder.³²

Ahlâk, toplumlar tarafından benimsenmiş olan ve toplum içinde insanların davranışlarını ve ilişkilerini düzenleyen davranış ve ilkeler bütünüdür. Ahlâk, bir değer alanıdır ve doğru ya da yanlış ayırma ölçütüdür.

Sözlük anlamı olarak ahlâk; insanın yaradılıştan sahip olduğu veya terbiye ile kazandığı niteliklerdir.³³

“... ahlâk: kişilerarası ilişkilerde davranışlara ilişkin geçerli (bir grupta, belirli bir zamanda ya da genel olarak geçerli olan, olması istenen) çeşitli değer yargıları sistemleri olarak karşımıza çıkmaktadır.”³⁴

Antik Çağ filozoflarından Epikuros’a göre ahlâk, “İnsanın neye yöneleceğini ve neden kaçınacağını gösteren ölçütler dizisidir. Bu ölçütler insana neyi arayacağını ve nasıl mutlu olacağını da gösterir.”³⁵

Konfüçyüs’e göre iyi ahlâk, “İnsan sevgisidir. Kendine yapılmasını istemediğin şeyi başkalarına yapmamandır!”³⁶

Kant’a göre; “Eylemde bulunurken kişinin ‘ana amacı’ kendine ve başkasına insan olarak muamele ekmekse, yani kendini ve başkasını sırf araç olarak değil, amaç olarak da görüyorsa, eylemi ahlâksal değer taşır.”³⁷

Emile Durkheim’e göre ahlâk; “hareketimizi önceden tayin eden, muayyen hallerde nasıl hareket etmek gerektiğini gösteren bir *hareket kaideleri sistemi*dir.”³⁸

³² Türkeri, *Etik Değer*, s. 17,19

³³ Semseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî - Temel Türkçe Sözlük*.

³⁴ Prof. Dr. Gülriz Uygur, *a.g.e.*, s.15

³⁵ Ayhan Aydın, *Felsefe Düşünce Tarihi*, s. 31-32

³⁶ Aydın, *a.g.e.*, s. 97

³⁷ Kuçuradi, *Etik*, s. 68

³⁸ Emile Durkheim, *Meslek Ahlâkı*, s. XXV

Durkheim'e göre ahlâkın üç ögesi bulunmaktadır:

1. Toplumsal gruplara bağlanma,
2. Bağlı olduğu grubun ahlâk anlayışına (kuralına) saygılı davranma,
3. Disiplin anlayışı,

Buna göre; “ahlâklı davranmak için disipline saygılı olmak ve bir gruba bağlanmak yetmez, ayrıca bir kurala saygılı olarak ve kendimizi ortaklaşa bir ideale adanarak bilinçli davranmamız gerekir.”³⁹

“Gerçek yetim anadan, babadan yoksun olan değil, akıldan ve ahlâktan yoksun olandır.”

(Hz.Ali)⁴⁰

Günümüzde etik ile ahlâk genellikle eş anlamlı olarak kullanılsa da, gerçekte farklı anlamlar taşımaktadırlar. ‘Etik, ahlâk felsefesi demektir ve ahlâk alanıyla ilgili düşünme, sorgulama, analiz, biçimlendirme ve temellendirme disiplindir. Ahlâk ise, tıpkı sanat ve din gibi bir değer alanıdır.’⁴¹ Genel anlamda, iyi-kötü değerlendirmesine tâbi olan herşeyi kapsayan alanı ifade eder.

Tarih boyunca yapılan tanımlardan hareketle ahlâkta üç unsurun var olduğunu görmekteyiz: Birincisi, insanda var olan yapıyla ilgisidir. İkincisi, topyekün bir hayat felsefesini ifade etmesidir. Üçüncüsü, davranışı yöneten ilkeler ve kurallar anlamındadır. Şu halde ahlâk felsefesi dediğimiz etik, bu üç alanla ilgili rasyonel, tutarlı, sistemli bir soruşturma alanını ifade etmektedir.⁴² Etik, doğru ve yanlış davranış teorisi, ahlâk ise etiğin günlük hayatta görünen hali, pratikteki ifadesidir denilebilir.⁴³

³⁹ Emile Durkheim, *Ahlâk Eğitimi*, s. 121

⁴⁰ Mete, *a.g.e.*, s. 37

⁴¹ Türkeri, *Etik Değer*, s. 1x

⁴² Türkeri, *Etik Bilinç*, s. 21

⁴³ a) Sarı, *a.g.e.*, s. 24; b) Tuncay, *a.g.e.*, s. 3

Ahlâkın, iyi-kötü değer ölçütünün geçerli olduğu bir kapsam alanını ifade ettiği düşünülürse, etik bu kapsamdaki şeyler üzerinde konuşmayı, değerlendirmeyi, temellendirmeyi, sorgulamayı ve bilinçlenmeyi ifade eder.⁴⁴

Ahlâk bize birşeyin bilgisini vermez. Esasen ahlâkın böyle bir amacı da yoktur. İnsanların benzer davranışta bulunması olarak kabul edilir. Ahlâkın değeri koruma iddiasında bulunduğu görülür, ancak bir şeyin bilgisi söz konusu olmadığı için, iddia edilen değer çoğu zaman bir değer değildir. Bu ayrımlarda bulunulmayı mümkün kılan ise etikdir.⁴⁵

Ahlâk kuralları görelidir ve toplumsal ‘değer yargıları’nı içerir. Bu yüzden ahlâk normları; toplumlara, toplum içindeki mevcut topluluklara, bölgelere, zaman dilimlerine, şartlara ve eğitim düzeyine göre değişebilir. Etik değerler ise, daha evrensel olarak kabul edilmektedir. Ahlâk kuralları çoğu zaman etik ilkelerle çelişebilir. Bazı toplumlarda var olan ‘kan davası’, ‘töre cinayeti’ gibi toplumsal değerler o toplumda ahlâki olarak değerlendirildiği halde etik değerler ile çatışmaktadır.

Ahlâkın çokluğuna karşı etik tektir. Etiğin evrensel olması sebebiyle, ahlâk kavramını da içine aldığı söylenebilir.

“Görgü kuralları ve yaşam tarzlarının da modası var. Fransızlar, kralın yaşına göre adet değiştiriyorlar. Hükümdar isterse milletini ciddileştirmeyi dahi başarabilir. Prens kendi karakterini saraya, saray şehre, şehir de taşraya aşıyor. Hükümdarın ruhu, diğer tüm ruhlara biçim veren bir kalıp!”⁴⁶

“Hangi ahlâk değerleri sistemine inanırsak inanalım, toplumsal ilişkilerimizde kibritin yardımına koşan körüğe değil, ırmak üstünde köprülere el vermek vicdan borcumuz olsa gerek.”⁴⁷

⁴⁴ Türkeri, *Etik Değer*, s. 17

⁴⁵ Gülriz Uygur, “Türkiye’de Yargı Etiğinin Güçlendirilmesi Projesi” kapsamında 19 Nisan 2016 günü Ankara’da düzenlenen *Yargı Etiği İhtiyaç Analizi Çalıştayı*’ndaki sunumdan.

⁴⁶ Montesquieu, *İran Mektupları*, (Çeviren: Berna Günen) 100. Mektup, s. 165

⁴⁷ Metin Dikeç, *Kabahatler Kitabı*, s. 129

Etik ve ahlâk konusunda şunu da belirtelim ki, Konfüçyüs'ün de ifade ettiği gibi *“İnsanları sadece ceza ile yönetirseniz bir daha yanlış yapmazlar ama, şeref ve utanma duygusuna da sahip olamazlar. Etik kuralları ve erdemle yönetirseniz, şeref ve utanma duygularına sahip olurlar; hem de doğruyu ve iyiyi yapmaya çalışırlar.”* Bundan dolayı; başta idareciler, anne-babalar, öğretmenler ve yöneticiler olmak üzere, insanlar üzerinde etkili ve başarılı olmak isteyenler; idare ettiği ya da büyütüp yetiştirdiği insanları zor ve baskı altında tutarak değil onları erdemle yönetmeye, yetiştirmeye ve eğitmeye çalışmalıdırlar. Onları dar ve sıkışık bir alanda tutma yerine, kontrol altında geniş bir alan tanıyarak, kendi kabiliyet ve becerilerini sergilemelerine fırsat vermeli ve bundan istifade etmeye çalışmalıdırlar. Böyle davranıldığında nice kabiliyetli insanlara sahip olduğumuz görülecektir ve bu kabiliyetli insanların yöneticinin başarısına çok büyük katkıları olacaktır.

Baskı altında tutularak yetiştirilen insan, bu baskılardan kurtulduğu anda kendisine verilen eğitimin tam tersini de yapabilir ve bunu da hürriyet ve fazilet sanabilir.

OLAY:

Mardin (...) ilçesi Sağlık Ocağına yeni mezun bir doktor atanmıştı. Bu doktor, ikamet olarak kullandığı sağlık ocağı lojmanını çok hor ve pis şekilde kullanıyor, düzen ve tertip namına ne varsa ona düşman kesiliyordu. Odanın ortasında bulunan yıkanma leğeninin içi pis su ile dolu... Sağa sola buruşuk pis mendil ve nefes kesecek kadar pis kokular saçan kirli çoraplar fırlatılmış... Bu doktor, burnunu sildiği mendili odanın içinde yere fırlatırken, *“Oh be hayat varmış!”* diyordu.

Sonradan anlaşıldı ki, bu doktor çok titiz olan annesi tarafından müdahale ve baskı altında tutularak büyütülüp yetiştirilmiş, kendi kendisini geliştirecek ve yönetecek hiçbir hareketine fırsat verilmemiş. Sonunda doktor olup serbest kalınca da bütün bunların zıddını yaparak hür olduğunu ispatlamaya çalışıyormuş.

TOPLUM HAYATINI DÜZENLEYEN KURALLAR

“Hesabı verilemeyecek bir yaşam, insan için yaşamaya değmez.”

(Sokrates)⁴⁸

Toplumun yaşamını düzenleyen kuralları; din, etik (ahlâk), hukuk ve görgü (adab-ı muaşeret) kuralları olarak sıralayabiliriz. ‘Sosyal düzen kuralları’ olarak adlandırabileceğimiz bu kurallar, toplum halinde bir arada yaşayan insanların, birbirleriyle ilişkilerini düzene sokar ve onların hep birlikte güven ve huzur içerisinde yaşamalarını sağlar.

Hukuk, etik (ahlâk) ve din kurallarını karşılaştırmamız gerekirse, bilindiği üzere, “adalet”, “ödev”, “yükümlülük”, “hak” gibi kavramlar hem ahlâk ve din hem de hukuk alanında yer almaktadır. Toplum yaşamını düzenleyici nitelikte olmaları hasebiyle aralarında pek bir fark da bulunmamaktadır.

Ahlâk ve din kuralları dört ana özelliğe sahiptir: a) Emirler ve yasaklar bulunmaktadır b) Bunların konusu insan davranışlarıdır c) Kontrolçüsü insanın kendi vicdanıdır d) Yaptırımı ise kişinin vicdan azabıdır.⁴⁹

Hukuk kuralları ise; devletin yetkili organlarınca konulan ve o devlette yaşayan insanların davranış ve birbirleriyle ilişkilerini düzenleyen, yaptırıma bağlanmış olan zorlayıcı ya da yasaklayıcı kurallardır. Özetle, bağlayıcı bir normlar sistemidir.⁵⁰ Hukuk kurallarının özellikleri: a) Soyut nitelikte olması b) Devamlılık arzemesi c) Yasaklayıcı, emredici ya da yetkilendirici kurallar içermesi d) Devlet otoritesinden kaynaklanan yaptırımlara tabi olmasıdır.⁵¹

“Hukuk ile ahlâk arasındaki temel ayrılık yaptırımın şekli konusunda ortaya çıkar. Hukuk normları sisteminin, bir toplumda uygulanması, devlet otoritesi tarafından teşkilatlı ve düzenli biçimde güvence altına alınmıştır. Ahlâk kuralının ise bu

⁴⁸ Kuçuradi, *Etik*, s.157 Dipnotu (Platon, *Apologia Sokratous*, 38 A 5.)

⁴⁹ Tuncay, *a.g.e.*, s. 16

⁵⁰ Güriz, *a.g.e.*, s. 26

⁵¹ Tuncay, *a.g.e.*, s. 19

tür bir yaptırıma sahip olduğu söylenemez. Ahlâk ilkesine aykırı hareket eden, örneğin yalan söyleyen bir kimsenin uğradığı ruhsal sıkıntı dışında ona karşı uygulanan yaptırım kesin ve belirli bir biçim taşımayabilir. Bazen bu kişiye davranışının doğru olmadığı hatırlatılır, kendisine güvenilemeyeceği belirtilir, bazen de kendisi içinde bulunduğu grupla ilişkisini kesmeye zorlanır. Oysa, mahkemede yalan yere tanıklık yapana verilecek cezayı kanun açık, seçik göstermiştir.

...Hukuk, kelimenin en geniş anlamında, *dış cebir aracılığı* ile devlet tarafından güvence altına alınan sosyal hayat şartlarının bütünüdür.”⁵²

“Hukuksal etik; insan hakları, eşitlik ilkesi, ahlâk, hukukun üstünlüğü, dürüstlük vb. gibi kuralların konulmasında, uygulanmasında, denetlenmesinde hukukun üstünlüğü ve adaletin sağlanmasına yarayan ahlâki değerler bütünü olarak tanımlanabilir. Kısaca hukuksal etik, hukukun ahlâksal boyutunu inceleyen bir felsefe disiplindir. Hukuk ile etik arasındaki ilişkiyi kurmayı sağlayan temel değer ‘*adalettir*’. Hukukun adalet değeri dolayısıyla, tüm hukukun etik bir temele dayanması gerekir. Hukukun nihai amacı adalete ulaşmaktır. Adalet, hukuk düzeninin ne ölçüde mükemmelleştiğini belirleyen bir değer ölçüsüdür.”⁵³

Nerede ve ne zaman olursa olsun tüm insanları bağlayıcı olan ve onlardan kendisine saygı gösterip uymalarını isteyen hukuk etiğinin bu bağlamda bazı özellikleri vardır ki bunlar da: a) Evrensel olması b) Temel hukuk ilkelerini içermesi c) Hak ve özgürlükleri gerçekleştirmeyi amaç edinmesi ç) Olması gerekeni amaç edinmesi d) Hukukun üstünlüğünü ve demokrasiyi amaç edinmesi e) Bağlayıcı olması olarak sıralanabilir.⁵⁴

Hukuk kuralları, etik kurallardan ya da onlara uygun düşen meşru ve pozitif normlardan olmadıkça, “iyi” yasalar olamazlar ve yasanın en üstün şey olmasını sağlayamazlar.⁵⁵

⁵² Güriz, *a.g.e.*, s. 17, 73

⁵³ Tuncay, *a.g.e.*, s. 21,50, 62

⁵⁴ Tuncay, *a.g.e.*, s. 22

⁵⁵ Tepe, *a.g.e.*, s. 163, 199

Görgü (adab-ı muaşeret) kuralları, insanlar arasındaki ilişkilerde, din, ahlâk ve hukuk kuralları kadar etkili değildir. Ancak yine de, insanlar, komşular, topluluklar ve devletler arasındaki ilişkilerde önemli oranda söz sahibi olduğu kabul edilmektedir.⁵⁶

“Denilebilir ki, insanın iyi-kötü içgüdüleri ve adalet duygusu doğuştan gelir fakat hangisinin büyüyeceğini ya da egemen olacağını onun eğitimi ve çevre koşulları belirler.”⁵⁷

Sonuç olarak ifade edilebilir ki; hepsi birbirinin içine girmiş ve içli dışlı kavramlarmış gibi görünseler de etik kavramı; ahlâk, adalet ve hukuk kurallarının büyük bir bölümünü içine alacak kadar bir genişliğe sahiptir.

“Adalet ve ahlâk en üstün insani değerlerdir. Tanrı kavramında da bu iki değer bulunur.”

(Sokrates)⁵⁸

“Aşırı, kaba ve saygısız bir insan, zaman zaman çocuk gibi ağlar, duygusallaşır. Çünkü ondaki saldırgan, küstahça davranışlar, içindeki yumuşaklığın ve ürkekliğin gizlenmesi (bastırılması) çabasıdan doğan karşıt bir tutumdur.”⁵⁹

***Prof. Dr. Vecdi Aral’a göre, Ahlâki Değerler Tablosu:*⁶⁰**

● ***Ahlâki Temel Değerler:***

◦ ***Saygı***

“İnsanlardan utanmayan, Allah’tan da utanmaz.”⁶¹

◦ ***Alçak Gönüllülük***

“Alçak gönüllülük, gururun perhizidir”(Voltaire)

⁵⁶ Tuncay, a.g.e. s. 19

⁵⁷ Tuncay, a.g.e. s. 48

⁵⁸ Tuncay, a.g.e. s. 61,62

⁵⁹ Aral, a.g.e., s. 119

⁶⁰ Aral, a.g.e., s. 120-159

⁶¹ Hadis

“İnsanoğlu büyük adam olmak için heveslerle doludur fakat bir gün anlar ki sadece bir küçük adamdır; mutlu olmak için heveslerle doludur fakat bir gün anlar ki sadece mutsuzdur; mükemmel olmak için büyük hevesler taşır fakat bir gün anlar ki sadece kusurlarla doludur; insanlar tarafından sevilen ve sayılan bir kimse olmak için devamlı ümitler taşır fakat bir gün anlar ki kusurlarından dolayı sadece insanların hoşgörüsüne lâyık görülmektedir.” (Paskal)

◦ **Sevgi**

“Sevgi ruhun güzelliğidir” (Augustinus)

● **Başlıca Üç Grup Ahlâki Değerler:**

● **Ben’le İlgili Değerler:**

- Doğruluk
- Kendine Sadakat
- Açık Kalplilik

“Herkes insanlığı değiştirmeye çalışıyor, kimsenin kendini değiştirmek aklından geçmiyor” (Tolstoy).

“Bizi düzeltmek isteyen kollarımızı açacak yerde, yumruklarımızı sıkıyoruz” (Montaigne)

- Ölçülü Olmak
- Saflık.

● **Çevreye İlişkin Değerler:**

- Dürüstlük
- Adalet
- İyilik Sever Olmak
- Barış Severlik
- Cesaret
- Sabır

“Aklın en kesin belirtisi sürekli iyimserliktir.” (Montaigne)

• Diğer Ahlâki Değerler:**◦ İrade Özgürlüğü**

‘İrade özgürlüğü ve bunun varlığının kabulü ahlâki alanda insanın kişilik kazanması, kişiliğini geliştirmesi ve böylece de mutlu olabilmesi bakımından çok büyük bir önem taşır. Çünkü insanın değerleri gerçekleştirebilmesi ancak özgürce vereceği kararlarla olur. Bu bakımdan, özgürce karar alabilme yeteneğini kazanması ve bu uğurda çaba göstermesi insan için bir ödevdir.

Asıl önemlisi, insanın ahlâki bir bilince sahip olması, vicdanı karşısında kendini sorumlu tutabilmesidir.

Eğitimin amacı, yaşamda hemen de kullanılacak özel bilgi ve ustalıklar vermek değildir. Onun amacı, olanak ölçüsünde bütün değerlere açık, kişilik sahibi insan yetiştirmektir.⁶²

⁶² Aral, *a.g.e.*, s. 139, 148, 157

II. ETİK VE YARGI ETİĞİ İLE İLGİLİ KAYNAK VE BELGELER

“Erdemsiz insan, varlıkların en vahşisi, en adalet bilmeyenidir, cinsel tutkunlukları ve oburluğu bakımından da en kötüsüdür. Oysa adalet, devletin orta direğidir; çünkü siyasal topluluğun temeli hak’tır ve hak neyin adaletli olduğuna karar vermenin aracıdır.”⁶³

Etik, özellikle de konumuz itibariyle yargı etiği ile ilgili uluslararası ve ulusal kaynak ve belgeler -konuyu daha derinlemesine araştırıp incelemek isteyenlere bir kaynak oluşturması bakımından- buraya alınmıştır. Elbette ki, konuyla ilgili kaynak ve belgeler bunlarla da sınırlı değildir.

A - ULUSLARARASI BELGELER

Yargı etiği ile ilgili olarak uluslararası alanda birçok belge, karar ve sözleşme bulunmaktadır. Bu belgelerde, yargı etiği ile ilgili bazı esaslar kabul edilip karara bağlanmış ve uygulanması istenilmiştir. Bu sözleşme ve kararların sadece isimlerini aşağıda belirtmekle iktifa ediyoruz. Ayrıntılı bilgi almak isteyenler bunların metinlerini temin ederek inceleyebilirler. Ancak, **Birleşmiş Milletler Bangalor Yargı Etiği İlkeleri** ile **Savcılar İçin Etik ve Davranış Biçimlerine İlişkin Avrupa Esasları “Budapeşte İlkeleri”** önemine binaen geniş bir şekilde incelenecek, açıklamalarda bulunulacak ve uygulamadan örnek olaylara yer verilecektir.

Yargı Etiği ile İlgili Olarak Uluslararası Alanda Zikretmeye Değer Bulunan Belgelerden Bazıları Şunlardır:

• *Birleşmiş Milletler Yargı Bağımsızlığı Temel İlkeleri*

BM Genel Kurulu tarafından, 29 Kasım 1985 tarih ve 40/32 sayılı, 13 Aralık 1985 tarih ve 40/146 sayılı kararlarla kabul edilmiştir.

Bu temel ilkelere göre, ülkelerin anayasalarına ve kanunlarına hüküm konularak yargı bağımsızlığı devlet tarafından teminat

⁶³ Aristoteles, *Politika*, s. 13

altına alınacaktır. Yargı bağımsızlığına uymak ve onu gözetip geliştirmek bütün resmi ve diğer kurumların görevi olacaktır. Bu kararlar, yargının bağımsızlığı yanında hâkimlerin; “İfade ve örgütlenme özgürlüğü”, “Nitelikleri, göreve seçilmeleri ve eğitimleri”, “Hizmet şartları ve görev süreleri”, “Mesleki gizlilik ve muafiyet”, “Disiplin, görevden alma ve göreve son verme”, gibi konularda kıstaslar getiren prensiplere yer verilmiştir.

• *Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi*

31 Ekim 2003 tarihinde New York’ta imzaya açılmış ve 14 Aralık 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 18/5/2006 tarih ve 5506 sayılı Kanunla Türkiye taraf olmuştur.

Sözleşmenin 8’inci maddesinde, kamu görevlileri için olması gereken davranış ilkeleri, 11’inci maddesinde ise, yargı ve kovuşturma hizmetlerine ilişkin tedbirler sıralanmıştır.

• *Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Sözleşmesi*

Avrupa Konseyi (AK) bünyesinde hazırlanarak 27 Ocak 1999 tarihinde imzaya açılmış ve Türkiye tarafından 27 Eylül 2001 tarihinde imzalanmış, 14.1.2004 tarih ve 5065 sayılı yasayla onaylanmıştır.

Bu sözleşme yanı sıra, Avrupa Konseyi (AK) tarafından bölgesel düzeyde hazırlanan ve esasen (AK) üyesi olmayan devletlerin de katılımına açık olan “Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu (GREKO)” etkin bir uluslararası araç olma durumundadır.⁶⁴ Türkiye, aynı zamanda “Uluslararası Ticari İşlemlerde Rüşvet Suçu Üzerine OECD Çalışma Grubu” tarafından alınan yolsuzlukla mücadele önlemlerinin uygulanmasının izlenmesi sürecine de katılmaktadır. Yine 2003 yılında, OECD’nin “Kara Para Aklanmasına Karşı Mali Eylem Görev Gücü (FATF)” tarafından yapılan tavsiyeler de Türkiye tarafından onaylanmıştır.

⁶⁴ Ulutaş – Atabey, *a.g.e.*, s. 44

• Evrensel Hâkimler Şartı

17 Kasım 1999 tarihinde, Tayvan’da Uluslararası Hâkimler Örgütü tarafından toplantıya katılan delegelerin oybirliği ile kabul edilmiştir.

Bu metin; hâkimlerin bağımsızlığı, statüsü, hukuka riayeti, kişisel özerkliği, tarafsızlık ve iç denetimi, verimliliği, mahkeme dışı faaliyetleri, teminatı, atamaları, hukuki ve cezai sorumlulukları, yönetim ve disiplin işlemleri, örgütlenmeleri, ücret ve meslekten ayrılmaları ve yargı faaliyetlerinin gereği gibi yerine getirilebilmesi için desteklenmeleri konularında hükümler içermektedir.

• Hâkimlerin Statüsüne İlişkin Avrupa Şartı

Strasbourg, 8-10 Temmuz 1998 tarihinde kabul edilmiştir. Bu şartta; hâkimler için genel prensipler, işe alınma ve eğitim, atama ve azlolanamama, kariyer gelişimi, sorumluluk, ücret ve sosyal refah ve görevin sona ermesi gibi hükümler düzenlenmektedir.

• Birleşmiş Milletler Bangalor Yargı Etiği İlkeleri

Bu ilkeler, Birleşmiş Milletlerin Şubat 2001 tarihinde Hindistan’ın Bangalor şehrinde yaptıkları toplantıda taslak olarak hazırlanmış ve BM İnsan Hakları Komisyon’u tarafından 23 Nisan 2003 tarihinde 2003/43 sayılı karar olarak kabul edilmiştir.

• Savcılar İçin Etik ve Davranış Biçimlerine İlişkin Avrupa Esasları “Budapeşte İlkeleri”

31 Mayıs 2005 tarihinde Avrupa Savcıları Konferansında kabul edilmiştir.

• Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 10 Aralık 1948 tarih ve 217 sayılı kararıyla ilan edilmiştir. 6 Nisan 1949 tarih ve 9119 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla ülkemizde de uygulanmasına karar verilmiş ve bu karar 27 Mayıs 1949 tarih ve 7217 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır.

Madde 7 – Herkes yasa önünde eşittir ve ayrım gözetilmeksizin yasanın korunmasında eşit olarak yararlanma hakkına sahiptir. Herkesin bu bildirgeye aykırı her türlü ayrım gözetici işleme karşı ve böyle işlemler için yapılacak her türlü kışkırtmaya karşı eşit korunma hakkı vardır.

Madde 10 – Herkesin, hak ve yükümlülükleri belirlenirken ve kendisine suç yüklenirken, tam bir şekilde davasının bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından hakça ve açık olarak görülmesini istemeye hakkı vardır.

• ***Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)***

Sözleşme, 4 Aralık 1950 tarihinde Roma’da imzalanmış, 3 Eylül 1953 günü yürürlüğe girmiştir. Türkiye Sözleşmeyi, 10.03.1954 tarihinde 6366 sayılı yasayla onaylamış ve 18 Mayıs 1954 günü yürürlüğe girmiştir. (RG. 19.03.1954-8662).

Madde 6 – Adil Yargılanma Hakkı

1. Herkes, gerek medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili nizalar, gerek cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini isteme hakkına sahiptir. Hüküm açık oturumda verilir; ancak demokratik bir toplumda genel ahlâk, kamu düzeni ve ulusal güvenlik yararına, küçüklerin korunması veya davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veya davanın açık oturumda görülmesinin adaletin selametine zarar verebileceği bazı özel durumlarda, mahkemenin zorunlu göreceği ölçüde, duruşmalar dava süresince tamamen veya kısmen basına ve dinleyicilere kapalı olarak sürdürülebilir.

2. Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar suçsuz sayılır.

3. Her sanık en azından aşağıdaki haklara sahiptir:

a) Kendisine yöneltilen suçlamanın niteliği ve nedeninden en kısa zamanda, anladığı bir dille ve ayrıntılı olarak haberdar edilmek,

b) Savunma hazırlamak için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olmak,

c) Kendi kendini savunmak veya kendi seçeceği bir avukatın yardımından yararlanmak ve eğer avukat tutmak için mali olanaklardan yoksunsa ve adaletin selameti gerektiriyorsa, mahkemece görevlendirilecek bir avukatın para ödemeksizin yardımından yararlanmak,

d) İddia tanıklarını sorguya çekmek veya çektirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında çağrılmasının ve dinlenilmesinin sağlanmasını istemek;

e) Duruşmada kullanılan dili anlamadığı veya konuşmadığı takdirde bir tercümanın yardımından para ödemeksizin yararlanmak.

Hukuk uygulamamızda, Türkçe bilmeyenlere tercüman bulmak bir sorun oluyordu. Bu hizmet için genellikle adliyedeki görevlilerden faydalanılıyordu. Bunlar da ya yetersiz oluyor ya da kişinin ifadesini tam olarak aktarmıyor/aktaramıyorlardı. Bu durum 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 202'nci maddesiyle sorun olmaktan çıkartılmıştır. Aynı maddenin (Ek:24/1/2013-6411/1 md.) 5'inci fıkrasına göre; bundan sonra tercümanlar, il adli yargı adalet komisyonlarıncaya her yıl düzenlenen listede yer alan kişiler arasından seçilecektir ve 324/5'inci maddeye göre de; Türkçe bilmeyen ya da engelli olan şüpheli, sanık, mağdur veya tanık için görevlendirilen tercüman giderleri, yargılama gideri sayılmayıp Devlet hazinesinden karşılanacaktır.

OLAY:

...

Ömerli'nin ilçe merkezi ve köylerinde Arap ve Kürt kökenli vatandaşlarımızdan özellikle kadın ve yaşlılardan Türkçe bilmeyenlerin ifadelerinin alınması da bir sorun olurdu. Çevrede ehil bir tercüman bulunamadığından, bütün bölgede olduğu gibi Ömerli'de de tercümanlık işi mecburen adliye çalışanlarına yaptırılırdı. Mahkemede tanık olarak dinlenen kişi dakikalarca konuşup birşeyler anlattığı halde, tercümanımız hizmetli İsmail Efendi ya da mübaşir Mahmut Efendi bazen, "Vallah bir şey bilmiyorum dedi beyim!" diye kestirmeden çeviriverdi.⁶⁵

⁶⁵ Fırat, *a.g.e.*, s. 325

Madde 7 – Kanunsuz Ceza Olmaz

Hiç kimse, işlediği zaman ulusal veya uluslar arası hukuka göre suç oluşturmayan bir eylem veya ihmalden dolayı suçlu bulunamaz. Aynı biçimde, suçun işlendiği sırada uygulanabilir olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

• Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Yargısal Etik Hakkında Kararı⁶⁶

Mahkeme Genel Kurulu tarafından 23 Haziran 2008 günü kabul edilmiştir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde ortaya konulan prensiplerin uygulanmasına yönelik olarak yargısal etik hakkındaki bu kararı almıştır. Karar: 1-Bağımsızlık, 2-Tarafsızlık, 3-Dürüstlük, 4-Özen ve Ehliyet, 5-Ketumluk, 6-İfade Hürriyeti, 7-İlave Faaliyet, 8-Ödüller ve Yararlar, 9-Nişanlar ve Unvanlar ile ilgili etik ilkelerini içermektedir.

• Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

16 Aralık 1966 tarihli, 2200A(XXI) sayılı Genel Kurul Kararıyla kabul edilmiş ve 23 Mart 1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Sözleşmenin 14. maddesinde; herkesin yargı önünde eşit olduğu, yasalar uyarınca kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkemede yargılanma hakkına sahip bulunduğu, suçlu olduğu kesinleşinceye kadar masum kabul edileceği, kendisine atılan suç hakkında en kısa zamanda bilgilendirileceği, avukatla temas edebilmek için yeterince zaman verilmesi gerektiği, avukat tutması ya da ödeme durumu yoksa parasız olarak avukat tarafından savunulmaya hakkı bulunduğu, gereksiz ve gecikme olmadan yargılanacağı, tanıklara soru sorabileceği, mahkemede kullanılan dili bilmiyorsa tercümandan faydalanacağı, kendisi aleyhinde tanıklıkta bulunmaya zorlanamayacağı gibi hususlar düzenlenmiştir.

⁶⁶ Resolution on Judicial Ethics, http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/iF0376F2-orFE-4971-9C54-EBC7DoDD2B77/o/Resolution_on_Judicial_Ethics.pdf, (Çeviren: Dr. Ahmet Uluış)

• Venedik Komisyonunun Yargı Sisteminin Bağımsızlığı Hakkındaki Raporu

Bu rapor, 12-13 Mart 2010 tarihinde, Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu'nun (Venedik Komisyonu), 82. Genel Kurul toplantısında kabul edilmiştir.

• Avrupa Birliği Üye Devletleri Bakanlar Komitesinin, Ceza Adaleti Sisteminde Cumhuriyet Savcısının Rolü Hakkında Rec(2000)19 Sayılı Tavsiye Kararı⁶⁷

Bakanlar Komitesi'nin 6 Ekim 2000 tarihindeki 724. toplantısında kabul edilmiştir.

• Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin (CM) Kamu görevlileri Davranış Kurallarına Dair R (2000)10 sayılı tavsiye kararı**• Hâkimlerin Bağımsızlığı Etkinliği ve Sorumlulukları Hakkında Üye Devletlere Yönelik CM/Rec(2010)12 sayılı Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Tavsiye Kararı**

Bakanlar Komitesi tarafından, 17 Kasım 2010 tarihinde gerçekleştirilen 1098. Bakan Yardımcıları Toplantısında kabul edilmiştir.

Kararla, üye ülke hükümetlerine, bireysel olarak hâkimlerin, genel olarak yargının rolünü geliştirici, bağımsızlık ve etkinliklerini güçlü kılıcı gerekli bütün tedbirleri almaları ve belirlenen ilkelerin uygulanması tavsiye edilmektedir.

• Suçların Önlenmesine ve Suçluların Islahı Üzerine Havana Kuralları

27 Ağustos-7 Eylül 1990 tarihleri arasında Havana'da toplanan Birleşmiş Milletler Konferansında kabul edilmiştir.

• Avrupa Hâkimleri Danışma Konseyi (CCJE) Görüşleri

◦ Yargının Bağımsızlığı ve Hâkimlerin Görevden Alınmamasına dair 23 Kasım 2001 Tarihli ve 1(2001) Nolu Görüşü.

⁶⁷ <http://cm.coe.int>

◦ Yargının Etkinliği ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. Maddesi Işığında Mahkemelerin Finansmanı ve Yönetimine Dair 23 Kasım 2001 tarihli ve 2(2001) Nolu Görüşü.

◦ Başta etik, Uygunsuz Davranışlar ve Tarafsızlık Olmak Üzere Hâkimlerin Mesleki Davranışlarını Düzenleyen İlke ve Kurallar Hakkında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Dikkatine Sunduğu, 19 Kasım 2002 Tarih ve CCJP 3 (2002) Sayılı Görüşü.

◦ Toplum yararına çalışan Yargı Kurulları hakkında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin dikkatine sunduğu 23 Kasım 2007 tarih ve 10(2007) sayılı Görüşü.

◦ Avrupa Hâkimleri Danışma Konseyi (CCJE)’nin (Karar No:12-2009) ve Avrupa Savcılar Danışma Konseyi (CCPE)’nin (Karar No: 4-2009) görüşlerini içeren Demokratik Bir Toplumda Hâkim ve Savcılar Arasındaki İlişkiler Hakkında 20 Eylül 2009 tarihli BORDEAUX BİLDİRİSİ’ni onayan 8 Aralık 2009 tarihli Müsterek Görüşü.

◦ Hâkimlerin Çalışmalarının Değerlendirilmesi, Adaletin Kalitesi ve Bağımsız Yargıya Saygı Konulu 17 (2014) No.lu Görüşü.

• **Avrupa Yargı Kurulları Ağı (ENCJ)’nın Disiplin Prosedürlerine İlişkin Aşgari Standartlar ve Hâkimlerin Sorumluluğuna İlişkin Raporu**

• **Uluslararası Savcılar Birliğinin (IAP) Savcıların Cezai Meselelerde Karşılıklı Yasal Destek Almalarına Dair Temel Kılavuzu (En İyi Uygulamalar Serisi Sayı 4)**

ARİSTOTELES - NİKOMAKHOS’A ETİK

Aristoteles, (M.Ö.384-322) Antikçağ felsefesinin önde gelen filozoflarından. Sadece antikçağ değil, bütün çağların en büyük filozoflarından birisi olarak kabul edilmektedir. Mantık, doğabilimleri, metafizik, psikoloji, etik ve siyaset felsefesi gibi pek çok alanda eserler vermiştir. “Aristoteles Külliyyatı” 1462

sayfadan oluşmaktadır ve bütün ilimlerin yekunu vardır dense yeridir.

Aristoteles, Platon'un 'Akademi'sine karşı 'Lise' adlı okulunu kurmuştur. Büyük İskender'e hocalık etmiş, ona siyaset ve ahlâk dersleri vermiştir.

Aristoteles, toplumsal bir anlayış olarak etiği, “en yüce bilim” olarak kabul ettiği politikanın bir alt dalı olarak görmektedir.

Aristoteles'in, oğlu Nikomakhos'a ithafen yazmış olduğu *Nikomakhos'a Etik* isimli eseri 10 bölümden oluşmaktadır.

Bu kitapta, iyinin ve iyinin amacı olan mutluluğun ne olduğu ile karakter ve düşünce erdemlerinden bahsedilmekte, bunların duygularımız ve eylemlerimizle bağlantılı olduğu ileri sürülmekte, erdemler arasında özellikle cömertlik ve adalet üzerinde vurgu yapılmaktadır. Erdeme yaklaştıracak eylemlerde bulunmaktan ve erdemsizliğe yol açacak kötü eylemlerden de uzak durmak gerektiği bildirilmektedir. Erdemden ayrı düşünülemeyecek olan dostluk üzerinde durulmakta ve nihayet yararlı ve zararlı hazlardan örnekler verilmektedir. Sonuç olarak, her konuda itidal ve orta yol önerilmektedir.

***NİKOMAKHOS'A ETİK'TEN:*⁶⁸**

◦ Bir şey, fazla ya da eksik değilse ona iyi adını veririz. Eksiklik ya da fazlalık iyi olanı bozar, orta ise korur. Uygun zamanda, uygun oranda, uygun insanlara karşı hareket etmek en iyisidir ve orta olan da budur, orta olan da erdemdir.

İyi olan şey, insan için de ülke için de aynı şeyse, bu durumda iyiyi ülkenin elde etmesi daha güzeldir.

İyi ve cesur bir insan, kaderin olumsuzluklarına sabırla katlanmasını bilir ve sahip olduklarıyla her zaman iyi bir yaşam sürer.

⁶⁸ Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik*, (Çeviren: Furkan Akderin), Yay yayınları, İstanbul - 2014

◦ Eylemlerimizin amacı mutluluktur ve bu kendine yeter bir şeydir ve aynı zamanda bir amaçtır. Mutluluk, bir erdemdir. Erdem, aşırılıklardan kaçınıp orta olmaktır ve bunu amaçlamaktır.

◦ Erdemleri, düşünce ve karakter erdemleri olarak ikiye ayırmamız gerekir. Düşünce erdemleri, “*bilgelik*”, “*doğru kararlar alma*” ya da “*aklı başında olma*” dır. Bu erdemler, eğitim sayesinde gelişeceklerinden zamana ihtiyaç vardır. Karakter erdemleri ise, “*cömertlik*” ya da “*ölçülü davranmak*” tır ki bu eylemler alışkanlıkla elde edilir.

◦ Bir duygu akıldan pay almadıysa onun pek de insani olduğunu söyleyemeyiz. Bir insan kendisine hâkim değilse tercihlerine göre değil, isteklerine göre hareket eder. Kendisine hâkim olan insan ise isteğine göre değil tercihiğine göre hareket eder.

◦ İnsanlar, korkutucu şeyler karşısında daha iyi olur diye bir kuram yoktur.

Korkaklar karamsardırlar, çünkü herşeyden korkarlar, oysa cesur insanlar iyimserdirler.

Acıdan ya da kızgınlıktan dolayı önümüzdeki tehlikeyi dikkate almaksızın içine dalmak cesaret değildir. Böyle olsaydı hayvanlar cesur olurlardı.

Beklemedik anlarda karşımıza çıkan tehlikelere katlanabilme gücü daha çok cesur insanlara yakışır bir davranıştır.

◦ İstekler istekleri doğurur ve isteklerin şiddeti arttıkça insanın aklına hâkim olması zorlaşır. İşte bu nedenle ölçülü olmak ve aklın dışına çıkmamak gerekir.

◦ Cömertlik, para işlerinde orta olma durumudur. Paraya aşırı düşkün olanlara cimri, hesabını bilmeyenlere müsrif denir. Erdemli bir insan zenginliğini en iyi şekilde kullanır. Cömert olan, uygun kimseye, uygun miktarda, uygun zamanda verilmesi gerektiği şekilde bir şeyi verecektir. Bunu yaparken yaptığı şeyden mutlu olacak, üzülmecektir. Çünkü yapılan eylem erdeme uygundur ve bu nedenle güzeldir.

◦ Muhteşemlik de para konusunda bir erdemdir. Küçük şeylere ve ölçülü biçimde para harcayanlara değil, büyük şeylerde para harcayanlara muhteşem denir. Her muhteşem insan cömerttir, ancak her cömert muhteşem değildir.

◦ Büyük ruhlu insanlar, küçük şeylerle ilgilenmezler, küçük şeyler uğruna tehlikelere atılmazlar. Büyük tehlikelerden korkmazlar, gerekirse kendi yaşamlarını bu uğurda riske atarlar. Öfkelerini sürekli devam ettirmezler, bu kötü şeyleri hatırlayıp durmaktansa en iyisinin onları unutmak ve yapanları affetmek olduğunu düşünürler. Kin tutup intikam alma peşinde koşmazlar. Onurlu olmak, büyük ruhluluk ile birbirine paralel şeylerdir.

◦ Adalet, kendisine ulaşılmasını amaçlayan bir erdemdir. Bu erdem, diğer insanlarla olan ilişkileri düzenlediği için en önemli erdemdir. Adalet erdemin bir parçası değil, ta kendisidir. Adaletsizlik ise, kötülüğün bir parçası değil, ta kendisidir. Adalet, iyi şeylerin ne oranda dağıtılacağıнын belirlenmesidir.

Bir konuda anlaşmazlık olduğunda hâkime başvurulur. Hakim, adalet dağıtıcısıdır. Hâkimlerin görevi, ortaya çıkan eşitsizliği gidermektir.

Haksızlık yapmak ya da haksızlığa uğramak kötüdür. Her ikisi de ortanın ya da fazlası ya da eksigiğidir.

◦ Bir ruhun eylemlerinin doğru olması için üç nokta önemlidir: Duyum, akıl ve istek.

◦ Uzak durulması gereken üç alışkanlık türü vardır. Bunlar, “*kötülük yapmak*”, “*kendine hâkim olamama*” ve “*vahşilik*”tir. Kendine hâkim olanlar düzgün karakterliler, kendine hâkim olamayanlar ise zayıf karakterlilerdir. Kendine hâkim olmayan insan bilen, gören değil, uyuyan ya da sarhoş biri gibidir. Kendine hâkim olmayan insanlar, çok güzel yasalar yapmış ancak bu yasaları uygulamayan bir devlet gibidir.

Yaptığı kötü şeylerden pişman olmayan kimsenin tedavi olma şansı yoktur. Pişmanlık duyabilen insan ölçülü insandır.

◦ Dostluk, erdem konusuyla beraber var olan bir şeydir. Daha çok adil insanlar arasında dostluk olur. İyi insanlar sadece karşındaki insanın kendisi nedeniyle dostluk kurarlar. Kötüler

çıkarları yoksa dostluk kurmazlar. İyi insanların dostlukları mutlaklıdır, diğerlerinde ya benzerlik vardır ya da bu insanlar tesadüfen dost olurlar.

Bir insan kendi içinde uyumluysa, dışarıya karşı da uyumlu olur. Bu insanlar kötü şeylere ihtiyaç duymazlar, hatta kötülüklerin önünde bir set oluştururlar. İyi insanlar, hata yapmamaya çalışırlar ve dostlarını da bu yönde teşvik ederler. Dostluklarda eşitlik olması dostluğun devamını sağlar. Sevilen şey çıkar olursa dostluk uzun sürmez. Erdemli insanlar, dostlarına her zaman kendilerine davrandıkları gibi davranırlar.

◦ Erdemli insanlar, kendileriyle de uzlaşma halindedirler. Bu insanlar her zaman aynı yere bakarlar. Fikirleri durmadan değişmez, adaletli ve yararlı olana ulaşmak isterler. Kötü insanlar ise, sıkıntılı bir anda yararlı olanları ve daha çoğunu isterler.

◦ Her zaman tek başına birşeyler yapmaktansa, diğer insanlarla birlikte hareket etmek çok daha kolay olur. O halde mutlu insanların eylemleri güzel olmalıdır ve ortaya çıkan şey de güzel olmalıdır.

◦ İnsan doğası itibariyle toplumsal bir varlıktır ve erdeme uygun bir davranışta bulunmayı tercih eder, çünkü insani bir yaşam için bunlar gereklidir.

İnsanların sözleriyle yaşamları arasında bir uyum varsa bu sözleri doğru kabul edilir, yoksa ciddiye alınmaması gerekir.”

MAGNA CARTA LİBERTATUM **(Büyük Özgürlük Fermanı)**

19 Haziran 1215 yılında İngiltere Kralı yurtsuz John ile kilise ve baronlar arasında imzalanan, kralın sonsuz yetkilerini sınırlayan ve 63 maddeden oluşan bir şarttır. Bu şartta; mahkemelerin bağımsızlığı, adil yargılanma, davaların makul sürede sonuçlandırılması, hukuk devleti, cezanın işlenen suç ile orantılı olması, keyfî tutuklama yapılmaması, mahkeme kararı olmadan kişinin hapse atılmaması, mallarına el konulmaması ve

sürgüne gönderilmemesi gibi ilkeler yer almaktadır. Bu şart ilk anayasal belge olarak kabul edilegelmiştir.

Bu şartın özellikle hukuk ilkeleri ve yargı etiği ile ilgili olduğunu düşündüğümüz iki maddesi aşağıya alınmıştır.

Madde 38 - Bundan böyle hiçbir hâkim, herhangi bir kimseyi, ilgili olayda doğru ve güvenilir deliller ortaya koymadan dava edemez.

Madde 40 – Kimseye hakkı ya da adaleti satmayacağız, men etmeyeceğiz ya da geciktirmeyeceğiz.

EDWARD F. HENNESSEY – EXCELLENT JUDGES (MÜKEMMEL HÂKİMLER)

Yargı etiği ve hâkimin vasıfları konusunda, çalışmalar yapıp değerli eserler veren insanların sayısı da az değildir. Bunlardan birisi de Amerika Birleşik Devletleri Massachusetts Eyaletinde hukuk ve ceza davaları avukatlığı, kürsü hâkimliği, Temyiz Mahkemesi üyeliği ve başkanlığı, Temyiz Mahkemesi Başkanları Ulusal Konferans Başkanlığı ve ayrıca Eyalet Mahkemeleri Merkezinin Başkanlığını yapmış olan Edward F. Hennessey'dir.

Edward F. Hennessey'in yazmış olduğu *Excellent Judges (Mükemmel Hâkimler)* kitabı, Continuing Education (Sürekli Eğitim) ve Professional Development (Profesyonel Gelişim) kavramları kapsamında 1979 yılında kurulan ve amacı hâkimlere meslekî anlamda hizmet olan Flaschner Judicial Institute (Flaschner Adalet Enstitüsü)'nde halen ders kitabı olarak okutulmakta ve eğitim materyali olarak kullanılmaktadır.⁶⁹

Edward Hennessey'in, *Excellent Judges (Mükemmel Hâkimler)* isimli kitabında hakimliğe kabul edilecek adayların ve mükemmel hâkimlerin vasıfları şu şekilde özetlenmiştir.

⁶⁹ Atilla Pınar, Makaleler, TBB Dergisi 2015 (118), Yargıda Yetkinlik / Kemâlât Kriterleri (The Criteria of Excellent Justice/Judgement)

Mükemmel Hâkimin Vasıfları:

1 - Mükemmelliğin Objektif Delilleri:⁷⁰

◦ Yaş ve Sağlık

İyi hâkimlik olgunlukla olur. Olgunluk ise zaman ve tecrübenin ürünüdür. Hâkimlik aynı zamanda stresli bir kariyerdir ve kürsüye bağlı bir iştir. Bu yüzden akıllı bir hâkim sağlıklı olmalı ve sağlığını korumanın yollarını aramalıdır.

◦ Eğitim/Hukuk formasyonu

Hâkim için hukuk okulunu bitirmesi önemli fakat yeterli değildir. Pratik yaparak öğrenmek okulda öğrenilenden daha önemlidir. Bu yüzden meslek mükemmelliğinin gerektirdiği bilgi ve tecrübeye dayanan meslek içi eğitime de önem verilmelidir.

◦ Öğreticilik/Eğitcilik/İletişim

◦ İdarecilik/Yöneticilik Kabiliyeti

◦ Dava Tecrübesi

BİR ÖNERİ:

Hukuk sistemimizde yaşanan bunca olumsuzluk ve çekilen sıkıntılardan sonra, hâkimlik ve savcılık meslek kalitesinin yükseltilmesi, baştan itibaren yaş olarak olgunlaşmış, hayat ve devlet tecrübesi kazanmış yargı mensuplarına kavuşabilmek için, hâkim ve savcı mesleğine kabullerde yeni kriterler kabul edilmelidir.

Bu bağlamda, hâkim-savcı alımlarına kaynak teşkil eden fakülte mezunlarından, bu maksatla açılmış olan yazılı sınavda en fazla puan alanlardan başlayarak adli ve idarî mahkemelerde çalıştırılmak üzere ‘Adalet Uzmanı’ alınıp bunlara baştan imza yetkisi ve sorumluluk vererek, hâkim ve savcı denetiminde -yargı yetkisini kullanma hariç- bütün işlerde çalıştırılıp çeşitli ve yoğun etkinliklere dahil ederek yetiştirildikten, psikolojik testlere tabii tutulduktan, makale ve tez yazmaları sağlandıktan, müfettiş denetiminden geçirdikten sonra başarıları ispatlanmış, her yönüyle

⁷⁰ Edward F. Hennessey, *Excellent Judges*, s. 5-10

temayüz etmiş ve beş yılını doldurmuş bulunanlar arasından yazılı sınav ve mülakatla hâkim ve savcı adayı alınabilir.

Keza aynı şekilde Yargıtay ve Danıştay'da çalıştırılmak üzere '*Raportör*' kadrosunda alımlar yapıp bunlar, tetkik hâkimi yardımcısı olarak ve bürolarda beş yıl çalıştırdıktan sonra aynı yöntemle hâkim ve savcı adayı seçilip sonunda mesleğe kabul edilebilirler.

Adalet uzmanı ve raportör olarak görev yapanlardan, hâkim ve savcılık mesleğine alınmayanlar ise, aynı göreve devam edebilecekleri gibi, cezaevi idare memuru ve müdürü, cezaevi kontrolörü, icra müdür ve kontrolörü vb. gibi görevlerde istihdam edilebilirler.

Elbette ki bunun yanında, beş yıl fiilen avukatlık yapmış olanlar arasından yazılı sınav ve mülakatla hâkim ve savcı adayı almaya devam edilebilir. Ancak, mesleğinde başarılı olamadığı için hâkim ve savcı olmak isteyen ya da prestij sağlamak ve sırf hâkim, savcı olarak emekli olmak düşüncesinde olanlara da bu imkan verilmemelidir.

Bunlarla birlikte, hukuk fakültesi ve idari yargı hâkimi olabilecek muadil fakülte mezunu olup bir kamu kurumunda en az beş yıl başarılı bir şekilde çalışmış ve temayüz etmiş olanlar ve akademisyenler arasından da yine yazılı sınav ve mülakatla hâkim ve savcı adayı alınabilir.

Son olarak, hâkim ve savcı adaylarının, stajlarının iki-üç ayını müfettiş yanında fiilen adliye denetimlerinde geçirmeleri de, daha işin başında adalet teşkilatını etraflıca tanımaları ve adliyelerin işleyişini bir bütün olarak görmeleri açısından son derece yararlı olacaktır.⁷¹

Hâkimlik sıfatının kazanılması, objektif esaslara, özellikle kişilik, yetenek ve tecrübeye dayanmalıdır.” (BM. Yargı Bağimsızlığının Temel İlkeleri. Md.13)

⁷¹ Fırat, *a.g.e.*, s. 474-475

2 - Mükemmelliğin Sübjektif ve Kişisel Esasları:⁷²

- Doğruluk/Dürüstlük -Tarafsızlık
- Meslek Etiği
- Cesaret
- Nezaket/Kibarlık/Saygı
- Şefkat/Merhamet/Acıma/Sevecenlik
- Alçak gönüllülük/Tevazu/İlmîlilik/İffet

Bir hâkimde, sevgi, merhamet, şefkat, acıma ve sevecenlik gibi vasıfların bulunmasının istenmesi, ilk bakışta bir zaafmış gibi düşünülebilir. Gerçekte ise bu vasıfların bir hâkimde bulunması elzemdir. Eğer bu vasıflar aranmasaydı dosyadaki bütün verilerin yükleneceği bilgisayar da hâkimlik yapabilirdi. Ancak o zaman verilen kararın içerisinde ruh bulunmazdı. Çünkü hukuk salt matematiksel ve mantıksal bir analiz değil, hakça olanın bir vicdanî yansımasıdır. Bu sebepten dolayı da hâkim; insana, tabiata, gerçeğe, olağana sırt çevirmeden ve katı kalıplar içinde sıkışıp kalmadan uyumsuzluğa *insan kokusu* taşıyan bir çözüm getirmek zorunluluğundadır.⁷³ Sonuçta yargılanan insan olduğuna göre, yargılayanın da insan olmasından daha doğal ne olabilir ki? Hâkim, “*Merhamet ağızların iğrenç sakızı*” sendromundan kurtulup insanı makineden ayıran vasıflara sahip olmaya ve bunları kazanmaya çalışmalıdır. Yoksa Frankenstein’in canavarından ne farkı kalırdı ki!..

Hâkim, bir bilgisayar ya da bir robot değildir. Çünkü hâkimin kişisel (insani) değerleri vardır.⁷⁴

Belirtilen vasıfları taşımayan bir hâkimin acımasız ve sadist duygulara sahip olabileceği ya da elindeki yetkileri kendi menfaat ve istikbali için kullanabileceği, böylece adil davranma ve adaleti tecelli ettirme vasıflarından yoksun olabileceği akla gelebilir.

⁷² Hennessey, *a.g.e.*, s. 11-28

⁷³ Yargıtay 1. HD. 31.12. 1976 Tarih ve 1976/9370 Esas, 1976/13138 Karar sayılı ilamı.

⁷⁴ Hennessey, *a.g.e.*, s. 16

“Adalet, insan fillerinde olur. Şayet mahkeme, makine gibi çalışıyor ise orada adaletten söz edilemez. Duygusuzluk, adaletsizliği de beraberinde getirir. Yargı canlı bir organizma gibidir, hissetmelidir. Yinelemeye gelmez, formül karar da olmaz.”⁷⁵

OLAY-1:

Mardin ili (...) ilçesinde Asliye Ceza Mahkemesinde görevli bir hâkim, sanıklara ceza vermekten neredeyse haz alıyordu. Cezaevinin yanından geçerken, “*Burada benim ceza verip içeriye tıktıklarım yatıyor!*” diyerek keyifleniyordu. İşte burada sadistlik; sevgi, merhamet, şefkat ve acıma duygusuna galebe çalmış oluyordu. Adil bir hâkim, doğru karar verip adaleti teslim etmenin hazzını yaşayabilir ama, hiçbir zaman için başkasının felaketinden keyif alamaz.

OLAY-2:

Mümtazen terfi edebilmek için Yargıtay’dan onanıp iyi not verilecek en az kırk iş geçirmek gerektiğinin yürürlükte olduğu dönemde, İzmir ili (...) ilçesindeki Asliye Ceza Hâkimi, delilleri karışık ve sanıkları netameli dosyaları temyize gitmesin diye tecil edip paraya çevirirken, delilleri sağlam, özellikle şekli suçlara ait dosyaları, sanığın pişman ve duruşma sırasındaki iyi haline rağmen, temyiz etmesi ve kendisinin Yargıtay’dan iyi not almasını temin için paraya çevirmiyor ve tecil etmiyordu. İşte bu duruma muhatap olan bir sanık, “*Hiçbir şeye üzülmiyorum da, onca pişmanlığımı bildirmeme ve her duruşmaya gelip uslu uslu dinlememe ve sabıkasız oluşuma rağmen, hâkimin karar verirken yüzüme bakarak, ‘Duruşmada izlenen haliyle uslanmadığı anlaşıldığından ve bir daha suç işlemeyeceği yönünde mahkememize bir kanaat gelmediğinden, tecil edilmesine ve paraya çevrilmesine yer olmadığına!’ diye karar vermesi çok ağırımaya gidiyor*” diye sızlanmıştı. Bu durum hâkimin sevgi, merhamet, şefkat ve acıma duygusunu şahsi menfaati ve istikbal hırsına kurban ettiğini, verdiği kararın adalete uygun olmasından ziyade Yüksek Mahkemece onanarak kendisine iyi puan getirmesini amaçladığını göstermiyor muydu?⁷⁶

⁷⁵ Ankara Barosu tarafından 27.02.2014 tarihinde Ankara’da düzenlenmiş olan *Yargı Etiği Paneli*’nde, Av. İbrahim Akın’ın yapmış olduğu sunumdan.

⁷⁶ Benzer bir olay için bk. Mehmet Kaşıkçı, *Bir Ömür Kürsü*, s. 222-223 (Yargıtay Başkanı Mehmet Uygun’un Hatırasından)

OLAY-3:

Ağır Ceza mahkemesi Başkanı olan Reis Bey, bekar, ömrü mahkeme binası ile otel odalarında geçmiş, herkese kapalı ve katı bir insandır. Bir kanun makinesi gibi çalışır ve acımasızdır. Toplumda bir ferdi korumak için bin kişiye idam gömleği giydirilmesinden kaçınılamayacağını savunmaktadır.

Yaşlı bir kadın evinde boğularak öldürölüp elmasları çalınmıştır. Bütün deliller cinayeti maktulenin kumara düşkün, ayyaş ve uyuşturucu bağımlısı olan tek oğlunun işlediği yöndedir. Çünkü maktulenin elinde oğlu olan sanığın siyah kareli ceketinden koparılmış bir kumaş parçası bulunmuştur. Reis Bey de cinayeti kadının oğlunun işlediğinden kesin olarak emin olduğundan peşinen onu mahkum etmeyi düşünmekte, sanığın suçu şiddetle ret etmesine ve savcının da bu yöndeki şüphelerine rağmen tüm diğer delilleri reddetmekte ve bir an önce mahkumiyet kararı vermekte ısrarlıdır.

Reis Bey sonunda sanık hakkında idam kararını verir ve kendisinin de hazır bulunduğu bir ortamda, sanığın Reis Bey'e hitaben *"Siz merhametten, acıma duyusundan yalnız kötölük doğacağına inanmışsınız. Yerinde haklısınız. Fakat ondan ne büyük bir iyilik doğacağını unuttunuz için, en büyük hakkı kaybediyorsunuz. Rahmet kaldırılmış sizin kalbinizden... Buz çölünde yol alıyorsunuz!"* feryatları altında cezası infaz edilir.

Daha sonra cinayeti, idam edilen bu şahsın işlemediği anlaşılmıştır. Cinayeti, idam edilen şahsın kumar masası üzerinde unuttuğu evin anahtarını alıp benzerini yaptırdıktan sonra eve gidip annesine *"kendisini oğlunun gönderdiğini ve siyah kareli ceketini istediğini"* söyleyerek alıp giyen bir kişinin öldürmüş olduğu anlaşılmıştır.

Ama olan olmuştur artık ve dönüşü yoktur. İşte bundan sonra Reis Bey görevinden ayrılmış ve derbeder olmuştur. *"Acıyın, merhamet gösterin"* diye inlemektedir. *"Merhamet!.. Lügat kitabında bir kelime! Onu öğretmek... İnsanlara acımayı belletmek. Acımanın usullerini, ana mektebi programına eş yürütmek... Bütün cemiyeti mahşer arsasına benzer, bir acıma ve bağışlama zemininde toplanmak, oradaki bir milyon bacalı, bilmem kaç milyon çarklı merhamet kombinasında çalıştırmak... İnsanda kötölük iktidarını döve döve pekiştirmek yerine, hohlaya hohlaya yumuşatmak, insanı kötölüğe iktidarsız kılmak..."* diye haykırmakta, *"Hâkimlikteki*

görüŖüme zıt olarak bugün anlıyorum ki, boş bir toprakta aranırsıcasına suç aranmaz; ancak meydana çıkarsa görülür. Hâkim suç alıp satan ve cirosu ile övünen bir borsa simsarı değildir. Her sanığı, suçu sabit oluncaya kadar masum kabul etmeye mecbur değil misiniz, Hangi masum, masumluğunu ispat için gerçek suçluyu bulmak için mükellef tutulabilir; hangi cinayet zanlısına, ‘Katil sen değilsen olanı bul ve kurtul’ denilebilmiştir. Suçluyu doğrudan doğruya bulmak savcının ve mahkemenin görevi değilmi dir? ” diye dövünüp durmaktadır.⁷⁷

Sonuç olarak, Hennessey’in Mükemmel Hâkimler kitabına göre; meslekte mükemmelliği ve idarecilikte başarıyı elde etmek isteyen hâkim Ŗu vasıflara sahip olmalıdır:⁷⁸

- a) Doğruluk/Dürüstlük
- b) Akıllılık/İlim/İrfan/Bilgelik/Dirayet
- c) Tarafsızlık
- d) Adillik
- e) Cesur/Yiğit/Mert
- f) Nezaket/Kibarlık/Saygı
- g) Sabırlı/Tahammüllü/Sebatlı
- h) Şefkat/Merhamet/Acıma/Sevecenlik
- i) Alçak gönüllülük/Tevazu/İlmîlilik
- ı) Dikkat/İhtimam/Gayret
- j) Ehliyet/Yeterlik
- k) Kesinlik/Karahlılık
- l) Vakarlı ve esprili
- m) Meslektaş işbirliği
- n) Sadakat/Bağlılık
- o) Hukuki Bilgi
- ö) Adalet

⁷⁷ Necip Fazıl Kısakürek, *Reis Bey/Tiyatro*, Büyük Doğu Yayınları, 30. Basım, 2015-İstanbul

⁷⁸ Hennessey, *a.g.e.*, s. 30

“Şefkat ve merhametin bulunmadığı yerlerde kanunlar daima gaddar olur. Bu felaketleri cezalandırmaktan ziyade önlemek daha doğru olurdu. Hakiki adalet, suçları önlemeyi gaye edinir; yoksa zayıf duyguları yüzünden hataya düşmüş olan bir mahluku öldürmeyi değil.

Fenalık yapmaya kalkan kimseye elinizden geldiği kadar halâs çaresi göstermeye gayret ediniz, göreceksiniz ki, suçlar azalacaktır.”⁷⁹

“*Sıkıntıya hemen her insan katlanabilir, amacınız birinin karakterini sınamaksa, ona yetki verin!*” (Abraham Lincoln)

Amerikalı Hâkim Edward David tarafından hâkimler için yazılmış olan **ON EMİR**:⁸⁰

1. Nazik ol
2. Sabırlı ol
3. Onurlu ol
4. Kendini çok önemseme
5. Tembel hâkim kötü hakimdir
6. Kararın bozulmasından korkma
7. Önemsiz dava yoktur
8. İşini zamanında yap
9. Sağduyulu ol
10. İlahi rehberlik için dua et.

⁷⁹ Cesare Beccaria, *Suçlar ve Cezalar* (Çeviren: Muhiddin Göklü,) 288’inci sayfanın dipnotu. (Voltaire; *Suçlar ve Cezaların Tefsiri*: Ş: 1)

⁸⁰ 19 Nisan 2016 tarihinde Ankara’da yapılan “*Yargı Etiği İhtiyaç Analizi Çalıştayı*”nda Uluslararası Hâkimler Derneği Başkan Yardımcısı Hâkim Duro Sessa’nın sunumdan.

B - TÜRK HUKUK MEVZUATI (TARİHİ VE ULUSAL BELGELER)

“İşe Türk gibi başla, Alman gibi sürdür, İngiliz gibi sebat et!”⁸¹

Ülkemizde önceleri yargı etiği ve disiplin konuları, daha çok geleneksel bir bakış açısı ile ele alınıyordu. Brüksel’de 17 Aralık 2004 tarihinde gerçekleştirilen Avrupa Birliği Zirvesinde, Türkiye ile katılım müzakerelerine başlanması kararının alınmasıyla bu konu daha bir önemle ele alınmaya başlamış ve ‘Kamuda ve Yargıda Meslekî Etik Kuralları’ önemli gündem maddelerinden birisi haline gelmiştir.

AB Komisyonu uzmanlarının Türk yargısının işleyişi hakkındaki istişari ziyaretlerinin ilki olan ve 28 Eylül–10 Ekim 2003 tarihindeki inceleme ve yargı sūjeleriyle yapılan görüşmeler sonucunda düzenlenen ve daha sonraki yıllarda devam eden raporlar,⁸² Avrupa Birliğine giriş şartlarından olan ‘Kopenhag Siyasi Kriterleri’nin (demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlıklara saygı gösterilmesi ve korunmasının garanti altına alınması) hususlarında ne gibi yasal ve yapısal düzenlemelerin yapılması gerektiğı hususunda ışıktutar olmuştur.

Katılım müzakerelerine esas olmak ezere, Avrupa Birliği ile 03 Ekim 2005 tarihinde başlayan tarama sürecinde, 23. Fasıl olan ‘Yargı ve Temel Haklar’ başlığı altında yargının tarafsızlığı konusunda üzerinde durulan en önemli hususlardan birisi de ‘Yargıda Etik İlkeleri’ olmuştur. Tarama toplantısı sonucunda; bu fasıl için ‘Yargının bağımsızlığı, tarafsızlığı ve etkinliğinin güçlendirilmesine’ yönelik kapsamlı bir ‘Yargı Reformu Stratejisinin’ hazırlanması konusunda açılış kriteri getirilmiştir. Bu bağlamda, Adalet Bakanlığı ve ilgili birimlerince yapılan çalışmalar sonucunda hazırlanan ‘Yargı Reformu Strateji’ ile ilgili planda, meslekî etik konusuna geniş yer verilmiş, yargının bütün kademelerini kapsayacak şekilde ‘Yargısal Etik

⁸¹ Ernest E. Hirsch, *Anılarım*, s. 212

⁸² www.abgm.adalet.gov.tr

ve Davranış Kuralları'nı içeren bir belge oluşturulacağı ve bu konuda tüm yargı mensuplarına eğitim verileceği belirtilmiştir.⁸³

2006 yılında, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından, 'Birleşmiş Milletler Bangalor Yargı Etiği İlkeleri' ve Savcılar için Etik Davranış Biçimlerine İlişkin Avrupa Esaslarını kapsayan 'Budapeşte İlkeleri' benimsenmiş ve Adalet Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü tarafından tüm teşkilata duyurulmuştur. Konuyla ilgili Avrupa müktesebatını içeren belgeler Adalet Bakanlığı tarafından Türkçe'ye çevrilerek internet sitesinde yayınlanmış ve kağıt ortamında da tüm teşkilata gönderilmiştir. Daha sonraki yıllarda yenilenerek genişletilen Yargı Reformu Strateji Belgesi ve Adalet Bakanlığı Stratejik Plan'ında da, Yargı etiği konularına ayrıntılı şekilde yer verilmiştir.⁸⁴

Adalet Bakanlığı, Avrupa Komisyonu ve AB Teknik Destek Ofisi (TAIEK) işbirliği ile bu alanda yapılmış olan projelerde hâkim ve savcılar ile adalet personeline yargı etiği seminerleri verilmiştir.

Bu gelişmelerden sonra, 'Yargı Etiği ve Meslekî Kimlik' konuları, Türkiye Adalet Akademisi'nin müfredat programına alınarak ders olarak okutulmaya başlanılmıştır.⁸⁵

Amerika Birleşik Devletleri'nde 1972 yılındaki başkanlık seçimleri sırasında patlak veren "Watergate Skandalı"na birçok avukatın da katılmış olduğunun anlaşılması sonucunda meslekî etik kurallarının okullarda okutulmasının önemi anlaşılmış ve o tarihten sonra başta ABD olmak üzere birçok ülkedeki okul ve fakültelerde meslekî ve hukuksal etik konuları zorunlu olarak okutulmaya başlanılmıştır.⁸⁶

⁸³ Adalet Bakanlığı *Yargı Reformu Stratejisi*, www.sgm.adalet.gov.tr

⁸⁴ a) *Adalet Bakanlığı Yargı Reformu Stratejisi*, Nisan 2015, s. 10,16-28;

b) *Adalet Bakanlığı Stratejik Planı*, 2015-2019, s. 118,122

⁸⁵ a) Bkz. www.taa.gov.tr ;

b) *Adalet Bakanlığı Yargı Reformu Stratejisi*;

c) *Ulutaş-Atabey, a.g.e., s. 46-49*

⁸⁶ *Tuncay, a.g.e., s. 114-136*

Ülkemizde de, önemine binaen, yargı etiği konuları, hukuk fakültelerinin müfredat programlarına alınarak zorunlu ders olarak okutulmalı,⁸⁷ geleceğin başarılı bir hukukçusu olacak olan öğrencilere en temel hukuk nosyonunun kazandırılması için, hukuk eğitimi veren fakültelerde teknik hukuk eğitimi verilmelidir. Hukuk mantığının tam olarak oluşturulabilmesi için; hukuk metodolojisi, felsefe, mantık, sosyoloji, değerler eğitimi gibi konularda dersler verilmelidir. Hukuk eğitiminde, hukuku yorumlama ile ilgili dersler olmalı ve bu derslerde yorum yöntem ve metotları öğretilerek hukuk normlarının amaçları doğrultusunda yorumlanması becerisi, eleştirisel düşünme tarzı ve eleştiriye katlanabilme, olaylar arasında bağlantı kurabilme, en küçük ayrıntılarda uyanık olma, çalışmalarında ve davranışlarında özen gösterme, kendilerini anlatabilme, başkalarının düşündüklerini anlama ve saygı gösterme, soru sorma, anlayış-kavrayış sağlamlığı, hukuk normları çerçevesinde hukuki bakış açısı ve hukuki düşünme tarzı kazandırılmalıdır.

Hukuk fakültelerindeki eğitim, öğretim ve sınavlarda ‘test’ tekniği yerine, muhakeme ve değerlendirme becerisini kazandıracak olan ‘klasik’ sınav usulü tercih edilmelidir. Ezbercilik yerine, araştırma, sorgulama ve tartışma yeteneği kazandırılmalıdır. Derslerin güncel olaylar bazında da takip edilmesi temin edilmeli ve hukuk öğrencisinin bir idealinin olması sağlanmalıdır. Başkalarını etkileyen kararların sadece ‘kanuni’ olmaması, aynı zamanda ‘hukuki’ ve ‘etik değerlere’ de uygun olması gerektiği bilinci verilmelidir. Öğrencilere, hukukun temel amacının adaleti gerçekleştirmek olduğu bilinci yerleştirilmeli ve belirli değerlerin farkında olmaları öğretilerek erdemli bir hukukçu olarak yetiştirmeleri sağlanmalıdır. Bundan dolayı da, öğrencinin kendi hocasının ders notlarını çalışıp ezberleyerek aynen yazması ve hocasının görüşünü doktrin olarak benimsediğini belirtmesiyle geçerli not alabileceği kolaycılığına kaçmasına yol açacak uygulamalardan vazgeçilmelidir.⁸⁸

⁸⁷ Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı tarafından 25-26 Kasım 2015 tarihlerinde Ankara’da düzenlenen, “Hukuk Öğretimi ve Eğitiminin Geliştirilmesi Sempozyumu ve Çalıştayı”nda, aynı konularda fikir birliğine varılmıştır.

⁸⁸ Hirsch, a.g.e., s. 235

“Etik değeri koruyarak yaşayabilmek ve mesleğimizi etik değeri koruyarak yapabilmek için, normlardan ziyade etik değerlerin ve etik değerlerin felsefi bilgisine dayanan bir eğitime ihtiyaç vardır. Çünkü böyle bir eğitim, yüz yüze geldiğimiz durumlarda, insan onurunun nerede tehlikede olduğunu gören bir göz kazanmamıza yardımcı olabiliyor.”⁸⁹

Ayrıca; etik-değer bütünlüğünün en geniş kapsamıyla genç nesillere verilmesini teminen, bütün okullarda müfredat programları: ‘İnsana Saygı’, ‘Eğitimin Değer Olduğu Bilinci’, ‘Öğrenmenin Bir Değer Olduğu Bilinci’, ‘İyi İnsan Olma’, ‘Sevgiye Dayalı Bakış Açısı’, ‘Herkes Dürüst Olma’, ‘Doğru Sözlü Olma’, ‘Yanlış Yapma Modeli Alınmama’, ‘Görevini-Ödevini En İyi Yapma’, ‘Erdemli Olma ve Davranma’, ‘Geleceği Şekillendirme Bilinci’, Hayatı Şekillendirme (İnsani Değerlerle Bezeme) Bilinci, ‘Zamanı Değerlendirme Bilinci’, ‘Bilginin Bir Değer Olduğu Bilinci’, ‘Kitap Okuma’, ‘Her Zaman Eğitim İlkesi’, ‘Herkes Eğitim İlkesi’, ‘Sürekli Kendini Geliştirme’ gibi ‘Eğitim İlkelere’ni⁹⁰ içerecek biçimde tanzim edilmeli ve titizlikle uygulanması sağlanmalıdır.

Tarihte bir çok devlet ve medeniyet, adalet sisteminin yozlaşmış çökmesi yüzünden yok olup gitmiştir. Bir hadis-i Şerifte, “*Sizden önceki milletleri, aralarında şerefli, ileri gelen birisi hırsızlık yaptığı zaman yakasını bırakmış olmaları, zayıf ve sade birisi çaldığı zaman da ceza uygulamış olmaları yok etmiştir.*”⁹¹ diye buyrulmaktadır.

Bursa Kadısı Molla Fenari’nin muhakemesinde ayakta bekleyip sonunda şahitliği kabul edilmeyen ve buna itaat edip şahitliğinin kabul edilmeyiş sebebini izale eden Sultan Yıldırım Beyazıt⁹² ve İstanbul kadısı Hızır Bey Çelebi’nin karşısına sanık olarak çıkıp onun vereceği karara uymak zorunluluğunu hisseden Fatih Sultan Mehmet⁹³ gibi dönemin en güçlü hükümdarları yargıya, hak ve adalet kavramlarına bu kadar saygılı oldukları ve ‘hakkı hak sahibine teslim edip adaleti tesis etmekten’

⁸⁹ İonna Kuçuradi, *Etik ve Etikler*, TMH - Türkiye Mühendislik Haberleri, sayı 423-2003/1, makale, s. 9

⁹⁰ Türkeri, *Etik Değer*, s. 61-62

⁹¹ Muhammed Ebu Zehra, *a.g.e.*, s. 13

⁹² Suat Bertan, *Yargıtay’dan Anılar*, s. 5

⁹³ H. Basri Erk, *Adalet Edebiyatı Antolojisi*, s. 138

başka hiçbir gayesi ve gündemi bulunmayan o adil hâkimlerin zamanında, Osmanlı İmparatorluğu en parlak dönemlerini yaşarken; zamanla adaletin yozlaştırılıp mülkün temelinden çıkmış olması sonucunda koskoca Osmanlı İmparatorluğunun nasıl yok olup gittiği ibretle izlenmesi ve incelenmesi gereken bir husustur.

“Mülkü tahrip eyledik zevki siyaset namına,

Adli yıktık, halkı mahvettik siyaset namına!”

(Salih Reşit Paşa)⁹⁴

⁹⁴ Erk, *a.g.e.*, s. 514

Türk hukuk mevzuatındaki etik konusunu iki başlık altında inceleyebiliriz. Birincisi “Kamu Görevlileri Etik Mevzuatı”, diğeri ise bizim de konumuz olan “Yargı Etiği Mevzuatı”dır.

1 - KAMU GÖREVLİLERİ ETİK MEVZUATI

Bu konuda aşağıdaki mevzuatı zikredebiliriz.⁹⁵

- 25.05.2004 Tarih ve 5176 Sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.

- Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik.

- Denetim Görevlilerinin Uyacakları Meslekî Etik Davranış İlkeleri Hakkında Yönetmelik.

- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Üyeleri ile Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Personelinin Uyacakları Meslekî ve Etik İlkelerine Dair Yönetmelik.

- Sayıştay Denetçilerinin Meslekî Etik Kurallarına İlişkin Usul ve Esaslar.

- Sermaye Piyasası Kurulu Üyeleri ve Personelinin Uyacakları Meslekî ve Etik İlkeler Hakkında Yönetmelik.

- Yükseköğretim Kurumları Etik Davranış İlkelerine İlişkin YÖK Genelgesi.

- Eğitimciler İçin Meslekî Etik İlkelerine İlişkin Milli Eğitim Bakanlığı Genelgesi.

- Gümrük Personeli Meslek Etiği İlkeleriyle ilgili Gümrük Müsteşarlığı Genelgesi.

- TBMM Başkanlığı İdari Teşkilatı Etik Rehberi.

- Hediye Alma Yasağına İlişkin Genelge (2007/1, 2011/1).

5176 Sayılı Kanun ile, kamu görevlilerinin uyması gereken, saydamlık, tarafsızlık, dürüstlük, hesap verebilirlik, kamu yararını gözetme gibi etik davranış ilkelerini belirlemek ve uygulamayı gözetmek üzere, ‘**Kamu Görevlileri Etik Kurulu**’ kurulmuş ve faaliyete geçmiştir.

⁹⁵ <http://www.etik.gov.tr/Mevzuat.aspx?id=1>

Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin 5-22’nci maddelerinde belirtilen **“Etik Davranış İlkeleri”** şunlardır:⁹⁶

- Görevin yerine getirilmesinde kamu hizmeti bilinci.
- Halka hizmet bilinci.
- Hizmet standartlarına uyma.
- Amaç ve misyona bağlılık.
- Dürüstlük ve tarafsızlık.
- Saygınlık ve güven.
- Nezaket ve saygı.
- Yetkili makamlara bildirim.
- Çıkar çatışmalarından kaçınma.
- Görev ve yetkilerin menfaat sağlamak amacıyla kullanılmaması.
- Hediye alma ve menfaat sağlama yasağı.
- Kamu malları ve kaynaklarının kullanımı
- Savurganlıktan kaçınma.
- Bağlayıcı açıklamalar ve gerçek dışı beyan.
- Bilgi verme, saydamlık ve katılımcılık.
- Yöneticilerin hesap verme sorumluluğu.
- Eski kamu görevlileriyle ilişkiler.
- Mal bildiriminde bulunma.

Adı geçen Yönetmeliğin 29’uncu maddesi gereğince; etik kültürünü yerleştirmek ve geliştirmek, personelin etik davranış ilkeleri konusunda karşılaştıkları sorunlarla ilgili olarak tavsiyelerde ve yönlendirmelerde bulunmak ve etik uygulamaları değerlendirmek üzere Ankara’da merkezi *kamu kurum/kuruluşlarında* ve illerde; *Valilikler; Büyükşehir, İl, İlçe Belediye Başkanlıkları, İl Özel İdareleri ve Kaymakamlıklarda* **‘Etik Komisyonları’** oluşturulmuştur.

⁹⁶ <http://www.etik.gov.tr/Bilgi-Bankası>.

Kamu etiği konusunda hazırlanmış bulunan “Kamu Görevlileri Etik Sözleşmesi” 5176 sayılı Kanun kapsamında bulunan tüm kamu görevlilerince imzalanması zorunlu olan bir belgedir ve personelin özlük dosyasında saklanması zorunludur.⁹⁷

5176 sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’un, 1’inci maddesinin son fıkrasında da belirtildiği üzere; Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeleri, Bakanlar Kurulu Üyeleri, Türk Silahlı Kuvvetleri, Yargı Mensupları ve Üniversiteler bu kanunun kapsamı dışında tutulmuştur.

⁹⁷ Adalet Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü’nün 01.01.2006 tarih, B.03.0.P ER.0.00.00.03/010.06.02/7 sayılı ve 81 Nolu Genelgesi ekindeki *Etik Sözleşmesi*, Bakanlığın merkez ve taşra teşkilatında çalışan hâkim-savcı dışındaki tüm personele ve Adli Tıp Kurumu personeline imzalatılıp dosyalarında saklanmak üzere ilgili birimlere gönderilmiştir.

2 -YARGI ETİĞİ MEVZUATI

“Önce beni anla da, sonra istersen öldür!”⁹⁸

“Ceza, yalnız yasanın uygulanmasını güvence altına almak için bir tehdit olmamalı, ayrıca yasayı çiğnemeyi düzelten bir onarma olmalıdır.” (Paul Janet)⁹⁹

Prof. Dr. İnayet AYDIN’ın da belirttiği gibi yargıda etik önemlidir. Çünkü:¹⁰⁰

○ Yargı, adaletin güvencesidir. Adalet, hakkaniyet ve eşitliği sağlar. Eğer yargıda etik sorunlar yaşanırsa, yargıya güven azalır ve toplum sorunlarını çözmek için başka yollar aramaya başlar.

○ Hakimler ve savcılar profesyonel kişilerdir. Profesyonellik etik açıdan sorumluluğu da içerir.

○ Yargı mensupları, yetki ve güç üstünlüğüne sahiptirler. Başkalarına karşı sahip olunan bu asimetrik gücün kötüye kullanımı ancak etik değer ve ilkelerle önlenir. Güç kullanımının sınırları belirlenir.

○ Pek çok yeni atanan yargı mensubu meslekte deneyimsizdir. Meslek etiği kolektif, zaman içinde test edilmiş deneyimin yeni meslek elemanlarına transferini sağlar. Dikkat edecekleri hususlar konusunda önceden uyarır.

○ Gözden geçirilen etik ilkeler yolu ile zamanla ortaya çıkan mevzuat ve teknolojik değişiklikler ile mesleki standartlar konusunda sorumluluklar ve iyi uygulamalar belirlenir.

○ Meslek etiği kurumsal gelişim ve saygınlığı sağlar.

Hukuk sistemimizde “Yargı Etiği İlkeleri” adı altında herhangi bir düzenleme ve özel bir yasa mevcut değildir. Bu bakımdan, yargı etiği konusunda, ‘Yargısal Etik ve Davranış Kuralları’nı belirleyen bir yasanın çıkarılması ve bu alanda rehber niteliğinde bir kaynağın el altında bulundurulması bir zorunluluk haline gelmiştir.

⁹⁸ Arap Atasözü

⁹⁹ Emile Durkheim, *Ahlâk Eğitimi*, s. 164

¹⁰⁰ ww.aso.org.tr - Prof. Dr. İnayet Aydın, *Kamuda Etik-Sunum-* (Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi)

Avrupa Hâkimleri Danışma Konseyi (CCJE)'nin bir görüşünde de belirttiği gibi; meslek etiği ilkeleri, örnekler ve yorumlarla birlikte örnek uygulamaların bir sentezini içermelidir. Sınırlayıcılık konusunda yanlış bir algı yaratmasıyla ve katı oluşuyla eleştirilecek bir meslek kuralları çerçevesi oluşturulmamalıdır. Yargı etiği konusundaki örnek uygulamalar rehberinin hazırlanmasında, yargı dışındaki kurum ve kişilerin dayatmaları değil, bizzat yargı mensuplarının görüşü esas alınmalıdır.¹⁰¹

Hâkimlerin davranış kuralları konusunda Avrupa Hâkimleri Danışma Konseyi (CCJE)'nin görüşleri şu şekilde özetlenebilir:¹⁰²

- Her bir hâkim, hem kamusal hem de bireysel düzeyde yargı bağımsızlığını korumak için elinden gelen her şeyi yapmalıdır.

- Görevi başında ve özel yaşamında doğruluk çerçevesinde davranmalıdır.

- Her zaman tarafsız olan ve tarafsız görünen bir yaklaşımı benimsemelidir.

- Görevlerini yerine getirirken ayrımcılıktan, gerçek ya da görüntüden ibaret olan önyargılardan veya tarafsızlığını bozan etkenlerden kaçınmalıdır.

- Karar verirken ilgili tüm kanunların uygulanmasına ilişkin tüm somut unsurları gözden geçirmeli, somut olmayan (esassız) unsurları göz önünde bulundurmamalıdır.

- Yargılamalara dahil olan ya da yargılamalardan etkilenen tüm kişilere yeterince anlayış göstermelidir.

- Görevlerini yerine getirirken tarafların eşitliğini dikkate almalı, önyargı ve ayrımcılıktan kaçınmalı, taraflar arasındaki dengeyi gözetmeli ve her bir tarafın adil yargılanmasını sağlamalıdır.

¹⁰¹ Avrupa Hâkimleri Danışma Konseyi (CCJE)'nin 23 Kasım 2007 Tarih ve 10(2007) Sayılı Görüşü.

¹⁰² Avrupa Hâkimleri Danışma Konseyi (CCJE)'nin 19 Kasım 2002 tarih ve 3(2002) Sayılı Görüşü.

○ Medya ile olan ilişkilerinde ihtiyatlı olmalı, bu tür ilişkilerin kişisel istismarından ve baktığı davalara yönelik ispatlanmamış her tür yorumdan kaçınarak bağımsızlığını ve tarafsızlığını korumalıdır.

○ Yüksek mesleki yeterlilik düzeyine ulaşmalı ve bunu idame ettirmelidir.

○ Yüksek mesleki farkındalık sahibi olmalı, kararlarını makul bir süre içerisinde verme şartına uymak için gerekli özeni gösterme yükümlülüğüne tabi olmalıdır.

○ Çalışma saatinin çoğunu, yargı ile ilgili aktiviteler dahil olmak üzere, yargı işlevlerine adanmalıdır.

○ Bağımsızlığını tehlikeye atabilecek ve tarafsızlık imajını zedeleyebilecek her tür siyasi faaliyetten kaçınmalıdır.

Hâkimler ve Savılar Yüksek Kurulu'nun Türkiye Adalet Akademisi'yle işbirliği halinde, 24-25 Aralık 2010, 30-31 Aralık 2010, 07-08 Ocak 2011, 14-15 Ocak 2011 tarihlerinde değişik illerde düzenlediği 'Yargıda Durum Analizi Toplantıları'nda ve yine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun Avrupa Konseyi işbirliği ile 15-16 Kasım 2012 tarihinde Ankara'da düzenlenen "Yargı Etiği Sempozyumu"nda da yargıda etik kodlarının belirlenmesi konusu gündeme gelmiş ve tartışılmıştır.¹⁰³

Yargı mensuplarının (hâkim, savcı, avukat) uyması gereken, saydamlık, tarafsızlık, dürüstlük, hesap verebilirlik, kamu yararını gözetme gibi etik davranış ilkelerini belirlemek ve uygulamayı gözetmek üzere, HSYK tarafından 28-29 Nisan 2011 tarihlerinde gerçekleştirilen 'Yargıda Durum Analizi Toplantıları'nda da karara bağlandığı üzere,¹⁰⁴ 'Yargı Etik Kurulu' oluşturulması konusunda acilen bir çalışma başlatılmalıdır.

Bu alandaki çalışmalara destek olmak üzere Avrupa Birliği, Türkiye Cumhuriyeti ve Avrupa konseyi tarafından finanse edilen "*Türkiye'de Yargı Etiğinin Güçlendirilmesi Projesi*" yapılmıştır.

¹⁰³ www.hsyk.gov.tr/etkinlikler/yargidadurumanalizi.

¹⁰⁴ www.hsyk.gov.tr/etkinlikler/yargidadurumanalizi/sapanca/6-grup.pdf

Projede, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ana yararlanıcı, Türkiye Adalet Akademisi eş yararlanıcı, Adalet Bakanlığı, Yüksek Mahkemeler, Türkiye Barolar Birliği ve ilgili STK'lar da paydaş olacaktır.

Proje kapsamında, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyeleri ve personeli dahil olmak üzere, hâkimler, savcılar, avukatlar, sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri ve akademisyenler için çalışmalar yürütülecektir.

Projenin bütçesi toplam 3,7 milyon Avro olup bunun %80,84'ü Avrupa Birliği, %10'u Avrupa Konseyi ve %9'16'sı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından karşılanacaktır.

Projenin süresi 24 ay olup 2016-2017 yıllarını kapsayacak ve Aralık 2017 de sona erecektir.

Projenin Amacı:

Türkiye'de yargı etiğinin geliştirilmesi, etik kurallarının etkili şekilde uygulanmasının sağlanması ve kamu gözetiminin artırılması amacıyla hâkim, savcı, avukat ve halkın bu konudaki farkındalığının artırılmasıdır.

Proje ile Ulaşılması Beklenen Temel Sonuçlar:

- Yargı etiği ile ilgili durumun ayrıntılı analizinin yapılması ve yargı etiği kurallarının oluşturulması,
- Türk hâkim ve savcılarının yargı etiğine dair farkındalıklarının artırılması,
- Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun etik kurallarını uygulama kapasitesinin artırılması,
- Halkın yargı etiği ve şikayet mekanizmalarının varlığı hakkında farkındalığının artırılması olarak belirlenmiştir.

Projenin Temel Faaliyetleri Olarak:**• Yargı etiği alanındaki durumun analiz edilmesi ve yargı etiği kodlarının belirlenebilmesi için:**

- Anket ve çalışma grubu oluşturulacak
- Bölgesel ve Barolar Birliği toplantılarıyla mevcut durum analizleri yapılacak
- Uluslararası çalışma ziyaretlerine gidilecek,
- Sivil Toplum Kuruluş temsilcileri, akademisyenler ve medyanın katılımıyla yuvarlak masa toplantıları yapılacak,
- Uluslararası konferanslar düzenlenecektir.

• Türk hâkim ve savcılarının yargı etiği ile ilgili bilincinin arttırılmasını teminen:

- Eğitim müfredat programları geliştirilecek ve yargı etiği rehberi yayınlanacak.
- Eğitimciler yetiştirilecek.
- 3000 hâkim ve savcının eğitimi sağlanacaktır. Ayrıca, Türkiye Adalet Akademisi tarafından yargı etiği ile ilgili olarak gerek meslek öncesi gerekse meslek içi eğitimleri verilmesi sağlanacaktır.

• Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun etik kuralları uygulama kapasitesinin artırılması babında:

- Uluslararası çalışma ziyaretleri yapılacaktır.
- HSYK'da çalışan kurul müfettişi ve hâkimler arasından uluslararası kurumlarda görevlendirmeler yapılacaktır.

• Kamu bilincinin arttırılması için:

- Basın toplantıları yapılacaktır.
- Bilgilendirme kampanyaları düzenlenecektir.

Proje kapsamında, 19 Nisan 2016 günü Ankara’da yapılan “*Yargı Etiği İhtiyaç Analizi Çalıştayı*” sırasında (44) meslek mensubu (hâkim-savcı-avukat) arasında yapılan ankette, etik dışı olarak kabul edilecek davranışlarla ilgili sorulan sorulardan ilk (10)’a girenler aşağıda sıralanmıştır :

1. Siyasi, dini, etnik vb. gruplara dahil olduğu veya yakınlık gösterdiği izlenimi bırakarak tarafsızlık ve bağımsızlık imajının zedelenmesi (39 kişi)
2. Kendi kariyerini ön plana alarak, üst görevlere gelebilmek veya yurt dışına gidebilmek için çeşitli etik dışı yollara başvurma, üst makamlar tarafından tanınma ve çevresini genişletme isteği (31 kişi)
3. Kendini mesleki yönden yetiştirmeme ve genel kültür eksikliği (30 kişi)
4. Hâkim-Savcılarının yargının imajını zedeleyen sosyal medyadaki paylaşımları (24 kişi)
5. Mesleğe girişte etik dışı yollara başvurulması (24 kişi)
6. Gerekemediği halde özel işlerde hâkim-savcı kimliğinin açıklayarak ya da mesleğin prestijini kullanarak kendisi ya da aile fertleri için kolaylık veya menfaat sağlama yoluna gitmesi, aynı şekilde aile fertlerinin de bu yönde davranmalarına fırsat vermesi (23 kişi)
7. Avukatlarla ilişkilerde tarafsızlık görüntüsünü zedeleyen davranışlar (23 kişi)
8. Dosya takibi yapma, bu konuda gelen ricaları geri çevirmeme ya da kolay erişilebilir veya kolay etkilenebilir görüntüsü çizme (22 kişi)
9. Önüne dava olarak gelebilecek konularda tarafların veya taraf olabileceklerin sunduğu avantajlardan yararlanma (Ör: üyelik gerektiren lokallere kabul, çocuklarının eğitimiyle ilgili kolaylıklar gibi) (18 kişi)
10. Duruşmalarda tarafların (ve vekillerinin) yeterince dinlenmemesi veya incitici davranışlar sergilenmesi (17 kişi)

11. Personele özel işlerin yaptırılması, nezaketsiz davranılması veya hakim-savcının yapması gereken bazı yargısal görevlerin personele yüklenmesi (15 kişi)
12. Yargı hizmetini aksatacak veya yavaşlatacak şekilde diğer çalışmalarına (akademik, İngilizce vb.) öncelik verilmesi (15 kişi)
13. Toplu mahkemelerde heyette meslektaşlarıyla uyumsuz davranışlar ve gereksiz gerginliklere sebep olma (14 kişi)
14. Mesleğe karşı isteksizlik, devamlı yakınma, olumsuzlukları vurgulama, devamlı şikayet hali (14 kişi)

Bütün bu çalışmalar ışığında, yargı etiği kodlarının biran önce belirlenmesi ve uyum sağlanması açısından gerekiyorsa hâkim ve savcının vasıflarını belirleyecek olan yargı etiği ile ilgili yasanın çıkartılması önem arz etmektedir.

Şu hususu da önemle belirtmek gerekir ki, oluşturulacak ‘Yargı Etik Kurulu’, bir ‘Disiplin Kurulu’ niteliğinde olmamalı ve üyeleri de disiplin cezası verecek pozisyonundaymışlar gibi davranmamalıdırlar. Yüksek Mahkeme ya da HSYK bünyesinde kurulabilecek bu kurul, disiplin kurullarından tamamen bağımsız olmalıdır. Bu Kurulun varlığı, yargı bünyesinde etik rollerin içeriği ve öneminin tartışılmasını da teşvik edecektir. Ayrıca Bu Kurul, hâkimlerin kariyerleri boyunca karşılaşmaları muhtemel meslek etiği meseleleri hakkında danışmanlık da sunabilmelidir.¹⁰⁵

¹⁰⁵ CCJE 3(2002) Görüşü.

Hukukumuzda yargı etiği kurallarını düzenleyen özel bir yasa bulunmamakla birlikte, başta Anayasa olmak üzere birçok kanunda; hâkimlerin bağımsızlık, tarafsızlık, doğru ve tutarlı, dürüst, ayırım yapmayan, liyakatli, vicdan sahibi, bilgili, ahlâklı, güvenilir, sır saklama, nazik olma gibi vasıflarından bahsedilmektedir.

Bu kanunlardan başlıcaları şunlardır:

• **7.11.1982 tarih ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası**

- Cumhuriyetin niteliklerini düzenleyen 2’nci madde,
- Yargı yetkisini düzenleyen 9’uncu madde,
- Kanun önünde eşitlik ilkesini düzenleyen 10’uncu madde,
- Hak arama hürriyetini düzenleyen 36’ncı madde,
- Kanuni hâkim güvencesini düzenleyen 37’nci madde,
- Mal Bildirimini düzenleyen 71’inci madde,
- Mahkemelerin bağımsızlığını düzenleyen 138’inci madde,
- Hâkimlik ve savcılık teminatını düzenleyen 139’uncu madde,
- Hâkim ve savcıların başka görev alamayacaklarını düzenleyen 140’inci madde,
- Adalet Hizmetlerinin denetimini düzenleyen 144’üncü madde,
- Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunu düzenleyen 159’uncu madde.

• **2802 Sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu**

- Bağımsızlık, Teminat ve Ödevleri düzenleyen 4’üncü madde,
- Adayların niteliklerini düzenleyen 8’inci madde,
- Derece yükselmesinin koşullarını düzenleyen 21’inci madde,

- Hâkimlik ve savcılık teminatıyla ilgili 44'üncü madde,
- Özel durumlarda atama koşullarını düzenleyen 46'ncı madde,
- Başka iş ve görev almamayı düzenleyen 48'inci madde,
- Disiplin cezalarını düzenleyen 62-72'nci maddeleri.

• **6087 Sayılı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu**

- Kurul Müfettişlerinin görev ve yetkilerini düzenleyen 17'nci madde,
- Başka iş ve görev almamayı düzenleyen 35'inci madde,
- İşe bakamama, çekilme, ret hükümlerini düzenleyen 40-41'inci maddeler.

• **3628 Sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu,**

• **5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu**

- Hâkimin davaya bakamaması ve reddi ile ilgili 22-32'nci maddeleri.

• **2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu**

- Kurulda görevli hâkimlerin durumunu düzenleyen 17'nci maddesi.

• **2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun**

- Üyelerin seçilme yeterliliğine dair 6'ncı madde,
- Dava ve işlere bakmanın caiz olmadığı halleri düzenlen 46-50'nci maddeleri.

• **6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu**

- Hâkimin davaya bakmaktan yasaklılığı ve reddi hususlarını düzenleyen 34-45'inci maddeleri.

• 2247 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun

- Dava ve işlere bakmanın caiz olmadığı halleri düzenleyen 7-9'uncu maddeleri.

• 2797 sayılı Yargıtay Kanunu

- Yargıtay'ın bağımsız olduğunu düzenleyen 1'inci madde,
- Yargıtay üyelerinin niteliklerini düzenleyen 29'uncu madde,
- Yargıtay Başkanları, Başsavcı ve Başsavcı Vekillerinin niteliklerini düzenleyen 30'uncu madde.

• 2575 sayılı Danıştay Kanunu

- Danıştay'ın bağımsız olduğunu düzenleyen 2'nci madde,
- Danıştay üyeliklerinin niteliklerini düzenleyen 8'inci madde.

• 2527 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu

- Hâkimin davaya bakmaktan memnuiyeti ve reddi hususunu düzenleyen 31'inci madde.

• 353 sayılı Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu

- Hâkimlerin davaya bakmaması ve reddi hususundaki 37-45'inci maddeleri.

İSLÂM HUKUKUNDA YARGI ETİĞİ VE İLKELERİ¹⁰⁶

İslâm tarihinin ilk dönemlerinde devlet başkanları/halifeler hukuki anlaşmazlıkları çözmek ve karara bağlamakla bizzat kendileri ilgilenmişlerdir. Devletin sınırları genişledikçe duyulan ihtiyaç üzerine bu görev için kadılar (hâkimler) tayin edilmiştir.¹⁰⁷

Yargı, Arapça’da ‘*kazâ*’ kelimesiyle eş anlamlı olup, ‘*hüküm*’, ‘*lüzum*’, ‘*bağlayıcılık* ve ‘*gereklilik*’ anlamlarına gelmektedir. Bu yüzden hâkimlik yapanlara da ‘*kadi*’ denilmiştir.

Yargılama hukukunda kaza; taraflar arasında ortaya çıkan dava ve anlaşmazlıkları usulüne uygun bir şekilde çözmek amacıyla devletin yetkili kıldığı organından çıkan bağlayıcı bir hüküm manasına gelmektedir.¹⁰⁸

İslâm’da yargının meşruiyeti ve adil olunmasıyla ilgili çok sayıda ayet bulunmaktadır.

◦ Şüphesiz Allah, adaleti, iyiliği, yakınlarından ihtiyaç sahiplerine yardım etmeyi emreder.¹⁰⁹

◦ Şüphesiz Allah emanetleri ehil olanlara vermenizi, insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder.¹¹⁰

◦ Allah için hakkı sağlam ölçülerle ayakta tutun, adaletli şahitler olun ve bir kavme olan kin ve düşmanlığınız sakın sizi adaletsizliğe itmesin.¹¹¹

◦ De ki: Rabbim bana adaleti ve itidali emretti.¹¹²

◦ Onların (senden hüküm isteyenlerin) aralarında Allah’ın indirdiği ile hükmet.¹¹³

¹⁰⁶ Daha geniş bilgi için; Prof. Dr. Nasi Aslan’ın, *İslâm Hukukunda Yargılama Etiği ve İlkeleri* isimli kitabına bakılabilir.

¹⁰⁷ İbrahim Sarıçam – Seyfettin Erşahin, *İslâm Medeniyeti Tarihi*, s. 100-104

¹⁰⁸ Aslan, *a.g.e.*, s. 2

¹⁰⁹ Nahl Suresi, ayet: 90

¹¹⁰ Nisa Suresi ayet 58

¹¹¹ Maide Suresi, ayet: 8

¹¹² A’raf Suresi, ayet 29

¹¹³ Maide Suresi ayet: 49

Hz. Peygamber, hâkimlik mesleğinin sorumluluğunun büyük olduğunu vurgulayarak, insanlar arasında hüküm verenlerin Allah’tan korkmalarını aşırı açlık, susuzluk ve öfke gibi sağlıklı düşünmeyi engelleyen durumlarda karar vermekten kaçınmalarını bildirmiştir. Hâkimin adaletten ayrılmadığı sürece cennete gideceğini, yargı işlerine rüşvet karıştıranların, gerçeği bildiği halde haksızlık edenlerin ise Allah’ın lânetine uğrayıp cehenneme gideceklerini söylemiştir.

Allah’ın Resulü, “*Hâkimler üç kısımdır. Biri cennete, ikisi ateştedir. Cennette olanlar hakkı bilip onunla hükmedenlerdir. Hakkı bildiği halde hükmünde zulmeden (haklıyı bildiği halde bunu gizleyip haksız hüküm veren) hâkimler ise ateştedir. Gerçeği araştırıp öğrenmeden cahillikle hükmeden (ya da hâkimliğe ehil olmadığı halde bir şekilde görev alan) hâkim de ateştedir.*” diye buyurmuştur.¹¹⁴

Hz. Ali, hâkimlik yapacak kişilerin; iffetli ve yumuşak huylu olmalarını, kendisinden önce olup bitenlerden haberdar olmalarını, görüş sahibi olan alim kimselerle meşverette bulunmalarını, Allah’ın rızasını gözetmek ve bu uğurda hiç kimsenin kınaması ve azarlamasından korkmamalarını bildirmiştir.

Yargı işlevinin yerine getirilmesinde esasen “*emr-il bi’l-ma’rûf ve nehy-i ‘ani’l-münker*” (iyiliği emretme, kötülükten alıkoyma) ilkesi geçerlidir. Çünkü zulüm ve haksızlığının ortadan kaldırılması için bu ilkenin gereğinin yapılması şarttır.¹¹⁵

İslâm hukukunda, “*berâet-i zimmet*” yani “*masumiyet/ borçsuzluk*” ilkesi hakimdir. Bunları ispat etmek sanığa ya da borçluya yüklenemez.

Hz. Peygamber, “*Hata ile beraat ettirmek, hata ile cezalandırmaktan daha iyidir.*” diyerek şüpheden sanığın yararlanması gerektiği esasını doğrulamıştır. Bu bağlamda sanığın susma hakkı olduğu ve onun susmasının suçunu kabul anlamına gelemeyeceği belirtilmiştir. Sanığın kendisine vekil tutma ve tercümandan yararlanma hakları da bulunmaktadır.

¹¹⁴ Aslan, a.g.e., s. 23, 36

¹¹⁵ Aslan, a.g.e., s. 8, 10

İslâm hukukunda tanıklığın önemi de büyüktür. Hz. Peygamber, *“Ey insanlar! Kendiniz, ana-babanız ve yakınlarınız aleyhlerine de olsa, Allah için şahit olarak adaleti gözetin; ister zengin, ister fakir olsun Allah onlara daha yakındır. Adaletinizde heveslere uymayın! Eğer eğilirseniz veya yüz çevirirseniz bilin ki Allah işlediklerinizden haberdardır.”* diyerek tanıklığın önem ve sorumluluğunu dile getirmişlerdir.

Hz. Ömer’in halifelîği döneminde, Ebu Musa el-Eş’ari’ye göndermiş olduğu mektup, İslâm Yargılama Hukuku’nun çekirdeğini oluşturmaktadır diyebiliriz.¹¹⁶

HAZRETİ ÖMER’İN ADALETİ

İslam tarihinde ilk adalet daireleri Halife Hazreti Ömer döneminde kurulmuştur. Hazreti Ömer hakimleri, katı insanlar arasından değil, aksine merhametli kimselerden seçmiştir. Hâkim seçiminde liyakat ve ehliyetle önem vermiş, rüşvet almalarını önlemek için maaşlarını yüksek tutmuş, ticaret ve başka bir işle uğraşmalarını yasaklamıştır. Hâkimlerin tarafsız olmalarını şart koşturmuştur.

Hazreti Ömer’in döneminde; Kadı Şüreyh, İbade bin Samet, Zeyt Bin Sabit, Abdullah Bin Mesudi, Kaab Bin Surelezdi, Abdurrahman Bin Rabia gibi alim ve adil kadılar (hâkimler) yetişmiştir.¹¹⁷

Halife Hz. Ömer’in, Basra Valisi Ebu Musa Abdullah b. Kays el-Eş’ari’ye Gönderdiği Yargıya İlişkin Mektup’tan:

◦ Yargı hükmünün kaynağı ya kesin bir farz ya da uyulan bir sünnettir. Sana arzedilen davayı iyice anlamaya çalış. Haklı-haksız belli olunca hükmünü ver ve uygula. Çünkü uygulanmayan hükmün (sadece sözde hakkı söylemenin) bir faydası yoktur.

¹¹⁶ Aslan, *a.g.e.*, s. 9,143-145

¹¹⁷ a) Erk, *a.g.e.*, s. 120; b) Mustafa Necati Bursalı, *Hak ve Adalet Güneşi Hz. Ömer*, s. 315-321; c) Muhammet Ebu Zehra, *İslam Hukukunda Suç ve Ceza*, s. 11

◦ Yargı meclisinde, söz vermende ve yargında eşit davran ki; soylu senden bir kayırma ummasın, zayıf da adaletinden ümit kesmesin.

◦ Beyyine (ispata yönelik delil) getirmek davacıya, yemin ise iddiayı inkâr eden davalıya düşer.

◦ Helal olan bir şeyi haram, haram olan bir şeyi helal kılmamak kaydıyla anlaşma (sulh) caizdir.

◦ Dün bir mesele hakkında hükmettikten sonra vicdanen rahatsız olur da hükmün yanlış olduğunu fark edip doğru hükme ulaşırsan bu durum seni hakka dönmekten alıkoymasın. Çünkü hak herşeyden önce gelir ve hakka dönmek batılta ısrar etmekten daha hayırlıdır.

◦ Kitap ve sünnette hüküm bulunmayan ve vicdanen kesin bir kanaate ulaşamadığın davaları iyice incele ve anlamaya çalış. Birbirine benzer olan şeylere dikkat et, emsal olayları emsaline kıyas yaparak aynı hükme tabi tut. Ulaştığın sonuçlar içerisinde Allah'ın rızasına en uygun ve hakka en yakın olan görüşü tercih et.

◦ Bir hak iddia eden kimseye iddiasını ispat edebileceği kadar süre tanı. İspat için delil getirirse hakkını ver, getiremezse aleyhine hükmet.

◦ Müslümanlar birbirlerine karşı şahitlikte dürüst kabul edilirler. Ancak haddi gerektiren bir suçtan dolayı celde (kırbaç) ceza almış olanlar, yalancı şahitliği sabit olanlar ve akrabalık veya velâ bağı ile birbirine yakın olanlar hariç.

◦ Şüphesiz Allah sırları bilme yükümlülüğünü üzerinizden almış ve delillere dayanarak hüküm verdiğiniz takdirde sizden sorumluluğu kaldırmıştır.

◦ Muhakeme esnasında, öfke ve hiddetten, işlerin çokluğundan sıkıntıya girip garip davranışlarda bulunmaktan taraflara eziyet etmekten sakın. Çünkü adaletin dağıtıldığı yargı meclislerinde görevi hakkıyla yapana Allah büyük ecir vererek ona ahiret sermayesi ihsan eder. Kim ki hükmünde iyi niyetli olur, Allah'ın rızasını gözetir ve O'na yönelirse, Allah da onu insanlardan gelebilecek tehlikelerden korur. Kim de Allah'ın

herşeyi bildiğini görmezden gelip, dünyevî menfaatler uğruna içinden benimsemediği halde suret-i haktan gözükersen iyi niyeti ihlal ederse, Allah o kimseyi helak içinde rezil eder. Çünkü Allah, kullarından sadece halis niyetle yapılan amelleri kabul eder...”¹¹⁸

Hazreti Ömer’in Kadı Şüreyh’e Yazdığı Mektup’tan:

◦ Hükümlerini Kur’ân’ı Kerim’e göre uygula! Şayet orada istediğini bulamazsan, Allah Resûlü’nün hadislerine başvur. Orada da yoksa İcmâ’i Ümmete göre hüküm ver. Bu da seni tatmin etmezse ictihad et.¹¹⁹

ADALET MÜLKÜN TEMELİDİR.

*“Kenar-ı Dicle’de bir kurt aşırda bir koyunu,
Gelir de adl-i İlahi sorar Ömer’den onu!*

...

*Zemine gadr ile bir damla kan dökünce biri,
O damla bir koca girdap olur boğar Ömer’i!..”*

(Mehmet Akif Ersoy)¹²⁰

*“Çıra olup sönmeyen, din yolundan dönmeyen,
Haksız işi eylemeyen adaletli Ömer’dir.”*

(Hoca Ahmet Yesevi)¹²¹

¹¹⁸ a) Aslan, a.g.e., s. 143-145; b) Alev Alatl, *Bize Yön Veren Metinler I*, s. 470-471

¹¹⁹ Bursalı, a.g.e., s. 316

¹²⁰ Mehmet Akif Ersoy, *Safahat (Koca Karı ile Ömer)* isimli şiirden.

¹²¹ Hoca Ahmet Yesevi, *Divan-ı Hikmet*, (Hazırlayan: Dr. Hayati Bice), s. 140, Hikmet-43.

HZ. ALİ'NİN MİSİR VALİSİ MÂLİK B. EŞTER'E GÖNDERDİĞİ EMİRNAME¹²²

Hiz. Ali, Mâlik b. Eşter'i Mısır'a vali olarak atadıktan sonra ona göndermiş olduğu emirname, Müslüman yöneticiler için bir rehber kaynak olmuştur.

EMİRNAME'DEN:

◦ İster kendinle ilgili, ister yakınlarınla ilgili, ister halktan sevdiğin, kayırdığın kimselerle ilgili bir mesele olsun asla Allah'a ve kullarına karşı adaletten ayrılmama. Eğer böyle yapmazsan zulmetmiş olursun.

◦ Halkına hizmet eder, onların yüklerini hafifletir, adaletten ayrılmazsan halkın güvenini kazanır ve karşılıklı iyi niyeti tesis edersin.

◦ Hâkim olarak atayacağın insan halk içinde en beğendiğin kişi olsun. İşten sıkılan, davacıların tavırlarına kızan, hatasında ısrar eden, hakkı görünce yanlışından dönmeyen, menfaatlerini kaybetmekten endişe eden, meseleyi iyice anlamadan hüküm veren birini hâkim tayin etme. Atayacağın hâkim, şüphelerini iyice giderip delillerinden emin olmadan hüküm vermesin. Herşey açıklığa kavuşuncaya kadar sabırla beklesin. İşler açıklığa kavuştuktan sonra da kararı ertelemesin.

◦ Diğer memuriyet atamalarında da çok dikkatli davranmalısın. Çünkü menfaat düşkünlerinin gözleri hep bu makamlardadır. Sakın devlet görevlerine hak etmediği halde yakınlarından veya üzerinde baskı kuranlardan birini atama. Bencilliğin ve adam kayırmanın sonu zulüm ve ihanettir. Ahlaklı. Dürüst, iffetli ve izzetli kimseler dünyanın cazibesine kapılmaz ve işlerin sonunu da düşünür.

◦ Devlet görevlilerinin icraatlarını sürekli denetle. Vefalı ve doğru sözlü gözcülerle onları kontrol ederek işleri nasıl idare ettiklerini, halka nasıl davrandıklarını, emaneti muhafaza edip etmediklerini öğren.

¹²² Mükerrerem Mete, *İlmin Kapısı İmam Ali'den Yöneticilere*, s.17-45

◦ Makamının ihtişamına kapılıp da muhtaçlarla ilgilenmekten vazgeçme. İşlerin dikkat çekenlerini halledip göze batmayanlarını ihmal edersen sığınacak mazeret bulamazsın. Asıl zenginlik akıllı olmak, asıl fakirlik cahil olmaktır.

◦ Hz. Peygamber (S.A.V)’in şöyle dediğini birkaç kez işittim: *“Zayıfın hakkı kuvvetliden kolayca alınamayan bir toplum hiçbir zaman düzelmez ve rahata ermez.”*

◦ Her günün işini o gün içinde yap, erteleme, Çünkü diğer günlerin de kendilerine mahsus işleri olacaktır.

◦ Sana yakın olsun, uzak olsun herkesi hakkı kabul etmeye zorla. Yakınlarından biri bir suç işlerse sana ne kadar zor gelirse gelsin cezasını eksiksiz bir şekilde ver. Bu konuda sabırlı ol, kararlılığını yitirme, Allah’tan yardım iste. Bu işin sonu hayırlıdır.

◦ Asla haram yoldan kan dökerek hakimiyetini güçlendirmeye çalışma. Böyle yaparsan hakimiyetini artırmış değil azaltmış, belki de yok etmiş olursun.

◦ Bir işe sabırsızlık edip vaktinden önce başlama, vakti gelince de gevşeklik edip o işi erteleme. Açıklığa kavuşmamış konularda inat etme. Her işin yerini ve zamanını doğru belirle.

YUSUF HAS HACİP - KUTADGU BİLİĞ

Kutadgu Bilig, Yusuf Has Hacıp (Balasagunlu Yusuf) tarafından, XI. yüzyılda yazılmış ve 1070 yılında Karahanlı hükümdarı Ulu Buğra Han’a sunulmuştur.

Kutadgu Bilig, Türklerin İslamiyet’i kabulünden sonra yazılmış bulunan ilk eserlerden birisidir. Uygur Türkçe’si ve Uygur alfabesiyle yazılmış olup Türklerin İslâm öncesi ve sonrası kültürünü yansıtmaktadır. Kutadgu Bilig, *‘Mutluluk Veren Bilgi’* anlamına gelmektedir. Aruz vezninde yazılmış olup 6645 beyitten oluşmaktadır. Orhun Yazıtları ve Divan-ı Lügati’t Türk ile birlikte edebiyat tarihimizin en önemli eserlerindendir.¹²³

¹²³ Yusuf Has Hacıp, Kutadgu Bilig, (Çeviren Ayşegül Çakan), s. ix.

Kutadgu Bilig, hükümdarlara, beylere, devlet adamlarına ve halka ahlâk öğretmek için yazılmıştır. İnsana, her iki dünyada tam manasıyla kutlu olmak için gerekli yolu göstermek maksadıyla kaleme alınmış bir eserdir.

KUTADGU BİLİĞ'DEN:

◦ Memleket tutmak için çok asker ve ordu lazımdır. Askerini beslemek için de çok mal ve servete ihtiyaç vardır, bu malı elde etmek için halkın zengin olması gerekir. Haklin zengin olması için de, doğru kanunlar konulmalıdır. Bunlardan biri ihmal edilirse dördü de kalır. Dördü birden ihmal edilirse beylik çözülmeye yüz tutar.

◦ Ey hâkim! Memlekette uzun müddet hüküm sürmek istersen,

Kanunu doğru yürütmeli ve halkı korumalısın,
Kanun ile ülke genişler ve dünya düzene girer,
Zulüm ile ülke eksilir ve dünya bozulur.

◦ Beyliğin temeli, adalet yoludur (bu beglik köki ol könilik yolu).

◦ Kanun karşısında herkes eşittir (törü bulsa mindin kapugka kelip).

◦ İnsan akıl ile yükselir, bilgi ile büyür. Her ikisi ile insan itibar görür.

◦ Kim halka hâkim olursa, onun tabiatı yumuşak, tavır ve hareketi asilâne olmalıdır. Onun dili ve sözü tatlı olmalı, kendisi tevazu göstermelidir. Hükümdar adalet, kanun ve cezalandırmayı temsil ettiği için hislerine tabi değildir.

◦ Bir memleketin bağı ve kilidi iki şeyden ibarettir. Bir' ihtiyathlık', diğeri de 'kanun'dur.

◦ Hangi bey memlekette adil kanun koydu ise o, memleketini tanzim etmiş ve gününü aydınlatmıştır.

◦ Bey mülkünü ve halkını kanun yoluyla nizam altında bulundurur (törü birle tüzse ili bunını).

- Adalet, hükümdarın bir bağışlama fiili değil, yasanın doğru ve tarafsız bir şekilde uygulanmasıdır.
- Heves ve öfke anında hiçbir iş yapma! Her iki halde de dişini sık, sabret!”

Gerçekten de, insan sevinçli ya da öfkeli olduğu zaman mutlaka hemen bir karar vermek ya da eylemde bulunmak ister. Ama sonucunda vereceği karar isabetli ve adaletli olmaz. Atalarımız, “*Öfke baldan tatlıdır*” demişler ve “*Öfkeyle kalkan zararlar oturur*” diye de ilave etmişlerdir.

Bir Hadis-i Şerifte de, “*Biriniz ayakta iken öfkelenirse hemen otursun, öfkesi geçerse ne âlâ, geçmezse yatsın.*”¹²⁴ Diye buyrulmaktadır.

OLAY:

İki katlı evin balkonundaki kadın, aşağıda evin önünde yalnız başına oturmakta olan dört beş yaşlarındaki çocuğuna seslenerek eve gelmesini istemektedir. Ancak, çevreden gelip geçenleri seyretmiş olan çocuk annesinin bu davetine pek aldırmaz ve orada oturmaya devam eder. Bunun üzerine anne aşağı gelip çocuğunu tekme tokat dövmeye başlar, bağırır çağırır ve kolundan tutup ağlatarak evine sokar. Oradan geçenlerden biri yanındakilere, “Bu anne çocuğuna, onun hak ettiği kadar değil, kendi kızgınlık derecesine göre ceza verdi” der. Anlaşılan bu anne bir şeylere çok kızmıştır ve bardak dolmuştur. Çocuğunun kendi çağrısına uymamasını da “Benim doğurduğum bile benim sözümü tutmuyor” diyerek iyice hiddetlenmiş ve bütün hıncını o anda ondan çıkarmıştır. Oysa ki, heves ve sevinçli bir durumda olsaydı, çocuğu aşağıda yaramazlık bile yapıyor olsa, onu eve yine de severek getirirdi.

¹²⁴ Hadis-i Şerif, Ebu Davut, Edep 4 (4782)

NİZAMÜLMÜLK – SİYASETNAME (SİYER’L MÜLÛK)¹²⁵

Nizamül’l-mülk (Hasan b. Ali b. İshak Tusi), (1018-1092) Tus’ta doğmuştur. Selçuklu Sultanı Alparslan ve Melikşah’ın vezirliğini yapmıştır.

İslâm’da birliği sağlamak için eğitime önem vermiş ve Nizamiye Medreselerini kurmuştur.

Sultan Melikşah’ın isteği üzerine kaleme alınan bu kitapta; meliklerin, emirlerin, vezirlerin, kadıların, hatip ve benzeri idarecilerin siyaset, ahlâk ve davranışlarının nasıl olması gerektiği hususlarında teklif ve nasihatler bulunmaktadır:

Kadı, hatip ve güvenlik memurlarının işleri Altıncı Fasılda anlatılmaktadır.

SİYASETNAME’DEN:

◦ Memleketteki kadıların durumlarının teker teker bilinmesi gerekir. Onlardan ancak âlim, zâhid ve zâlim olmayanlarına vazife verilmeli, her birine devlet bütçesinden gündelik veya aylık verilerek yerlerine gönderilmelidir. Müslümanların malları ve canları üzerinde söz sahibi olduklarından, rüşvet almamaları için bu husus çok mühim ve naziktir.

◦ Allah daha iyi bilir ama, padişah adil olursa, halk daima huzur içinde bulunur.¹²⁶

MAVERDİ – EL-AHKÂMÜ’S SULTÂNİYE¹²⁷

Ebu’l-Hasan Habib el Maverdi (974-1058), Muhtelif şehirlerde hâkimlik yapmış ve Baş kadılık (Kadu’ul-Kuzât) görevinde bulunmuştur. Halife el-Kâdir’in sarayında müsteşar olarak çalışmıştır.

¹²⁵ Nizamülmülk, *Siyasetname*, Çev: Nurettin Bayburtlugil.

¹²⁶ Nizamülmülk, *Siyasetname*, s. 55-59

¹²⁷ Maverdi, *El-Ahkâmü’s Sultaniye*, (Çeviren: Ali Şafak) s. 137-155

Yazmış olduğu El-Ahkâmü's-Sultâniye isimli eseri, yirmi bölümden oluşmakta ve yönetimle ilgili hükümlerin tamamını içine almaktadır. Yargı (Adliye) İşleri, altıncı bölümde anlatılmaktadır.

EL-AHKÂMÜ'S SULTANİYE'DEN:

◦ ADALET: Her nevi devlet memurluğunda aranılan bir şarttır. Adaletten maksad: Doğru sözlü, iffetli, emanete uyan, haramdan günahlardan sakınan, şüpheli işlerden uzak olan, rızalı ve rızasız işleri ayırt eden, din ve dünya işlerinde aynı hassasiyeti koruyan kimse demektir. Böyle olan biri her türlü memuriyete atanır, şahitliği kabul edilir. Bu şartın içine giren sıfatlardan birisi olmazsa şahitliği dinlenmez, hükümlerine uyulmaz, hâkim de tayin olunamaz.

◦ Kuvvetli ile zayıf, üstün olanla aşağı olanlar arasında eşit ve adaletli hareketle hükmetmek, bir takım hislerle taraf tutmamak ve arzusuna uymamak lazımdır.

◦ Hâkim tayin edilen kimse, hasımdan veya herhangi bir işi olandan hediye alamaz. Davalar hasımsız, nizasız da olsa hediye alamaz.

◦ Hâkim özürsüz olarak davayı geciktiremez. İstirahat saatleri hariç ara veremez. Ana-babası, evladı hakkında hüküm veremez. Onların taraf olduğu davaya bakamaz. Çünkü tenkidi gerektirir. Aynı şekilde onların leh ve aleyhlerinde şahit de dinleyemez, şahit olarak dinlenemez. Düşmanın lehine şahitliği dinlenir. Hâkim düşmanı lehine karar verebilir, aleyhine karar veremez.

İMAM GAZALİ - DEVLET ADAMLARINA ALTIN ÖĞÜTLER¹²⁸

1058 yılında Horasan Eyaletinin Tûs şehrinde dünyaya gelmiş olan ve “Huccetü’l-İslâm” (İslâm’ın delili) lakabıyla anılan Ebû Hâmid Muhammed Gazâlî’nin bu eserinin orijinal adı: *Et-Tıbru’l-Mesbûk fî Nasîhati’l-Mülûk–Devlet Adamlarına Altın Nasihatler*” olup dönemin Selçuklu Sultanı olan Sultan Sancar’a armağan edilmiştir.

Eserde, başta sultan olmak üzere yöneticilere yönetim ve adalet işleriyle ilgili öğütler bulunmaktadır.

ÖĞÜTLER’DEN:

◦ Hiçbir şekilde ticaretle uğraşma. Çünkü bu, bir Sultan olarak senin azim ve gayretinin düşüklüğünü gösterir.

◦ Akıllı olmayan kimse, adaletli olamaz. Adaletli olmayan kimsenin varacağı yer cehennemdir.

◦ Halktan pek tanınmayan birisiyle, tanınmış, makam, mevki sahibi bir insan bir dava için geldiklerinde; birisi fakir, diğeri zengin ayırımı yapmaksızın, eşit muamelede bulunursan, gerçek adaleti uygulamış olursun. Unutma ki, ahirette cevherle toprak aynı değerdedir. Akıllı olan kişi, başkalarını yüceltmek için kendisini ateşte yakmaz.

◦ İskender, Aristo’ya sorar: “Lider için adalet mi daha mühimdir, yoksa cesaret mi? Aristo: “Adalet olduğu zaman cesarete gerek kalmaz” der.

◦ Sokrat: “Bu alem adaletle ayaktadır; zulüm geldiği zaman varlığı düşünülemez” demiştir.

◦ Emir’ul Müminin Ömer (r.a) şöyle demiştir: “Azim ve gayretin gevşememesi için çalış. Çünkü ben insanın ayağını tembellikten daha çabuk kaydıran bir şey görmedim”.

¹²⁸ İmam Gazâlî, *Yöneticilere Altın Öğütler*, Çev:Hüseyin Okur.

KOÇI BEY - RİSALELER¹²⁹

Mustafa Koçi Bey (Görice-...-1650), XVII. asırda yaşamış ve Türklerin Montesquieu'su adını almaya hak kazanmış değerli bir şahsiyettir. O, siyaset işlerine vakıf, kâmil ve akıllı bir kişiydi. Yazmış olduğu *Risaleler* isimli eserini, önce Padişah IV. Murat'a (1623 - 1640), sonradan da Padişah I. İbrahim'e (1640 - 1648) takdim etmiştir.

Risaleler'de; bozulan saray düzeninin ve devlet idaresinin düzene sokulabilmesi için hükümdarın nasıl hareket etmesi ve hangi tedbirleri alması gerektiği hususları tek tek anlatılmakta, ve aksi takdirde memleketin büyük bir felakete sürükleneceği konuları çekinmeden dile getirilmektedir.

RİSALELER'DEN:

◦ Benim kerametli padişahım, kazasker defteri okuyup '*filan kazayı filana*' dediğinde, saadetle (şöyle) buyurun: '*O arz ettiğin kadı, ehl-i ilim midir, layık mıdır? Asla sakın lââyık olmayan kişi olmasın, vebali senin boynuna. Bir hoşça imtihan eyle, cahile kadılık verme. (Cahile) vermene rıza-yı hümayunum yoktur. Şöyle kulağıma dokunursa sen bilirsin*' diye tembih-i şerif buyurun.

◦ Zaman zaman şefaath ile yahut rüşvet ile de verirler. Kazaskerler (Padişahıma) arz ettiklerinde, tembihi-i şerif buyurun: '*Şefaath ile veya rüşvet ile sakın kadılık vermeyin, imtihan eyleyin ve hangisi layık ise onu arz eyleyin*' diye tembih-i şerif lazımdır.

◦ Dünya yüzünden rüşvet leşi kaldırılmadığı sürece adalet mülkün olmaz ve âlemin işlerinin düzeltilmesi kolayca gerçekleşmez."

¹²⁹ Koçi Bey, *Risaleler*, s. 77, 133-134.

MECELLE-İ AHKÂM-I ADLİYE

Yargı etiği alanında önemli kaynaklardan birisi de Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye'dir. Divan-ı Ahkâm-ı Adliye Nâzırı olan Ahmet Cevdet Paşa başkanlığındaki bir heyet tarafından hazırlanmıştır. İslâm hukuk tarihinin ilk medeni kanunu olarak kabul edilmektedir.

Tanzimat'tan sonra başlayan kanunlaştırma hareketlerinin en önemlilerinden olan Mecelle'nin hazırlanmasına 1868 yılında başlanmış olup sekiz yıllık bir çalışmadan sonra 1876 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Mecelle, Umumi Hükümler farz edilen bir mukaddime ile 16 kitaptan oluşmaktadır. Bu kitaplar bablara, bablar fasıllara, fasıllar da maddelere ayrılmıştır. Toplam 1851 maddeden ibarettir.

Mecelle, fıkhnın muamelât denen önemli bir kısmını, günümüz hukukundaki tasnif ile özel hukukun çoğunluğunu kapsayan hükümleri tedvin etmiştir. Bu nedenle Mecelle, hukuk kadar siyaset tarihini, ekonomiyi ve nihayet sosyal hayatı yakından ilgilendiren bir kanundur.

Mecelle başta Arapça, Rumca, Fransızca ve İngilizce olmak üzere bir çok dile çevrilerek milletlerin istifadesine sunulmuştur. Bu sebepten Mecelle'yi sırf Osmanlı Devleti'ne ait milli bir kanun değil, uluslararası bir kanun olarak kabul etmek gerekir.¹³⁰

Mecellenin hüküm ve hâkimlikten bahseden 16'ncı kitabının 1'inci babının 1, 2, 3 ve 4'üncü fasıllarında; yargılama, hâkimin vasıfları, adabı, vazifesi ve yargılama şekilleri düzenlenmiştir.

Hâkimin vasıfları, meslekî kimlik ve yargı etiği ile ilgili olduğunu düşündüğümüz bazı maddeleri aşağıya alınmıştır.¹³¹

Madde 1784 - Yargılama, hüküm ve hâkimlik anlamlarına gelir.

¹³⁰ T.C. Adalet Bakanlığı, *Adâlet Kitabı*, s. 221-234

¹³¹ Daha fazla bilgi için: Cengiz İLHAN tarafından tercüme edilmiş olan; *Günümüz Türkçe'siyle MECELLE (Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye)* isimli esere bakılabilir.

Madde 1792 - Hâkim,

◦ **Hakîm** (âlim, bilgin, haklı ve haksız ayırıp hak ve adalet üzere hükmeden, her şeyi inceliğiyle bilen))

◦ **Fehîm** (akıllı, zeki, anlayışlı)

◦ **Müstakîm** (doğru, hilesiz, temiz, dürüst)

◦ **Emîn** (emniyetli, kendine inanılan, itimat edilen, güvenilir)

◦ **Mekîn** (vakarlı, saygın)

◦ **Metîn** (sağlam, kendine güveni olan, metanet sahibi, dayanıklı) olmalıdır.

Madde 1795 – Hâkim; mahkeme meclisinde alışveriş veya şakalaşma gibi meclisin azametini gölgeleyecek fiil ve hareketlerden sakınmalıdır.

Madde 1796 – Hâkim; taraflardan hiçbirinin hediyesini kabul etmez.

Madde 1797 – Hâkim; birbirini mahkemeye veren taraflardan hiçbirinin ziyafetine gitmez.

Madde 1798 – Hâkim, dava görülürken, evinde taraflardan yalnız birisini kabul etmek, karar sırasında birisiyle yalnız kalmak veya ikisinden birine el, göz veya baş ile işaret etmek veya taraflardan birine gizlice yahut diğerinin bilmediği dil ile söz söylemek gibi kötü anlaşılmalara ve suçlamalara sebep olabilecek tutum ve davranışlarda bulunmamalıdır.

Madde 1799 – Her iki tarafa adil davranmak hâkimin görevidir.

Bu nedenle, taraflardan biri eşraftan diğeri de halktan biri olsa dahi duruşma sırasında tarafları oturtması ve duruşma gereği bakışlarını ve sözlerini taraflara yöneltme gibi zorunlu durumlarda tam bir şekilde adil ve eşit davranması gerekir.

Madde 1812 – Hâkim, üzüntü ve kaygı ve açlık ve uyku basması gibi sağlıklı düşünmeye engel olabilecek bir arıza ile akli karışık olduğu zaman hüküm vermeye girişmemelidir.

OLAY:

“Bana verilen isme göre, Yargıtay üyelerinden Maraşlı Abdullah Aytemiz bey, Üsküdar mahkeme hâkimi iken bir kış mevsiminin ortasında mahkeme odunsuz kalmış. Adliye Nezareti yakacak tahsisatını bir türlü vermiyor ve bu sebeple de mahkeme sobalarına odun alınamıyormuş. Bir gün, bir davanın orta yerinde Abdullah bey Adliye Nezaretine şu mealde bir tezkere yazdırarak mahkemenin kapısına kilidi asmış:

‘- Üstüste başvurmalarıma rağmen bir türlü mahkememizin yakacak ödeneği gönderilmedi. Ben ve diğer personel paltolarımızla oturmamıza rağmen soğuktan titremekteyiz. Bu hal, benim zihnimi karıştıran ve sağlıklı düşünmeme engel olan bir arıza teşkil ettiğinden ve bu hal ile hüküm vermeğe kalkışmam kanunen yasak bulunduğundan, yakacak tahsisatı gönderilip odun alınarak mahkeme sobaları yakılana kadar mahkemeyi kapattığımı bildiririm’

Hâkimin söz konusu kapatma kararının ve yazdığı müzekkerenin derhal netice verdiğini belirtmeğe hacet olmasa gerekir.”¹³²

“*Hüküm sahibi bir memur olmaya heves etme. Eğer olmuşsan; öfkeli halinde, içinde bir sıkıntı bulunurken, aç karnına, acele bir işin varken hüküm verme!*” (Muhyiddin İbnü’l Arabî)

Madde 1813 – Hâkim; yargılamada gerekli tetkikleri yürütmekle birlikte işi sürüncemede bırakmamalıdır.

Madde 1815 – Hâkim; muhakemeyi açık olarak yürütür. Fakat hükümden önce ne yönde karar verileceğini açıklamaz.

Madde 1828 – Hükümün sebep ve şartları tamamıyla bulunduktan sonra hâkimin hükmü tehir etmesi caiz değildir.

Mecelle’ye göre etik;

- *Yol yordam bilmek,*
- *Usul erkan gözetmek,*
- *Adaba edebe riayet etmektir.*

¹³² *Yargıtay’dan Anılar*, s. 96 (Eskişehir Yargıtay Üyesi Halil Özyörük’ün oğlu Mukbil Özyörük’ten bir hatıra)

III – HÂKİMLER İÇİN ETİK İLKELERİ

“Nasıl ki avukatların asıl görevi doğruyu söylemekse, hâkimlerin asıl görevleri de iddiaların doğruluğunu araştırmaktır.” (Sokrates)¹³³

Hâkimlerin ve (Anglosakson ülkelerindeki ‘itham etme’ sisteminin aksine olayı ‘tahkik ve doğru bir karara ulaşma’ yönündeki görev ve yetkileri dolayısıyla) savcılarının davranışlarına yön verecek olan gerekliliklerin, etik değerler ile Bangalor İlkeleri ve Budapeşte İlkeleri temel belgeler olmak üzere uluslararası belgelere ve ulusal mevzuata dayanarak ortaya konması gerekmektedir.

Hukukla ilgili etik alanda başlıca hareket edilecek değer adalet olup, hâkim ve savcılarının bu değeri gerçekleştirecek şekilde hareket etmeleri gerekmektedir. Bu anlamda yaptıkları işin amacına uygun, yani adaleti gerçekleştirmekle ilgili etik gereklilikler hâkim ve savcılarının davranışlarında uymaları gereken hususları oluşturmaktadır.

Etik insanın ahlâki bir varlık olarak değerinden hareket eden felsefenin bir alt dalı olup, insanın değeri bilgisini ortaya koymaya çalışır. İnsanın değeri derken de insanın canlılar içerisindeki özel yeri, yani insanın yapısal imkanları söz konusudur. Bu bağlamda etik insanın onur sahibi bir varlık olmasından hareket ederek, bununla ilgili talepler, yani insan hakları üzerinde durur. Adalet de insan haklarının gereklerinin karşılanmasıyla ilgili olup her defasında insanın onur sahibi varlık olması düşüncesinden hareket etmeyi gerekli kılar. Bu bağlamda hâkim ve savcılar, her defasında insanın onur sahibi bir varlık olması düşüncesine uygun olarak hareket etmek ve kendi kişiliklerinde ve karşılarındaki kişilerde insan onurunu korumak, yani insan haklarının gereklerini yerine getirmek zorundadırlar. Hakim ve savcılarının bu çerçevede hareket etmelerinde hukuk devleti önem taşır. Yani, adaleti gerçekleştirmenin en önemli vasıtalarından biri insan hakları gereklerine yer veren bir devletin, aynı zamanda hukuk devleti olmasıdır. Bu bağlamda hukukla, yani adaleti gerçekleştirmeyi amaçlayan hukukla yönetilmek

¹³³ Ahmet Cevizci, *Platon- Sokrates'in Savunması*, s. 195

burada söz konusudur. Dolayısıyla etik gerekliliklerle ilgili olarak hukuk devletini adaletle birlikte düşünmek zorundayız. Bu çerçevede hareket edilince, hâkim ve savcılarının görevlerini etik gerekliliklere uygun yapmalarında başlıca olması gereken ilkeler, uluslararası belgeler ve ulusal mevzuatta da söz konusu olduğu gibi bağımsızlık ve tarafsızlıktır. Bu ilkeler yanında, bir etik değer olan dürüstlük değerini korumakla ilgili etik gereklilikler de yine hâkim ve savcılarının görevlerini gereği gibi, yani adil olmanın gereklerine uygun hareket etmeleri için gerekli olan yükümlülüklerdir. Bu yükümlülükler deontolojik etik çerçevesinde ilkeler ve standartlar olarak ortaya konabilmektedir.

Hâkim ve savcılar bakımından etik gereklilikler olarak karşımıza başlıca adalet değerini korumakla ilgili bağımsızlık, tarafsızlık ve dürüstlük değerinin korunmasıyla ilgili yapılması gerekenler çıkmaktadır. Genellikle uluslararası mevzuat ve ulusal mevzuat, bağımsızlık ve tarafsızlığa yoğunlaşmaktadır. Bu da son derece yerindedir. Zira bağımsızlık ve tarafsızlık, adalet değerini gerçekleştirmenin başlıca koşulunu oluşturmaktadır. Elbette tek başlarına yeterli değildir. Ancak adalete ulaşmak için gerçekleşmesi zorunlu olan ilkelere¹³⁴

Etik yargı ilişkisi, hâkim ve savcının bu alanda son sözü söyleyecek kişi olmaları açısından diğer meslek dallarına göre daha bir öneme haiz bulunmaktadır. Bu bakımdan meslek hayatlarında etik ikilemleri ve çatışmaları sıklıkla yaşayan hâkim ve savcılarının, önyargı ve duygularından arınmış bir karar verme yetkisine sahip olmaları beklenmektedir. Bu anlamda, etik düşünce ve karar biçimi hâkimlik ve savcılık meslekî formasyonunun en önemli unsurlarından birini oluşturmaktadır.¹³⁵

Hakimler için etik değer ve ilkeler hususunda en gelişmiş belge olarak, Şubat 2001 tarihinde Hindistan'ın Bangalor şehrinde yapılan toplantıda taslak olarak görüşülen ve daha sonra Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu tarafından 23 Nisan 2003 tarih ve 2003/43 sayılı kararla kabul edilen

¹³⁴ Gülriz Uygur, "Türkiye'de Yargı Etiğinin Güçlendirilmesi Projesi" kapsamında 19 Nisan 2016 günü Ankara'da düzenlenen *Yargı Etiği İhtiyaç Analizi Çalıştayı*'ndaki sunumdan.

¹³⁵ Dr. Ahmet Ulutaş – Ömer Serdar Atabey, *Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla Yargı Etiği* s. 7

‘Bangalor Yargı Etiği İlkeleri’ gösterilebilir.

Bu ilkeler; 1985 tarihli “BM Yargının Bağımsızlığı Hakkında Temel İlkeleri”ni geliştirme yönünde bir adım ve bu metnin tamamlayıcısı olarak kabul görmektedir. Bangalor Yargı Etiği İlkeleri, bugün Birleşmiş Milletlerin yanı sıra tüm kıtalardan çok sayıda ülke tarafından evrensel manada ilişkili ve uygulanabilir ilkeler bildirisi olarak kabul ve takdir toplamaktadır. Bangalor ilkeleri, genelde uluslararası senetlerde muayyen uygulamanın aksine devlet adamları ya da diplomatlar tarafından değil fakat şahsi adliye deneyimlerini baz alarak dünyanın büyük hukuk sistemlerinin temsilcisi üst düzey hâkimlerce kaleme alınmış olması bakımından eşsizdir. İlkeler aynı zamanda uygulamaya yönelik olup, uygulamalarına denetim de devletin yasama ya da yürütme organlarıncı değil fakat yargı organlarıncı sağlanmaktadır.

Adliye mensuplarının meslekî ve ahlaki adabına ilişkin kural ve esasların değerlendirilmesi ve geliştirilmesi sırasında ülkelerin kendi iç hukuk düzenleriyle sabit olacak biçimde bu ilkeleri kabul edip geliştirmeleri yönünde çalışma yapması tavsiye edilmekte ve bu konuda “Yargısal Doğruluk Grubu” tarafından açıklayıcı ve teşvik edici çalışmalar yapılmaktadır.¹³⁶

Bangalor Yargı Etiği İlkeleri’nin düzenleniş sebebi şu şekilde gösterilebilir:

- Meslek etiği standartlarını oluşturmak ve hâkimlerin yargı mesleği standartlarını takviye etmek.

- Hâkimlere; bağımsız ve tarafsız olan uygun kurumlar karşısında, mesleki davranışlarından dolayı sorumlu olduklarını, bağlayıcı olan mevcut hukuk ve davranış kurallarını değiştirmeyi değil onları tamamlamak olduğunu hatırlatmak.

- Yasama ve yürütme mensupları ile avukatların ve kamuoyunun, yargıya destek olmaları ve onu daha iyi anlamalarına yardımcı olmak.

- Yargı sistemine olan güveni artırmak ve sürdürmek.

¹³⁶ Nihal Jayawickrama, *Bir Adli Adap Rehberi Hazırlanması*, 18 Şubat 2009 tarihli konferansta -Sunum-

Ülkemizde; Bangalor Yargı Etiği İlkeleri’ Avrupa Birliği ile başlatılan üyelik müzakere sürecinde, 23. Fasıl olan ‘**Yargı ve Temel Haklar**’ın AB müktesebatı kapsamında içinin doldurulup bu ilkelerin bizim hukukumuzda da girmesini temin amacıyla Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nca 27.06.2006 gün ve 315 sayılı karar ile benimsenmiş ve Adalet Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü’nün 14.11.2006 gün ve 100289 sayılı yazısı ile tüm teşkilata duyurulmuştur.¹³⁷

Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 2007/5.MD-83 Esas, 2007/244 karar sayılı, 20/11/2007 tarihli kararıyla, göreviyle ilgili bir suçtan dolayı yargılanan savcı hakkındaki davada, Bangalor Yargı Etiği İlkeleri ve Budapeşte İlkelerine atıf yapılarak bu ilkelerin sistemimizde de uygulanmasına başlanılmıştır.

Bu bölümde: HSYK’nın ilke kararı ve Yargıtay Ceza Genel Kurulu kararıyla, bizim de iç hukukumuzun bir parçası haline gelmiş bulunan Bangalor Yargı Etiği İlkeleri (Bağımsızlık, Tarafsızlık, Doğruluk ve Tutarlılık, Dürüstlük, Eşitlik, Ehliyet ve Liyakat) ile diğer belge ve kaynaklar ışığında, hâkimler için etik değer, ilke ve uygulamaları irdelenip anlatılmaya çalışılacaktır.

BAĞIMSIZLIK

“YASAMA’nın yaptığı yasaları, özellikle kişiler hukukunda, bağımsız olarak, hiçbir tarafın müdahalesi olmaksızın uygulayacak kuvvet Yargıdır. Uygulayan, karar verenden daima daha kuvvetlidir.” (Mustafa Kemal Atatürk)¹³⁸

Yargı bağımsızlığı devlet tarafından güvence altına alınır ve anayasada iç hukukta yargı bağımsızlığına yer verilir. Yargı bağımsızlığına saygı göstermek ve gözetmek bütün hükümet kuruluşlarının ve diğer kurumların görevidir.” (BM Yargı Bağımsızlığı Temel İlkeleri. Md.1)

♦ Yargı bağımsızlığı, hukuk devletinin ön koşulu ve adil yargılanmanın temel garantisi olup bireysel olarak hâkime ait bir ayrıcalık veya öncelik değildir.

¹³⁷ www.abpgm.adalet.gov.tr.

¹³⁸ Ender Tiftikçi-Mehmet Tiftikçi, *Atatürk ve Hukuk*, Yargıtay Yayınları No: 27, 1999, s. 79)

Bağımsızlık, insan haklarının garantisi olması bakımından da önem arz etmektedir. Hukuk devletinde, idarenin hiçbir eylem ve işleminin yargı denetimi dışında tutulamaması, vatandaş açısından bir güvence oluşturmaktadır (1982 Anayasası madde-125/1).

Sistemimizde, ‘Kuvvetler ayrılığı’ ilkesi geçerli olup, bunlar ‘Yasama’, ‘Yürütme’ ve ‘Yargı’dır. Anayasanın 9’uncu maddesinde de ifade edildiği üzere Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.

Anayasa’da demokrasi devletin temel ilkesi olarak öngörölmüş ve kuvvetler ayrılığı prensibi benimsenmiş olduğundan, hâkim bu ilkelere uygun olarak davranmalı, kanun koyucunun yetki vermediği bir konuda kanun koyucu gibi davranmamalıdır.¹³⁹

“Yargılama yetkisi, yasama yetkisiyle yürütme yetkisinden ayrılmaz ise ortada hürriyet diye bir şey kalmaz. Yargılama yetkisi yasama yetkisiyle birleştirilseydi, vatandaşın hayatı ve hürriyeti üzerindeki yetki keyfi olurdu, çünkü, hâkim aynı zamanda kanun yapıcısı olurdu. Yürütme yetkisiyle birleştirilseydi, o zaman hâkimin elinde yargılama yetkisinden başka bir de baskı kuvveti bulunurdu.”¹⁴⁰

“Bak ben buyum, doğruluk ve yasa,
Yasanın özelliği budur, dikkat et buna.

Üstünde oturduğün bu kürsü,
Ey gönlümü doyuran, ayağı üçlü.

Üç ayaklı şeyler devrilmeden durur,
Üçü düz durdukça dengede olur.

Eğer üç ayaktan eğilirse biri,
Kayar ikisi de, uçar üzerindeki.”¹⁴¹

¹³⁹ Güriz, a.g.e., s. 53

¹⁴⁰ Montesquieu, *Kanunların Ruhu Üzerine*, (Çeviren: Doç. Dr. Şevki Özbilen), s. 174

¹⁴¹ Yusuf Has Hacıp, *Kutadgu Bilig*, (Çeviren: Ayşegöl Çakan), s. 80

Hâkimin bağımsızlığı, yargılama görevinin en önemli bir unsuru ve teminatıdır. Hâkimler mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre görev ifa ederler (1982 Anayasası madde-140/2).

OLAY:

“... 1936 yılı başında, Ankara’da Hukuk İlmini Yayma Kurumu’nda ‘Devletçilik ve Ticaret Hukuku’ konulu bir konferansında Yargıtay’ın iki Genel Kurulu kararına eleştirmiştim. Çünkü, söz konusu kararlarda mahkeme, o tarihte yürürlükte olan 1926 tarihli Ticaret Kanununun ticari işlerde faiz oranının miktarı ve fahiş cezai şartın indirilmesi konusunda satış özgürlüğü ile ilgili iki hükmünü kelimesi kelimesine öyle yorumlamıştı ki, sanki özgürlük, sınırsızlık anlamına geliyordu ve sanki bu özgürlüğün kötüye kullanılması imkansızdı. Aynen şu açıklamayı yaptım: *‘Her iki kararda da yazık ki devletçilik ruhunun eksik olduğunu görmekteyim; yani konferansında sözünü ettiğim ve bu özgürlükleri de sınırlayan sınırlar dikkate alınmamıştır.’*

O günkü anlayışa göre, en yüksek mahkemenin kararlarının eleştirilmesi, mahkemenin otoritesini sarsabileceği gerekçesiyle, pek yakışık alır sayılmadığı halde; benim eleştirici cümlem, bazı milletvekillerinin nezdinde son derece olumlu yankı yaptı. Bana anlatıldığına göre, konferanstan sonra bu milletvekilleri Yargıtay üyesi bazı yargıçlarla konuşmuş ve benim gösterdiğim yolu niçin izlememiş olduklarını sormuşlar. Yargıçların cevabı ise şöyle olmuş: *‘Nasyonal Sosyalist Almanya’da tek iktidar partisine ait ilkelerin devlet organları üzerinde de bağlayıcı etkisi olabilir. Ama Türkiye’de tek parti sistemine rağmen Anayasa’nın 54’üncü maddesinde yargıcın tüm davalarda ve kararlarda sadece kanunla bağlı olduğunu belirten hüküm yer almaktadır. Cumhuriyet Halk Partisinin altı ilkesi, kanun gücünde değildirler ve dolayısıyla yargıçları hiçbir şekilde bağlamazlar.’*

Benim konferansından ve bunun ertesinde yargıçlarla milletvekilleri arasında geçen tartışmadan birkaç hafta sonra, Recep Peker, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri sıfatıyla, Anayasa’da bir değişiklik yapılacağını ve altı ilkenin Anayasa metnine katılacağını açıkladı. Nitekim 3 Şubat 1937 tarihli ve

3115 sayılı kanunla bu gerçekleştirildi. Anayasa'nın 2. maddesi şu şekilde değiştirilmişti: *'Türk devletinin resmi dili Türkçedir; başkenti Ankara'dır'* cümlelerinin önüne şu cümle konmuştu: *'Türkiye devleti, cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, lâik ve inkılâpçıdır'* Böylece iktidar partisinin altı ilkesi devlet hukukuna uygun biçimde Anayasa ilkesi haline gelmiş ve dolayısıyla herkes için bağlayıcı nitelik kazanmıştı...¹⁴²

Hâkimlerin, çalışma ortam ve şartlarının iyileştirilmesi, geçim sıkıntısı çekmeyecek şekilde maddi destek sağlanması, alternatif çözüm yolları etkin hale getirilip iş yükü azaltılarak özel ve sosyal hayatlarını yaşayabilmelerine imkan tanınması, yargısal yetkilerini kullanırken yanlış tasarrufları veya ihmalleri nedeniyle kendilerine karşı maddi tazminat davaları açılmaması (BM. Yargı Bağımsızlığı ve Temel İlkeleri. Md.16) gibi tedbirler hâkim bağımsızlığının en önemli teminatlarından olacaktır.

Yargının en önemli temsilcisi olan hâkimin bağımsız olması, onun 'lâyüsel'(sorumsuz) olduğu anlamına da gelmemektedir. Hâkimin bağlı olduğu etik kuralları vardır. Duruşmaların aleni ve mahkeme kararlarının gerekçeli olması (Anayasa madde:141), kararlara karşı yasa yollarının (temyiz, itiraz) açık bulunması, hâkimlerin hukuki sorumluluğu (6100 sayılı HMK madde:46), hâkim ve mahkemelerin Teftiş Kurulları'na denetleniyor olması (Anayasa madde: 144 ve 159), Anayasa Mahkemesi'ne kişisel başvuru ve AİHM yoluyla da hak aranabilmesi gibi yöntemler, hesap verilebilirlik alanında en önemli kontrol mekanizmalarıdır.

Hâkimlerin adalet müfettişleri tarafından denetleniyor olması, hâkim bağımsızlığına aykırı bir durum teşkil ettiği hep tartışılmalıdır. Buradaki önerimiz şudur ki; öncelikle gerekli anayasal ve yasal değişiklikler yapılarak Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun ayrılması, hâkimler için "Hâkimler Yüksek Kurulu", savcılar için ise "Savcılar Yüksek Kurulu" kurulmasıdır. Bu bağlamda hâkimlerin Kurul müfettişleri tarafından rutin denetimlerine son verilerek risk odaklı denetimler yapılması, hâkim denetiminin daha çok karar ve iş çıkarma bazında üst mahkemeler nezdinde yapılmasıdır.

¹⁴² Hirsch, *a.g.e.*, s. 301-302

Bağımsızlık sıfatı altında hâkime verilmiş olan yetkiler, yalnızca ulusun iradesini ifade eden yerel kanunlara değil, modern demokratik toplumlar tarafından tanınmış uluslararası hukuk ve adalet ilkelerine de tabiidir¹⁴³ ve kesinlikle keyfîlik değildir. Verilmiş olan bu yetkiler hâkimin, insanın ve toplumun adaletten beklentilerini objektif, şiddetten uzak, sakin, dingin ve akla uygun şekilde değerlendirerek -Anayasa, yasa hükümleri ve temel belgeler ışığında- vicdani ölçülerde hakkı hak sahibine teslim edip adaleti tesis etmesi içindir. Aslında bu yetkiler, hâkime tanınan bir hak olmayıp ona yüklenen en ağır ve sorumlu bir görev işlevidir.¹⁴⁴ Bu yetkiler; kişisel menfaat temin etmek ya da egonun tatmini, ideolojik saplantı, mensubiyet taassubu, tarikat, cemaat, grup vb. gibi dış unsurların istek ve yönlendirmesi çerçevesinde kullanılamaz.¹⁴⁵ Aklını ve vicdanını başkalarına ipotek edip onların her emrine amade olanlar, iradesiz birer uyur-gezer ve rüzgarın önündeki kuru yaprak gibidirler. Hâkim, “*fıkri hür, vicdani hür, irfanı hür*” olmalıdır. Halk nazarında yargı kürsüsü ‘*Peygamber postu*’ olarak kabul görmektedir. Öyleyse bu posta oturanların, onun hakkını verme bilincinde olmaları gerekir.¹⁴⁶ Hâkimler, sadece ‘*Berlin*’de değil, her yerde vatandaşın ve adaletin güven kaynağı olmalıdır.

Böylece hâkim, özgür bir iradeye ve ahlâki bir bilince sahip olmalı ve vicdani karşısında kendisini sorumlu tutabilmelidir.

Kişinin yalnızca kendisini düşünüp, kişisel çıkarlarının peşinde ömür tükettiği bir düzende, aydının, hukukçunun ve özellikle de hâkimin, tüm zorluklara rağmen etik değerleri göz ardı etmeden işini faziletli bir şekilde yapıp hakkıyla yerine getirmesi, onun insanlığa, ülkesine, toplumuna, ailesine ve de kendisine karşı asli sorumluluğudur. Özsaygının bir yansıması biçiminde iyilik de, kötülük de burada başlar ve biter. Sokrates’in deyişiyle: “*Güç olan ölümden kaçmak değil, kötülüğten kaçmaktır. Çünkü kötülük ölümden daha hızlı koşar. Kötülük yapmakla kötülüğe maruz kalmak arasında bir seçim yapmak lazım gelirse, kötülüğe maruz kalmayı tercih ederim.*”¹⁴⁷

¹⁴³ Avrupa Hâkimler Danışma Konseyi (CCJE)’nin 19 Kasım 2002 tarih ve 3(2002) sayılı görüşü.

¹⁴⁴ Kaşıkçı, *a.g.e.*, s. 224

¹⁴⁵ Aslan, *İslâm Hukukunda Yargılama Etiği ve İlkeleri*, s. 38

¹⁴⁶ Kaşıkçı, *a.g.e.*, s. 216

¹⁴⁷ a) Dikeç, *a.g.e.*, s. 98; b) Güriz, *a.g.e.*, s.148

“Bir rejimde halk adalete inanmaz hale geldiyse o rejim mahkum olmuştur.” (Montesquieu)¹⁴⁸

“Oranı ne olursa olsun yabancı unsur ile derhal bozulan yegane kavram adalettir.” (Prof. Dr. Faruk Erem)¹⁴⁹

“...gruplarının davranış belirleyen değer yargılarını değer sayarak onlara en üstün “değeri” atfeden, dolayısıyla onları korumak ihtiyacını duyan ve grup üyeliklerini en “değerli” özellikleri sayarak en üstün “değeri” ona atfedip “liderin emrettiği iyidir” yargısına dayanarak hareket edenler ancak bağnaz (yobaz) kişilerdir.”¹⁵⁰

“...hukuka uygun olmayan kanun yapanlara ya da kanunları dönemin egemenlerinin çıkarlarına göre içeriklendirenlere uyan ve kendisini yalnızca kanunları uygulayan kişi olarak gören hâkimin, adalet sağlaması mümkün olabilir mi?”¹⁵¹

Yasama ve yürütmenin, yargı üzerinde olabilecek baskı ve müdahalesi kabul edilemeyeceği gibi, yargının da, bir yerlerden aldığı talimatla organize biçimde ve militanca bir tavırla “barsaklardaki pisliği temizleme” bahanesiyle “ümmük sıkma” operasyonuna kalkışması da kabul edilebilir bir durum değildir. Böyle bir durum, yargı sisteminin büyük ve çözülmesi zor bir problemle karşı karşıya olduğunun göstergesidir. Su aka aka mecramı bulur ama, bu süreçte çevresine vermiş olduğu zararın telafisi oldukça güç olabilir.

Hep akılda tutulmalıdır ki, adalette keyfi ve bozuk bir yol açanların, sonunda o yoldan kendilerinin de geçirilmeleri mukadder olacaktır.

“...hukuk düşüncesinin adaletten ayrı düşünülmesine fırsat verilmemelidir. Hukuk denilince adaletten ayrı (adaletle ilgisi olmayan) bir teknik, bir politik yöntem ve yönetim biçimi anlaşılmalıdır. Aksi halde hukuk bir zorbalık, bir terör aracı olmaktan öteye gidemez.”¹⁵²

¹⁴⁸ Tuncay, *a.g.e.*, s. 37

¹⁴⁹ Tuncay, *a.g.e.*, s. 38

¹⁵⁰ Kuçuradi, *Etik*, s. 20-21

¹⁵¹ Fehmi Özdemir, *Abuzer 'den Themis'e Mektuplar*, s. 160

¹⁵² Aral, *a.g.e.*, s. xi

OLAY:

Ankara Cinayeti;

Ankara’da tanınmış bir doktor olan Dr. Nejat Naci Araz, 16 Ekim 1945 tarihinde, Ulus Samanpazarı’ndaki muayenehanesinde zamanın Genelkurmay Başkanı Kazım Orbay’ın oğlu Haşmet Orbay tarafından tabancayla vurularak öldürülmüştür. Zamanın Ankara Valisi ve aynı zamanda İktidar Partisi’nin Ankara İl Başkanı olan Nevzat Tandoğan, derhal duruma müdahale ederek, Haşmet Orbay’ın okuldan arkadaşı olan ve aynı evde kalan Reşit Mercan makamına çağırarak saatlerce konuştuktan sonra cinayeti üstlenmesi konusunda onu ikna eder. Bunun üzerine, Reşit Mercan ertesi günü teslim olduğu karakolda verdiği ifadesinde doktoru kendisinin öldürdüğünü söyleyerek cinayeti üstlenir, tabancayı da Haşmet Orbay’dan aldığını söyler.

Yapılan yargılama sonucunda; cinayeti üstlenen Reşit Mercan 20 yıl ağır hapis, silahı ona verdiği için Haşmet Orbay ise 1 yıl hapis cezasına çarptırılır.

Ancak, bu durum kamuoyunda huzurluk meydana getirir ve basın olayın üzerine gitmeye başlar. Bunun üzerine karar temyiz ettilir ve Yargıtay Başsavcısı Fahrettin Karaoğlu, suçla iştirak ettiği halde sanık Haşmet Orbay’a az ceza verildiğinden bahisle kararın bozulmasını talep eder. Yargıtay kararı talep doğrultusunda bozar ve dava güvenlik nedeniyle Bolu Ağır Ceza Mahkemesine nakledilir. Burada yapılan yargılama sonucunda, cinayeti asli fail olarak Haşmet Orbay’ın işlediği anlaşılır. Haşmet Orbay 18 yıl, Reşit Mercan ise dokuz yıl ağır hapis cezasına çarptırılır. Ankara Valisi Nevzat Tandoğan ise yargıya müdahale etmekle itham edilmektedir.

Bu süreçte, kararın bozulmasını sağlayan Başsavcı Fahrettin Karaoğlu otomobilinin içerisinde 16 Haziran 1946 tarihinde ölü olarak bulunur. Vali Nevzat Tandoğan 9 Temmuz 1946 tarihinde kafasına bir kurşun sıkarak intihar eder. Genelkurmay Başkanı Rauf Orbay ise 30 Temmuz 1946 tarihinde görevinden istifa eder. ...¹⁵³

¹⁵³ tr.m.wikipedia.org. (erişim tarihi: 01.03.2016) – İhsan Tombuş, *Ankara Cinayeti*, Bilgi yayınevi.

“Zulüm kılıcını sıyıran kimse o kılıçla öldürülür. Başkasının kuyusunu kazan o kuyuya düşer.” (Ca’fer-i Sâdık)¹⁵⁴

“Kümesi iyi tanıyor diye tilkinin bekçiliği kabul görmeyeceğine gibi normatif hukuku iyi biliyor diye taraf tutan, kararlarına yansıtacak ölçüde bir yığın kaygı, korku ve beklentileri olan bir hâkime de adalet teslim edilemez.”¹⁵⁵

İki grup yobazlık vardır ki birincisi cahillerin yobazlığı, ikincisi ise yargıçların yobazlığıdır. Bu iki gruptan en tehlikeli olanı ise yargıçların yobazlığıdır.”(Voltaire)¹⁵⁶

“Hâkim keyfilikten de uzak durmalıdır. Çünkü keyfilik, özgürlüğün değil, sorumsuzluğun, denetimsizliğin, korkunun, baskı ve şiddetin sonucudur.”¹⁵⁷

“Gün gelir zalim parmaklarını ısırır.” (Hz. Ali)¹⁵⁸

“Yargıçlarımızı yasalar üzerinde düşünce yürütmek ve karar vermek işinde o kadar serbest bıraktık ki hiçbir özgürlük bundan daha keyfi, bundan daha geniş olamaz.”¹⁵⁹

¹⁵⁴ Muhammed b. Abdullah el-Hânî, *Âdâb*, s. 44

¹⁵⁵ HUKAB, *Etik Değerler*, “Ethics”, s. 25

¹⁵⁶ Kırklar Kulübü Yayınları (İhsan Koç), *Batının Kırk Işığı*, s. 76

¹⁵⁷ Tepe, *a.g.e.*, s. 204

¹⁵⁸ Mete, *a.g.e.*, s. 43

¹⁵⁹ Montaigne, *Denemeler*, s. 147 (Kitap II, bölüm XIII)

LA FONTAİNE'DEN BİR FABL¹⁶⁰***İstiridy ve Davacılar***

Bir gün iki yolcu kumsalda
 Karaya vurmuş bir istiridy görürler.
 İştahla bakıp bir birine gösterirler;
 Gel gelelim kim konacak bu ziyafete?
 Mübarek ikiye de bölünmez ki!
 Biri eğilip alacakken öteki:
 - Kimin hakkı bunu yemek, anlaşalım der:
 Bence ilk gören kim ise o yemeli
 Ötekine sadece seyretmek düşer.
 - İş ona kalsın der arkadaşı;
 Gözlerim iyi görür benim, Allah'a şükür.
 - Benimkiler kötü mü görür? der öteki:
 Senden önce ben gördüm, yemin ederim.
 - Evet, ama elini ilk değdiren benim.
 Tartışma böyle uzayıp giderken
 Molla DANDİN çıkagelir karşıdan:
 - İşte hâkim derler, ne derse eyvallah!
 DANDİN istiridyeyi açar ciddi ciddi
 Ve bir solukta yutar içindekini..
 Bizimkiler aval aval bakışadursun
 Hâkim ağzını siler ve kararı okur:
 - Gereği düşünüldü: Her iki tarafın
 Ücretsiz birer kabuk almaları
 Ve barışıp evlerine dönmeleri
 Uygun görüldü.
 Zamanımızda davacı olmanın
 Neye mal olduğunu düşünürseniz
 Ve hesaplarsanız birçok ailenin
 Ne kazanıp ne yitirdiğini sonunda
 Görürsünüz ki hep DANDİN'e gitmiş para,
 Davacılar dosyalar kalmış yalnız.

¹⁶⁰ La Fontain, *Masallar*, (Çeviren: Sabahattin Eyüpoğlu), s.375-376

“Hâkimler, beşeriyetin nefret ve infial hislerinin intikamcısı değildirler. Onlar, ancak muayyen insan kitleleri arasında yapılmış içtimai anlaşmadan doğan nizamın müdafidirler.”¹⁶¹

‘Sokrates’in karısı: “*Ah! Bu insafsız yargıçlar! Seni haksız yere öldürüyorlar*” diye bağırıp sızlanırken, Sokrates: “*Ya haklı olarak öldürseler daha mı iyi olurdu?*” demiş.”¹⁶²

“Mahkeme kararları gerekçeli olmak zorundadır. Bu, sadece Anayasanın bir emri değildir. Gerekçe hâkimin onuru, namusu, devletin ise iffetidir. Hukukçuyu cesareti belirler. Sadece kendi geçimini düşünen bir avukat ya da hâkim, hukukçu olamaz.”¹⁶³

Adalet nedir? Bir şeyi yerli yerine koymaktır.

Zulüm nedir? Bir şeyi layık olmadığı kötü bir yere koymaktır.

Adalet nedir? Ağaçlara su vermektir.

Adaletsizlik nedir? Dikene su vermektir.

Adalet bir nimeti yerine koymaktır.

Her su emen kökü sulamak değildir.

Yani hak sahibine vermektir.

(HZ. MEVLÂNÂ)¹⁶⁴

• Hâkim; yasama ve yürütme organlarıyla, meslekî, basın, aile, sosyal ya da ekonomik güç (çok uluslu şirketler, holdingler) odaklarından kaynaklanan doğrudan ya da dolaylı hiçbir müdahale ve etki altında kalmadan yargısal görevini yerine getirmelidir. Hâkim, kendisine karşı da bağımsız olmalı ve aynı zamanda bağımsızlığını hissetmelidir.

Hâkimlerin bireysel bağımsızlıkları, kendi yetkilerini kullanmada bağımsız olmaları, bütün olarak bağımsızlıkları ise yasama ve yürütme organları karşısında bağımsız olmalarıyla ilgili bir durumdur.¹⁶⁵

“*Güç ortaya çıkınca kanunlar zayıflar.*”

(Napolyon Bonaparte)¹⁶⁶

¹⁶¹ Beccaria, *a.g.e.*, s. 219

¹⁶² Montaigne, *Denemeler*; s. 137

¹⁶³ Ankara Barosu tarafından, 27.02.2014 tarihinde Ankara’da düzenlenen *Yargı Etiği Paneli*’nde, Prof. Dr. Hayrettin Ökçesiz’in sunumundan.

¹⁶⁴ Dr. Ergin Ergül, *Hukuk ve Yöneticiler İçin Mevlânâ Bilgeliği*, s. 92

¹⁶⁵ Uygur, *a.g.e.*, s. 203-204

¹⁶⁶ Kırklar Kulübü, (Sakine Koç) *Batının Kırk Işığı*, s. 144

Anayasanın 138’inci maddesinde belirtildiği üzere:

“Hâkimler görevlerinde bağımsızdırlar. Anayasaya, kanun ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler.

Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez, tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Görülmekte olan bir dava hakkında, Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz.

Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarının hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.”

Anayasanın 139’uncu maddesine göre ise:

“Hâkimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz, bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamaz.

Meslekten çıkarmaya gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlar, görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar veya meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır.” denilmektedir.

Bu bağlamda, yargı ve medya ilişkisinde insan haklarına son derece önem verilmeli, yargı süreci tamamlanmadan kişilerin medya yoluyla toplum nazarında peşinen mahkum edilmesine yol açacak davranışlardan şiddetle kaçınılmalıdır. Vatandaşın haber alma özgürlüğü ile masumiyet karinesi arasındaki denge etik değerler gözetilerek kurulmalı, hak ve adalet duygusu reyting uğruna feda edilmemelidir.

“Bizde Medya; dünya yargıları, işleyişi, etkinliği, hâkim ve mahkemelere karşı davranış biçimleri ve benzeri konularda araştırma ve incelemeler yaparak, yurdumuzda sağlam bir yargı

kültürü oluşmasına katkıda bulunmak yerine, reyting ve tiraj uğruna adli vakalara sansasyonel bir tarzda yaklaşmayı tercih etmiştir. Kanımca kişisel sempatiden kaynaklanan sebeplerle basına haber sızdırmalar sonucunda olaylardan haberdar olan basın, bir yargı hükmü ile mahkum olmayan kişinin bir suç veya fiili işlediği sabit kabul edilemeyeceği gerçeğini bilmemezlikten gelerek polisin veya jandarmanın sanık olarak –polis delilleri ile- medya karşısına çıkardığı insanları suçlu olarak ilan etmekte hiçbir sakınca görmemektedir.

...Bugün basına böyle konuşan kişi, yarın başka türlü konuşur. Ve bu sebeple bu yayınların aksine bir yargı kararı her zaman mümkündür. O zaman da yargı hakkında kötü yorumlar yapılır. Her kötü zan ve yorum, Yargı sarayından bir tuğla sökerse bu yıkıntının altında hepimiz kalırız. Devletin başka yargı erki yok.”¹⁶⁷

“Şu hikayeyi nerde dinledim bilmiyorum ama, adaletimizin vicdanı hakkında bize bir fikir veriyor. Bir köylü kadın, hakseverliğiyle ünlü bir generale, bir askerini şikayet etmiş; bu askerin zorla ufacık çocuklarının elinden birkaç lokmalık lapayı aldığını; çocuklarına yedirecek başka hiçbir şeyi kalmadığını, çünkü ordunun, çevresindeki bütün köyleri talan ettiğini söylemiş. Ama hiç kanıt yokmuş ortada. General kadına: İyi bak ve düşün, haksız yere suç yüklüyorsan ceza görürsün, demiş. Kadın diretince, işin doğrusunu anlamak için askerin karnını yarıdırırmış. Ve görülmüş ki kadın suçlamasıyla haklı. İşte size sorgusu içinde idam cezası.”¹⁶⁸

“Bir adama hâkimin hükmünden önce suçlu gözü ile bakılamaz; keza o kimsenin tabii olduğu amme nizamını ihlal ettiğine kati surette kanaat getirmedikçe cemiyet bu adamın üzerindeki himayesini kaldırmaz.”¹⁶⁹

Ama ne yazık ki, zaman zaman siyaset ve idare yargı üzerinde söz sahibi olmak istemiş, bazen de yargı kendi görev ve yetki alanı dışına çıkarak, siyaseti ve idareyi dizayn etme

¹⁶⁷ Kaşıkçı, *a.g.e.*, s. 199-201

¹⁶⁸ Montaigne, *Denemeler*; s. 145 (Kitap II, bölüm V)

¹⁶⁹ Beccaria, *a.g.e.*, s. 157-158

girişimlerinde bulunabilmiştir. Bunların hiçbirisinin hukuk devletinde yeri olamaz. Hâkim bunlara alet olmamalı, kendi yetkisini aşmadığı gibi, kendisine müdahale edilmesine de izin vermemelidir.

“Adaletsizliğin en aşırı biçimi yanlışın doğru yerine geçiyor olanıdır.”

(Platon)¹⁷⁰

Anayasa Mahkemesi Başkanı Haşim Kılıç, Anayasa Mahkemesi’nin 52’nci kuruluş yıldönümü münasebetiyle düzenlenen törende yapmış olduğu açış konuşmasında şöyle diyordu:

“... Kamu gücünü etkili bir şekilde kullanan yargı, siyasi ve ideolojik yapılanmaların hedefinde her zaman “ele geçirilmesi gereken bir kale” olarak görülmüş, ele geçirenler de kendi vesayet sistemini dayatmanın çabasına düşmüştür. Kaleyi ele geçiremeyenler ise, yargının bağımsızlığının ve tarafsızlığının ne kadar hayati bir öneme sahip olduğunu söyleyip durmuşlardır. Kaleyi işgal edenler de yargıyı, siyasi düşüncelerine ve ideolojilerine lojistik destek sağlamak için ya da rakiplerinden intikam alma aracı olarak kullanmışlardır. Altını çizerek ifade ediyorum. Bu anlayış ve işgalden kurtulmadıkça bağımsız ve tarafsız bir yargının oluşması hayaldir. Yargı üzerinde oluşan ya da oluşacak siyasi, ideolojik, dini, ırki ve mezhebi tüm vesayetçi anlayışlar, başta yargı mensupları olmak üzere herkes tarafından şiddetle reddedilmelidir...”

“...2010yılındayapılanAnayasadeğişikliğiileyargıorganları üzerinde oluşan vesayetçi anlayışların ortadan kaldırılması için cesaretli adımlar atıldı. Bu adımlar toplumda büyük karşılık da gördü. Söz konusu vesayetçi yönetimlerin görevlerinin sona ermesi ile büyük bir boşluk doğdu. Bu boşluğun, toplumun her kesimini kucaklayan, hoşgörülü, özgürlükçü, çoğulcu, adil ve evrensel değerleri yansıtan tercihlerle doldurulması gerekirken, ne yazık ki bunu gerçekleştirilemedi. Bu kez, farklı renkte yeni bir vesayet sisteminin oluşmasına tanık olduk. Kimse bu

¹⁷⁰ Montaigne, *Denemeler*; s. 222 (Kitap II, bölüm XII)

yeni oluşumun günahından kendini soyutlamaya çalışmasın.. Tarih olanları kaydediyor.Bunları konuşmak, gerçekleri itiraf etmek ve cesaretle çözüm yolları bulmak zorundayız...”¹⁷¹

“Hekimin paraya, hâkimin politikaya tapması kadar korkunç bir şey tasavvur edemiyorum.”

(Ord. Prof. Ali Fuat Başgil)

Bir hâkim için ‘Hâkim’ unvanı halk nazarında en üstün seviyede itibar gören bir unvandır. Bu yüzden hâkim, yargı görevini tam olarak yapıp dosyaları biriktirmeden, davaları sürüncemede bırakmadan süratle adaleti yerine getirmeye çalışmalı, yargı dışı arenada pek gözükmemeli, Yargıtay ve Danıştay’a üye seçilmek, ya da başka görevlere gelmek için rutin dışı girişimlerde bulunarak siyasetçileri veya hatırlı kişileri devreye sokarak itibarını zedeleyecek davranışlardan uzak durmalıdır. Hâkim, bir yeri ya da şeyi elde etmeyi değil, onu hak etmeyi düşünmelidir. Hak etmediği halde bir yerlere getirilirse, kendisine bu iyiliği yapanlara karşı ‘diyet borcu’ altında ezileceğinin farkında olmalıdır. Unutulmamalıdır ki, *“İnsanı şerefli kılan bir yerde olması değil, değerli bir şey olmasıdır.”*¹⁷²

“Kişiliğini makamdan alanlar, makamı kaybettikten sonra kişiliksiz kalırlar.” (Hz. Ömer)

OLAY:

Vatandaşın Gözündeki Yargı

...

Temyize gönderilen dosyalar yıldan yıla birikip depolarda yer kalmadığı için PTT binalarında bekletilirken, dava sahipleri dosyalarının görüşülüp bir an önce karara bağlanmasını ümitsizce bekleyip dururken, Yüksek Yargı’da oluşturulan ‘sorusuz siyaset arenasında’ değme siyasetçilerin aklına bile getiremeyeceği türde siyaset ve kulis faaliyetleri son sürat devam ediyordu.

...

¹⁷¹ Fırat, a.g.e., s. 374

¹⁷² Fırat, a.g.e., s. 401

Her sorunu mahkemede çözdürme gibi bir mevzuatın varlığı, artan nüfusa göre durmadan artan iş yükü ve mevcut hâkim-savcı sayısındaki yetersizlik gibi sebeplerin bir sonucu olarak da adliyelerde işler yıldan yıla devrederek dağ gibi yığılırken, dosyalar zaman aşımına uğrayıp sanıklar serbest kalırken, hukuk davaları yıllarca sonuçlanamazken -evine bile soruşturma evrakı ve dosya götürüp canla başla çalışan hâkim ve savcı dışındaki- birçok meslektaş, kendisini Yargıtay ya da Danıştay Üyesi seçtirebilmek için, işi gücü bırakarak, bıkıp usanmadan Bakanlık, HSYK, Yargıtay ve Danıştay'ın kapısını aşındırarak 'istikbal avcılığı' yapıyordu.¹⁷³

“Zamanından önce yüksek görevlere geçmekte acele eden, kesinlikle sonu gelmeyecek şeyle uğraşmış olur. Yani her kim ki zamanından önce başa geçmek isterse, her ne için çalışsa, kendi aşağılanması çalışmış olur.”¹⁷⁴

“İnsanların tutkuları, yükselmek ve para yapmak emelleri, önceden hesaplı adaletsizliklerin en etkin nedenleri arasındadır.”¹⁷⁵

“Büyük bir isim kazanmanın en kısa yolu, şimdiki gibi makam kazanmak değil, sağduyumuzu izlemektir. Büyük makamına rağmen İskender'in erdemi, Sokrates'in alçak gönüllü ve belli belirsiz uğraşları yanında bence bir bakıma daha güçsüz kalıyor.”¹⁷⁶

“Ulaşmak için yöntem şu ya da bu, ne olursa olsun, neden düşülür insanı kendine yabancılaştıran 'zirve' arzusunun peşine? Erdem, zirveyi isteyenlere bırakarak, yolumuzun 'düz(gün) lüğüne' bakmak, zira asıl olanın 'menzil' değil, 'yol ve yolculuk' olduğunu kalpten ve akıldan uzak tutmamak olamaz mı?

Rilke: 'Zaferler istediği kadar büyük olsun, istediği kadar başarıyla gerçekleştirilsin, bir adım götüremez kişiyi, vereceği kararlar insanı iç dünyasında değişim geçirmeye asla zorlamaz, herşey aldatici bir hayal ve oyun olmaktan öteye geçemez.' derken zirve heveslilerinin vara(maya)cağı durağı göstermektedir.

¹⁷³ Fırat, a.g.e., s. 469

¹⁷⁴ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid -Yararlı Öğütler*, (Hazırlayan:Baki Öz), Demos Yayınları, İstanbul-2011, s.33

¹⁷⁵ Aristoteles, *Politika*, s. 71

¹⁷⁶ Montaigne, *Denemeler*, s. 125

Prof. Zehra Gönül Bakır'ın değerlendirmesiyle, *Hukuk*'un '*Minimum Etik*', *Hukuk Estetiği ve Sanat*'ının '*Maksimum Adalet*' olduğu göz önüne alınırsa, sanatçı olmak kadar hukukçu olmanın da, hesaptan kitaptan anlamak, sayı saymasını bilmek, lineer muhakeme yapmaktan ibaret olmadığını kavramak zorundayız.

Bu düzlemde Rilke'nin deyişiyle: '*Öz suyunu dallarına yollamakta acele etmeyen, ardından yaz gelmeyecek diye kuşkuyla kapılmaksızın bahar mevsiminin fırtınalarına gönül rahatlığıyla göğüs gerebilen bir ağaç gibi olgunlaşmaktır*' gerçek hukukçu olmak.¹⁷⁷

- Hâkim, karar vermek zorunda olduğu somut taraflar ile ilişkilerinde bağımsızdır. Bu yüzden kimse kendi davasının hâkimi olamaz.

Hâkim, başkalarının eylemlerine sorumsuzca değer biçen seyirci konumunda da değildir. Hâkim, tarafların ilişkilerindeki eylemlerini iyice anlayıp değerlendiren, yaptığı değerlendirmeye de taraflarla özel türde bir etik ilişkiye giren, sonunda bağımsız ve tarafsız olarak kararını veren kişidir.¹⁷⁸

“Hâkim karar verirken, iddia ve savunmayı iyi niyetle dinlemeli, sağlıklı düşünmeli, bunları bilgi ve manevi değerlerinin süzgecinden geçirdikten sonra tarafsızca karar vermelidir.”¹⁷⁹

- Hâkim, yasama ve yürütme organlarının etkisinden ve bu organlarla uygun olmayan münasebetlerden fiilen uzak olmakla kalmayıp aynı zamanda öyle de görünmelidir. Bu sebepten dolayıdır ki, hâkim; bir milletvekilinin bir davanın tarafı adına yazdığı ‘davanın çabuk bitirilmesi ve sonucunun adil olması gerektiği’ yönündeki yazıya cevap vermeyip onu muhatap almamalıdır. Bu bağlamda, milletvekili olmak için görevinden ayrılırsa geri görevine dönemez.¹⁸⁰ Eşi aktif siyasetçi ise onun etkinliklerine katılamaz.

¹⁷⁷ Dikeç, *a.g.e.*, s. 87

¹⁷⁸ Kuçuradi, *Etik*, s. 132

¹⁷⁹ Tuncay, *a.g.e.*, s. 37

¹⁸⁰ 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un Ek 7'nci maddesi.

OLAY

“Sayın Yüksek Yargıçlar!

Mersin’de bir toplantıya katılmak üzere Adana havaalanında uçaktan indiğimde; 30-40 kişinin tek sıra olmuş durumda birilerini karşılamak üzere beklediğini, Sayın Adalet Bakanı (...)’ün de topluluğa doğru yürüdüğünü gördüm. Hızla karşısında ip gibi dizilmiş topluluğun arkasına dolaşınca; topluluk, askerlere taş çıkartacak bir düzen içinde, geri dönerek saygı duruşunu sürdürdü. Ancak bakan VIP salonunun kapısına doğru yürümeye devam edince, topluluk da sıkı düzenli görünüşünü bozarak arkasından yürümeye başladı.

Sayın Yüksek yargıçlar, insanın hiç beklemediği bir anda ve beklemediği bir durumla karşılaşmasında hani *‘tepesinin taşı atar’* denir ya, işte karşılayıcılar yargıç olduğunu anlayınca, *‘benim de tepemin taşı attı.’ ‘Yazıklar olsun yargı bu durumlara da mı düşecekti...’* diye yüksek sesle tepkimi dile getirdim. Karşılayıcılar ile aramızda iki metre uzaklık ya vardı ya yoktu. Söylediklerimi duyan oldu mu bilmiyorum; ancak arkadaşım duymuş olacak ki ceketimden çekerek beni uyardı,

...

İyi niyetli olmak yetmez; *‘Cehenneme giden yollar, iyi niyet taşlarıyla döşelidir.’* özdeyişini unutmayalım.” (Aşçıoğlu-26.02.2002)¹⁸¹

“Siyaset mahkeme salonlarına girdiği anda adalet oradan çıkar.” (François Guizot)¹⁸²

• Hâkim, yargısal görevini yerine getirirken ve karar verme aşamasında, diğer hâkimlerden de bağımsızdır. Elbette ki hâkimin bir konu hakkında, kendisinden daha kıdemli olan meslektaş ile görüşüp istişare etmesi, görüş ve yorumunu alması, fikir teatisi anlamında olup onun etkisi altında kalacağı anlamına gelmemelidir.

¹⁸¹ Çetin Aşçıoğlu, *Doğru ve Güvenli Yargı Özlemi ve Yeniden Yapılanma*, 171-177

¹⁸² Erk, a.g.e., s. 29

Hâkim, yargılama bağlamında bir hiyerarşi içerisinde olmadığı gibi kimsenin çalışanı da değildir. Hâkimin karar verme yetkisindeki amiri; hukuk, adalet duygusu, akıl süzgeci ve -hukuk mantığı ile donanmış ve ifsat edilmemiş olan- kendi hür ve temiz VİCDANIDIR.

“Her tür mahkemeden daha yüksek bir mahkeme vardır; o da vicdandır. O diğer bütün adalet sistemlerinin üzerindedir.” (Mahatma Gandhi)¹⁸³

Toplu mahkemelerde başkan üyelerin amiri konumunda değildir. Bir davada başkan ile üyenin oyu eşittir. Başkanın üyelere göre bir üstünlüğü yoktur ve muhakemeyi yürütüp müzakereyi tamamlamakla görevlidir. Mahkemedeki üyeler, karar yönünde aynı görüşte olursa esas kararı vererek başkanı muhalefette bile bırakabilirler. Yeter ki kararları olaya uygun ve sağlam gerekçelere dayanmış olsun.

Bununla beraber, toplu mahkemelerde, üyeler, dosyanın tamamlanmasında başkana her zaman için yardımcı olmalıdırlar. Herşeyi başkana bırakıp bir kenara çekilmeleri ve sorumluluk almamaları, sadece kararı imzalamak için aranmaları görev ve sorumluluk anlayışı ile bağdaşmaz. Hele hele duruşma sırasında uyumaları, can kulağıyla dinleme yerine başka bir şeyle meşgul olmaları, duruşmanın düzenini bozacak hareketlerde bulunmaları toplum nazarında adliyenin itibarına bir leke demektir.

OLAY:

Eski zamanlarda bir gün bir avukat duruşma sırasında uzunca bir savunma okuyormuş. Mahkeme üyelerinin uyuduğunu görünce susmuş. Başkan niçin sustuğunu sorunca avukat “Beyefendileri rahatsız etmekten korkuyorum da!” diye cevap vermiş.¹⁸⁴

• Hâkim, yargının kurumsal ve eylemsel bağımsızlığını sürdürmek ve arttırmak için, yargısal görevlerinin ifasına yönelik koruma tedbirlerini almalı ve bunları artırmalıdır.

¹⁸³ Tuncay, a.g.e., s. 33

¹⁸⁴ Erk, a.g.e., s. 94

• Hâkim, yargı bağımsızlığını sürdürmek açısından temel olan yargıya yönelik toplumsal güveni güçlendirmek amacıyla, yüksek yargısal davranış standartları sergilemeli ve bu standartları ilerletmelidir. Hâkim, yargılama usullerini adil bir biçimde yürütmeli ve tarafların adil yargılanma haklarına saygı göstermelidir. Bu bağlamda özellikle, mahkeme başkanları ve kıdemli hâkimlerin genç meslektaşlarına rol model olmaları sebebiyle de liderlik ve yüksek standart vasıflarına sahip olmaları ve bunu gösterip sürdürmeleri önem arz etmektedir.

“Taklit edeceği örneği olmayanlar nadiren gelişirler”
(Plautus)¹⁸⁵

Hâkim, önüne gelen bir müzekkereyi sadece bir kağıt parçası ya da dosyayı evrak yığını olarak görmemeli, orada ismi geçen herkesin bir insan olduğunun farkına varmalı ve onun temsil ettiği ‘insan’ unsurunu dikkate alarak kararını buna göre vermelidir.¹⁸⁶ Birkaç saniye içinde attığı imzanın, aslında bir insanın ve ailesinin bütün geleceğini etkileyebileceğini asla gözardı etmemelidir. Kişi özgürlüğünü kısıtlayan, mal ve haklar üzerinde tedbir konulan ya da yürütmenin durdurulmasını içeren kararlarda azami titizlik gösterilmeli, ancak gerekiyorsa ve makul olarak verilmelidir. İdare mahkemesince verilecek olan yürütmenin durdurulması kararının, dikkatli bir şekilde ve ayrıntılı olarak incelenmeden verilmesi durumunda idarenin elini bağlayacağı, yine aynı şekilde verilmiş olan aksi haldeki bir kararın ise kişinin hakkının kaybına sebebiyet verebileceği gözardı edilmemelidir. Hâkim verdiği kararlarda profesyonelce ve yüksek standartlara uygun davranmalıdır. Diğer bir deyişle, *‘entellektüel bir sezgi’* hâkimin doğru karar vermesi konusunda etkili olmalıdır.¹⁸⁷

“Kıyamet günü Allah’ın gölgesinde öncelikli olarak şu kimseler yer alacaktır: Hak kendisine sunulduğunda hakkı kabul edenler; kendilerinden istenildiğinde cömertçe harcayanlar;

¹⁸⁵ Aral, a.g.e., s. 76

¹⁸⁶ Doç. Dr. Muhammet Özkes, *Ülkemizde Yarı Etiği Sorunlarına Örneklerle Bir Bakış*, Yasama ve Yargı Alanındaki Gelişmeler Uluslararası Konferansı, Ankara/18 Şubat 2009.

¹⁸⁷ Güriz, a.g.e., s. 44

insanlar arasında hükmettiklerinde kendilerini onların yerine koyarcasına tarafsız hüküm verenler.” (Hadis)¹⁸⁸

Sonuç olarak, hâkim hiçbir zaman için peşin hükümlü olmamalıdır. Yoksa ‘Maymunun Yargıçlığı’ndan ne farkı kalırdı ki?..

LA FONTAINE’DEN BİR FABL:¹⁸⁹

Kurt Tilkiye Karşı Maymun da Yargıç
 Kurt, malımı çaldılar diye tutturmuş,
 Tilkiye yüklemiş suçu:
 Hem sabıkalı çünkü, hem de komşusu!
 Çıkılmışlar yargıcın önüne,
 Yargıç da kim? Maymun.
 Avukat tutmamış hiçbiri,
 İki tarafın da çenesi kuvvetli.
 Laftan öyle arapsaçına dönmüş ki iş
 Yargıçlar Tanrısı Themis bile
 Böyle karışık dava görmemiş.
 Maymunun başı dertte:
 Hangisine hak versin?
 İkisi de hinoğluhin.
 O buna yüklemiş, bu ona,
 Bir yaygara, bir curcuna,
 Derken maymun kesmiş atmış:
 - Uzun etmeyin dostlarım demiş;
 İkinizi de iyi bildiğim için
 Basıyorum ikinize de cezayı:
 Sen, kurt, malın çalınmadan çalındı diyorsundur;
 Sen, tilki, kurdun malını çalmışsındır.
 Yargıç şöyle düşünmüş olsa gerek:
 Kötülerin hakkı ceza görmektir;
 Ceza yersiz de olsa yerindedir.

¹⁸⁸ Aslan, *a.g.e.*, s. 26

¹⁸⁹ Eyüpoğlu, *a.g.e.*, s. 56

TARAFSIZLIK

“Bir saat hak ve adaletle hüküm vermek, altmış yıl (nafile) ibadet etmekten daha hayırlıdır.” (Hazreti Muhammed (s.a.v.)¹⁹⁰

Şu dört şey hâkime aittir:

- Nezaketle dinlemek,
- Akıllıca karşılık vermek
- İtidâlle tetkik etmek,
- Bitaraf karar vermek.

(Sokrates)¹⁹¹

OLAY:

Gereği Düşünüldü:

Yıl 1981. Kayseri (...) ilçesi ağır ceza mahkemesinde görülmekte olan bir cinayet davasında Cumhuriyet savcısı mütalaasını vermiş ve sanığın kasten adam öldürmek suçundan cezalandırılmasını istemiştir. Sanık vekili olan avukatın talebi üzerine ona son savunmalarını yazılı olarak hazırlayıp mahkemeye sunması için bir haftalık süre verilmiştir.

Tayin edilen gün saat 9.30 da duruşma başlar. Mahkeme heyeti, Cumhuriyet savcısı, müdafî ve avukatı, sanık ve vekili avukat yerlerini almışlardır. Bir hafta önceki duruşmada verilen ara kararı gereğince mahkeme başkanı tarafından sanık vekilinin yazılı savunmasını sunması istenir. Sanık vekili beş sayfalık yazılı savunmasını mahkeme başkanına takdim eder. Mahkeme başkanı evrakı alır, “Dosyasına” yazıp tarihini de atıp imzaladıktan sonra savunmanın bir satırını bile okumadan önündeki dosyanın içerisine kor ve “Sanık vekilinin ibraz etmiş olduğu beş sayfadan ibaret savunma yazısı alındı, okundu, dosyasına konuldu.” diye katibe yazdırır. Akabinde ceketinin iç cebinden bir tomar kağıt çıkarır ve katibe hitaben, “Yaz kızım, GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ” diyerek önceden hazırlamış olduğu karar müsveddesini yazdırmaya başlar. Bir dakika içinde olup biten bu durum karşısında sanık avukatı şaşkındır. Emek verip hazırladığı savunma dilekçesinin bir satırı

¹⁹⁰ Aslan, *a.g.e.*, s. 31 (Kâsânî, Bedâ’î, c. VII, s. 4)

¹⁹¹ HUKAB, *Etik Değerler “Ethics”*, s. 28

bile okunmadığı için müvekkiline karşı da küçük düşmüştür. Yine de nezaketini muhafaza etmeye çalışarak, “Sayın Başkan, madem kararınız önceden hazırды, neden bize süre vererek yazılı savunma hazırlattınız. Emek verip hazırladığımız savunma yazımızın bir satırı bile okunmadığınız halde okundu yazıp dosyasına koydunuz. Bu hususta bizi dinlemeden önceden hazırladığınız kararı dikte ettiriyorsunuz. Hiç olmazsa birkaç dakikanızı ayırıp da savunmamızı okuyup bizim emeğimize de saygı gösterseydiniz. Bu nasıl adalet!?” diye yakınır.

- Tarafsızlık, yargı görevinin tam ve doğru bir şekilde yerine getirilmesinin esasıdır. Bu prensip sadece bizatihi karar için değil, aynı zamanda kararın oluşturulduğu süreç açısından da geçerlidir.

Hukukçular arasında söylenegeldiği üzere, ‘Tarafsız olmak yetmez, aynı zamanda tarafsız gözükmek de gerekir.’ Hâkimin tarafsızlığı, terazinin keferleri arasında dengeyi sağlamak demektir. Tarafsız olmak, objektifliğe ulaşmak demektir. Bu bağlamda, hâkim hem adli görevlerinde, hem de diğer aktivitelerinde tarafsız görülmelidir.¹⁹²

“Zulüm avludan girerse adalet bacadan çıkar.” (Kaşgarlı Mahmut)

- Hâkim, yargısal görevini, tarafsız, önyargısız ve iltimasız olarak yerine getirmelidir. Yetiştığı ortam itibarıyla kazanmış olabileceği kendi değer yargılarının, geçmişte bizzat yaşamış olduğu olumsuz olayların veya kişisel deneyim ve travmaların, yargılama sırasında bir kişi ya da kesime karşı önyargıya dönüşmesinden kaçınmalıdır.

Hâkim, yargılama sırasında, insanların geçmişleri, yaşam biçimleri, kusurları, dünya görüşleri, inançları vb. gibi niteliklerini değerlendirmeye ya da bunların etkisiyle karar vermeye girişirse tarafsızlığını yitirmiş olur. Hâkim, göreceli olan toplumsal değer yargılarına değil, ‘etik ilkeleri’ ve ‘değerler’e bağlı olmalıdır.

¹⁹² Avrupa Hâkimleri Danışma Konseyi (CCJE)’nin 19 Kasım 2002 tarih ve CCJE 3 (2002) sayılı görüşü.

‘Hâkim; toplumsal bağlamın özelliklerini ve onun içinde yer alan kişilerin özelliklerini bilmeli, ilgi gösterip onları dinlemeli ve ihtiyaçlarının farkında olmalıdır. Tarafsızlığın bir gereği olarak; kendi çıkarını düşünmemeli, açık fikirli ve aklı başında olmalıdır.’¹⁹³

Tarafsızlık konusundaki en önemli mesele, hâkimlerin kendilerini devletin menfaatini korumakla yükümlü saymaları ve bunu görev addetmeleridir denilebilir. Hâkimleri adaletten sapmaya götüren en önemli faktör ne yazık ki ‘resmi ideoloji’ faktörüdür. Çünkü bu faktör, devletin taraf olduğu -özellikle konjoktürel- davalarda hâkimlerin tarafsızlığını yitirmelerine ve *ideolojik körlüğe* düşmelerine yol açmaktadır.

Demokratik bir düzende hâkim, geçerli olan rejimin değil, her şeyden üstün tutulması gereken hukukun hâkimi olmalıdır. Emekli Yargıtay Başkanı Prof. Dr. Sami Selçuk’un deyiimiyle, “Yargıç; devleti, ülkeyi, ulusu, ormanları kurtarma vb. güdüleriyle davranırsa, yasa koyucunun yetkisini yağmalamış olur, hukuka siyaset bulaşır. Hukukun kestiği parmak acır durur. Hukuk da yargı da çöker.”¹⁹⁴

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nde görevli Türk hâkim Rıza Türmen 31 Ekim 2006 tarihli açıklamasında, ‘Türk hâkimlerinde, düşünce özgürlüğü anlayışının eksik olmasına karşın devleti koruma güdüsünün ağır bastığını’ ifade etmiştir.

Yine TESEV tarafından 2012 yılında yapılan araştırmada, yargıda (hâkim-savcı), devletin çıkarlarını vatandaşın çıkarlarından daha üstün gören anlayışın yaygın olduğu sonucu belirlenmiştir.¹⁹⁵

¹⁹³ Uyur, *a.g.e.*, s. 196,197

¹⁹⁴ Sami Selçuk, *Kısıtlı Demokrasi, Sancılı Hukuk*. s. 33

¹⁹⁵ Sarı, *a.g.e.*, s. 91

OLAY:

Dönemin Yargıtay Başkanı (O.A) Türkiye Adalet Akademisi'nin 2007-2008 eğitim-öğretim yılı açılışında, hâkim adaylarına hitaben yaptığı konuşmada ve emekliye ayrılması sebebiyle Aralık 2007 tarihindeki veda konuşmasında özetle; “*Hâkimliğin temel ögesi tarafsız olmaktır. Ancak, hâkim, ay-yıldızlı bayrağa sahip çıkmada, Türkiye Cumhuriyeti’nden, üniter devletten, bölünmez bütünlükten ve Ankara’nın başkent olmasından yana taraftır.*” demişti. Taraf olmak demek, önüne gelen dosyanın kapağını bile açmadan davanın konusuna, davalı veya davacının sıfatına göre peşinen verilen karar anlamına gelebiliyordu. Oysa, hâkimin görevi –konjoktürel ortamın oluşturabileceği algı ve körlüğe kapılmadan- dosyayı baştan sona ve bütün yönleriyle inceleyip tüm delilleri değerlendirdikten sonra, Anayasa, yasa ve vicdanına göre tarafsız olarak karar vermek olmalıydı. Hâkimliğin temel vasfı, ne olursa olsun her konuda ve herkese karşı tarafsız olmaktır. Tarafsız olamıyorsa o artık hâkim değil, devletin başka bir ajanı (memuru) haline gelmiş demektir.¹⁹⁶

“*Kimi yargıç, temsil ettiği ‘grup’ ve onun istemleri adına -onun koyduğu ‘norm’lar: yasalar, ilkeler, kurallar adına-yargılar. Bu kendini ‘grubuna’ karşı bu yasalardan v.b. sorumlu duyan yargıçtır. Böyle bir yargıcın kişileri yargılarken aslında korumağa çalıştığı, bu yasalar, kurallar ve bunların amaçladığı -ne çeşitten olursa olsun- toplumsal düzendir.*

Kimi yargıç ise, insan olma adına ve insanın değerlerinden kaynaklanan istemler -:değer korumaya yönelik genel ilkeler-adına kişi eylemlerini yargılar. O, kendini insana karşı bu istemlerden sorumlu duyan yargıçtır. Böyle bir yargıcın da, kişileri yargılarken aslında korumaya çalıştığı, bu ilkelerdir.

Kimi yargıçlar da vardır ki, kendilerini yargıladıkları insanlara karşı sorumlu, o belirli ilişkilerinde tarafların herbirinin hakkını -:o ilişki de herbirine yüklenen sorumluluğun gereklerinin yerine getirilip getirilmediğini- belirlemekten sorumlu görürler. Böyle bir yargıç yargılarken, o ilişkilerinde birbirine karşı iki ‘tarafı’, aynı anda iki ‘taraf’ın da hakkını korumaya çalışan yargıçtır.”¹⁹⁷

¹⁹⁶ Fırat, a.g.e., s. 469-470 dipnotu.

¹⁹⁷ Kuçuradi, Etik, s. 137-139

“Önüne iki hasım oturduğu zaman birini dinlediğin gibi öbürünü de dinlemeden karar verme. Böyle davranmanın doğru hüküm vermen için en uygun olanıdır.” (Hz. Ali)¹⁹⁸

• Hâkim, mahkemede ve mahkeme dışındaki davranışlarının, yargı ve hâkim tarafsızlığı açısından kamuoyunun, hukuk mesleğinin ve dava taraflarının güvenini sağlayan ve artıran nitelikte olmasını temin etmelidir. Hâkim, toplumsal baskılardan korunmalı, kamuoyu baskısıyla tarafsızlığından taviz vermemelidir.

“Sarayda, Paris’te, taşrada bulunup da bakanların, yargıçların, yüksek rütbeli din adamlarının iş yaptığını gören kişi, şayet bu adamları yöneten kadınları bilmiyorsa, hareket eden bir aleti gören, fakat aleti hareket ettiren yayları bilmeyen biri gibidir.”¹⁹⁹

• Hâkim, yargılamadan veya davayı karara bağlamaktan çekinmesi gereken halleri asgariye indirecek şekilde hareket etmelidir. Ölür olmaz kişilerin ziyafetlerine giderek onlarla dostluk kurmaktan, hâkimliğini öne çıkararak sokakta ve trafikte insanlarla münakaşaya girmekten, meşru olmayan bir biçimde avukatları azarlamaktan, onlarla söz dalaşına girmekten, taraflar veya tanıklar hakkında yakışık almayan söz, davranış ve aşağılamaktan kaçınmalıdır. Mahkemeye itaatsizliği önlemek ve cezalandırmak için kendisine tanınan yetkileri kötüye kullanmamalıdır.²⁰⁰ ‘Adil bir yargılama düzeninde, kimse kendi davasının hâkimi olamaz.’²⁰¹

Hâkim tarafından, sosyal medyada (facebook, twitter vb.gibi) siyasi içerikli, ayrımcı ve ölçüsüz söz ve resimlerin paylaşılması, paylaşılan görüşlere yorum yapılması, beğendikleri ve beğenmedikleri paylaşımlar, arkadaş olarak görüldükleri gruplar, cüppeyle ve mahkeme salonundan lüzumsuz paylaşımlar, avukat ve davanın taraflarıyla yakın ilişki içerisinde olduğu intibaini doğuracak grup arkadaşlıkları, siyasi figürlerle birlikte görünme, hobi ve dünya görüşünü yansıtan paylaşımlar,

¹⁹⁸ Nasi Aslan, *İslâm Hukukunda Yargılama Etiği ve İlkeleri*, s. 4

¹⁹⁹ Montesquieu, a.g.e., (108. Mektup), s. 179

²⁰⁰ Sibel İnceoğlu, *Yargı Bağımsızlığı ve Yargıya Güven Ekseninde Yargıcın Davranış İlkeleri*, s. 37-39

²⁰¹ Çalışır, a.g.e., s.62

meslektaşını ya da onun kararlarını eleştiren söz ve yorumlarda bulunma, toplu halde gidilen yemek ziyafeti görüntülerinin ve aile sırları sayılabilecek bazı özel görüntülerin paylaşılması, pek de uygun olmadığı halde gittiği ve eğlendiği yerlerin basında yer almasına sebep olunması gibi davranışlar tarafsızlık ve dürüstlük ilkesine uygun olmayan hususlardır. Hâkim, herkesçe görülüp izlenen bu durumun başta yargı camiası ve kendi aleyhine olacağının ve meslekî kariyerini etkileyeceğinin bilincinde olmalıdır.

- Hâkim, önüne gelecek ya da gelme ihtimali bulunan dava hakkında hiçbir yorumda bulunmamalıdır. Çünkü bu durum, ihsası rey olup tarafsızlık ilkesine aykırılık teşkil eder.

- Hâkim, tarafsız olarak karar veremeyeceği durumda veya buna yol açması halinde, yargılamaya katılmaktan çekinmelidir. Sınırlı sayıda olmamakla birlikte bu durum şu ihtimallerde söz konusu olabilir.

- Olaylarla ilgili kişisel bilgiye sahip bulunması ve olayda başkaca bilgi ve görgü sahibinin bulunmaması,

- Bir taraf ile önyargı veya taraftarlık içerisinde olması,

- Önceden davada tanık olarak dinlenmesi veya avukat olarak bakmış olması,

- Davada kendisinin veya ailesinin ekonomik çıkarı bulunması vb. gibi)

BİR OLAY:

Hız. Ömer'in halifeliği döneminde, huzurunda görülmekte olan bir davada, taraflardan birisinin kendisi şahit göstermesi üzerine, Hız. Ömer, “*Şayet benim şahitlik etmemi istiyorsan ben hâkimlik yapamam, şayet beni şahit göstermezsen o zaman hâkimlik yaparım.*” diyerek bir kimsenin aynı davada hem şahit hem de hâkim olamayacağını, dolayısıyla hâkimin şahsi bilgisiyle hüküm veremeyeceğini belirtmiştir.²⁰²

“*Hâkim, şahit olduğu bir hususta (davada aynı zamanda hâkim olarak) hüküm veremez.*” (Hadis)²⁰³

²⁰² Aslan, *a.g.e.*, s. 164

²⁰³ Aslan, *a.g.e.*, s. 165 (Buhârî, Ahkâm, 21)

DOĞRULUK VE TUTARLILIK

◦ Adaletle dayanan yasa bu göğün direğidir. Yasa bozulursa gök yerinde duramaz.

◦ Adaletle iş gör, buna gayret et, hiçbir zaman zulmetme!

◦ *Heves ve öfke anında hiçbir iş yapma. Her iki halde de dişini sık, sabret!*

(Kutadgu BİLİĞ)²⁰⁴

• Doğruluk ve tutarlılık, yargı görevinin düzgün bir şekilde yerine getirilmesinde esastır.

• Hâkim, meslekî davranış şekli itibariyle, makul olarak düşünme yeteneği olan bir kişide herhangi bir serzenişe yol açmayacak hal ve tavır içinde olmalıdır.

• Hâkimin hal ve davranış tarzı, yargının doğruluğuna ve tutarlılığına ilişkin inancı kuvvetlendirici nitelikte olmalıdır. Adaletin gerçek anlamda sağlanması kadar gerçekleştirildiğinin görüntü olarak sağlanması da önemlidir. Adil olma da öz kadar, toplumda oluşturulan imajı da önemlidir.

Hâkimin kişisel davranışları bütün bir yargı sistemini etkilediğinden, sadece iyi bir hâkim değil, aynı zamanda iyi bir insan da olmalıdır. Toplum, hâkimden diğer insanların davranışından çok daha farklı, neredeyse kusursuz bir davranış beklemektedir.

Hâkim ve savcının, bu gün artık hayatımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiş bulunan sosyal medyada (twitter, facebook vb.) siyasi ve yönlendirici mesajlara yer vermesi, aile mahremiyeti olabilecek şeyleri bile paylaşıyor olması, her gün yediği ve içtiği ziyafetlerin fotoğraflarını toplumun gözüne sokarcasına reklam etmesi ise üzerinde kafa yorulması gereken konular haline gelmiştir.

²⁰⁴ Alev Alatlı, *Bize Yön Veren Metinler*, (Yusuf Has Hacıp, *Kutadgu Bilig*) II., sh.744-747)

OLAY

... Çocukluğumda, dedelerimiz ve babalarımız genellikle orman davalarından dolayı Develi'deki adliyeye gidip geldiklerinde, belki de kendilerinden yaşça küçük olan hâkimin kendilerine, “*anlat bakalım evladım*” dediğini, olayı anlattıklarını, hâkimin “*otur evladım*” dediğinde oturduklarını, hâkimin kendilerine çok iyi davrandığını ballandıra ballandıra anlatırlardı. Bu duyumlardan dolayı hâkimler benim gözümde ‘melek’ gibiydiler. Her şeyi bilen, herkese iyi davranan, haksızlık yapmayan, en doğru kararı veren, kendisinden hiçbir kötülük sadır olmayan insanlardı. Belki de insanoğluna has olumsuz özellikler onlarda bulunmazdı bile!?

11 Kasım 1980 tarihinde, Develi’de hâkimlik stajına başladığımda, çocukluğumda belleğime kazınmış olan hâkimin neredeyse melek olduğu duygusu hâlâ yerini koruyordu. Ama, günler geçtikçe -Develi Adliyesi’nin o dışarıdan müdahalelere açık, çalkantılı ve gruplaşma döneminde- buradaki hâkim ve savcılarının birbirlerinin arkasından nezaket kurallarına uymayan konuşmalarını, birbirleri hakkındaki düşüncelerini ve karşısındakinin kuyusunu kazacak nitelikteki niyet ve hareketlerini gördükçe, zihnimdeki bu kanaat uçup gidiyordu. Meğer hâkim melek değilmiş ya!.²⁰⁵

Hâkim, davranışlarında olduğu kadar kararlarında da doğruluk ve tutarlılık göstermelidir. Hâkimin, taraflar dışında her yönüyle aynı nitelikte olan davalarda farklı farklı kararlar vermesi, adalete olan inancı zayıflatacağı gibi hukuki güvenliği de ortadan kaldıracaktır.²⁰⁶

DÜRÜSTLÜK

• Dürüstlük ve dürüstlüğün görüntü olarak ortaya konuluşu, bir hâkimin tüm etkinliklerini icrada esaslı bir unsurdur.

Yargı alanında dürüstlük, bir erdem olmanın ötesinde bir zarurettir.

²⁰⁵ Fırat, *a.g.e.*, s. 276

²⁰⁶ Sarı, *a.g.e.*, s. 94

Hâkim, alenen verip imzalamış olduğu kararın hatalı olduğunu sonradan görüp anlaşırsa bunu değiştirme yoluna gitmemeli, kararla oynamamalıdır. Çünkü bu durum dürüstlük ilkesine uymayacağı gibi evrakta sahtekarlık suçunu da oluşturur. Hatalı kararın düzeltilmesi itiraz ya da temyiz gibi yasal yollarıyla sağlanmalıdır. Bu sebepten dolayı hâkim, kararına itiraz eden ya da temyiz eden savcıya tavır koyup sırf bu yüzden ilişkilerini bozmamalıdır. Savcının yasal yollara başvurusu sonucu karar kesinleşmeden hatalı durumdan kurtulacağından hâkim için de ileride telafisi zor olacak bir durumdan kurtuluş ve garanti sayılır.

“... Yargıçla savcının ilişkileri bu yönden bazen komik durumlar yaratılabiliyordu. Örneğin, bir gün yargıç arkadaşım, odama habersiz girdiğinde, makinemde yine bir kararını temyiz eden layihamı görür görmez, öfkelenip onu makineden yırtarak çıkarıp atmıştı. ...”²⁰⁷

Böylece hâkim ve savcı, kendi görev ve yetkilerinin sınırlarını iyici bilerek gereksiz eyere tartışma alanları oluşturmamalı, ahenkli bir çalışma ortamı meydana getirmeli ve dışarıdan aralarını bozmak için fırsat kollayan kişilere de imkan vermemelidir.

Hâkimin, Yargıtay veya Danıştay’dan onanıp kendisine puan kazandırması ya da isabetli kararlar verdiği intibasını uyandırması maksatlarıyla, kendince sağlam bir karar oluşturmak için baştan beri delilleri bir kanala yönlendirerek karar oluşturmaya çalışması da dürüstlük ve adillik ilkeleriyle çelişecektir. Dürüstlüğe inanç ve güvenme bedendeki can gibidir. Can bedenden çıktıktan sonra bir daha yerine konulması mümkün olmadığı gibi, yargı ve hâkime karşı güven ve inanç kaybolursa bunu tamir etmek de oldukça zor olacaktır.

“Bir insan ne kadar duyarlı ve uyanık ise, bir kez içten olma ününü yitirdiğinden, daha çok nefret edilen ve daha az güvenilen olur.” (Cicero)²⁰⁸

Hâkimin, zaruri olan keşiflere gitmemek için bahaneler arayıp tutanak tutması, gerekmediği halde sırf yolluk almak gayesiyle keşiflere gitmesi, kayırma saikiyle hep belirli kişileri

²⁰⁷ Yılmaz Biçer, *Acemi Savcı, 60’lı Yıllardan Bir Adalet Manzarası*, s. 80

²⁰⁸ Montaigne, *Denemeler*; s.227 (Kitap II, bölüm XVII)

bilirkişi olarak ataması, birçok alternatif olduğu halde hep aynı şoförün aracıyla keşfe gitmesi ve fazla ücret yazması gibi hususlar da dürüstlük ilkesine aykırıdır.

Terfi dönemlerinde, iş yüzdesini tutturmak için gereksiz yere birleştirme kararları verilmesi, yetkisizlik ya da görevsizlikle dosyanın başka yerlere gönderilerek elden çıkartılması, deliller tam olarak toplanmadan alel acele karar verilerek dosyanın kapatılması, davayı terfi dönemi geçtikten sonra açmaları yönünde tarafların zorlanması gibi durumlar da hiçbir zaman için tasvip edilecek davranışlar değildir. Hâkimin en büyük sermayesi, saygınlığı ve güvenilirliğidir.²⁰⁹

“Hâkim, terfisini adalet düşüncesinin önüne koymamalıdır. Çünkü *‘Adaleti gerçekleştiren mükâfat beklemek en büyük adaletsizliktir’* (Marcus Cicero)²¹⁰

OLAY:

Yer Yüzünden Merhameti Kaldırdın!

Hani meşhur bir hikaye vardır. Hikayeye göre: Bir atlı çölde yolculuk yapmakta iken, çölün ortasında ıssız bir yerde yarı baygın halde bir adama rastlar. Hemen atından inip matarasındaki su ile onun elini yüzünü yıkar, serinletir ve kendine getirir. Heybesindeki yiyeceğinden verip karnını doyurur. Cana gelen adam, “Sen bana rastlamasaydın burada kurda kuşa yem olacaktım, Allah razı olsun!” diye teşekkür eder. Atlı onu en yakın yerleşim yerine kadar götürebileceğini bildirir ve yorgun ve halsiz olması sebebiyle de atına binmesini, kendisinin bir müddet onu yaya olarak takip edeceğini söyler.

Ata binen çöldeki adam, at sahibinin daha toparlamasını beklemeden atı kırbaçlayarak üzerindekiyle birlikte kaçırmaya başlar. Şaşkınlık içinde kalan atın sahibi, atı kaçırmakta olan adamın arkasından;

“Hey arkadaş! Atımı ve eşyalarımı kaçırdığına acımıyorum da, bundan sonra senin durumunda olanlara kimse inanıp yardım etmeyecek de buna üzülüyorum. Sen bu davranışınla yer yüzünden merhameti kaldırdın!.. Ben kimseye söylemeyeceğim, sen de söyleme ki bunu kimse duymasın!..” diye bağırır.

²⁰⁹ Kaşıkçı, a.g.e., s. 202

²¹⁰ HUKAB, Etik Değerler “Ethics”, s. 29

• Kamunun sürekli denetim sujesi olarak hâkim, kendinden sadır olacak tüm etkinliklerde yakışıksız ve yakışık almayan görüntüler içerisinde olmaktan kaçınmalıdır. Toplumun, hâkimin kamusal, sosyal ve özel yaşantısında yüksek bir standart beklentisi bulunmaktadır. Toplum gözünde iyi bir hâkim olması yetmez, aynı zamanda iyi bir insan olması beklentisi de vardır. Bu yüzden bir hâkim herhangi bir kişiden beklenemeyecek kısıtlamaları mesleğinin gereği olarak kabullenmek ve buna uygun davranmak zorundadır. Örneğin, kendi mahkemesinde görülmekte olan bir davanın sanığı olan memurla halı sahada maç yapmak, davacı ya da davalı konumundaki kişinin ya da avukatının özel aracı ile bir yere gitmek ya da bu kişilerin marketinden alış veriş etmek, lokantasında yemek yemek, davası bulunan bürokratlarla samimi ilişkiler içinde bulunmak, zabıta (polis-jandarma) ile içli-dışlı olmak ya da böyle bir görüntü vermek, kumar oynandığı ya da fuhuş yaptırıldığı söylentileri olan yerlerde konaklamak ya da oralara gidip gelmek, adliyede işi olan karışık kişilerin halka açık mekanlarına uğramak, talih oyunları ve borsa ile ilgilenmek gibi davranışları da etik dışı olarak kabul edilecektir.

Hâkimden bir rahip ya da rahibe gibi yaşaması da beklenemez. Adaleti yerine getirecek olan hâkimin, toplumdan, sosyal ilişkilerden ve toplumun ihtiyaçlarından habersiz olması düşünülemez. İşinden evine, evinden işine gidip gelen ve toplum içine çıkmayan hâkim istismara daha açık bir konumdadır. Çünkü halkla münasebeti olmadığından, başkaları aracı gibi gözüüp onun gıyabında işler çevirerek menfaat sağlama yoluna gidebilirler. Hâkim, toplumun içinde ve onlardan birisi gibi, herkesin gözü önünde, herkese açık, varlığı ve tavrı görülüp bilinen, herkese eşit mesafede, kişinin kendisi ve kanuni temsilcisi dışında başka birine iş takip ettirmesine izin vermeyen bir tarzda davranmalı ve yaşamalıdır.

‘Hâkim her konuda, yer, zaman ve koşul gözetmeksizin konuşan sözcü, gönlüne geleni yapan, istediği gibi yaşayan sıradan bir insan değildir. Hâkimin özgürlüğü lisanında değil, kaleminde. İlle de söz söyleyecekse, yeri mahkeme ve konusu adaletin kalbidir. Çünkü mahkeme hüküm verir hizmet etmez.’ (Segulier)²¹¹

²¹¹ HUKAB, *Etik Değerler “Ethics”*, s. 29

Hâkim, bulunduğu toplumda düzgün konuşmalı, küfür ve argo tabirler kullanmamalıdır. Ayrıca güncel ve mahalli meselelerde konuşurken, ihsas-ı rey teşkil edebilecek konuşmalardan çekinmelidir. “*Hâkim çok düşünmeli, az konuşmalıdır.*”²¹² “*Göz kulak iki, ağız tek, çok görüp işitip az söylemek gerek!*”²¹³

OLAY -1

“Benim bilhassa hayran olduğum yanları bunların tam kelimesiyle ‘BEYEFENDİLİKLERİ’ idi.

Babamdan ve kendisini çok iyi tanıdığım arkadaşlarından ölçüyordum ve hâlâ zaman zaman düşünerek hüküm vermekte ve verdiğim hükümleri teyid ve takviye etmekteyim ki, bunlar gerçek birer BEYEFENDİ idiler.

Gülmezler, sadece ‘tebessüm’ ederlerdi... Hiçbirinin kakhaha attığını duymamışım.

Öfkelenmeler gerçi her hallerinden belli olur ama, asla bağırmas, haykırmazlardı.

Bunlar asla seslerini yükseltmezlerdi... En hararetli bir şekilde konuştuklarını görüp de yanlarına yaklaşırsanız, iyice kulak kabartmayınca, ne dediklerini duyamazdınız...

Bunların ellerini ceplerinde göremezdiniz... Ceketlerinin önünü açık göremezdiniz...

Bunlar birbirlerine isimleriyle dahi hitap etmekten kaçınır ve daima ‘Beyefendi...’ diye seslenirlerdi.

Mahkeme-i temyiz Reis ve azaları olan bu beyefendiler asla birbirleri hakkında eleştiri yapmazlar, iyi veya kötü gıyapta birbirlerinden bahsetmezlerdi.

Ben, ömrüm boyunca, rahmetli babamın, herhangi bir arkadaşından şikayetini veya onun hakkında bir eleştirisini işitmemişimdir.

²¹² Selçuk Hondu, *Akademi & Yaşam Dergisi*, Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, Temmuz 2014 sayı:1, s.17

²¹³ Fırat, *a.g.e.*, s. 180

İlkbaharda mutlaka bütün Yargıtay, Reis-i Evvel beyefendiden odacısına kadar, bir Cuma günü kıra (yani pikniğe) giderdi. Güzel bir su başında, o kırılık yerde, bir kadeh olsun içki içilmez miydi?

Hayır, içilmezdi...

Peki, o gün o kırılık yerde olmasa bile, misafirliklerde, gece oturmalarında filan, poker gibi, bezik gibi kağıt oyunları oynanmaz mıydı?

Hayır, hiçbir kağıt oyunu oynanmazdı ve zaten kimse kağıt oyunu bilmezdi.²¹⁴

OLAY - 2

...

Daha sonraki yıllarda dile getirilen “*Cüzdanı ile vicdanı arasına sıkışmak*”²¹⁵ söylemi sayılmazsa, Yargıtay veya Danıştay Başkanları’nın Adli Yılı açılış törenlerinde ya da emekli olurken ezberden irat ettikleri ‘Laiklik ve irtica tehlikesi (!)’ nutukları prim yapmakta olduğundan, Yargıtay Başkanı (İ.Ö.) de 1967- 68 Adli Yıl açılış töreninde, aynı minvalde yapmış olduğu konuşmasında, “*Tanrıyı da insanlar yaratmıştır.*” diyor ve bitmez tükenmez bir polemige yol açıyordu. (İ.Ö.)’in 1 Mayıs 1969 günü vefatı sonrasında cenaze namazını kıldırarak imam bulunamıyor, bu durum Devlet ricalinde öfke ve tepkiye sebebiyet veriyor, tel’in için, 7 Mayıs 1969 günü cübbelerini giymiş olan yüksek yargı ve üniversite mensupları Anıtkabire yürüyorlardı. ‘Oluşan bu ortamdan faydalanmak isteyen darbe severler ise, provakatif eylemler yaparak zinde güçlere darbe ortamı hazırlama çabasına giriyorlardı.’²¹⁶

OLAY - 3

Hâkim (...), ağzından küfür düşmeyen ilginç bir insandı. Meslektaşlarına ve daire amirlerinin her birine bir lakap takar, onlarla pervasızca konuşurdu. Koyu bir Fenerbahçe taraftarı olup televizyonda maç seyredirken neredeyse bir amigo gibi davranışlar

²¹⁴ *Yargıtay’dan Hatıralar*, s. 92-93 (Eskişehir Yargıtay üyesi Halil Özyörük’ün oğlu Doc. Dr. Mukbil Özyörük’ün hatıratından)

²¹⁵ Yargıtay Başkanı Mehmet Uygun, 1998-99 Adli Yılı açılış konuşmasında, “*Maalesef Türkiye’de hukuk, yargıcın cüzdanıyla vicdanı arasına sıkışmıştır.*” demişti.

²¹⁶ Fırat, *a.g.e.*, s. 202-203

sergilerdi. Onunla ilk tanışanlar, bu tavır ve davranışlarından rahatsız olur, ancak kalbinde bir kötülük olmadığını anladıktan sonra hoşgörüyü karşıladılar. Meslektaşları olan hâkim ve savcılara karşı da her türlü takılma ve şakayı yapmaktan geri kalmazdı.

Bir mesai sonrası, adliye binasından kalabalık içinde çıkmakta iken, araziden gelen İlçe Tarım Müdürlüğü aracı bina önüne gelip durdu. İçinden yorgun-argın ve toz içinde Müdür (...) indi. Hâkim (...), merdivenin başından ona doğru, “*Oğlum Şahmeran, akşama kadar seni aradım, nerelerdeydin?*” diye bağırdı. Yorgun ve bitkin olan müdür, aynı pervasızlıkla “*Cehennem dibindeydim!*” diye cevap verdi. Aralarındaki samimiyeti bilmeyen birçok memur şaşkınlıkla olan biteni izlerken hakimle birlikte yürümekte olan ve onun bu davranışlarını tasvip etmeyen savcı (...), müdüre hitaben yüksek sesle, “*Yok canım! Orada olsaydın Hâkim Bey seni mutlaka görürdün!*” deyince birçok memur gülme krizine girdi.²¹⁷

- Hâkim, kendi mahkemesinde hukuk mesleğini icra eden kimselerle olan bireysel ilişkilerinde, objektif olarak bakıldığında tarafgirlik veya bir tarafa meyiletme görüntüsü ya da şüphe doğuracak durumlardan kaçınmalıdır. Aynı zamanda, kendi çalışanları ve aile fertlerinden de bu hassasiyeti göstermelerini beklemeli ve bu yönde gerekli tedbirleri almalıdır.

- Hâkim, ailesini temsil eden birisinin davacı olduğu veya böyle bir kimsenin herhangi bir şekilde ilişkili olduğu davalara bakmamalıdır.

- Hâkim, ikametgahının hukuk mesleğini icra eden birisi tarafından müşterilerini veya bu kişinin diğer meslektaşlarını kabul yeri olarak kullanmasına izin vermemelidir. Hâkimin eşi, ya da çocuklarından birisinin avukatlık bürosunun hâkimin ikametgahı içerisinde olması ve aynı kapıda girilip-çıkılması, burada avukatla görüşmeye gelen müvekkillerin, hâkimle görüşmeye geldiği izlenimi vereceğinden bundan kaçınılmalıdır.

- Hâkim, hâkimlerle ilgili derneklere katılabilir veya böyle dernek kurabilir ya da hâkimlerin menfaatlerini temsil eden diğer organizasyonlara katılabilir.

²¹⁷ Fırat, a.g.e., s.331

Hâkim, ifade, inanç, örgütlenme ve toplanma hakkını kullanırken, yargı mesleğinin onurunu, yargının bağımsızlığını ve tarafsızlığını koruyacak şekilde davranmalıdır.

Bu alanda kurulmuş bulunan meslek örgütleri, mesleğin ve yargının sorunlarıyla uğraşıp çözüm bulma yerine, konjoktürel dalgalanmaların da etkisiyle geçmişte olduğu gibi, Cumhurbaşkanı'nın eşinin nasıl olması gerektiği hususu başta olmak üzere siyasilerden daha siyasi içerikli demeçler vermekten ve bu yönde çalışma içerisine girmekten şiddetle kaçınmalıdır.²¹⁸

- Hâkim, şahsına ait ve kendi emanetindeki mal varlığını bildirmeli, aile üyelerinin mal varlıklarının bildirimine de makul bir çaba sarfetmelidir. Hâkim için, diğer kamu görevlilerine göre daha çok önem arz eden bu durum, hem bir yasal zorunluluk hem de etik bir gerekliliktir.

- Hâkim, ailesinin, sosyal veya diğer ilişkilerinin, hâkim olarak vereceği kararı veya yargısal davranışlarını etkilemesine izin vermemelidir. Aksi takdirde, *'potansiyel tavassutçular'* türeyecek, kendilerinin hâkim ve savcılarla birlikte görülüp anılmasının vermiş olduğu cesaretle ve adliye de hatırı sayılır kişi imajıyla, hâkim ve savcıyı zor durumda bırakacak şekilde menfaat temin etme yoluna gitmesi söz konusu olabilecektir.²¹⁹

OLAY:

Mardin ili (...) ilçesi savcısı iken bir kitapta okuduğuma göre; Osmanlı Döneminde, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun aşiret yapısı ve ağalık düzeniyle ilgili bir araştırma yapmak üzere heyet oluşturulmuş. Heyet araştırmasını tamamladıktan sonra raporunu yazmış ve şu sonuca varmış: *"Ağaların yaptığı zulümdür, sermayesi ise devlet nüfuzudur."*

Elbette ki aşiret reisleri ağa değildiler ve bire bir iyi insanlardı. Fakat aşiret töresi gereği onlar da, halkın devlet memurları ile muhatap olmalarını hiç istemiyorlar ve onların en basit ve haklı talepleri için bile kendileri gelip aracı oluyorlardı. Dışarıda

²¹⁸ Fırat, a.g.e., s. 471-472

²¹⁹ Çalışır, a.g.e., s.108

memurları takip ederek bir fırsatını bulup onların yanına gelerek halkın gözü önünde onlarla birlikte görünmekten hoşlanıyorlardı. Aşiret reisleri veya ileri gelenleri özellikle mesai saatlerinin bitimine beş on dakika kala dairelere ziyaretlere geliyorlar ve mesai bitiminde amir-memurla birlikte daireden çıkarak onlarla caddede yürümek suretiyle halka mesaj vermeye çalışıyorlardı. Bu kişilerin memura bir şey söylemesi, halkın bir talebini iletmesi gerekmiyordu, memurla birlikte gözükmesi onun itibar kazanması ve memurun nüfuzunu kullanması için yetiyordu.

Vatandaşın en basit işinin takibini bile aşiret reisi veya adamları yaptığından ve vatandaş kamu görevlisiyle muhatap edilmediğinden, vatandaş, bu işleri ancak aşiret reisi ya da adamları yaptırabilir diye düşünüyor ve ona bağılılığı artırıyordu. Bu durumu önlemek için talep sahibinin gelmesini söyleyerek dilekçeyi kabul etmiyordum ve akabinden dilekçe sahibi gelince işini yapıyordum ama, bir defa aşiretin ileri geleni önceden gelmiş olduğundan nam yine onun oluyordu. Sıkı aşiret ilişkisi içerisinde bu inancı kırmak son derece de zor gözüküyordu.²²⁰

- Hâkim, makamının sağladığı prestiji kullanmamalı, başta aile fertleri ve adliye çalışanları olmak üzere başkalarının kullanmasına da izin vermemelidir. Ayrıca, yargı görevinin yerine getirilmesinde, herhangi bir kimsenin kendisini etkileyebileceği izlenimine ne kendisi yol açmalıdır, ne de başkalarının böyle bir izlenime yol açmasına müsaade etmelidir.

Hâkim alış-veriş sırasında, trafikte, eğlence yerlerinde ya başka bir ortamda gereksiz yere kimliğini deklare edip bundan bir menfaat ve fayda sağlama yoluna gitmemelidir. Prestijin olur olmaz yerde kullanılması, hâkimin itibarını aşındırıp onu komik durumlara düşürebileceği gibi sorumluluk doğurabilecek durumlar da oluşturabilir.

“Dünyanın mahiyetini iyi anlayanlar makam-mevki ve şöhrat kaygısından uzak kalırlar. Yüksek mevki elde edinenler sakın gurura kapılmasınlar ki kaçınılmaz olan çöküş vakti geldiğinde dünya onun kusurlarını açık eder.” (Hersekli Arif Hikmet)²²¹

²²⁰ Fırat, a.g.e., s.304

²²¹ Hayati İnanç, *Can Veren Pervaneler*, bky Yayınları, İstanbul-2014, s.194-195

• Hâkim, mesleğini icra ettiği sırada öğrenmiş olduğu gizli bilgileri, yargı faaliyeti dışındaki diğer amaçlar için kullanmamalı ve ifşa etmemelidir. Bu hususa yeterince önem verilmemesi, masumiyet karinesi ve kişilik haklarının korunması ilkesine zarar vereceği gibi, hâkim açısından da büyük sorumluluk doğurabilecek gelişmelere yol açabilecektir.

• Hâkim, yargısal görevlerini tam ve eksiksiz bir şekilde icra etmek kaydıyla şu faaliyetlerde bulunabilir:

◦ Hukuk, hukuk sistemi, adalet teşkilatı veya bunlarla bağlantılı konulara yönelik yazı yazabilir, konferans ve ders verebilir ve diğer etkinliklere katılabilir.

◦ Hukuk, hukuk sistemi, adalet teşkilatı veya bunlarla ilintili diğer konularla ilgili resmi bir organ önündeki kamuya açık bir oturuma katılabilir.

◦ Ticari faaliyet olmamak kaydıyla, gayrimenkul almak, hisse senedi ve tahvil sahibi olmak vb. gibi kârlı işlere yatırım yapabilir.

“Hiçbir şekilde ticaretle uğraşma. Çünkü bu, bir Sultan olarak senin azim ve gayretinin düşüklüğünü gösterir.” (İmam Gazali)²²²

◦ Kendi dairesinin bulunduğu ve oturduğu sitede yönetim kurulunda yer alabilir.

◦ Hâkim, yargısal görevlerini sona erdirerek Bakanlığın idari bölümlerinde görev alabilir.

• Hâkim, aynı zamanda avukatlık yapamaz. Hukuk danışmanlığı, hukuki belgelerin hazırlanması ve benzeri gibi mahkeme dışı hukuki bir hizmet veremez.

• Hâkim ve aile üyeleri; yargısal görevlerin yerine getirilmesine ilişkin olarak, birşeyin hâkim tarafından yapılması, yapılmaması veya yapılmasına kayıtsız kalınması ile ilintili herhangi bir hediye, kredi, bağış ya da iltimas talebinde ne bulunabilir ne de kabul edebilir. Aynı şekilde, mahkeme

²²² İmam Gazali, *Yöneticilere Altın Öğütler*, s. 219.

personeline veya nüfuzu, idaresi ve yetkisi altında kalan diğer kişilere, görevlerinin veya işlevlerinin yerine getirilmesine ilişkin olarak; bir şeyin yapılması, yapılmaması veya yapılmasına kayıtsız kalınması ile ilintili herhangi bir hediye, bir kredi, bir teberru ya da bir iltimas talebinde bulunmaları veya kabul etmeleri konusunda izin veremez.

Bu bağlamda hâkim, davalı ya da davacının duyacağı şekilde, örneğin köye keşfe giderken araç içerisinde, katip veya mübaşire “*Burasının cevizi, balı, yoğurdu vs. çok meşhurmüş*” gibi imalı ve mesaj içeren sözleri sarf etmemelidir. Keşif sonrası adliyeye dönülünce hâkim ya da savcıya verilmek üzere keşif aracının bagajından çıkan bu tür hediyelerin de verilecek bir hesabının bulunduğu unutulmamalıdır.

Evvel zaman içinde, duruşma sırasında hâkimin marangoz olan sanığa “*Sen çok güzel tavla yaparmışsın, bana da bir tane yapsana*” dediği ya da başka bir duruşma sırasında lokantacı müştekiye, “*Sen çok güzel pastırmalı kuru fasulye yapıyormuşsun*” beyanıyla onlardan söz ve davet aldığı gibi davranışların ağır etik ihlali olduğu bilinmelidir.²²³

Yargı etiği konusunda da, Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu tarafından hazırlanmış bulunan 2012 tarihli etik rehberinde belirtildiği gibi hangi hediyelerin kabul edilebileceği ya da edilemeyeceği konularında bir etik rehberi hazırlanarak durum anlaşılır hale getirilmelidir.

• Umuma açıklama konusundaki yasal gerekler ve hukuk gözetilmek suretiyle hâkim, tarafgirlik görüntüsüne yol açmayacak veya yargısal görevlerin icrasında hâkimi etkilemek amacıyla verildiği izlenimi yaratmayacak hatıra kabilinden hediye, ödül veya benzeri şeyi alabilir. Ancak, bu durumlarda da dikkatli davranmak, hediye adı altında verilen şeyin gerisindeki niyeti iyi okumak ve manevi bir borçlanma hissi verecek hediyelerden de uzak durmak gerekir.

²²³ Bu iki olay, Hasan Dudaklı’nın savcı olarak katıldığı bir duruşma sırasında meydana gelmiştir.

OLAY:

‘Hz. Muhammet (s.a.s), Abdullah b. Lutbiye el-Ezdi’yi zekat toplama memuru olarak tayin etmişti. Bu memur işini bitirdikten sonra Resûlullah’a gelerek: “*Ey Allah’ın Resûlü! Şu sizin zekat malınızdır, bu da bana hediye verilmiştir.*” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber şu karşılığı verdi: “*Sen babanın ve ananın evinde otursaydın da sana aynı hediye verilir miydi, verilmez miydi, baksaydın ya!*” dedi ve devamla: “*Bu memurun hali nedir? Ben onu bir işe memur tayin ediyorum, sonra bana gelip hesap verirken şu sizindir, bu da bana hediye verildi’ diyor. O babasının ve anasının evinde otursaydı da ona hediye verilir miydi, verilmez miydi baksaydı ya! Muhammed’in nefsi elinde bulunan Allah’a yemin ederim ki herhangi biriniz devlet- millet malından hainlik yapıp haksız bir şey alırsa, muhakkak kıyamet gününde o çaldığı malı boynu üzerinde taşıyarak getirecektir. Öyle bir halde ki çaldığı şey bir deve ise deveyi iniltisi olduğu halde, bir sığır ise bağırması olduğu halde, bir davar ise melemesi olduğu halde, bunların herbirini boynunda taşıyarak getirecektir. Ben emrolduğum şeyi sizlere tebliğ ettim.*” dedi.²²⁴

EŞİTLİK

“*İnsanlar yaratılış itibarıyla bir tarağın dişi gibi eşittirler.* (Hadis-i Şerif)²²⁵

“*Sizden önceki milletleri, aralarında şerefli, ileri gelen birisi hırsızlık yaptığı zaman yakasını bırakmış olmaları, zayıf ve sade birisi çaldığı zaman da ceza uygulamış olmaları yok etmiştir.*” (Hadis-i Şerif)²²⁶

“*Halktan pek tanınmayan birisiyle, tanınmış, makam, mevki sahibi bir insan dava için geldiklerinde; birisi fakir, diğeri zengin ayırımı yapmaksızın eşit muamelede bulunursan gerçek adaleti uygulamış olursun. Unutma ki, ahirette cevherle toprak aynı değerdedir. Akıllı olan kişi, başkalarını yüceltmek için kendisini ateşte yakmaz.*” (İmam Gazali)²²⁷

²²⁴ Aslan, a.g.e., s. 50-51 (Buhârî, Hiyele, 15)

²²⁵ Mehmet Erdoğan, *Fıkıh İlmine Giriş*, s. 92

²²⁶ Muhammed Ebu Zehra, a.g.e., s. 13

²²⁷ İmam Gazali, *Yöneticilere Altın Öğütler*, s. 140

“Herkes, dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz. Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadır.” (Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası Madde:10)

Cümle yaratılmışa,
Bir göz ile bakmayan,
Halka müderris ise,
Hakikatte asidir.

(Yunus Emre)

• Hâkimlik makamının gerektirdiği performans açısından esas olan; herkesin mahkemeler önünde eşit muameleye tabi tutulmasını sağlamaktır.

OLAY:

Evliya Çelebi Seyahatnamesinin Emiri kütüphanesindeki yazma nüshasında bulunan ve Abdurrahman Adil’in “Hadisât-ı Hukukiye” sinde neşredilen belgeye göre: İstanbul fatihi Fatih Sultan Mehmet, iki mermer sütunu üçer arşın kısa kesen bir Rum mimarının ellerini kestirmiş ve mimar da buna karşı dava açmıştır.

Dava Hızır Bey Çelebi huzurunda görülmüştür. Hızır Bey Çelebi, duruşma sırasında oturmak isteyen Padişahın oturmasına müsaade etmeyerek davacı ile birlikte ayakta durmasını söylemiş ve Padişah da oturmayıp ayakta durarak muhakeme edilmiştir. Hızır Bey Çelebi, haksız ve hükümsüz el kestirdiği için kendi ellerinin kesilmesi lazım geldiğini söylemişse de Rum mimar, kısas istemediği için Fatih Sultan Mehmet on akçe tazminata mahkum olmuş ve hatta kısıstan kurtulduğu için bu tazminatı kendiliğinden yirmi akçeye

çıkarmıştır. Böylece “eşitlik” fikrinin Türk toplumunda asırlardan beri kanunlaşmış bir hukuk esası olduğu ve kanun nazarında en aciz fertle ve hatta Hristiyan tebaa ile en şevketli Türk hükümdarları arasında hiçbir farkın olmadığı gösterilmiştir.²²⁸

- Hâkim, ırk, renk, cinsiyet, din, tabiiyet, sosyal sınıf, sakatlık, yaş, evlilik, cinsel yönelim, sosyal ve ekonomik durum ve benzeri diğer sebeplerden neşet eden farklılıkların şuurunda olmak ve bunları anlamak zorundadır. Hâkim, toplumda bu farklılıklar üzerine inşa edilmiş olabilecek tarafsızlık ve önyargıdan uzak durmalı, davranış ve muamelelerinde gereken dikkat ve özeni göstermelidir.

“Bu tür ayrımcılıkları yapmak, adaletsizlik örneği olup, karşınızdakini insan olarak görmemekle ilgilidir. Başkasını herhangi birşey, bir araç olarak değil, bir kişi olarak görmek için saygı ve onun içerdiği tahayyül etme gibi şeylere ihtiyaç vardır. Adalet, bir diğerini insan olarak tanımak ve onun yerine kendini koymakla ilgilidir. Kurumsal düzenlemeler ne kadar iyi olursa olsun, “hâlâ büyük balık küçük balığı yutuyorsa” adaletin ihlali söz konusudur. Adaletin konusu, sadece mükemmel adil topluma veya adil düzenlemelere ulaşmak değil, adaletsizliği önlemektir. Hukuk ve hâkim vatandaşlar içindir. Vatandaşlar hâkimler için değildir.”²²⁹

“Bütün bu meselelerin tarzı halleri ne olursa olsun, en yüksek bir sınıfa malik insanların cezalarıyla, en hakir tabakadaki insanların cezaları arasında bir fark gözetilmemelidir. Medeni müsavat, bütün servet ve itibar farklarından evvel tekevvün etmiştir. Şayet bütün vatandaşlar aynı kanununa tabi bulunmuyorlarsa, gözetilen takdir ve temyiz farkları asla meşru olmaz.”²³⁰

“Bir davada karşı tarafı dinlemeden verilen karar doğru bile olsa hiçbir zaman için adil olamaz.” (Seneca)

- Hâkim, yargılama görevini yerine getirirken, herhangi bir kişiye ve gruba karşı söz ya da davranışlarıyla meyilli veya önyargılı olarak hareket edemez.

²²⁸ Erk, *a.g.e.*, s. 138

²²⁹ Uygur, *a.g.e.*, s.30, 33, 42, 91, 137.

²³⁰ Beccaria, *a.g.e.*, s. 242

“Gerek oğlum olsun, yakın ya da yabancı,
Gerek yolcu olsun, konup geçici.
Yasada ikisi de bana birdir,
Karar verirken farklı değildir.”(Kutadgu Bilig)²³¹

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi:

Madde 7 – Herkes yasa önünde eşittir ve ayrım gözetilmeksizin yasanın korunmasında eşit olarak yararlanma hakkına sahiptir. Herkesin bu bildirgeye aykırı her türlü ayrım gözetici işleme karşı ve böyle işlemler için yapılacak her türlü kışkırtmaya karşı eşit korunma hakkı vardır.

Madde 10 – Herkesin, hak ve yükümlülükleri belirlenirken ve kendisine suç yüklenirken, tam bir şekilde davasının bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından hakça ve açık olarak görülmesini istemeye hakkı vardır.

- Hâkim, yargısal görevlerini, davanın tarafları ve mesleği icra eden meslektaşları dahil herkes için uygun yasal mülahazalarla yerine getirmelidir.

Hâkimin, kadın avukat veya katibe karşı açık bir sempati gösterisi yapması, onunla konuşurken ses tonunu değiştirmesi ya da çeşitli isimlerle hitap etmesi, espri yapıyorum diye ölçüyü kaçırmaması, özellikle taraflardan birinin avukatına ismiyle (... Bey, ... Hanım diye) hitap etmesi, taraflardan birinin duruşu ve vücut yapısı gibi fiziksel özellikleriyle alay eder tarzda davranıp konuşması, ceza verirken sanığa karşı küçültücü ifadeler kullanması, verdiği cezadan sanki zevk alıyormuş izlenimi vermesi de etiğe uymayan davranışlardır.

Hâkim, mahkeme salonunda düzeni ve duruşmanın ahenk içerisinde yapılmasını sağlamak bağlamında, herkes için eşit bir atmosfer, düzen ve adaba uygun ortam oluşturmak için sabırlı, nazik ve anlayışlı tavırlar sergilemelidir.²³²

²³¹ Yusuf Has Hacı, *a.g.e.*, s. 81

²³² İncoğlu, *a.g.e.*, s.62

- Hâkim, mahkeme personeli veya nüfuzu altında bulunanlara, önüne gelmiş olan konularda ayrımcılık yapmalarına izin vermemelidir. Bu yüzden büroları sürekli kontrol altında tutarak, iş sahiplerine karşı eşit muamele yapılıp yapılmadığını gözetlemeli ve gerekli tedbirleri almalıdır.

- Hâkim, mahkeme önündeki yargılama aşamasında, avukatlardan; sözleriyle ya da davranışlarıyla, yargılama ve savunma konusunun bu sebep olması hali dışında, davaya mesnet olmayan sebeplere dayanarak herhangi bir kişi ya da gruba karşı meyilli ya da ön yargılı olduklarını izhar etmemelerini talep etmelidir.

Aristoteles, “*Zayıf, daima adalet ve eşitlik ister; oysa ki bunlar güçlüünün umurunda bile değildir.*” demiştir. Günümüzde de maalesef adaletli ve eşitlikçi olanlar güçsüz olduğu için bunları talep etmektedir. Yani bu özellikleri güçsüz oldukları içindir. Gücü eline geçirince hiçbir kural ve nizam tanımamaktadırlar. Bir hâkim, her zaman ve her şartta adaleti ve eşit muameleyi şiar edinmelidir. Bu da ancak, kendini hiçbir yere bağlı saymayıp yasalar ve vicdanının sesine göre hareket etmesiyle mümkün olabilir.

“*Milletin fertleri arasında adalet ve eşitlik kaybolunca, devletin itibarı arşa da çıksa bir gün yerin dibine geçer vesselâm!*” (Nâmîk Kemal)²³³

“*Hukukun en büyük düşmanı ayrıcalıktır*” (Marie von Ebner – Eschenbach)²³⁴

“*Hüküm sahibi isen, Hak söyle, hak ile hükmet. Hevayı hevese uyma. Herkese eşit muamele et. Çünkü bizden evvel helak olan kavimler, herkese eşit muamele yapmadıkları için azaba çarptırılmışlardır.*” (Muhyiddin İbnü’l Arabî)

²³³ İskender Pala, *Kadılar Kitabı*, s. 102

²³⁴ Aral, *a.g.e.*, s. 185

EHLİYET VE LİYÂKAT

“Şu bir gerçektir ki, Allah, size emanetleri ve işleri mutlaka ehline vermenizi, insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder.”²³⁵

“Adli kudret kadar, vatandaşlar üzerinde, doğrudan doğruya itiyadi şekilde müessir olan hiçbir kuvvet mevcut değildir. Bunun için bu kudret kendilerine emanet olunanların seçiminde uyanık bulunmakta milletin büyük menfaati vardır.” (Thouret)²³⁶

“Hukukçunun değeri, bilgisi derecesi ile değil, bilgisini tatbik kabiliyeti ile ölçülür.” (Prof. E. Hırş)

“Ekmek, su, aş bulmak gecikebilir,
Temele taş bulmak gecikebilir,
Devlete baş bulmak gecikebilir,
Adalet gecikmez, tez verilmeli!”

(Niyazi Yıldırım GENÇOŞMANOĞLU)²³⁷

• Ehliyet ve liyâkat, hâkimlik makamının gerektirdiği performansın ön koşuludur.

Bu bakımdan hâkimlik mesleğine alınma da dahil olmak üzere bir hâkimde ehliyet ve liyakat her zaman için aranmalıdır. Özellikle ağır ceza mahkeme başkanlığı, yüksek mahkeme üyelik ve başkanlıkları gibi görevlerde ehliyet ve liyakate önem verilmelidir.

• Hâkimin yargısal görevleri, diğer tüm etkinliklerinin önünde yer alır. Hâkim her dosyaya gereken önemi vermeli, özellikle tutuklu olan dosyalarda davanın biran önce bitirilmesi için azami gayreti sarfetmelidir.

“Bir tahkikat esnasında bir hâkimin kayıtsızlığı ile bir sanığın çektiği ızdırıp arasında ne feci bir tezat vardır! Bir tarafta

²³⁵ Nisa Suresi, ayet: 58

²³⁶ Erk. a.g.e., s. 33

²³⁷ T.C. Adalet Bakanlığı, *Adâlet Kitabı*,

zamanını neşe ve huzur içinde geçiren bir hâkim, diğer tarafta ise bir hapisane köşesinde acı göz yaşları dökerek zamanı iple çeken bir biçare bulunuyor.²³⁸

Hâkim, bu konularda kendisi titiz davrandığı gibi, mahkeme personelinin de aynı şekilde titiz davranmasını sağlamalıdır. Tabiri caiz ise, mahkeme kalem ve büroları adliyenin mutfağı mesabesindedir. Burası kontrolsüz bırakılırsa, pişirilen yemek lezzetsiz olur, mutfaktan pis kokular çıkabilir, böcekler dolabilir. Bu bakımdan hâkim kalem ve büroları sık sık denetlemeli, personelle devamlı birlikte olup onlara rehberlik yapmalı, personelin baş edemediği sorunların çözülmesine yardımcı olmalıdır. Doğum, hastalık, ölüm gibi durumlarda personeli ile ilgilenmeli ve onların bir robot ya da makine gibi iş yapmak zorunda olmadıklarını anlayıp takdir etmeli, gerektiğinde başarılarını takdir ederek ödüllendirme yoluna gitmelidir. Hâkim istisnai bazı ufak işler dışında personelinin kendi özel işlerinde kullanmaktan sakınmalıdır.

- Hâkim, meslekî aktivitesini, tamamıyla yargısal görevlerine adanmalıdır. Tabiri caiz ise, hâkimin işini bilmesi ve başarıyla yerine getirmesi, sevdiklerinin isimlerini bilmesi ve onlara karşı duyduğu ilgi kadar önemlidir. Çünkü bu onun için, iç huzuru, mutlu bir yaşantı ve görevde başarılı bir çizgi anlamlarına da gelecektir.

Hâkim, ancak görevini hakkıyla ve tam olarak yerine getirdikten sonra başka alanlarda kendisini yetiştirme yoluna gitmelidir. İşini tan anlamıyla yapmadan, kendisini yetiştirme bahanesiyle başka etkinliklere (doktora yapmak, yabancı dil öğrenmek vb.gibi) yönelirse, vicdani sorumluluğu yanında, halk tabiriyle “*Dimyat’a pirince giderken evdeki bulgurdan olma*” durumuna da düşebilir.

Görev yaptığı mahkemede çok sayıda paralı dosya hakkında işlem yapmayarak paranın bir kısmını üzerinde tutarak zimmetine geçirmek, görevini ihmal etmek vb. gibi suçlardan dolayı meslekten ihracı istenen bir memur, Adalet Bakanlığı

²³⁸ Beccaria, *a.g.e.*, s. 211

Yüksek Disiplin Kurulu'ndaki savunmasında; '*O günlerde yazı işleri müdürlüğü sınavına çalıştığım için dosyalara bakamadım.*' demişti. Daha katiplik görevini bile tam hakkıyla yerine getiremeden gözü yükseklerde...

"Millete efendilik yoktur, hizmet vardır. Bu millete hizmet eden onun efendisi olur." (Mustafa Kemal Atatürk)

• Hâkim, görevini tam olarak yapmasıyla birlikte, meslekî bilgisini, becerisini ve bireysel yeteneklerini sürdürmek ve artırmak için mevcut olan imkanlardan yararlanmalıdır. Teknolojiye sıcak bakmalı ve teknolojinin her türlü imkanlarından faydalanmanın yollarını aramalıdır. Bu bağlamda, yargılamada birliği sağlayacak ve yargıyı hızlandıracak olan UYAP'ı (Ulusal Yargı Ağı Projesi) etkin bir şekilde kullanmayı öğrenmeli ancak, 'kes, kopyala, yapıştır.' kolaycılığına gitmeden somut olayla ilgili hukuki yorum ve muhakemesini geliştirecek şekilde hareket etmelidir.

Hâkim, işi dışındaki boş vakitlerinde yabancı dil öğrenmek, bilgisayar kullanmayı ilerletmek ve benzeri gibi faaliyetlere de katılarak kendisini yetiştirmenin yollarını da aramalıdır. İdeal hâkim, sadece meslekî ve hukuki konularda değil aynı zamanda felsefe, mantık, sosyoloji, insan psikolojisi ve değerler eğitimi gibi alanlarda da kendisini yetiştirmeli, "*bilge ve hayatı taniyan*" bir insan olmalıdır.

Kitap okuyup kendisini yetiştirmeyen insan, ya pinpon topu oyunu seyircisi gibi, bir bunun bir onun ağzına bakar, ya da kör bir ideolojinin amigoloğunu yapma durumuna düşebilir.

OLAY:

NAYS YILLARA

Bitirmiş olduğum ilköğretmen okulunun müfredat programında yabancı dil olmadığından hiç yabancı dil öğretimi almamıştık ve bu yüzden bir yabancı dil bilmiyordum. İstanbul Hukuk Fakültesi'ni kazanınca Yabancı Diller Okulu'na iki kur devam mecburiyeti vardı. Bu yüzden İstanbul merkezli FONO'nun mektupla İngilizce dil öğretimine kaydolmuş ve bir temel edinmiştim. Ancak, bu çok yetersizdi.

1989 yılında, Adalet Müfettişleri'nin Saimbeyli adliyesini denetimleri sırasında, Yazı İşleri (...) nın göreviyle ilgili bazı usulsüzlükleri tespit edilmiş ve tutuklanmıştı. Başmüfettiş (...), bunlara mani olmadığımızdan bahisle hâkimler ve benim hakkımda da soruşturma başlatıp savunmamızı istemişti. Meslek hayatımda bu zamana kadar böyle bir şeyle karşılaşmadığım için bu durum benim çok zoruma gitmişti. Bu benim için bir dönüm noktası oluyordu. O zamana kadar pikniklere bile meslek kitapları veya Yargıtay Dergileri götürerek okurdum. Şimdi anlıyordum ki meslekte ne kadar başarılı olursan ol, bir gün birileri gelip seni eften-püften sebeplerden dolayı sorguya çekerek şevkini kırabilirdi! Hatta işini bile kaybedebilirdin! Öyleyse, tek bir noktaya bağlı kalmayıp vasıflı bir insan olmak için kendimi diğer alanlarda da yetiştirmeliydim. İşte bu sebepten dolayı İngilizcemi ilerletmeye karar verdim ve temin ettiğim kitaplarla çalışmaya başladım.

Görevimin dışındaki saatlerde gecem-gündüzüm İngilizce öğrenmekle geçiyordu. Gördüğüm her levhada ya da birisinin üzerindeki tişörtte yazan İngilizce yazıları okuyarak anlamaya çalışıyordum.

Bir gün hâkim arkadaşlarla ailecek Obruk taraflarına pikniğe gitmiştik. Orada koyunlarının başında yere çömelmiş olan bir delikanlının giydiği tişörtün önünde 'NICE' yazısını 'NAYS' olarak okudum. Bilindiği üzere 'NICE', İngilizce'de, 'hoş, iyi' anlamlarına gelir ve nays diye okunur. Delikanlıya ayağa kalkmasını söyledim. Bu Nice yazısının altında 'YILLARA' yazıyordu. İkisini birlikte okudum: "NAYS YILLARA!" "Bu nasıl olur? Üst tarafı İngilizce, alt tarafı Türkçe, böyle bir tişört yazısını da ilk defa görüyorum!.." diye kendi kendime söylenmeye başladım. Benim ikilemimi gören hâkim Ali Rıza Bir'in bana bakarak, "Ne İngilizcesi ya, hepsi Türkçe işte "NICE YILLARA yazıyor!" demesiyle kendime gelebilmişim..

Aylarca çalıştıktan sonra girdiğim KPDS sınavından ancak otuz sekiz puan alabilmişim. Başarılı olabilmem ve dil tazminatından faydalanabilmek için en az yetmiş puan almam gerekiyordu. Bundan sonra birkaç defa yine sınavlara girdim. Fakat puanım elli üç, elli dördü geçmiyordu. Kendimi bir çıkmazın içine sokmuştum. Türkiye'de dokuz ay dil kursundan sonra bir yılığına yurtdışına gönderilen birçok kaymakam da aynı puanları almakta ve İçişleri Bakanlığı onları en az yetmiş puan almaları yönünde zorlamaktaydı. Benim kimseye karşı bir mecburiyetim yoktu ve böyle bir şey yapmamı da kimse isteyip beklemiyordu. Ancak, kendi arzumuyla başladığım bir işi başaramadan bırakmak beni psikolojik sıkıntıya

sokabilirdi. Bu şekilde hiçbir temel olmadan çalışıp yüksek puan almak ise neredeyse imkânsız gibiydi. Öğretmen iken Çukurağıl'da köy evlerinde, uzun kış gecelerindeki sohbetlerimizde Karagöz amcanın anlatmış olduğu bir hikâyeye aklıma geldi.

Hikâyeye göre; eski zamanlarda, köyden bir delikanlı uzak bir kasabadaki hocaya okumaya gönderilmiş. Günler, aylar geçmiş, delikanlının akli dersleri sarmıyor. Ümitsizliğe kapılmış, kaçıp köyüne dönmeye karar vermiş. Fakat ailesine ne diyeceğini de kara kara düşünüyormuş. Sıcak bir yaz gününde, köyüne yaklaşıncı bir su kuyusuna rastlamış ve tahterevallı şeklindeki düzeneğin ucundaki zincire bağlı lastik kovayı kuyuya sarkıtarak kuyudan çektiği buz gibi soğuk sudan içmiş ve elini yüzünü yıkadıktan sonra dinlenmeye koyulmuş. Bu sırada kovanın zincirinin sürtünmesi sonucunda kuyunun ağzındaki taşın kıyısında oluşturmuş olduğu oyuk gözüne ilişmiş. Kendi kendine, “Bu zincir bile zaman içinde, bu sert taşın aynı yerine devamlı olarak sürtünerek onu oyduğuna göre, ben niçin okuyup anlayamayım?” diyerek izinin üzerine geri dönmüş ve okuyarak büyük bir alim olmuş.

Ben de aynı düsturu edinerek azimle çalıştım ve sonraki sınavdan seksen yedi puan aldım. O zaman için yabancı dil bilmek benim hiçbir işime yaramıyordu. Ancak, daha sonraki yıllarda, benim Adalet Bakanlığında üst düzeyde (sırasıyla; Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdür Yardımcısı, Avrupa Birliği Genel Müdürü ve Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürü olarak) görev almamın temelini işte bu şekilde öğrenmiş olduğum dil oluşturdu. Atalarımız, “*Boş durma, boşa çalış!..*” diye boşa söylememişler!.. Çünkü, emeğin ürettiği değer hiçbir zaman için boşta kalmaz, er ya da geç yerini bulur.²³⁹

Hâkim ve savcı yıllık izinlerini mutlaka kullanmalı ve mümkünse görev yerinin dışındaki yerlerde geçirmelidir. Çünkü “Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur.” sözü gereği, dinlenmemiş bir vücut ve zihin sağlıklı olamaz ve makul düşünemez. Olması muhtemel sağlık sorunlarının giderilmesinde ihmalkar davranmamalıdır. Boş zamanlarında hobisine uygun olan bir faaliyette bulunmak da (sportif ve sosyal faaliyetlerde bulunmak, resim yapmak, müzik dinlemek, yüzmek, açık havada ve kırdı dolaşmak vb.gibi) zihni meşgul eden sorunlardan kurtularak

²³⁹ Fırat, a.g.e., s. 345-347

sağlıklı düşünmeye ve sorunlara daha kolay çözüm bulmaya yardımcı olacaktır.

“ ...

Seni dağıttım da, bana hiç adil olmadın hayat gibi adalet. Sevgilimin gözüne, sana baktığım gibi hiç bakmadım. Seni kucakladığım kadar beşikteki bebemi alamadım kollarıma. Hiçbir dürtü uyandırmadı gece yarısı beni yatağımdan; sensizlik korkusu uyandırdı ama.

Uyandırdı.

Hâlâ uyuyamıyorum biliyor musun?

Uyuyamıyorum.

Hayatı da başından ıskaladık senin sayende. Dosya başında bitirmişiz hayatı. Biz dosyamızın başındayken; med-cezir yaşanmış, martılar suya dokunarak uçarmış. Biz dosya başında müzekkere yazarken; sevdalar yaşanır, ümitler filizlenirmiş. Biz dosya başında duruşma yaparken, akrep yelkovanı kovalar, zaman denen sermaye eriyip gidermiş. Biz dosya başında keşif yaparken; zalimlerin tahtı sarayı yıkırmış. Biz dosya başında ara karar yazarken çocuğum emeklemeye başlamış, diş çıkarmış, koşmaya başlamış. Biz dosya başında karar yazarken; dolmuş şoförleri yolcu için kavga ediyor, bir öğrenci harçlığından sadaka bırakıyor dilencinin ellerine, yüzü kara, gözü kara, gönlü en karalardan kara biri ellerinde silahla çıkmaz bir sokağa giriyor.

İnsan insanın kurdu olmuş.

Anı kaçırmışız, kime ne?

Hayat kayıp gitmiş yorgun bedenimizle.

Her anını ıskalamışız hayatın.

İskalamışız...

...

Hele şu duruşma bitsin, hele şu gerekçeli kararı yazayım, şu müzekkereyi de imzalayayım, sonra giderim düzensiz atan şu kalbi yoklatmaya...

Bedenimizi de ihmal ettik, şu yorulmuş ruhumuzu da.

Yorulduk ey halkım unutma bizi.”²⁴⁰

“Çalışmanın dışında boş zamanımız olmalı, bu boş zamanı elden geldiğince soylu ve ahlâklı bir şekilde geçirmeliyiz.”²⁴¹

İşte tam burada belki, hâkim ve savcının bu kadar iş yükünden sonra boş zamanı mı vardır ki belirtilen etkinlikleri yapabilsin diye düşünülebilir. Bu düşünce haklı bir argüman olarak karşımıza çıkabilir. Gerçekten de başta Ankara, İstanbul ve İzmir olmak üzere bazı büyük kentlerde bu sorunlarla baş etmek oldukça zordur ve buna bir çözüm bulmak da devletin görevleri arasındadır. Ancak; -bir kısım yargı mensubunun yaptığı gibi- istikbal avcılığı için Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Yargıtay, Danıştay, Adalet Bakanlığı gibi yerlerin kapısı aşındırılmaz ve bu ziyaretler olması gerektiği düzeye indirilirse, kısa sürede bitirilebilecek bir iş gereksiz yere sızlanma ve bağırıp çağırarak çalışanların motivasyonunu da bozup içinden çıkılmaz bir hale getirilmezse, öğle aralarında kahve köşelerinde başlayan kâğıt oyunlarına ilerleyen saate rağmen devam edilip mesaiden çalınmazsa, bilgisayarda fal bakıp borsanın derinliklerine dalmaktan vazgeçilirse, maç özetleri, dizilerin bölümleri, yeni otomobiller ve silah modelleri üzerindeki bitmez tükenmez sohbetler azaltılırsa, facebook ve twitter gibi sosyal medyada siyasilerden daha siyasi görüşler paylaşıp herkese laf yetiştirmekten kaçınılırsa hâkim ve savcılık görevi dışında bu etkinlikler için de yeterli zamanın kaldığı görülecektir.²⁴²

OLAY:

“ ...

15.2.1944

Yurttaki yatılı öğrenciler samimileşmeye başladı. Benim yerime başka biri olsa, belki onları yapışkan bulurdu. Ama ben öyle bulmuyorum. Akşam yemeklerinden sonra saat 20.00 ile 21.00 arası odamın kapısına hafifçe vuruluyor, kapıda beliren bir

²⁴⁰ Özdemir, *Abuzer'den Themis'e Mektuplar*, s. 166, 215

²⁴¹ Emile Durkheim, *Ahlak Eğitimi*, s. 270

²⁴² Dikeç, *a.g.e.*, s. 142

ya da birkaç öğrenci, büyük bir nezaketle, beni biraz ‘rahatsız’ edip edemeyeceklerini soruyorlar. Söze başlama vesilesiyle de, genellikle o sabahki derste söylediğim (ya da söylediğim iddia edilen) bir cümle oluyor. Ama çoğu kez küçük bir sohbet için ellerinde başka sorular ya da konular hazır tutuyorlar. Bu sohbetler bana, bu genç insanların ruhunda neler olup bittiği hakkında bir fikir edinme imkanını veriyor... Bu teklifsiz sohbetler sırasında onların kafa ve ruh yapısını öğreniyorum. Pazar günleri benimle birlikte yürüyüşe çıkmalarını ya da birlikte kayak yapmamızı önerdiğimde kesin bir dille reddediyorlar. Pazar günleri sinema günü, başıboş gezme, keyif çatma günü. Spor yapmak, yani ciddi olarak bedenlerini çalıştırmak, onlara göre, profesyonellerin işi. Çocukluktan bu yana spora hazırlanmamışlar. Haftada bir kerecik olsun hiçbir şey yapmak istemiyorlar, daha doğrusu paşa gönülleri ne çekerse onu yapmak istiyorlar. Peki, acaba bir dil öğrenmek için çalışırlar mı, bir müzik aleti çalmayı denemişler mi, diye soruyorum. Bu sorularına bir anlam veremiyorlar. Onlar hukuk öğrencisi, bütün bu ıvır zıvır da ne olacak? Benim kendi geçmişimle, anlattıklarım hayret uyandırıyor, böyle şeyler yapmanın benim gençliğimde adetten mi olduğunu soruyorlar...²⁴³

- Hâkim, uluslararası sözleşmeleri ve insan hakları normlarını oluşturan ve Anayasamızın 90’ıncı maddesi gereğince artık iç hukukumuzun bir parçası haline gelmiş olan, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ni (AİHS), Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararlarını ve bu alanda yazılmış diğer uluslararası makale ve yazıları okuyarak kendisini sürekli olarak yenileyip yetiştirmelidir.

Hâkimin, yargılama görevini adilane yerine getirebilmesi için, kişi olarak etik özgürlüğe, bilgisel donanım ve yeteneğe sahip olması gerekir. Doğru değerlendirmeler yapabilmesi için de, başta *hak*, *değer*, *adalet* vb. gibi işiyle doğrudan doğruya ilgili kavramların açık felsefi bilgisine sahip olması, ülkesinde ve uluslararası yurtdışında bulunan yasalar, bunlarda yapılan değişiklikler, gerekçeleri ve ilgili yorumları hakkında bilgi sahibi olması ve kendisini sürekli olarak yenilemesi lazımdır.²⁴⁴

²⁴³ Ernest E. Hirsch, *Anılarım*, s.325-326 (Not:Yazar bu anısında, o zamanlar öğretim üyesi olarak görev yaptığı Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesindeki öğrencileriyle olan sohbetinden bahsediyor.)

²⁴⁴ Kuçuradi, *Etik*, s. 152

“Başka bir şey üstelemeyen ben, çalışmalarımın tek semeresinin kendimin daha öğrenecek ne kadar çok şeyi olduğunu hissetmesi için içimde böyle bir sonsuz derinlik ve zenginlik buluyorum. Sık sık kabul ettiğim bu zayıflığımı, önüme sürülen inançları kabul etmeyi ve düşüncelerimde kararlı bir biçimde sakın ve alçak gönüllü olmayı, kendimi bilme yeteneğime borçluyum. Ayrıca, kesinlikle yalnızca kendine inanan ve güvenen ve bilgi doğruluğunun başlıca düşmanı olan o bıkırtıcı ve gürültücü büyüklük duygusuna karşı duyduğum nefrete borçluyum bunu.”²⁴⁵

Hâkim ve savcılarımızın ilk derece yargı mercii olarak, iç hukuk sistemimizde bir çeşit son yargı konumunda olan AİHM’in içtihatlarını uygulamalarında gösterecekleri titizlik, hem ülkemiz, hemde yargı teşkilatımız açısından uluslararası alanda bir prestij sağlayacaktır.²⁴⁶

• Hâkim, mahkeme kararlarının verilmesi de dahil tüm yargısal görevlerini etkin bir şekilde, adilane ve makul bir süre içerisinde yerine getirmelidir. Geciken adalet adalet değildir. “*Adaletin gecikmesi adaletsizliktir*” (Landor). Vatandaşın biri öbürüne kızınca; “*Seni mahkeme kapılarında sürüm sürüm süründürürüm*” demektedir. Oysa doğrusu; “*Seni dava eder, hakkımı söke söke alırım*” olmalıydı.²⁴⁷

BİR OLAY:

Yıl 1998. Yer Isparta’nın (...) ilçesi. Haziran kararnamesi ile bu ilçeye atanan hakim (H), henüz müstemir yetkileri verilmediğinden bütün mahkemelerdeki davalara genel yetkili olarak bakmaktadır. Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu o yıl haziran kararnamesinde atanmaların müstemir yetkisini belirlememiş ve bunu sonbaharda yapacağı kararnamede atanacaklarla birlikte yapmayı planlamıştır.

Hâkim (H) genel yetki ile baktığı mahkemelerdeki davaları bitirmek istememektedir, çünkü bu şekilde çıkaracağı kararlar, çıkardığı iş durumu ve terfiinde işine yaramayacağı için, bunları çeşitli bahanelerle uzatmakta ve müstemir yetkisinin gelmesini beklemektedir.

²⁴⁵ Montaigne, *Denemeler*; s. 61 (Kitap II, bölüm XIII)

²⁴⁶ Ergin Ergül, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Uygulaması*, s. 1v

²⁴⁷ Turan Çınar, *Adliye Koridorlarında 40 Yıl*, s. 22

Hukuk mahkemesinde davası bulunan davacı (D)'nin dosyası da tamamlanmıştır. Ancak hâkim (H) kendisine göre yukarıda bahsedilen sebepten dolayı davayı birkaç celsedir eften püften bahanelerle erteleyip durmaktadır. Eylül ayındaki duruşmaya gelen davacı (D), delillere göre lehine bitirilmesini beklediği davasının kesin olarak bitirileceğinden emindir. Ancak, duruşma başlamış ve hâkim (H) yine karar vermeyip duruşmayı ileri bir tarihe erteleyeceğini söylemiştir. Hâkimin bir türlü karar vermemesine bir anlam veremeyen davacı (D) şaşkındır ve “*Hâkim Bey, dosyada herşey tamam, birkaç celsedir davayı erteleyip duruyorsunuz, lütfen bir karar veriniz artık!*” diye sızlanır. Bu talep karşısında makul bir cevap bulamayan hâkim (H), içinde depresif duran niyetini saklayamayarak, “*Benim yetkim yok!*” diyerek ağzından kaçırır ve yine davayı ileri bir tarihe erteler. Bunun üzerine davacı (D) şaşkınlık ve kızgınlıkla, “*Be adam, madem yetkin yok, neden orayı işgal ediyorsun?*” diyerek salondakilerin şaşkın bakışları altında oradan uzaklaşır.

Türk hukuk tarihinde, temel hukuk bilgisi yanında, **sarf** (kelime bilgisi), **nahiv** (cümle bilgisi), **ilm-i meânî** (konuşma ve yazmada durumun ve konunun gereğine uygunluğunu sağlama, kelime ve cümlelerle anlatım arasındaki ilişkileri kavrama yetisi) ile birlik **belâgat** (Retorik, güzel söz söyleme, yazma sanatı) gibi bilgileri de öğrenerek kendisini yetiştiren,²⁴⁸ mahkemelerde geciktirmeden ve isabetli olarak verdiği kararlarından dolayı her zaman övgüyle anılan hâkimlerimiz gibi olunmasını isteyip bunu beklemek millet olarak hakkımız olsa gerektir.

LA FONTAİNE'DEN BİR FABL:

Sanatçı İşinde Belli Olur.

Sahipsiz kalmış bir petek bala
El koymak isteyen yabanarılarıyla
Bal arıları davalı olmuşlar,
Gelip yargıcın önüne dizilmişler.
Yargıç bir eşek arısıymış, ama
Kesipatılır görünmüyormuş bu duruşma.
Dinlenen tanıklara göre

²⁴⁸ Dikeç, a.g.e., s. 136

Peteğin çevresinde uzun bir süre
Arıya benzer birtakım kanatlı hayvancıklar
Vızıldamış durmuşlar;
Bir haylice sarı ve uzunca boyluymuşlar.
E peki, ne var bütün bunlarda
Yaban arılarına benzemeyen?
Eşek arısı çıkamaz olmuş işin içinden.
Yeniden sorup soruşturmuş
Belki bir ip ucu verir diye
Karıncalara bile başvurmuş.
Onlar da ışık tutamamış bu davaya.
Sonunda akıllı bir arı,
- Ne olur demiş; bırakın bütün bunları.
Neredeyse altı ay ²⁴⁹ oldu bu dava başlayalı,
Hâlâ başladığımız yerdeyiz.
Bu arada kurtlar yiyor petekteki balı.
Sayın hâkim bu işi artık bitir deriz.
Bıkıp usanmadılar mı bunca vız vızdan?
Bitsin artık bu atışmalar, tartışmalar,
Bunca tutanak, mutanak, bunca çan çan,
Gidip çalışalım bu yaban arılarıyla biz,
Belli olur bir gün içinde
Böyle petek, böyle bal yapan hangimiz.
Yaban arıları buna olmaz deyince
Anlaşılmış bu sanattan anlamadıkları
Ve eşekarısı vermiş balı sahiplerine.
Keşke bütün davalar böyle bitebilse,
Bu işlerde Türklerin yolundan gidilse!
Sağduyu varken kara kitap neyimize gerek
Ne diye bunca masraf, bunca emek.
Yeseler insanı neyse, kemiriyorlar,
Sürüncemelerle canından bezdiriyorlar.
O kadar, ki sonunda
İstiridyenin içini yargıç yiyor,
Davacılara kabukları kalıyor.²⁵⁰

²⁴⁹ Altı ay, insan ömrü için çok kısa olsa da, bir arının yaşam süresine göre uzun bir zaman sayılır.

²⁵⁰ La Fontaine, *a.g.e.*, s. 44-45

“Türk hâkimleri, dünyanın en namuslu hâkimlerinden sayılabilir. Bu hakikati kendimi iştirebileceğim her yerde yüksek sesle söyleyeceğim.” (Faloche)²⁵¹

- Hâkim, muhakemenin tüm aşamasında, düzenin sağlanmasında, taraflarla ilişkisinde sabırlı, nazik ve vakur olmalı ve bu tavrı muhakemenin diğer sujelerinden de talep etmelidir.

Duruşmada, dosyaların ele alınması sırasında dikkate dilmemesi, bazı tarafların dosyalarının özellikle geciktirilerek geç vakitlere kadar beklemelerine sebebiyet verilmesi, hasta, yaşlı, sakat ve zabıt münzilerinin hassasiyetlerinin gözetilmemesi, başka bir işi sebebiyle acelesi varmış gibi davaların çabucak ve üstün körü görülüyor imajı oluşturulması vb. gibi hususlar da nezaket ve saygı ilkesine aykırı düşecek davranışlar olacaktır.

“Hâkimlerin ve adliye mensuplarının hizmetlerinin şerefiyle orantılı üstün liyakate malik bulunmaları adliyemizin ruhu ölçüsündendir.” (Mustafa Kemal Atatürk)

Hâkim erdemli olup orta yolu seçmeli, herşeyin en iyisini ben bilirim, ben hata yapmam davranışları içerisinde olmamalıdır. Unutulmamalıdır ki, *“Her insanın pisliliği kendisine güzel kokar.”*²⁵²

OLAY

“Senin Yaşın Kadar Benim Mesleğim Var!”

Zonguldak’ta (H) adında, biraz sinirli, geçimsiz ve biz kuradan gelmiş olanlara karşı da biraz mesafeli duran ve sanki bizim amirimizmiş gibi davranan bir iş mahkemesi hâkimi vardı.

1984 yılı adli tatili sırasında, adli tatile ayrılmayan hâkimlerden iş hâkimleri de kadro yetersizliği sebebiyle ceza mahkemelerinde birer hafta müddetle nöbetçi kalıyorlardı.

O zamanlar kolluk tarafından hazırlanan hazırlık evrakı genellikle öğleden sonra saat 15.30 sıralarında topluca getirilirdi.

²⁵¹ Erk, a.g.e., s. 39

²⁵² Eski bir atasözü - Montaigne, *Denemeler* s. 204

Taraf ifadelerinin alınması ve davaların suçüstü hükümleri gereğince açılması sebebiyle bazı davaların mahkemeye intikal etmesi mesai saati sonuna kalıyordu. İşte bu hâkimin nöbetçi olduğu bir günde, görevli doktora hakaret etmekten bir sanık hakkında asliye ceza mahkemesine açılmış olan bir davanın duruşmasına çıkmıştık. Hâkim mesai sonrası Şehir Kulübü'nde arkadaşları ile konken oynadığı için, her geçen dakika onu huzursuz ediyor ve bir an önce arkadaşlarına katılmak için acele davranıyordu. Duruşmada sıra tanıkların dinlenilmesine gelince, hâkim, benim savcı olarak mütalaamı sormadan, müştekinin eşi olan tanığın, yakınlığı sebebiyle yeminsiz dinlenmesine karar verildiğini yazdırıp ifadesini almak istediğinde, ileride tanığın tekrar çağrılıp celsenin tekrarlanmaması için, "bu konuda iddia makamı olarak mütalaanın sorulmasını ve tanığın sanıkla yakınlığı bulunmadığını, müştekinin yakını olsa bile ifadesini yeminli olarak almamız gerektiğini" onun duyacağı şekilde fısıltı olarak hatırlatmak istedim. Hâkim duymamazlıktan gelerek devam etti ve müştekinin eşi olan tanığın ifadesini yeminsiz olarak alıp zapta geçti. Duruşma bittikten ve taraflar ayrıldıktan sonra, katıp ve mübaşirin yanında bana, "Sen ne biliyorsun, benim senin yaşı kadar mesleğim var!" diye yüksek sesle bağırdı. Ben "Olabilir, ancak ileride celsenin tekrarlanmaması ve tanığın yeniden çağrılmaması için hatırlatmak istemişim." dedim.

Ertesi gün, onbeş kadar hazırlık evrakı taraflarıyla mevcutlu olarak getirilmiş ve ben suçüstü evrakını hazırlamak için sanıklardan birinin ifadesini alıyordum. Aynı hâkim saat 17.00 dolaylarında odamın kapısını hızlı bir şekilde açarak herkesin huzurunda bana doğru, "Kimin yeminli, kimin yeminsiz dinleneceği konusunda ukalalık yapmayı biliyorsun da davaları mesaiye yetiştirmeyi bilmiyorsun. Çabuk gönder, benim işim var, gideceğim!" diyerek nöbetçi hâkim odasına gitti. Anlaşılan bu hâkim, istemediği halde kendisini nöbete yazmış olanların hıncını benden çıkartmak istiyordu. Ağız dalaşına girmemek için muhatap almadım ve sesimi çıkarmadım. Mevcutlular arasından altı yedi tane suçüstü hükümlerine göre dava açarak nitelikleri itibariyle hepsini de sulh ceza mahkemesine yolladım.

Odam boşalınca, tatil sebebiyle o sırada yanımda bulunan ortaokul öğrencisi kayın biraderim (...), bu durumdan çok etkilenmiş olacak ki bana, "Enişte, o senin amirin mi?" diye sordu. Durumu dilimin döndüğü kadarıyla izah etmeye çalıştım.

Odamda, morali bozuk bir şekilde oturup hâkimin dünden beri devam eden bu yersiz ve saldırgan tavırları karşısında ne yapmam

gerektiği hususunda kararımı belirlemeye çalıştım. Sonunda en iyi yolun, bu durumu komisyon başkanı ve başsavcı nezdinde gündeme getirmek olduğunda karar kılmıştım ki, odama gelen mübaşir, “Hâkim Bey duruşmaya katılmak için seni çağırıyor!” dedi.

Suçüstü hükümlerine göre açmış olduğum davaların tamamı sulh cezalıktı ve o zamanlar yürürlükte bulunan CMUK (Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu) hükümlerine göre; ağır ceza ve asliye ceza mahkemelerindeki duruşmalara savcı katılmakla birlikte sulh ceza mahkemelerindeki duruşmalara savcı katılmıyordu. Anlaşılan, işini çabucak bitirip kendisini bekleyen konken arkadaşlarına yetişmek için acele eden hâkim bunun bile farkına varamamış ve savcı olarak duruşmaya katılmam için bana haber göndermişti.

Gelinen bu noktada artık, taşı gedğine koymanın ve bu hâkime hak ettiği cevabı vermenin tam zamanı olduğunu düşünerek -hâkimin bulunduğu odadan da duyulacak şekilde yüksek bir sesle- mübaşire, “Hâkimine söyle, sulh ceza mahkemesinin duruşmalarında savcı hazır bulunmuyor!” diyerek geri gönderdim.

Hâkim, bana karşı davranışının yanlış olduğunu anlamış olacak ki, bundan sonraki nöbet günlerimizde herhangi bir olumsuz davranışta bulunmadığı gibi sevecen ve olumlu tavırlar sergiledi. Artık bu noktadan sonra ben de aramızda geçen bu olayları başsavcı ve komisyon başkanına anlatmaktan vazgeçtim...²⁵³

“Arı başkasına iğnesini batırınca kendisine daha fazla zarar verir; çünkü iğnesi ve gücü elden gider.”²⁵⁴

• Hâkim, yargısal görevlerini layıkıyla yerine getirmesine uygun düşmeyen davranışlar içerisinde bulunamaz.

OLAY:

“*Savcı Bey Tutuklanmanı İstiyor!*”

1985 yılı adli tatil sırasında, asliye ceza mahkemesi hâkimi (A) adli tatile çıkmış olduğundan, 3005 Sayılı Yasa hükümlerine göre açılmış olan davaların duruşmalarına nöbetçi hâkimler sırayla bakıyorlardı.

²⁵³ Fırat, a.g.e., s. 294-296

²⁵⁴ Montaigne, *Denemeler*; s. 142 (Kitap II, bölüm V)

Sulh ceza mahkemesi hâkimi olup biraz alkol müptelası olan hâkim (Y) ile birlikte çıktığımız bir duruşmada; 6136 Sayılı Yasaya Muhalefet (Ruhsatsız Silah Bulundurmak) suçundan açılmış bir davanın Zonguldak'ta lokantası bulunan hatırlı sanığı ve avukatı hazır bulunuyordu. Sanık daha önce tutuklanıp bir müddet tutuklu kaldıktan sonra tahliye olmuştu. Silahın vahim silahlardan olup olmadığı hususunda Adli Tıp Kurumu'ndan rapor alınmak üzere gönderilen dosya dönmüş ve silahın “vahim silahlardan” olduğu yönünde rapor verilmişti. Hâkim, raporu okuyup sanık ve avukatının diyeceğini sorup zapta geçirdikten sonra, salondakilerin hepsini dışarı çıkararak bana, “Savcı bey, rapor, bu silah vahim silahlardan diye gelmiş. Bildiğiniz gibi normal silahın cezası bir yıldan başlarken, vahim olduğu için beş yıldan başlıyor, bu duruma göre savcı olarak senin sanığın tutuklanmasını talep etmen gerekir!” dedi. Meslek hayatımın başında olduğum için, suçlulara karşı toleranssız oluşum ve hâkimin de tutuklama yönündeki düşüncesini öğrenince tamam dedim. Sanık ve avukatı içeri alındı. Hâkim mütalaa için dosyayı bana tevdi etti ve ben, “Sanığa isnat edilen suçun vasfı ve mahiyetine, silahın vahim silahlardan sayılması dolayısıyla değişen suç vasfına ve ceza miktarına göre sanığın tutuklanmasına karar verilmesi talep olunur.” diye mütalaa verdim. Bu beklenmedik mütalaa karşısında sanık ve avukatı dona kaldı. Sanık titremeye başladı. Hâkim dosyayı eline aldı ve sanığa, “Savcı Bey tutuklanmanı istiyor, ne diyorsun?” diye sordu. Sanık ve avukatının beyanlarını zapta geçtikten sonra, onlara hitaben, “Savcı Bey tutuklanmanı talep ediyor ama, ben tutuklamıyorum.” diyerek duruşmayı bitirdi. Şaşıрма sırası bana gelmişti. Resmen oyuna getirilmiştim. Ama niçin?

O gün akşam üzeri çarşıdan geçerken, adı geçen hâkimi sanığın lokantasında bir grupla içki içerken gördüğümde sebebini anlamış oluyordum!²⁵⁵

“*Kase temiz değilse içine koyduğun herşey ekşir.*”
(Horatius)²⁵⁶

²⁵⁵ Fırat, a.g.e., s. 298-299

²⁵⁶ Montaigne, *Denemeler*; s. 78

- Her hak önemlidir.

Bizim için önemsiz olan bir ekmek kııntısı karınca için esaslı bir nimettir. Çok lüks lokantada bahşiş kabilinden verilebilen 500 veya 1000 Liralık para, bir başka ortam ve mekanda fakir bir aile için bir geçimliklidir. Şu halde bizim için nispeten ‘önemsiz’ olan bir hak, dava edilmiş 50 veya 100 Liralık alacak belki de davacı için bir veya birkaç aylık nafaka parasıdır. Hâkime düşen, hakkın küçüğüne/büyüğüne, miktarına/içeriğine, alacaklısına/borçlusuna bakmaksızın herkese hakkını teslim etmek, ve hakkına saygı duymak olmalıdır.²⁵⁷

Hâkimin, açılan bir dava ile ilgili olarak, “*Bundan bir şey çıkmaz. Ne biçim dava bu? Niye böyle basit şeyler için mahkemeyi meşgul ediyorsunuz?*” gibi sözler sarf edip davranışlar sergilemesi uygun bir tutum değildir.

OLAY:

“Göreve yeni başlamış çiçeği burnunda yargıç, sıcak bir yaz günü bir süre de yürüyerek uyuşmazlık konusu taşınmazın bulunduğu yere gelir. Davacı, inceleme ve yargılama yapılabilmesi için gerekli olan tanıkları getirmemiştir. Bir başka gün yine gelmesi gerekecektir. Aylık geliri 950 lira olan yargıç; taşlık ve kıraç nitelikteki taşınmazın değerinin 200 lira olduğunu öğrenince tepesi atar ve davacı köylü yurttaşa:

- *Sen ne utanmaz adamsın, bu sıcakta bizi buraya getiriyorsun kanutların bile yok, iki yüz liralık şey için yine gelmek zorunda kalacağız, değerini bilseydim sana verirdim, bu kadar uğraşa ve zahmete de gerek kalmazdı.*

Köylü bu deneyimsiz yargıcın sert ve gereksiz sözleri karşısında bir an ezilir, utanır; ancak içindeki hak duygusunun verdiği güçle:

- *Hâkim bey, ben para pul peşinde değilim hak peşindeyim.*

Utanma sırası deneyimsiz yargıca gelmiştir. Yalnız hak arayan yurttaşın gönlünü aymakla kalmaz, kendisi de unutamayacağı bir ‘yaşam dersi’ alır.”²⁵⁸

²⁵⁷ Pınar, a.g. makale

²⁵⁸ Çetin Aşçıoğlu, *Doğru ve Güvenli Yargı Özlemi ve Yeniden Yapılanma*, s. 6

“*Bana göre güçsüzlük, haklının hakkını vermemektir.*”
(Napolyon Bonaparte)²⁵⁹

• Unutulmamalıdır ki, vatandaşın ve hak sahibinin son müracaat yeri ve umudu ‘Yargı Makamları’dır. Doğru ve adil yargılanma hakkının son teminatı mahkemelerdir. Eğer burada derdini anlatamaz ve hakkını alamazsa, kendiliğinden hak almaya, mafya ve çetelere davetiye çıkartılmış olunur.

OLAY

“*Allah Hepinizin Belasını.....!*”

Adliyede yer darlığı sebebiyle, genişçe bir odada dört savcı birlikte oturuyorduk. Bir gün on altı yaşlarında bir delikanlı içeri girerek kapının tam karşısında olan savcı (...)’in masasına yöneldi ve ‘Almanya’dan babasını görmek için geldiğini, fakat babasının kendisini kabul etmediğini, çaresiz kaldığını, kendisinin babası ile görüştürülmesini’ talep etti. Hazırlık evrakı okumakla meşgul olan savcı (...), onunla ilgilenmek yerine, çocuğun bu manasız ve savcılıkla ilgisi olmayan talebi karşısında ona “Bu bizim işimiz değil” diyerek dışarı çıkmasını söyledi. Çocuk birkaç kez yine nazik ve mahcup bir şekilde derdini anlatmaya çalıştıysa da savcı kızarak çıkması yönünde bağırdı. Çocuk, hızla ve morali bozulmuş bir halde kapiya doğru yöneldi ve çıkarken, “Allah hepinizin belasını versin!” diye bağırdı. Hemen polisler çağrıldı ve yakalatırıldı. Görevli savcıya hakaretten hakkında suçüstü hükümlerine göre dava açıldı ve tutuklanarak cezaevine gönderildi.

Aslında çocuğun kahrettiği ve hakaret etmek istediği savcı değildi. Toy ve bunalıma giren delikanlı, babasıyla görüşmek için Almanya’dan kalkıp gelmiş, bütün yolları denemiş, başarısız olunca da son çare olarak adliyeyi görmüştü. Şimdi ise son ümidi de bitmişti. Aslında kahrı ve hakareti, kendisini dinlemeyen ve derdine çare bulmayan içinde yaşadığı toplumaydı.

Elbette ki çocuğun talebi savcılığı ilgilendirmiyordu. Ama belli ki, sıkıntılı, dolu ve çaresizdi. Biraz zaman ayrılarak onunla konuşup ne yapması gerektiği kendisine anlatılmak suretiyle rahatlaması sağlanamaz mıydı? Hem böylece, son ümit kapısı da yüzüne kapanmamış olurdu. Hatta mahalli karakola telefon edilip

²⁵⁹ Kırklar Kulübü, *Batının Kırk Işığı*, s. 144

çocuğun derdinin dinlenmesi ve babasıyla görüştürülmesi yönünde girişimde bulunulması da bir insanlık borcu olarak mümkündü ve yasaya aykırı bir durum da değildi. Ayrıca bunalıma giren gencin intihar etmesi ya da birisine zarar vermesi ihtimali de nazara alındığında, bir suçun önlenmesi bağlamında bu bir gereklilik olarak da görülebilirdi.²⁶⁰

“*Yerdeki hâkimlerin gökteki Hâkim karşısında işleri çok zordur. Ancak adaletli olup doğru hüküm verenler hariçtir.*” (Hz. Ali)²⁶¹

“*Layık olmadan devletin makamlarına atananlar, asrlarını ısıtır, üstlerine kuyruk sallarlar.*” (İmam Gazali)

²⁶⁰ Fırat, *a.g.e.*, s. 389

²⁶¹ Mete, *a.g.e.*, s. 30

IV- SAVCILAR İÇİN ETİK İLKELERİ

Şu hususu öncelikle belirtmek gerekir ki, gerekli anayasal ve yasal değişiklikler yapıp HSYK yeniden yapılandırılmalı ve savcılar için “Savcılar Yüksek Kurulu” kurulmalıdır. Bu bağlamda, savcı ve tüm adalet dairelerinin denetimleri Adalet Müfettişleri tarafından yapılmalıdır. Daha etkili ve verimli bir denetimin yapılabilmesi için de Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu’nun bünyesinde, “İcra Kontrolörleri”, “Cezaevi Kontrolörleri”, ve “Noter Kontrolörleri” oluşturulmalıdır.

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu’nda böyle bir yapılanmanın; denetimde uzmanlaşmanın sağlanması, hâkim ve Cumhuriyet savcısı sınıfından denetim elemanı temininde yaşanan sıkıntının bertaraf edilmesi, denetim elemanlarının daha az maliyet ile temini, denetim faaliyetlerinde hakim ve Cumhuriyet savcısı sınıfından daha az personel istihdam edilmesi, meslekten denetim elemanı alınması suretiyle meslek mensupları açısından terfi edilebilecek bir üst görev oluşturulmuş olması, adalet komisyonu bazında denetim yapılmasına uygunluk arzetmesi (heyet halinde bir il adliyesine gidildiğinde, adalet müfettişleri savcı ve adalet dairelerini denetlerken, kontrolörlerin de ilgisine göre cezaevi, noter ve icra dairelerini denetlemeleri) gibi faydaları da olacaktır.²⁶²

Savcılık mesleği etiği konusunda; 27 Ağustos-7 Eylül 1990 tarihleri arasında Küba’nın Havana şehrinde yapılan 8. Birleşmiş Milletler Suçun Önlenmesi ve Suçluların Islahı Konferansı’nda kabul edilmiş olan “*Savcıların Rolüne Dair İlkeler*” ile 31 Mayıs 2005 tarihinde Avrupa Savcıları Konferansı tarafından kabul edilen, Savcılar İçin Etik ve Davranış Biçimlerine İlişkin Avrupa Esasları “*Budapeşte İlkeleri*” uluslararası temel belgeler olarak kabul görmektedir.

Ülkemizde, Avrupa Birliği ile başlatılan üyelik müzakere sürecinde, 23. Fasil olan “*Yargı ve Temel Haklar*”ın Avrupa Birliği müktesebatı kapsamında içinin doldurulup bu ilkelerin bizim

²⁶² Bu konuda, Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı tarafından 27 Eylül 2012 yılında hazırlanmış olan geniş bir rapor Bakanlık Makamına sunulmuştur.

hukukumuzda da girmesini temin amacıyla, “*Budapeşte İlkeleri*” Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nca 10.10.2006 gün ve 424 sayılı karar ile benimsenmiş ve Adalet Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü tarafından tüm teşkilata duyurulmuştur.

Daha da önemlisi, Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 2007/5. MD-83 Esas, 2007/244 karar sayılı, 20/11/2007 tarihli kararıyla, göreviyle ilgili bir suçtan dolayı yargılanan savcı hakkındaki davada, Bangalor Yargı Etiği İlkeleri ve Budapeşte İlkelerine atıf yapılarak bu ilkelerin sistemimizde de fiilen uygulanmasına başlanılmıştır.

Havana Kuralları’na göre:

“Devletler, savcıların baskıya, engellemeye, tacize, yolsuz bir müdahaleye veya haksız olarak hukuki, cezai veya başka bir sorumluluk iddiasına maruz kalmadan görevlerini yerine getirmelerini sağlar. (Md. 4)

“Savcılar, ceza muhakemesinde soruşturmanın açılmasında ve kanunla yetkili kılınmaları veya yerel uygulamalara uygun olması halinde suçların soruşturulmasında, bu soruşturmaların hukukiliğinin gözetiminde, mahkeme kararlarının infaz edilmesinin gözetiminde ve kamu yararının temsilcileri olarak kendilerine verilen diğer görevlerin yerine getirilmesinde aktif bir rol üstlenirler. (Md.11)

“Türkiye Cumhuriyetinde kimsesiz bir birey yoktur. Cumhuriyet böyle bir kavramı asla kabul edemez. İnsan hakları, yasaların güvencesi altındadır. En güçsüz ve en kimsesizlerin yardımcısı devlet ve onun kamu hukuku temsilcileri olan Cumhuriyet Savcılarıdır. Kendilerini kimsesiz görenlerin, yanlarında her an haklarını aramakla görevli Cumhuriyet Savcıları bulunduğunu asla unutmamaları ve bundan emin olmaları gerekir.”

(Mustafa Kemal Atatürk)²⁶³

²⁶³ Tiftikçi, a.g.e., s.132)

Bu bölümde; artık bizim de iç hukukumuzun bir parçası haline gelmiş bulunan Budapeşte İlkeleri ile diğer belge ve kaynaklar ışığında, savcılar için etik *değer*, *ilke* ve *uygulamalar* irdelenip anlatılmaya çalışılacaktır.

Savcıların Temel Görevleri

♦ Savcılar her zaman ve her koşulda;

- Dava açma görevi de dahil, her zaman ilgili ulusal ve uluslararası hukuka uygun olarak görevlerini icra ederler. Konjonktür ve dış baskılardan etkilenmeden görevlerini adil, tarafsız, tutarlı ve süratli olarak yerine getirirler. İnsan onuru ve insan haklarına saygı duyar, bu değerleri korur ve desteklerler.

Konjonktürel dalgalanma ya da politik saplantısının etkisiyle, *sırf kanunu uyguluyorum* diye hukuku ve adaleti çığneyemezler.

OLAY:1

Yıl 1976. Yer Konya Ereğli ilçesi. Aylardan Ocak ve dışarıda şiddetli kar yağmakta. Kar ve tipi sebebiyle sokaklar neredeyse boş denecek kadar ıssız. Adliyede görevli savcı (F.E) sıcak odasının penceresinden elleri arkada dışarıyı seyretmekte, şiddetli yağın ve tipinin etkisiyle savrulan kara bakarak manzaranın keyfini çıkartmaktadır.

Bu arada ıssız sokakta, başında -Konya civarında erkekler tarafından giyilen ve Romanya külâhı denilen kenarları desenli, üstü yuvarlak ponponlu- bir külâh bulunan ve paltosuna bürünüp öne eğilerek tipiye doğru zorlukla yol almakta olan bir adam belirir.

Kara bulanmış bu hayalet gibi adam savcının dikkatini çekmiştir. Hemen bekçiye çağırarak, o adamı kendisine getirmesi için sokağa gönderir. Bekçi adamı çevirip savcının çağırdığını söylediğinde, adam buna bir anlam verememiş, biraz da endişelenip korkmuştur.

Savcı, huzuruna getirilen adamın başındaki külâhı alıp yere attıktan sonra, ‘Bunu giymenin yasak ve suç olduğunu bilmiyor musun!’ diye adama bağırıp çağırmakta ve hakaret etmektedir. Adam şaşırmış durumda, hiçbirşey söyleyememekte ve işlediği suçun ağırlığını düşünüp kekeleyip durmakta, savcı ise onu

nezarete gönderip hakkında 671 sayılı Şapka İktisası Hakkında Kanun'a muhalefet etmekten evrak tanzim ettirip dava açacağını söylemektedir.

Sonunda adam nezarete gönderilir. Bir müddet sonra, savcının ne düşündüğü bilinmez ama, külahı yırtıp atar ve adamın nezarethaneden salıverilmesini emreder.²⁶⁴

OLAY: 2

Yıl 1997. Yer Afyon ili, (...) ilçesi. İlçedeki bir caminin hoparlöründen duyulan anonsta; 'o gün ilçeye gelen bir vaize hanım tarafından öğle namazından sonra camide vaaz edileceği ve isteyen hanımların davetli olduğu' duyurulmaktadır.

Bu anonsu adliyyede görevli olan savcı (x) de duymuştur ve kan beynine sıçramıştır. Hemen jandarma komutanına telefon açarak ilgililerin nezarete alınmasını ve haklarında irticai faaliyetlerde bulunmaktan işlem yapılarak mevcutlu olarak adliyyede kendisine getirilmelerini emretmiştir.

Savcının bu talimatı üzerine jandarma, başta cami derneği üyeleri ve vaize hanım olmak üzere birçok kişiyi nezarete alarak haklarında 'irticai faaliyette bulunmaktan' evrak tanzim eder ve ertesi günü mevcutlu olarak adliyyeye getirir.

Jandarmaya talimatı vermiş olan savcı (x) o gün işi sebebiyle dışarıda olup adliyyede bulunamadığı için evrak diğer savcı (z) ye verilir. Savcı (z) evrakı inceler, suç delilleri bulunamadığından bahisle sanıkları serbest bırakır ve evrak hakkında takipsizlik kararı verir.

Daha sonra durumu öğrenen savcı (x) evrakı ele alıp savcı (z) nin verdiği takipsizlik kararını kaldırarak tüm sanıklar hakkında 'irticai faaliyette bulunmak' suçundan asliye ceza mahkemesine dava açar.

Asliye ceza mahkemesinde yapılan yargılama sonucunda, tüm sanıklar suç unsuru bulunmadığı gerekçesiyle ilk celsede beraat ederler...

²⁶⁴ Bu olaya, o tarihlerde Ereğli adliyesinde staj yapmakta olan Hasan Dudaklı şahit olmuştur.

“Ortallığı birbirine katan tantanalı bir ceza yerine, karanlıkta kalmış bir cürmün cezasız kalışını bin kerre tercih etmez miydim?..”(Montesquieu)²⁶⁵

“Hukuka bağlı devlet terimi kanunlara bağlı devlet anlamında anılırsa ona hukuk devleti demek güçtür. Gerçek hukuk devleti hukukun üstünlüğünü kabul eden devlettir. Hukukun kanundan da üstün olduğunu kabul etmek gerekir. Eğer kanunlardan öteye hukukun ne dediğini (jurisdictio) ortaya koymak olanağı yoksa hukukçunun görevi anlamsızlaşır. Kanunun metni onu tabedecek olan matbaacıyı bağlar. Hukukun üstünlüğünü savunmaktan yoksun hukukçu kanun adamıdır, fakat gerçek hukukçu değildir.”(Prof. Dr. Faruk Erem)²⁶⁶

- Toplum adına ve kamu yararına davrandıklarını dikkate alırlar. Tutuklamaya sevk ettiği sanığı tutuklamayan hâkim ile nizaya girerek gereksiz yere ilişkilerini bozacak davranışlardan kaçınırlar. Bu durumda, verilen karara karşı itiraz hakkını kullanmaktan başka bir hak ve sorumluluklarının bulunmadığının bilincinde olurlar.

- Toplumun genel çıkarı ile birey hakları ve çıkarları arasındaki adil dengeyi bulmaya çalışırlar.

ABD ve İngiltere Anglo Sakson Hukuk Sisteminde ‘**İtham sistemi**’ kullanılmasına karşın, Avrupa kara devletleri ve ülkemizde ‘**Tahkik sistemi**’ kullanıldığından, sadece suçlamakla ve aleyhe olan delillerin toplanmasıyla yetinmeyip sanığın lehinde olan delilleri de en ayrıntısına kadar toplayıp gerçeği bulmaya çalışırlar. Bütün deliller toplandıktan sonra sanığın kendisini savunması bağlamında ona gerekli savunma vasıtalarını ve yeterli zamanı tanırırlar.²⁶⁷

Ülkemizde savcı, sadece itham edip suçlayıcı olmayıp aynı zamanda sanığın lehindeki delilleri de toplayarak gerçeği bulma ve adaleti gerçekleştirme görev ve sorumluluğu ile yetkilendirilmiş olduğundan, etik değer ve ilkeleri hâkimlerinki ile benzerlik arz etmektedir.

²⁶⁵ Beccaria, *a.g.e.*, s. 170 (Montesquieu, *İran Mektupları*)

²⁶⁶ Tuncay, *a.g.e.*, s. 22

²⁶⁷ Beccaria, *a.g.e.*, s.155, 170

Savcıların Genel Olarak Meslekî Hareket Tarzları

♦ Savcılar her zaman yüksek meslekî standartlara bağlıdırlar. Bu bakımdan başsavcılar ve kıdemli savcılar, genç meslektaşlarına rol model olmaları bakımından da bu standartları açıkça gösterip korumaları geliştirmeleri önem arz etmektedir.

“*Taklit edeceği örneği olmayanlar nadiren gelişirler*”
(Plautus)²⁶⁸

- Her zaman mesleklerinin onur ve şerefini korurlar. Uymak zorunda oldukları etik kurallarının kendi şahsi onurlarından ziyade mesleklerinin onurunu korumak için olduğunu farkında olurlar.

- Her zaman profesyonel olarak davranırlar. Mesleğin bütün inceliklerini öğrenirler. Olayları jandarma, polis ya da avukatın nitelenmesiyle yetinmeyip kendi hukuki bilgileri ve tecrübeleri dahilinde araştırarak işin esasını bulmaya çalışırlar.

OLAY:

İntihara Teşebbüs Eden Roman Kızı;

Zonguldak’ın çevresinde ve beldelerinde, özellikle Karadon Bölgesi’ndeki barakalardan ibaret evlerde Romanlar ikamet ederler, deniz kenarında kıyıya vurmuş kömür parçaları ve etrafta bol miktarda bulunan hurdaları toplayıp satarak geçimlerini sağlarlardı.

Altmış üç yaşlarındaki Savcı (...) haftalık nöbetinde, on üç yaşlarındaki bir Roman kızı bir hafta içerisinde Liman İskelesi tarafında birkaç defa intihara teşebbüs etmiş, her defasında, denize atlamak üzereyken ya da o tarafa doğru koşarken liman görevlileri tarafından yakalanarak emniyete teslim edilmiş ve emniyet tarafından ‘İntihara Teşebbüs’ suçundan düzenlenen evrakla birlikte adliyeye getirilmiş, her getirilişinde de ‘intihara teşebbüs etmek suç teşkil etmeyeceği’ gerekçesiyle, Kenan Bey tarafından takipsizlik kararı verilerek bırakılmış ve salonu dolduran kalabalık akraba grubu ile adliyeyi terk etmişlerdi.

Ertesi hafta nöbet sırası bende olduğu bir günde, bu kız aynı şekilde intihara teşebbüs etmekten evrakıyla birlikte adliyeye

²⁶⁸ Aral, a.g.e., s. 76

getirilmişti. Polisler, kızı ifadesi alınmak üzere odama alırlarken, kız kucağındaki küçük çocuğu her zaman olduğu gibi dışarıda beklemekte olan akrabalarına bırakmak istiyor, fakat küçük çocuk ağlayarak ondan ayrılmak istemiyordu. Polisler de kızın yalnız girmesi konusunda ısrarlı davranıyorlardı. İş uzayınca çocuğa dokunmamalarını, onunla birlikte içeriye gelebileceğini söyledim. Kız kucağındaki küçük çocukla birlikte içeri alındı. İfadesini alırken, çocuğun kendisine niçin bu kadar bağlı olduğunu sorduğumda, ‘kucağındakinin kendi çocuğu olduğunu, ailesinin kendisini akrabalarından bir delikanlı ile gayri resmi olarak evlendirdiğini, asker olan eşinin hava değişimi için geldiğini ve iki üç haftadır burada olduğunu’ söyledi. Dışarıda olduğu anlaşılan delikanlıyı içeri çağırdığımda, esmer, iri yarı, kolunda ve açık olan kıllı bağrında jilet izleri olduğunu görüp tespit ettim. Bunalımlı olan bu genç askerden hava değişimi alarak gelmişti. Anlaşılan her gün, bedensel ve ruhsal gelişimini tamamlayamamış çocuk yaştaki bu kızcağıza yükleniyor, kız tahammül edemiyor fakat derdini kimseye söyleyemediği için intihar etmekten başka bir kurtuluş yolu da bulamıyordu. Bir haftadır yüzeysel konularla uğraştığımız için asıl konuyu kaçırmıştık. Bu yaştaki bir kızı evlendirmek ağır cezalı bir suçtu. Delikanlı kadar bu suça iştirak eden anne ve babaları da suçluydu. Hemen ifadeleri alınarak delikanlı tutuklamaya sevk edildi ve tutuklanarak Askeri Cezaevine gönderildi. Delikanlı ve anne-babalar hakkında ağır ceza mahkemesine dava açıldı. Böylece kızcağız içinde bulunduğu zor durumdan kurtarılmış oldu.²⁶⁹

- Her zaman dürüstlük ve özenin yüksek standartlarını uygularlar.

- Görevlerini olayların değerlendirilmesi temelinde ve hukuka uygun ve herhangi uygunsuz etkidenden bağımsız olarak icra ederler.

- Hukukî ve sosyal gelişmeler hakkında, eğitim ve bilgi düzeylerini daima muhafaza ederler. Yasa değişikliklerini günü gününe takip ederek uygulamada buna göre davranırlar.

- Görevlerinin bireysel ve toplu icrasında rehberlik etmesi gereken tavsiye 19 (Rec 2000)²⁷⁰ 36 a paragrafında belirtilen ilke

²⁶⁹ Fırat, *a.g.e.*, s. 299-300

²⁷⁰ Avrupa Birliği Üye Devletleri Bakanlar Komitesinin, Ceza Adalet Sisteminde Cumhuriyet Savcısının Rolü Hakkında Rec(2000)19 Sayılı Tavsiye Kararı

ve kriterlerin, genel prensiplerin yayılması ve benimsenmesi dahil, uygun diyalog ve ekip çalışmasını sağlayarak tarafsız ve tutarlı olmaya ve öyle anlaşılmaya çabalarlar.

- Görevlerini adil bir biçimde, korkusuzca, iltimasız ve önyargısız olarak gerçekleştirirler.

- Görevlerini, kamunun, medyanın, konjoktürel çevrelerin, arkadaş, dost ve aile bireylerinin etki ve baskısı altında kalmadan özgürce gerçekleştirirler.

- Tüm kişilerin adalet önünde eşitlik hakkına saygı duyarlar, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer düşünceler, cinsiyet tercihleri, ulusal veya sosyal köken, ulusal azınlık, mülkiyet, doğum, sağlık, özgürlük veya herhangi bir diğer statü ile ilişki temelinde herhangi bir kişiye karşı ayrımcılıktan sakınırlar.

- Meslekî gizliliği korurlar. Görüşleri, meşru çıkarları, meslekî mevkilerinde karşılaştıkları bireylerin olası kaygı ve kişisel gizliliklerini dikkate alırlar. Görevleri sırasında öğrenmiş oldukları sırları aile bireyleri dahil en yakın arkadaşlarıyla bile paylaşmaktan kaçınırlar. Bu gizliliğin paylaşılmasının kişilik haklarına saldırı olabileceği gibi, kendi meslekî kariyerlerini de etkileyeceğinin ve sorumluluk gerektireceğinin her zaman için bilincinde olurlar. Şüphelilerin ve hatta suçla bağlantısı olmayan kişilerin, suçla ilgisi bulunmayan özel yaşamlarının ve anı defterlerinin dosyaya girmesine ya da iddianamede yer almasına sebebiyet verecek kadar özensiz ve keyfi davranış içerisinde olamazlar.

- İmkanları ölçüsünde, bireylerin hakları ve yasal durumları hakkında tam olarak bilgilenmelerini sağlamaya çalışırlar. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 90/4 ve 95'inci maddelerinin gereğini yerine getirirler.

- Görevlerini, hukuk alanındaki diğer görevlilerin yanı sıra, mahkemeler, kolluk kuvvetleri ve diğer kamu makamları ile saygı ve nezaketle yerine getirirler.

Bir adliyede görev yapmakta olan tüm görevliler, (hâkim, savcı, avukat, adliye memurları, kolluk kuvvetleri vb. gibi) birlikte çalışmakta oldukları insanları kendilerinin seçmeleri iradesi olmadığına göre; olabilecek bütün aykırı düşünce ve farklılıklara rağmen, mevcut kadro ile görev, yetki ve sorumluluk bilinci içerisinde uyumlu ve verimli çalışmanın yolunu bulmalıdırlar. Çünkü ortak amaç adaletin tesis edilmesidir. Bir zincir ne kadar sağlam olursa olsun, onun gücü en zayıf halkasının gücü kadardır. Bu yüzden çalışılan yerde kamu hizmetinin aksamamasına sebep olabilecek davranışlar içinde bulunmaya kimsenin hakkı olmaması gerekir.

- Mümkün olan en geniş uluslararası işbirliği için ve hukuka uygun olarak yargı çevrelerindeki savcı ve kamu yetkililerine yardımcı olurlar.

- Kişisel veya mali çıkarlarının veya ailevi, sosyal ya da diğer ilişkilerinin kendi tutumlarını uygunsuz bir biçimde etkilemesine izin vermezler. Özellikle, kendilerinin, ailelerinin veya iş ortaklarının kişisel, özel ve mali çıkarları ile ilgili olan davalarda görev yapmaktan kaçınırlar.

Savcıların Ceza Yargılaması Çerçevesinde Meslekî Davranışı

- ♦ Ceza yargılaması çerçevesinde görev yaparken, savcılar her zaman;

- İnsan hakları ve temel özgürlüklerin korunması için, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 6'ncı maddesinde ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihatlarında açıkça kabul edilen adil yargılanma hakkı ilkesini desteklerler.

- Görevlerini adil, tarafsız, objektif olarak ve hukuk kuralları çerçevesinde bağımsız olarak icra ederler.

- Ceza adaleti sistemini mümkün olduğu kadar süratli işletir, adaletin yararına davranır ve tutarlı olurlar. Tutarlı ve süratli hareket edilmediği takdirde bazı delillerin kaybolacağı, karartılacağı ya da değiştirilerek soruşturmanın içinden çıkılmaz bir hale sokulabileceğini her zaman için göz önünde tutarlar.

OLAY:

...Bu bölgede, özellikle adam öldürme ve ağır yaralama suçlarında gerçeği bulmak çok zordu. Bir cinayet olayında acele davranıp sığağı sığağına tüm delilleri toplayıp fail ya da failleri belirlemezseniz, bir gün sonra artık belirlemek imkânsız bir hale gelebilirdi. Aşiretin büyükleri araya girip kan parasını verdirerek tarafları barıştırıp anlaştırmışlarsa ölenin veya yaralananın yakınları da dahil hiç kimse olay hakkında bir şey bilmediğini, görmediğini söyler, şayet anlaşılmamışlarsa, sanığın mensubu olduğu aşiretin özellikle zengin olanları hep sanık olarak gösterilir ve yeteri kadar tanık da bulunurdu.

Bir defasında, ikindi üzeri, Ömerli'nin en uzak köylerinden birinde, bir kişinin bıçaklanarak öldürüldüğü haberi gelmişti. İkindiden sonra Ömerli dışına çıkmak çok riskli olmasına rağmen yeteri kadar jandarma ve adli ekiple birlikte, İlçe Jandarma Bölük Komutanlığı'na ait olan ve condor adı verilen zırhlı bir araçla yola çıktık. Köye vardığımızda yatsı vakti olmuştu. Köy dışındaki tarlada bulunan cenazeyi alarak köye getirdik ve elektrik ışığı altında otopsisini yaptık. Ölümüne sebep olan bıçak yaralarını tek tek tespit edip zapta geçirdik. Bütün yaralar bir bıçak tarafından meydana getirilmişti. Öldürülenin olay sırasında yanında bulunan karısının ifadesini aldım. Kadının anlattığına göre olay, eşiyle birlikte köy dışındaki tarlada çalıştıkları sırada, Diyarbakır'da oturan ve aralarında husumet bulunan bir kişinin oraya gelip kocasıyla tartışmaya girmesi sonucu kocasını bıçaklayarak öldürmesi şeklindeydi. Olayı uzaktaki tepeden gören iki kişi dışında başkaca bir tanık yoktu. Gece ve tehlikeli olmasına rağmen, komşu bir köyde oturan bu tanıkları da buldurup getirterek dinledim. Ölenin eşinin ve tanıkların anlatımlarıyla otopsi sonucu bulguları birbirini doğruluyordu. Elde edilemeyen bıçak ve firar etmiş olan sanığın ifadesi dışında bütün delilleri toplamıştım.

Gece saat 03.00 sıralarında köyden ayrıldığımızda yolda köye doğru gelen üç minibüsle karşılaştık ve bunların olayı duyan ve Diyarbakır'dan gelmekte olan ölenin akrabaları olduğunu öğrendik. Heyete, "Bakalım sabaha kadar nasıl bir senaryo üretecekler, göreceğiz." diye söyledim. Gerçekten de sabahleyin saat 9.00 sıralarında adliyeye geldiğimde, gece ifadesini aldığım kadının elinde bir dilekçeyle beklemekte olduğunu gördüm. Kadının, elle yazılmış üç sayfalık dilekçesinde, kocasının birkaç kişi tarafından, bıçak ve kama kullanılarak nasıl öldürüldüğü etraflı bir şekilde anlatılıyor ve birkaç tane de tanık ismi veriliyordu. Eğer o gece

bütün delilleri toplamayıp sabaha bıraksaydım, bu olayda benzeri birçok vakada olduğu gibi, içinden çıkılmaz bir hazırlık evrakı olarak elimizde kalmış olacaktı.²⁷¹

• Masumiyet karinesi ilkesine saygı duyarlar. Kişilerin aleyhine olarak gözüken başlangıçtaki delillerin aldatıcı ve uydurulup yönlendirilmiş olabileceğini düşünerek gerçek delillere ulaşıncaya kadar kişileri peşinen suçlu ilan etmezler.

OLAY:

Dreyfus Davası:

Dreyfus Davası, dünya adalet tarihinde, adli hataların en korkuncu olarak kabul edilmektedir.

1894 senesinde, Fransa milli emniyet teşkilatı, Paris'teki Almanya elçiliğinde bir belge ele geçirir. İmzasız ve tarihsiz olan bu kağıt parçasında, Fransız ordusuna ve savunmasına ait bazı sırlar ifşa edilmektedir. İçeriğine göre bu belgenin ancak genel kurmayda çalışan bir subay tarafından vücuda getirilebileceği anlaşılmaktadır. Bunu yazanın meydana çıkarılabilmesi için bir tahkikat açılır. Bir kısım subayın el yazısı alınır, incelenir, yazının kime ait olduğu tespit edilemezse de, böyle bir belgenin Fransız kanı taşıyan bir subay tarafından yazılacağı düşünülemeyeceği için ve el yazısı da biraz benzediğinden bütün şüpheler Musevi asıllı Dreyfus'un üzerinde toplanır. Dreyfus hakkında casusluk suçundan dava açılır. Ortada kesin emare ve delil mevcut olmadığı halde Dreyfus tutuklanarak divan-ı harbe gönderilir. Fransız mevzuatına ve avukatının müdafaasına rağmen, savcının genel intizam ve asayişin bozulması endişelerini ileri sürmesiyle gizlilik kararı verilir. Tanık olarak dinlenen genelkurmay mensupları Dreyfus'u suçlarlar. Müsnetsiz iddialar dışında hiçbir delil yokken ve herkes beraat kararı beklerken, müzakere odasına çekilen divan-ı harp heyetine genel kurmay dairesi tarafından gizli bir dosya tevdi edilir ve bu dosya sanık ve vekiline gösterilmeden tetkik edildikten sonra Dreyfus müebbet kürek cezasına çarptırılır.

Şeytan adasına gönderilen Dreyfus, burada kimseyle konuşma imkanına sahip olmadan cezasını çekmektedir.

²⁷¹ Fırat, a.g.e., s. 323-324

Dreyfus'un mahkumiyeti, Fransa'daki Yahudi aleyhtarlarını çok sevindirmiş, fakat adalet duygusuna bağlı olan Fransızları çok düşündürmüştü ve kamuoyu bu kararın isabetini asla kabul etmemiştir. Bernard Lazar ve Emile Zola gibi yazarlar, bu kararın haksız olduğu ve kamu vicdanını sızlattığı yolunda yazılar yazarlar, ancak bunlar da takibata uğrarlar. Emile Zola Fransız Cumhurbaşkanına yazdığı dilekçede, Dreyfus'un mahkumiyetinin hiçbir delile dayanmadığını ve iğrenç Yahudi düşmanlığının bu mahkumiyete esas alındığını izah ettikten sonra "... İşte Sayın Başkan, yalın hakikat bundan ibaret. Bu hakikat korkunçtur ve sizin başkanlığınız için bir leke olarak kalacaktır. Hakikati toprağa gömerlerse, yer altında birikir ve öylesine bir kuvvet kazanır ki, patlak verdiği gün, kendisiyle birlikte herşeyi de alır uçurur." diye haykırmaktadır. Bu arada genelkurmaydaki insaf ve vicdan sahibi bir kısım subay bu konuda araştırma yapmaya başlar. Uzun çabalar sonucunda, bu belgenin başka bir subay tarafından yazıldığı anlaşılır ve İngiltere'ye kaçan bu subay suçunu itiraf eder.

Dreyfus'un karısının müracaatı üzerine muhakemenin iadesine karar verilir. Burada mahkeme yine çeşitli tehdit ve baskılar altındadır ve savcının, "masumiyetin ispat edilmesi lazım geldiği" fikrini ileri sürerek masumiyetin ispatı külfetini Dreyfus'a yüklemesi, hukuk aleminde büyük bir isyan havası meydana getirir ama baskı altındaki askeri mahkeme, Dreyfus'u oy çokluğuyla 10 sene hapis cezasına mahkum eder.

Bütün bu olup bitenler, askeri zihniyetin hukuk fikri ile asla bağdaşmayacağı tezini kuvvetlendirir ve askeri mahkemelerin ancak harp zamanında görev yapması, sulh zamanında adalet işlerinde görev verilmemesi hakkında bir cereyan belirir. Bu karardan yedi yıl kadar sonra 1906 yılında, Savaş bakanının başvurusu üzerine, Yargıtay Genel kurulu Dreyfus'un beraatine karar verir, böylece toplumda oluşan huzursuzluk sona erer ve bir adaletsizliğin önlenmesiyle toplum rahat bir nefes alır.²⁷²

Bana öyle geliyor ki, Adalet yanıldığını anlayınca geri veremeyeceğini baştan almamalı. Ben yaşlı bir avukatım. 'Masumluk karinesi'ni şimdi daha iyi anlıyorum. Tutuklamaya gelince, bu yeni zamanların icadı. Eski uygarlıklarda tutuklama yoktu. Davanın sonu beklenirdi. Çözemeyeceğimiz düğümü atmayalım.'(Faruk Erem)²⁷³

²⁷² Erk, a.g.e., s. 391-398

²⁷³ Faruk Erem, *Bir Ceza Avukatının Anıları*, s. 17, 33

Bir Hikaye²⁷⁴

Eski zamanlarda, klasik medrese döneminde, medresenin hocası alim bir zat –ki bu zatın Basra’nın seçkin alimi Hasan-ı Basri Hazretleri olduğu rivayet edilir- talebelerine bir konu hakkında hüküm verirken çok dikkatli olmaları gerektiğini nasihat eder, konunun çok önemli olduğunu, aksi halde adalet yerine zulmün ortaya çıkacağını, maddi ve manevi açıdan fevkâlade tahribatın meydana geleceğini vurgulayıp durur. Kesin delil olmadan insanlar hakkında ceza verilmemesi, şüphe durumunda bunun sanık lehine değerlendirmek gerekeceğini, kalben mutmain olmadan sanık aleyhine bir mahkumiyet hükmü kurmanın yanlışlığını ve zandan kaçınılması gerektiğini ifade eder.

Bu konuda talebelerini denemek için onlara: “Bir ev hanımı, ağzında süt bulaşığı olan bir kedinin mutfaktan çıktığını görür. Mutfaka gidip bakınca daha önceden bir köşeye bırakmış olduğu içi sütü dolu tenceredeki sütün biraz eksilmiş olduğunu fark eder.” der ve eksilen sütü bu kedinin içip içmediği hususunda görüşlerini sorar.

Talebeler değişik görüşler ileri sürüp bir karara varamazlar. Ancak içlerinden Nasır, sütü içenin o kedi olduğunu söyler. Hoca delillerinin ne olduğunu sorunca da Nasır, “İki delilim vardır: Birinci delilim kedinin ağzında süt bulaşığının olması, diğer delilim ise tenceredeki sütün eksilmiş bulunmasıdır” diye cevap verir. Hoca, “Evladım, bu olayda kedinin süt dolu tencereden süt içtiğine dair görgüye dayalı bir tanık olmadığından mevcut emareler tam olarak ispat unsuru taşımaz, bu yüzden de kediyi kesin olarak itham edemeyiz” derse de Nasır sütü içenin kesin olarak o kedi olduğu yönündeki görüşünde ısrar eder.

Medresedeki eğitimini tamamlayıp mezun olan Nasır, bir dağ köyüne imam olarak atanır. Günlerden bir gün şehre inip ihtiyaçlarını gidermek maksadıyla atının sırtında köyden yola çıkar ve ormanlık yolda ilerlerken yolun kenarında bir bıçak olduğunu fark edip atından inerek bıçağı eline aldığı anda bıçağın kanlı olduğunu görür. Telaş ve merakla etrafına baktığı sırada birkaç adım ileride yol kenarında kanlar içinde yatan bir insan olduğunu fark eder. Yanına varıp bakmak ister ancak daha yerde yatanın sağ mı yoksa ölümü olduğunu anlayamadan etrafını çevirip namlusunu ona doğrultmuş olan jandarmanın “Kıpırdama!.. Eller yukarı! Bıçağı yere bırak!..” komutuyla şaşkınlıktan olduğu yerde kalakalır.

²⁷⁴ Bu hikaye, Cumhuriyet Savcısı Seyit Ahmet Alperen’den alıntıdır.

Nasır bıçakla adam öldürmek suçuyla itham edilir, ısrarla, “Kendisinin suçsuz olduğunu, o adamı öldürmediğini” söylerse de bir türlü suçsuzluğunu ispat edemez. Davayı açan İddia makamının iki delili vardır: Birincisi sanığın elindeki kanlı bıçak ve ikincisi ise sanığın cesedin yanında yakalanmış olması.

Nasır yargılanır, adam öldürmek suçundan ceza alır ve cezasını çekmeye devam eder. Bu sırada vicdan azabına dayanamayan gerçek katil ortaya çıkar, suçunu itiraf eder, olayı bütün teferruatıyla anlatır. Sonuçta suçsuz olduğu anlaşılan Nasır serbest bırakılır.

Hapisten çıkan Nasır doğruca Medrese Hocasının yanına gider ve ona, “*Hocam o kedi masumdur*” der.

- Tüm inceleme ve soruşturmaların dava açılması ya da açılmaması kararından veya adaleti etkileyebilecek diğer kararlardan önce olmasını veya yapılmış olmasını sağlamaya çalışırlar.

BİR MENKİBE:

Görüntüye Aldanma, Cezalandırmada Acele Davranma!

Bir harabede, can çekiştirerek kanlar içerisinde yatan bir kişinin başında elinde kanlı bir bıçakla durmakta olan (A)’yı zabıta zanlı olarak yakalayıp Hz. Ali’nin huzuruna çıkarır. Hz. Ali (A)’ya o adamı öldürüp öldürmediğini sorar. Zanlı (A): “Adamı ben öldürdüm” diye cevap verir. Hz. Ali, yargılama sonucunda (A)’nın idamına karar verir. İnfaz memurları (A)’yı idam etmek üzere alıp götürürler.

İnfaz memurları (A)’yı idam etmeye götürürlerken (B) onların yolunu keser ve “Durun, hemen infaz etmeyin, onu tekrar benimle birlikte Halife’nin huzuruna çıkartın!” der. (B)’nin bu ısrarlı tavırları karşısında hep birlikte yeniden Hz. Ali’nin huzuruna çıkarlar. (B), Hz. Ali’ye adamı kendisinin öldürdüğünü, (A)’nın suçsuz olduğunu söyler.

Hız. Ali, (A)’yı tekrar sorguya çekip, neden adamı kendisinin öldürdüğü yönünde ifade verdiğini ve suçu üzerine aldığını sorar. (A): “Ey müminlerin emiri! Ne yapabiliirdim ki? Zabıta beni tam suçüstü gibi bir durumda yakaladı. Adam kanlar içinde can çekişiyordu ve ben de kanlı bıçakla başında duruyordum. Üstelik bir de normal halde olmamam gereken bir harabenin içerisindeydik. Herşey benim aleyhimdeydi. İnkâr etmem halinde bana

inanmayacaklarından ve kasâme²⁷⁵ uygulanmasından korktum. Bu yüzden ben öldürmediğim halde öldürdüm diyerek işimi Allah’a havale ile sevabını O’dan umdum, Çünkü yapabileceğim başka bir şey yoktu.” der.

Hız. Ali (A)’ya “Ne kötü bir şey yapmışsın” der ve ondan olayın aslını anlatmasını ister. Bunun üzerine A: “Ben bir kasabım. Şafak vakti karanlıkta dükkanıma geldim, bir sığır kestim ve yüzmeye başladım. Bu esnada sıkıştım ve aceleyle bıçak elimde olduğu halde idrarımı yapmak için dükkanımın hemen yanı başındaki harabenin içine girdim. İşimi bitirdikten sonra alaca karanlıkta gözlerimin de çevreye biraz alışmasıyla bir de baktım ki kanlar içinde yatmakta olan bir kişinin başındayım. Donup kalmıştım. Tam o esnada zabıta gelip beni yakaladı ve: ‘Adamın katili bu, ondan başkası olamaz!’ dediler. Bu durumda ben gördüm ki sen -aleyhime gözükün bunca delile göre- onların iddialarına karşı bana inanmayacaksın. Bu yüzden senin huzurunda da ben öldürdüm diye söyledim.” diye anlatır.

Hız. Ali bu sefer suçunu itiraf eden gerçek fail (B)’den olayı anlatmasını ister. Söz alan (B): “Şeytana uydum, adamın parasına tamah edip onu öldürdüm. Alaca karanlıkta tam harabeden ayrılırken (A)’nın oraya girdiğini gördüm. Orada bir yere gizlendim ve bu sırada zabıta gelip (A)’yı maktulün başında yakaladı ve huzurunuzda getirdi. (A)’ya idam cezası verilince ben, hem öldürdüğüm kişi ve hem de benim yüzümden suçsuz yere idam edilecek kişi için Allah’a hesap verme korkusundan gelip gerçeği anlattım.” der.²⁷⁶

Affetmekten usanma, cezalandırmakta da acele etme” (Hız. Ali)²⁷⁷

“Gerçek oraya çıkmadan bir hâkimin karar vermesi doğru değildir.”(Ebû Mûsâ el-Eş’ari)²⁷⁸

²⁷⁵ Kasâme: İslam Hukukunda, faili meçhuller için uygulanan ve o meskun mahal halkını töhmet ve diyet ödeme borcu altına sokak bir uygulamadır.

²⁷⁶ Prof. Dr. Mehmet Erdoğan, *Garibce*, 18.02.2016 (İbn Kayyım el-Cevziyye, *et-Turuku’l-hükmiyye fi ş-siyaseti ş-şeriyye*, Mekke 1428, I, 140-142)

²⁷⁷ HUKAB, *Etik Değer “Ethics”*, s. 38

²⁷⁸ Sarıçam – Erşahin, *a.g.e.*, s. 102

“Tüm hukuk süreci, yavaşlığına ve karmaşıklığına karşın, acele karar vermekten kaçınmak ve ancak suçun nedeni bilindikten sonra karar vermek içindir.”²⁷⁹

• Ne olursa olsun şüpheyi etkileyecek son lehte veya aleyhte şartlar da dahil bir dava ile ilgili tüm şartları göz önünde bulundurulur. Bir keşif ve olay yeri incelemesinde, olay yerinde hayatın olağan akışına göre bulunması gerektiği halde bulunmayan ya da bulunmaması gerektiği halde bulunan şeyleri de zapta geçip değerlendirmeye alırlar.

OLAY:

“Kaza Yerindeki Ağaç Dalı”

Nöbetçi olduğum bir günde, Kilimli taraflarında meydana gelen trafik kazasında bir kişinin ölmüş olduğu ihbarının alınması üzerine, doktor ve trafik bilirkişisini alarak olay mahalline gittim.

Olay yerinde, deniz kenarındaki çalılık arasıdan hemen yola çıkılıyor ve asfalt olan yol üzerinde bir kamyon, kamyonun sol tarafında ve önüne doğru parçalara ayrılmış bir çocuk cesedi ve kısmen sol tekerin altında yeşil yapraklı bir ağaç dalı duruyordu. Olay yeri keşfini yaptık, herhangi bir anlam ifade etmediği için ağaç dalını tutanağa geçirmedi. Jandarma, kamyon şoförü olan sanığı, kaza sonrası uzaktaki karakola götürmüş olduğu ve olay yerinde bulunmadığı için onu dinleyemedim. Olayın tanığı olan ölen çocuğun annesi ifadesinde, ‘Çocuğu ile birlikte deniz kenarından yola çıktıklarını, kendisinin yolun kenarında beklediğini, çocuğun ise yolun karşı kenarına geçmeye çalıştığını ve hatta karşı tarafa yaklaştığını, şoförün bunu uzaktan gördüğü halde durmadan gelip çocuğuna çarparak öldürdüğünü’ söyledi. Başka bir görgü tanığı da yoktu. Bu ifadeye, görüş mesafesine ve yol durumuna göre, sanık tam kusurluydu. Bilirkişi tespitlerini buna göre yaptı, olay yeri incelemesini bitirdikten sonra adliyeye döndük. İkinci sonrası jandarma, sanığı elleri kelepçeli olarak adliyeye getirdi. Sanık ifadesinde, ‘Yolda seyretmekte iken anne ve çocuğun deniz tarafından yolun kenarına çıktıklarını, annesinin orada beklediğini, çocuğun ise koşarak yolun öbür tarafına geçerek durduğunu, yol açık olduğu için kendisinin bu yüzden hızını kesmediğini, kamyonuyla çocuğa yaklaşıncı, kenarda duran çocuğun yola doğru koşarak

²⁷⁹ Emile Durkheim, *Ahlâk Eğitimi*, s. 199

elindeki ağaç dalı ile kamyonu vurmak istediğini, dalın ucunun tekere kapılması sonucunda çocuğun aracın altına çekildiğini ve bu şekilde can verdiğini' söyledi. Bu ifadeye göre, olay yerinde görüp umursamadığım ağaç dalının orada bulunması bir anlam ifade ediyor, sanığın savunmasını doğruluyor ve kusur oranının sanık lehine değişmesine etkisi oluyordu. Bunu zapta geçmemiş olmam bir eksiklikti. Hemen bilirkişiyi çağırarak ona 'gördüğümüz ağaç dalını krokide belirtmesini ve raporunu yazarken kusur oranını buna göre belirlemesini' söyledim.

Bundan böyle olay yeri keşiflerinde, olağan dışı olan herşeyi, o anda anlam ifade etsin veya etmesin zapta geçmek gerektiğini anladım ve hep öyle yapmaya çalıştım.²⁸⁰

- Tarafsız bir soruşturma, sorumluluğun temelsiz olduğunu gösterdiğinde, dava açmaz veya davaya devam etmezler. Çekingen davranarak, '*Ben dava açayım da mahkeme düşünsün!*' felsefesine göre hareket etmezler. Dikkatsiz ve özensiz bir şekilde gereksiz yere açılmış olan bir davanın sanık ve çevresinde nasıl bir travma oluşturacağını her zaman için farkında olmalıdırlar.

- Davayı sebatla, ama adil ve delillerin gösterdiğinin ötesinde olmayacak şekilde takip ederler.

- Delillerin yasal olarak elde edilip edilmediğini görmek için sunulan delilleri incelerler. Bu tür yöntem uygulayan kişilerden başka herhangi bir kişiye karşı, şüpheli veya diğer bir kişinin insan haklarının ağır ihlalini oluşturan hukuka aykırı yöntemlerle elde edilmiş olduğuna haklı olarak inanılan delillerin kullanılmasını reddederler. Bu tür yöntemleri kullanmaktan sorumlu kişiler aleyhinde gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamaya çalışırlar.

Bunun yanında kendileri de taraflı davranarak, hele hele konjonktürel, politik düşünce ya da grup yönlendirmesiyle hareket ederek, sahte deliller uydurma yönüne gidemezler, buna müsaade etmezler ve böyle bir oluşumun içinde olamazlar. Adil bir yargılamada amaç, davayı kısa yoldan ve istenilen doğrultuda bitirmek değil, yasal çerçevede ilerleyerek gerçek deliller ışığında adaleti tesis etmek olmalıdır.

²⁸⁰ Fırat, a.g.e., s. 286-287

OLAY:

“ ...

İcci köyünde oturan yaşlı bir kadın aniden ortadan kaybolur ve bütün aramalara rağmen bulunamaz. Kadının bir katil tarafından öldürüldüğü ve cesedin bulunamaması için de bir yere gömüldüğü dedikoduları yayılmaya başlar. Mahkemece arama kararı verilir ve arama kararını yapan memurlar, o civarda tesadüfen çalılıkta gizlenmiş olan birisini bulurlar. Bu adamın korku içinde, titremekte olduğunu zannederler ve yakalayıp ceza mahkemesi huzuruna çıkarırlar. Bu adam, aleyhinde şüpheden başka hiçbir delil bulunmadığı halde, yapılan ağır işkencelere dayanamayıp suçun faili olduğunu kabul eder.

Aleyhinde başkaca hiçbir delil olmadan, sırf bu itirafları yüzünden yaşlı kadını öldürme suçunu işlediği vicdani kanaatine varılarak ölüm cezasına mahkum edilir ve cezası infaz olunur.

Adamın ölüm cezasının infazından iki sene sonra öldüğü sanılan yaşlı kadın çıkagelir. Kamu oyunun tepkisi hâkimlerin aleyhine yükselir.

Burada hâkimler, hemen ekseriya olduğu gibi, katil fiilinin vukuunu kati surette tespit etmeden sanığı mahkum etmiş bulunuyorlardı.

Ağır suçlarda, başka deliller yoksa, sanığın itirafı mahkumiyetine kafi değildir. Zira böyle bir itiraf işkencenin doğurduğu bezginliğin ve ümitsizliğin eseri olabilir.”²⁸¹

“*Acı, masum olan insana dahi yalan söyler.*” (Publius Syrus)²⁸²

- Hukuk ve adil yargılanma ilkesine uygun olarak özellikle sanığa ve vekiline gerekli bilgiyi vererek silahların eşitliği ilkesini korurlar.

- Mağdur ve tanıkların çıkarlarını gerektiği biçimde dikkate alırlar.

²⁸¹ Beccaria, *a.g.e.*, 162. sayfa dipnotu (Domat: Medeni kanunlar, III. Kitap 5’inci fasıl).

²⁸² Montaigne, *Denemeler*, s. 144

İfade için veya dava sebebiyle adliyeye çağrılan tanık ya da mağdurun, ilçe dışındaki uzak bir köyden gelebilmek için tavuğunu ya da yumurtasını satarak yol parası temin ettiği günleri de düşünerek bu konularda çok hassas davranıp 5271 sayılı CMK (Ceza Muhakemesi Kanunu)nın 61 ve 234’üncü maddeleri hükümlerinin titizlikle uygulanmasına dikkat ederler.

Özellikle cinsel saldırı suçlarında, mağdurun raporunu bir defada ve esaslı bir şekilde alarak yargılamanın her safhasında tekrar tekrar gündeme getirilip sırların ortaya dökülerek bir trajediye çevrilmesine izin vermezler. Tanıkların, özellikle çalışan tanıkların bir defada çağrılıp dinlenilmelerine, adliye tekrar tekrar çağrılarak –kurumundaki işini aksatıp amirinin eleştirisine sebep olacak şekilde- ‘adliye ikinci adresi oldu’ eleştirisine maruz bırakılmalarına meydan vermezler.

OLAY:

Kayseri ili (...) ilçesi sınırları içerisinde meydana gelen trafik kazasında, kaldırımda yürümekte olan 10 yaşlarında bir erkek çocuk hayatı tehlike geçirecek şekilde yaranılır. Yapılan soruşturma sonucunda Cumhuriyet savcısı tarafından asliye ceza mahkemesine dava açılır. Mahkeme savcılığa yazmış olduğu müzekkereyle, mağdur çocuğun Kayseri devlet hastanesine gönderilerek kesin raporunun aldırılmasını talep eder. Cumhuriyet savcısı mağduru ve babasını çağırarak mağdurun kolunu mühürleyip zarf içerisindeki müzekkereyi vererek Kayseri devlet hastanesine gidip rapor almalarını söyler.

Hastaneden verilen rapor gelip dosyasına girer. Bu defa da mahkeme yine Cumhuriyet savcılığına müzekkere yazarak mağdurun raporunun İstanbul Adli Tıp Kurumundan alınmasını talep eder. Savcılık jandarma vasıtasıyla mağduru ve babasını adliyeye çağırır, kolunu mühürler, içinde müzekkere bulunan zarfı eline verir ve İstanbul Adli Tıp Kurumu’na giderek raporunu almasını söyler. Fakir olan mağdurun babası: “Oğlunun tamamen iyileştiğini, baştan beri şikayetinin bulunmadığını, İstanbul’a gidecek kadar parasının olmadığını ve yolu bilmediğini” söyleyerek sızlanır, ama dinleyen olmaz. Mağdurun babası, devlete kesin itaat bilinciyle, eşten dosttan para bulup İstanbul’un yolunu tutar, bin bir güçlükte Adli Tıp Kurumu’nu bulur, müzekkereyi ve kolu mühürlü oğlunu teslim eder. Rapor verecek daire inceler ve “sağlıklı bir

rapor verilebilmesi için, mağdurun mahkeme dosyası ile birlikte gönderilmesi gerektiği” yönünde yazısını yazarak mahalli savcılığa gönderir.

Bu yazı üzerine mahkeme, dava dosyasını savcılığa göndererek, dosyanın mağdurla birlikte Adli Tıp Kurumu’na gönderilerek kesin raporunun aldirılmasını talep eder. Savcılık mağduru ve babasını yeniden çağırarak, mağdurun kolunu mühürler ve dosyanın içinde bulunduğu zarfı da imza karşılığında teslim ederek, gidip İstanbul Adli Tıp Kurumu’ndan rapor almalarını söyler. Baştan beri mağdur olan ve yaralanma konusunda hiç kimseden şikayetçi olmadığını bildiren mağdur ve babası artık mağdurluğun son noktasındadır. Yine de çaresiz, eşten dosttan para bulup kesin raporu alabilmek için İstanbul’un yolunu tutar.

Aslında mağdurun bu kadar mağdur edilmemesi gerekirdi. Cumhuriyet savcısı ve mahkemenin, ileride haksız çıkacak taraftan alınmak üzere, suçüstü hükümlerine göre masraf yazıp mağduru bundan faydalandırmasında yasal olarak hiçbir sakınca bulunmamaktadır.

- Adil bir karar için mahkemeye yardımcı olurlar. Duruşmalarına katıldıkları dosyaları baştan itibaren dikkatli bir şekilde inceleyerek, lehte ve aleyhte olan bütün delillerin zamanında toplanmasında mahkemeye katkı sağlarlar.

OLAY:

“Açılmamış Bir Dava”

Savcılık işbölümü gereğince, hazırlık soruşturması yapıyor ve ayrıca asliye ceza mahkemesine duruşma savcısı olarak çıkıyordum. Meslek erbabınca bilindiği üzere, açılmış bir davada tensip çok önemlidir. Tensibin iyi yapılması dosyanın yarı yarıya bitmesi anlamına da gelirdi. Dava açıldıktan sonra hâkim iyi bir tensiple ne isteyeceğini ve neleri yapacağını maddeler halinde belirledikten sonra bunların tamamlanmasıyla dosya da bitmiş olurdu. Eğer iyi bir tensip yapılmamışsa, bu rotasız bir gemiye benzer ve nereye gideceği belli olmaz ve ara kararında yazılanlar bitip dosya karar için incelendiğinde baştan beri yanlış yönde gidildiği görülebilir.

Bu şekilde, asliye ceza mahkemesinin daha önceden görmediğim bir dosyasında, ara kararların yerine getirilmiş olduğundan bahisle dosya esas hakkındaki mütalaamı vermem için

duruşmadan bir gün önce tarafıma tevdi edilmişti. Esas hakkındaki mütalaamı hazırlamak için dosyayı incelemeye başladım. Ancak, en başta bulunması gereken ‘İddianameyi’ aradığım halde bulamıyordum. Dosyada, İl İdare Kurulu’ndan gelmiş bir ‘Lüzumu Muhakeme Kararı’ da yoktu. Dosyaya baştan yeniden baktığımda, ‘bir polis memuru hakkında görevi sırasında suç işlediğinden bahisle Cumhuriyet savcılığına şikâyetle bulunulduğunu, suçun memurun idari görevi sırasında işlendiğinden bahisle savcılık tarafından Valilik Makamı’na gönderildiğini, evrakı inceleyen idare kurulunun suçun adli görev sırasında işlendiği kanaatine vararak tekrar savcılığa gönderdiğini, evrakın hazırlık defteri yerine, gönderme yazısı lüzumu muhakeme kağıdına benzer bir kağıda yazıldığı için lüzumu muhakeme kararı zannedilerek esas defterine kaydedilerek asliye ceza mahkemesine gönderildiğini, hâkimin de dosyayı okumadan matbu iki üç tensip maddesi yazarak duruşmalara devam ettiğini, sanık polis memurunun tayininin değişik yerlere çıkması sebebiyle yıllarca ifadesinin alınmasına çalışıldığını ve sanığın ifadesi alındığı ve ara kararındaki yapılması gereken işler bittiği için dosyanın tamamlanmış olduğunun zannedildiğini, halbuki ortada açılmış bir dava olmadan bu zamana kadar yargılama yapıldığını ve zamanaşımı süresinin de yakın olduğunu’ tespit ettim. Tespit olunan bu durum neticesinde, dosya iddianame tanzimi için yeniden Cumhuriyet savcılığına tevdi edildi.

Bu olay bana, daha mesleğin başında, hazırlık (soruşturma) evrakının ve dava dosyasının ne kadar titiz bir şekilde okunup incelenmesi gerektiğini öğretmiş oluyordu.²⁸³

• Tarafsız ve uygun delillerin meslekî değerlendirmesi temelinde kararlar alırlar.

OLAY

“... Seçilmesine karşın Türk Vatandaşı olmadığından milletvekilliğinin düşüp düşmediği tartışmalı olduğu bir dönemde Merve Kavakçı’nın evi gece yarısı bizzat Savcı Nuh Mete Yüksel tarafından basıldı (19 Eylül 1999). Olayın Başbakan Ecevit ve Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in uyarılarıyla büyümeden önlenmesi yargıya müdahale tartışmalarını birlikte getirdi.

²⁸³ Fırat, *a.g.e.*, s. 285-286

Ardından; Savcı N. Mete Yükselin ‘*ben istediğin kişiyi istediğim zaman gözaltına alır; istediğim zaman ifadesini alırım*’ açıklaması, yasa tanımaz, sorumsuz ve bilgisiz savcı tipini açığa çıkarıyordu. Oysa yasalar, kimlikleri ve oturdukları yerleri belli kişilerin ifadelerinin alınması için öncelikle çağrı yolunun yeğlenmesini buyurmaktadır. ...”²⁸⁴

Savcıların Özel Davranışları

- Savcılar, özel yaşamlarındaki faaliyetlerle gerçek ve makul olarak algılanan savcılık hizmetinin dürüstlüğü, adilliğini ve tarafsızlığını tehlikeye atmamalıdır.

- Savcılar, her zaman hukuka saygı duymalı ve itaat etmelidirler.

- Savcılar, mesleklerine yönelik kamu güvenini muhafaza edecek ve geliştirecek şekilde hareket etmelidirler.

- Savcılar, görevleri sırasında elde etmiş olduğu herhangi bir bilgiyi özel amaçları ve diğerlerinin çıkarlarına yardım etmek için kullanmamalıdır.

- Savcılar, üçüncü kişilerden, teşvik ve konukseverlik, herhangi bir hediye, ödül, menfaat kabul etmemeli, dürüstlük, adillik ve tarafsızlığını tehlikeye sokabilecek herhangi bir işi yapmamalıdır.

“*Toplum adaletle düzelir.*” (Hz. Ali)²⁸⁵

²⁸⁴ Aşçıoğlu, a.g.e., s.22

²⁸⁵ Mete, a.g.e., s. 21

V - AVUKATLAR İÇİN ETİK İLKELERİ

“ Suçluyu kazıyınız, altından insan çıkar!”

“İnsan, insanın zehrini alır’ derler; halk dilinde. Ceza avukatlığının yarısı budur.”²⁸⁶

“Mazluma da, zalime de yardım ediniz. Zalime yardım etmek demek; onun başkasına zulmetmesine engel olmaya çalışmak, başkasına ve kendisine daha fazla zarar vermesini önleyip iyi bir insan olmasına yardımcı olmak demektir.” (Hadis-i Şerif)²⁸⁷

“Avukat, herkese kendisinininkini verdirmektir. Malı, canı, hürriyeti, namusu tecavüze uğrayan şahıs avukatta himaye, müdafaa, melce ve emniyet bulur.” (Felix Liauville)²⁸⁸

“Hâkim hakkı tatbik eder; hukuku yaratan, canlandıran avukattır.” (Bacon)²⁸⁹

“Hukuk ilmi mukaddes bir şeydir. Kıymetini para ile ölçmek onu çok aşağılatmak olur.” (Ulpianus)

Avukatlık mesleğinin anlam kazanması antik Yunan ve antik Roma’da başlamıştır. Avukat kelimesi, eski Yunanca’da, ayrıcalıklı ve güzel konuşan insan anlamına gelen “*Advocatus*” sözcüğünden türetilmiştir.

Avukatlık hukuku; Avukatlık Kanunu, Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu ve Türkiye Barolar Birliği’nin meslek kuralları ve disiplin kurulu kararlarının bütününden oluşmaktadır.

Bu kaynaklar nazara alındığında, avukatlık: a) Onurla yapılan bir meslektir b) Kamu hizmetidir (Av.K.Md. 1) c) Serbest meslektir (Av. K. Md. 1) d) Tekelci bir meslektir (Av. K. Md. 35) ve e) Bağımsız nitelikte bir iştir (Av. K. Md. 1).

Avukatın bağımsızlığı yargı bağımsızlığı kadar önemlidir. Avukatın bu bağımsızlığı müvekkiline, mahkemeye, topluma ve

²⁸⁶ Erem, a.g.e., s. 5

²⁸⁷ Tirmizî, Fiten/68,2255

²⁸⁸ Erk, a.g.e., s. 28

²⁸⁹ Erk, a.g.e., s. 28

kendisine karşı olmalıdır. Avukat, duygularıyla hareket etmemeli, karar ve ifadelerinde objektif olmalıdır.²⁹⁰ Günümüzde ne yazık ki, etik dışı davranış konusunda hep gündemde olan ve tartışılan meslek avukatlıktır.

Yargının temel üç sacayağından birisini teşkil eden avukatların (5237 sayılı Türk Ceza Kanunu madde: 6/d) nitelikli olmaları ve hâkim savcı ile olan ilişkilerinde etik değerlere önem vermeleri gerekir. Bu sebepten dolayı, sınavla alınacak avukat adaylarına ciddi bir şekilde staj yaptırılmalı, stajda etik derslere öncelik verilmeli, stajdan sonra mutlaka sınav sistemi getirilmeli ve ancak sınavda başarılı olanlara avukatlık unvanı verilmelidir. Mesleğe kabulden sonra da avukatların sürekli kendilerini yetiştirip geliştirmeleri bağlamında Barolar tarafından eğitimler verilmelidir. Ayrıca avukat başlangıçta her davayı alamamalı, tıptaki uzmanlıkta olduğu gibi, ceza, ticaret, fıkri ve sınai haklar, iş vb.gibi özellik arzeden davaları, ancak bu alanda ihtisas yapıp uzman olan avukatlar alabilmelidir. Yine Yargıtay, Danıştay gibi yüksek mahkemelerdeki davaları alıp takip edebilmek için de belli bir kıdem ve ihtisas esası aranmalıdır.

Anayasa Mahkemesinin, 15.10.2009 tarih ve 2007/16 E, 2009/147 K sayılı kararında; “Avukatın seçkinliği ve üstün nitelikleri taşıması, hem kanunun hem de yargının beklediği bir husus olup, bunun sağlanmasında mesleğin gelişmesine katkı kadar mesleğe seçilme de önem kazanır. Sadece temel hukuki konularda eğitilmiş olmak, bir mesleği yürütmek için yeterli olmaz. Mesleki açıdan yeterlilik, stajyerlik gibi özel eğitimlerin yanı sıra mesleğe girişte seçme ya da elemeyi de içerir” denilmektedir.²⁹¹

Kıdemli avukatlar, söz ve davranışlarıyla genç avukatlara rol model olmalı ve onların iyi birer hukukçu olarak yetişmelerine katkıda bulunmalıdırlar.

“Taklit edeceği örneği olmayanlar nadiren gelişirler”
(Plautus)²⁹²

²⁹⁰ Tuncay, *a.g.e.*, s. 137-152, 191

²⁹¹ Selma Çetiner, *Yargı Etiği*, s. 144

²⁹² Aral, *a.g.e.*, s. 76

Avukatlar; 27 Ağustos - 7 Eylül 1990 tarihleri arasında Havana’da toplanmış olan Suçların Önlenmesine ve Suçluların Islahı Üzerine BM Konferansında kabul edilen “*Avukatların Rolüne Dair Temel Prensipler (Havana Kuralları)*”na göre hareket etmelidirler.

Bu sözleşmenin 12, 13, 14 ve 15’inci maddelerinde belirtilen prensipler gereğince avukatlar:

- Adalet dağıtımında temel bir unsur olarak, her zaman mesleklerinin şeref ve itibarını korurlar.

- Müvekkillerinin haklarını ve yükümlülüklerini ilgilendirdiği ölçüde hukuk sisteminin işleyişi konusunda onlara bilgi verirler.

- Müvekkillerine uygun yoldan her türlü yardımda bulunur ve onların haklarını korumak için hukuki muamelede bulunurlar.

- Müvekkillerine mahkemeler, yargı yerleri ve eğer uygunsa idari makamlar önünde yardım ederler.

- Müvekkillerinin haklarını korurken ve adaletin gerçekleşmesine çalışırken, ulusal ve uluslararası hukukun tanıdığı insan haklarının ve temel özgürlükleri yüceltmeye çalışır ve hukuka ve hukukçuluk mesleğinin kabul görmüş standartlarına ve ahlâki kurallarına uygun biçimde serbestçe ve özenle hareket ederler.

- Her zaman müvekkillerinin haklarına saygı gösterirler.

Avrupa Konseyi Avukatlık Mesleğinin İcrasındaki Özgürlükler Hakkında 9 Numaralı Tavsiye Kararında da:

- Avukatlık mesleğinin icrasında özgürlüğün genel prensipleri,

- Hukuk eğitimi, staj ve hukuk mesleğine giriş,

- Avukatların görevleri ve rolleri,

- Tüm şahısların avukatlara erişebilmesi,

- Birlikler,

- Disiplin soruşturması,

İle ilgili prensipler belirlenmiştir. Bu prensiplere göre, idarenin, baronun ve avukatların yapması ve uyması gereken bazı kurallar vardır.

1136sayılıAvukatlıkKanunu’nun(değişik:2/5/2001-4667/21 md) 34’üncü maddesi’nde; avukatların, yüklendikleri görevleri bu görevin kutsallığına yakışır bir şekilde özen, doğruluk ve onur içinde yerine getirmek, avukatlık unvanının gerektirdiği saygı ve güvene uygun biçimde davranmak ve Türkiye Barolar Birliğince belirlenen ‘Avukatlık Meslek Kuralları’na²⁹³ uymakla yükümlü olmak gibi ilkeler bulunmaktadır.

1136 sayılı Avukatlık Kanunu’nun 9’uncu ve Avukatlık Kanunu Yönetmeliğin 13’üncü maddelerinde avukatın; hukuka, ahlâka, mesleğin onuruna ve kurallarına uygun davranacağı yönünde yemini vardır. Avukat, bu yeminine sadık kalarak meslek ve etik kurallarına uymalı, yargıyı yozlaştıracak ve toplum nazarında mesleğin itibarını düşürecek tutum ve davranışlar içerisine girmekten kaçınmalıdır. Meslektaşlarını, özellikle de hasım vekili meslektaşını kötüleyici bir tutum içinde olmamalıdır. İşlerini hatır gönül ilişkileriyle götürmeyi sürdürmekten, hâkimi ya da savcıyı tanıdığını söyleyip iş bitirici pozisyonuna girerek buna göre dava almaya çalışmaktan şiddetle sakınmalı, halk nazarında hatır-gönülle ya da adamını bularak iş yaptırılıyor imajının meydana gelmesine sebebiyet vermemelidirler.

OLAY:

“... Antalya’da bir yapı kooperatifi, taşınmazla ilgili davasını kaybeder. Karar Temyiz edilecektir. Bir avukat devreye girer ve: ‘*davayı Yargıtay’da kazanırız*’ önerisinde bulunur. Yüklüce bir ücret istemini ise ‘*bu işi hatır için yapıyorum, sizden alacağımı Yargıtay üyelerine ziyafet vereceğim ve hediyeler alacağım*’ gerekçesine dayandırır.

Üyelerden çoğu öneriye sıcak bakar. Tam bu sırada bir üye ‘*bir ülkenin yüksek mahkemesi bu durumda ise adaleti bitmiş sayılır; öneri kabul edilirse bu işin peşini bırakmayacağım*’ açıklaması

²⁹³ Avukatlık Meslek Kuralları, Türkiye Barolar Birliği’nin 8-9 Ocak 1971 tarihli Genel Kurul’unda kabul edilmiş ve 26 Ocak 1971 tarihli TBB Bülteni’nde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

üzerine avukat devreden çıkar. Karar temyiz edilir ve sonuçta kooperatif davayı kazanır.

Öneri kabul edilseydi avukat ben başardım diye haksız yere kazanç sağlamakla kalmayacak, yüksek mahkemede güven yitirecekti.”²⁹⁴

Anayasa Mahkemesi’nin 23.06.1989 Tarih ve 1988/50 E, 1989/27 K. sayılı kararında; “Serbest meslek üyesi de olsa, kamu hizmeti gören avukatın tutum ve davranışlarında sorumluluk bilinciyle özenli davranması, mesleğin onurunu ödünsüz, kuşkusuz koruyup sürdürmesi ve her yönden üstün nitelikler taşıması yasanın beklediği bir husustur. Avukat, meslek disiplin ve ahlâkını olumsuz yönde etkileyecek hertürlü eylemden uzak duracak, genelde ve özelde meslek onurunu güçlendirip yükseltecektir” denilmektedir.²⁹⁵

*“Bir insan ne kadar duyarlı ve uyanık ise, bir kez içten olma ününü yitirdiğinden, daha çok nefret edilen ve daha az güvenilen olur.” (Cicero)*²⁹⁶

Avukat, yazmış olduğu dilekçelerde, iddia ve savunmada, söz ve davranışlarında objektif olmalı, iddia ve savunma sınırlarını aşacak şekilde nezaketsiz, başkalarını aşağılayıcı ve tahrik edici söz ve davranışlardan kaçınmalıdır. Nitekim Yargıtay HGK’ nın 17.10.2001 tarih ve 2001/4-654 E, 717 K. sayılı kararında da: “... davanın aydınlanması ve hakkın meydana çıkartılmasında hiçbir olumlu etkisi olmayan, başkalarının kişilik haklarına saldırı oluşturabilecek yazı ve sözlerin kullanılmasında haklı bir gerekçe vardır denemez. Avukatlık mesleğinin icrasında yüksek özen gösterilmesi gerekir. Avukat dilekçesini yazarken düşüncelerini olgun ve objektif bir biçimde açıklamalıdır.” denilerek bu hususa değinilmiştir.²⁹⁷

Üzerinde dikkatle durulması gereken bir konu da, avukatların disiplin işlemleri hususudur. Barolar ve Türkiye Barolar Birliği, disiplin suçu işleyen meslektaşlarını ‘meslek taassubu’ güdüsüyle koruma yoluna gitmemeli, suç işleyen

²⁹⁴ Aşçıoğlu, a.g.e., s. 112

²⁹⁵ Sarı, a.g.e., s. 49

²⁹⁶ Montaigne, *Denemeler*; s.227 (Kitap II, bölüm XVII)

²⁹⁷ Tuncay, a.g.e., s. 189

avukata hak ettiği disiplin cezasını vermekten çekinmemeli, daha düşük bir yaptırım ile geçiştirme ya da dosyasını bekleterek zamanaşımına uğramasını sağlama yoluna gitmemelidir.

Hukuk uygulayıcıları olarak avukatlarda da, mesleğin onur ve prestiji, ekonomik düşüncelerden daha ön planda tutulmalıdır.

“... Bakıyorum da işlerim gayet yolunda. Üç gün önce alacağımı almak için gittiğimde, bütün bir aileyi göz yaşına boğduğum, iki dürüst genç kızın çeyizini dağıttığım, küçük bir oğlanın eğitim şansını elinden aldığım doğru. Baba kederinden ölecek, anne ise üzüntüsünden öldü. Fakat ben sadece kanunun izin verdiği yaptım.”²⁹⁸

“Avukatın kuvvetini, şöhretini onun şahsında değil, mesleğinde aramak lazımdır.” (Refik Şevket İnce)²⁹⁹

“Avukatlar bir makasın yek değerine zarar vermeyen çifte bıçağına benzerler; fakat aralarına girenin vay haline!..” (Ogustin Brohal)³⁰⁰

OLAY: 1

Hâkim, hırsızlık suçundan hakkında dava açılan sanığa bir diyeceği olup olmadığını sorar. Sanık, *“Avukat tutmak için mehil istiyorum hâkim bey”* diye cevap verir. Bunun üzerine hâkim, *“Geceleyin kapıyı maymuncukla açıp içeri girmişsin ve suçüstü yakalanmışsın, aleyhinde yirmi tane şahit var, hırsızlık meydana, avukat buna ne diyecek?”* diye sorunca sanık, *“İşte ben de onu merak ediyorum ya!”* diye cevap verir.³⁰¹

OLAY: 2

Hâkim – Sen karakolda suçunu itiraf etmişsin, peki şimdi neden inkar ediyorsun?

Sanık – O zaman henüz avukat tutmamıştım. Şimdi suçsuz olduğuma ben bile inandım!

²⁹⁸ Montesquieu, *a.g.e.*, (146. Mektup), s. 261

²⁹⁹ Erk, *a.g.e.*, s. 58

³⁰⁰ Erk, *a.g.e.*, s. 48

³⁰¹ Erk, *a.g.e.*, s. 78

OLAY: 3

Mahkeme başkanı - Avukat bey, siz hep böyle haksız davaları alıyorsunuz.

Avukat – Vallahi hâkim bey, birçok haklı davaları kaybettiğim için şimdi de haksızlarını denemeye başladım.³⁰²

“Kürsüde konuşanlar bilir, konuşurken duydukları heyecan onları inanmadıkları şeylere inandırır. Soğukkanlı, sakin zamanımızda hiç de bağlı olmadığımız bir düşünceyi öfkeli anlarımızda nasıl benimser, ne candan ne taşkınca savunuruz. Bir avukata davanızı anlatın sadece; size ikircikli kararsız laflar eder, bakarsınız bu adam sizin hakkınızı da savunabilir, karşı tarafın da. Ama bol para verin, davanıza bir sarılsın, sizi kazandırmak istesin, bakın o zaman nasıl akli da, bilgisi de sizden yana olur, hem de nasıl bir coşkuyla. Kafasında birdenbire doğrunun şimşeği çıkmış, yepyeni bir ışıkla aydınlanmış, davanıza gerçekten inanmış, bağlanmış. Öyleleri vardır ki, dostları arasında, serbestçe düşünürken, kıllarını kıpırdatmayan bir düşünce uğruna mahkemede, yargıcın sertliğine içerleyerek, inada kapılarak, ya da şöhretlerini kaybetmek korkusuyla ateş topu kesilirler.”³⁰³

Halbuki avukatlığın amacı:

“Hukuki münasebetlerin düzenlenmesini, her türlü hukuki mesele ve anlaşmazlıkların adalet ve hakkaniyete uygun olarak çözümlenmesini ve hukuk kurallarının tam olarak uygulanmasını her derecede yargı organları, hakemler, resmi ve özel kişi, kurul ve kurumlar nezdinde sağlamaktır.

Avukat bu amaçla hukuki bilgi ve tecrübelerini adalet hizmetine ve kişilerin yararlanmasına tahsis eder.” (1136 sayılı Av. K. Md. 2)

³⁰² Erk, *a.g.e.*, s. 85

³⁰³ Montaigne, *Denemeler*; s. 139 (Kitap II, bölüm XII)

VI - ADLİYE ÇALIŞANLARI İÇİN ETİK İLKELERİ

*“Adalet sesini yükseltir; fakat tutkuların gürültü pırlıltısı içinde sesini duyurmakta zorlanır.” Montesquieu*³⁰⁴

Hâkim, savcı ve avukat unvanlılar dışında kalan; icra müdürü, yazı işleri müdürü, katip, mübaşir, hizmetli gibi adliye görevlileri ile bilirkişi, tanık, tercüman, adli kolluk ve hatta tarafları (davalı-davacı, müşteki-sanık) bu bölümde değerlendirmek mümkündür.

Adliye çalışanları; yargı sisteminin olmazsa olmazlarıdır. Diğer bir deyişle, hâkim ve savcının sağ koludurlar.

4721 sayılı Türk Medeni Kanunun 2’nci maddesinde açıkça belirtildiği üzere, *“Herkes, haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorundadır. Bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz.”* Yine, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun 24, 29, 182, 327, 351, 368’inci maddelerinde de dürüstlük kuralına değinilmekte ve aykırılık halinde ne gibi yaptırımlarla karşılaşılabilceği anlatılmaktadır. Keza, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 67, 68, 72, 331,332, 333, 338’inci maddelerinde de dürüstlük kuralı ve buna uymayanların karşılaşacağı müeyyideler gösterilmektedir.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunun 1’inci maddesinde belirtildiği gibi bu kanunda, ceza yargılamasındaki usul ve esaslar ile bu sürece katılacak olan kişilerin hak, yetki ve yükümlülükleri düzenlenmektedir. Bu yasanın 43-61’inci maddelerinde tanıkların hak, görev ve sorumlulukları düzenlenmektedir. Tanığın yalan ifadeye bulunması durumunda TCK’nın 272-275’inci maddeleri gereğince cezalandırılması gerekecektir.

Genel ve hukuki bilgi ile çözümlenemeyen, özel veya teknik bilgi gerektiren konularda bilirkişiye başvurulmaktadır. (HMK Md. 266, CMK Md. 66)

³⁰⁴ Montesquieu, *a.g.e.*, (84. Mektup), s. 140

Hakim, hukuki ve genel konularda bilirkişi raporu alma yoluna gitmemelidir. Bilirkişiler ehil olanlar arasından seçilmelidir. Dosyanın bilirkişiye verilme sebebi mutlaka belirtilmeli, bilirkişiden raporda belirtilmesi gereken hususlar açıkça yazılmalı, müphem ve yetki devri gibi verilmemelidir. Bilirkişi tarafından tanzim edilen raporları dikkatlice okunup değerlendirilmeli, yetersiz olması durumunda duruşmada sözlü olarak açıklama yaptırılmalıdır. Bilirkişiler hukuki delilleri değerlendirerek hakim yerine geçip bu yönde rapor hazırlamamalıdır. Bilirkişiler raporlarını geciktirmeden makul bir sürede tamamlamalı, bu konuda hâkim tarafından gerekli tedbirler alınmalıdır.

Bilirkişilerin hak, görev ve sorumlulukları CMK'nın 62-72'nci maddelerinde hüküm altına alınmıştır. Bilirkişi ve tercümanın gerçeğe aykırı davranışları durumunda TCK'nun 276'ncı maddesi gereğince cezalandırılacakları öngörülmektedir.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Bilirkişi Yönetmeliğinin 7'nci maddesine göre: “*Bilirkişiler; bilim ve tekniğin gereklerini yerine getirmek, yürürlükteki mevzuata uymak, meslektaşlarıyla ve halkla olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmakla yükümlüdürler. Bilirkişiler, mesleki davranış ve meslek etik ilkelerine uymak zorundadırlar.*”

Anayasanın 19, 141 ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6'ncı maddelerinde de açıkça belirtildiği gibi sanığın adil yargılanma hakkı vardır.

Adliye çalışanları için de, Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin 5-22'nci maddelerinde belirtilen “**Etik Davranış İlkeleri**” aynen geçerlidir. Bu sebepten dolayı adliye çalışanlarının bu ilkelere aynen uymaları önem arz etmektedir.³⁰⁵

Ayrıca, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun, “*Ödev ve Sorumluluklar*” başlığını taşıyan 6-15'inci maddelerinde sayılan; *sadakat, tarafsızlık ve devlete bağlılık, davranış ve işbirliği, yurtdışında davranış, görev ve sorumluluk, kişisel sorumluluk ve zarar, mal bildirimi, basına bilgi veya demeç*

³⁰⁵ Bkz. Kitabın Kamu Görevlileri Etik Mevzuatı Bölümü

vermeme, resmi belge, araç ve gereçlerin yetki verilen mahaller dışına çıkarılmaması ve iadesi gibi ilkelere de sadık kalınmalıdır.

Adliye çalışanları, işlerin düzenli bir şekilde yürütülmesi, iş düzeninin bozulmaması ve vatandaşın adalete olan güveninin sarsılmaması için; işbirliğine dayanan nezaket kuralları içerisinde, hoş görü ortamı oluşturacak bir şekilde ve güven duygusunu zedeleyecek her türlü yolsuzluk şüphesinden uzak olarak çalışmalıdırlar. Adliyedeki eşyaların, kendilerine yaptıkları kamu hizmeti sebebiyle birer emanet olarak verilmiş olduğunun ve bunlarda “*tüyyü bitmemiş yetimin hakkı bulunduğu*” bilincinde olarak, hor kullanılarak zarar verilmesinden ve gereksiz yere israf edilmesinden sakınmalıdırlar. Yazı işleri müdürleri ve kıdemli memurlar, genç memurların eğitilip yetiştirilmesinde rol model olmalıdırlar.

Hâkim ve savcılar da, adliye çalışanlarının amiri olarak, onların yetiştirilmesi, verimliliği ve dayanışma içerisinde olmaları konusunda gayret etmeli, hatalarını açıkça yüzlerine vurma ve toplum içinde tavsiyelerde bulunma yerine, olumlu kazanımlar yönünde liderlik ve rehberlik yapmalıdırlar. Kalem ve bürolar, hâkim savcılarının devamlı uğrak yeri olmalı, burada yapılan işlerin yolunda gidip gitmediği sürekli olarak kontrol edilmelidir. Büroların işleyişinde, araç-gereç yetersizliği ve diğer sebeplerden dolayı aksayan yönler varsa bu konuda personel çaresiz bırakılmayıp çözüm yolları aranmalıdır.

Adliye çalışanları, etik dışı davranışları neticesinde, 657 sayılı Kanunun, 125’inci maddesinde sayılan; *uyarma, kınama, aylıktan kesme, kademe ilerlemesinin durdurulması, devlet memurluğundan çıkarma* gibi cezalara muhatap olabileceklerini akıldan çıkarmamalıdırlar.

Adliyede, bir kişinin yaptığı etik dışı bir davranışın bütün kurumun itibarını zedeleyeceği hatırd tutularak, bu tür ilişkiler içerisine giren personel uyarılmalı ve gerektiğinde disiplin uygulanması yönüne gidilmesinde tereddütsüz hareket edilmelidir.

OLAY:

Meslektaşlarımızın malumudur ki başkaları tarafından en çok istismar edilen meslek hâkim ve savcılıktır. Ziyarete gelen, sokakta görüştüğün ya da hasbelkader bir arada bulunduğün bazı açık gözler seni istismar ederek adını kullanıp gıyabında menfaat temin edebilirler. Böylece hiçbir şeyden haberin olmadan adın lekelenir, itibarın zedelenebilir. Bazı tanıdıkların seni her yerde ve zamanda ‘Benim adamımdır’ diyerek istismar edebilirler. Elbette ki bütün insanlar böyledir diyerek şüpheli olmamak gerekir ama, ne yazık ki az sayıda da olsa bu tür uyanık sahtekarlar vardır. Bunları önlemenin en iyi yolu; herkese açık olup eşit mesafede durmak, vatandaşın işini bizzat ya da yasal temsilcisi dışındaki aracı yoluyla takip etmesine müsaade etmemek, taleplerden yerine getirdiğün ve getiremediğün hususların gerekçesini açıklamak, konuşmak isteyen herkesin çekinmeden sana gelebileceğün güvenini vermek, emrinde çalıştırdığün personelin ve büroların kontrolünü ihmal etmemek gibi hususlardır.

Bu tür insanların kullanmakta olduğün çok çeşitli yollar vardır. Bunlardan yaşanmış iki örnek: Özellikle büyük ve işi çok olan yerlerde savcı bir hazırlık evrakının üzerine not düşer ve onun yazılmasını kaleme bırakır. Böyle bir evrakta, savcı evrakın üzerine eklediğün not kağıdına ‘**T K**’ yani ‘Takipsizlik Kararı yazalım’ talimatıyla kaleme bırakıyor. Namusuyla ve fedakarca görev yapan kalem çalışanlarını tenzih ederim, bunların dışında olan uyanık bir katip bundan istifade ederek gizlice evrakın sanığına telefon edip çağırarak, “Bak, burada ‘**T K**’ yani ‘Tutuklama Kararı’ yazıyor. Yani savcı tutuklamayı istiyor. Ama, bana şu kadar para verirsen işini halledeceğim!” diyerek onu korkutup menfaat sağladıktan sonra takipsizlik kararını yazıyor.

Yine, hiç ummadığün birisi, taraflardan birisini bularak, ‘hâkim ya da savcı ile arasının iyi olduğünü, davayı lehine sonuçlandıracağını, bunun için bir miktar para vermesini, eğer işi halledemezse aldığı parayı iade edeceğün’ söyleyerek ilgiliden parayı alıp duruşmayı geriden takip eder. Eğer karar dediğün istikamette çıkmışsa para kendisinde kalır ve davanın tarafı da davayı onun hallettiğünü zannederek memnun olur. Eğer dava dediğün yönde sonuçlanmamışsa, hemen bir yolunu bulup işi halledemediğünü söyleyerek aldığı parayı iade eder ve böylece saf taraftar buna inarak ve parası da iade edilmiş olduğundan sesini çıkarmaz.³⁰⁶

³⁰⁶ Fırat, *a.g.e.*, s. 332

“... *Aranızda bir yazıcı (onu) adaletle yazsın. Kâtip Allah'ın kendisine öğrettiği şekilde yazmaktan kaçınmasın. Yazsın...*”
(Bakara sûresi ayet: 282)

Yargı etiği ile buraya kadar yazdıklarımızdan çıkan sonuç şudur ki; bütün yargı mensuplarının ortak amacı, “*adaletin gerçekleştirilmesi*” olmalıdır.

VII- ETİK-DİSİPLİN İLİŞKİSİ

“Nice dürüst, bilgili hâkim vardır ki, aç gözlülüğü ve rüşvet yüzünden lekelenmiştir.”

(MEVLÂNÂ)³⁰⁷

*Şerefle bitirilmesi gereken en ağır görev ‘hayattır’,
Bir lokma ekmek için şerefini ayaklar altına almaya,
Bir anlık zevk için namusunu lekelemeye,
Bir zamanlık mevki için ayak öpmeye,
Günlük menfaatlerin için faziletini karartmaya,*

DEĞMEZ³⁰⁸

Hâkim ve savcıların, konum ve yapmış oldukları görev itibariyle, etik kurallarına diğer kamu çalışanlarına göre daha çok dikkat etmeleri gerektiği açıktır. Her etik dışı davranışın bir karşılığı vardır, ancak bunun her zaman için bir disiplin cezasını gerektirdiği de düşünülemez. Yargı da etik kodlarını kabul edip işlerlik kazandırarak hâkim ve savcının bu etik kodlara uygun hareket edecek şekilde yetişmelerini sağlayıp meslekte kalitenin yükseltilmesi amaçlanmış olmalıdır. Disiplin işlemleri ve cezalandırma daha sonra düşünülmelidir. Ayrıca, hâkim ve savcının, belirlenmiş olan etik kodlarına aykırı davranışlarının disiplin cezası verme dışında diğer bazı alanlarda (tayin, terfii, üst göreve atama vb. gibi) değerlendirilmesi düşünülebilir.

Şurası da bir gerçektir ki, hâkim ve savcının disiplin cezasını gerektiren her eylemi aynı zamanda etik dışı bir davranıştır.

Hâkim ve savcının görev ve yargılamayla ilgili hukuki hataları kanun yollarıyla (temyiz ve itiraz gibi) düzeltilebildiğinden bu hatalar kasten, bilerek isteyerek ya da ağır ihmâl sonucu yapılmamışsa disiplin yoluna gidilmesi gerekmebilir. Hâkim ve savcının uygunsuz yani ağır etik dışı davranışları ise disiplin işlemini gerektirir.

³⁰⁷ Ergül, a.g.e., s. 117

³⁰⁸ Fırat, a.g.e., s. 482-483

2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu’nda yer alan bir takım disiplin cezası hükümleriyle, hâkim ve savcılara duyulan güveni sarsıcı davranışların önüne geçilmek istenmiştir.

Birleşmiş Milletler “Yargı Bağımsızlığı Hakkında Temel İlkeler”in 17’nci maddesinde; *“Bir hâkim hakkında yargısal veya meslekî yeteneği konusunda yapılan herhangi bir isnat ya da şikayet, uygun bir usul çerçevesinde, süratle ve adil bir şekilde yürütülecektir. Hâkim adil yargılanma hakkına sahiptir. İncelemenin ilk safhası hâkim tarafından aksi talep edilmedikçe gizli tutulur.”* hükmü bulunmaktadır.

2709 sayılı Anayasa’nın 144’üncü maddesinde; Cumhuriyet savcılarının idari görevleriyle ilgili eylemlerinden kaynaklanan disiplin işlemleri için araştırma, inceleme ve soruşturmanın Adalet Müfettişlerince yapılacağı belirlenmiştir.

Anayasa’nın 159’uncu maddesinde ise; hâkim ve savcılarının, görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma işlemlerinin ilgili dairenin teklifi ve Hâkimler Savcılar Yüksek Kurulu Başkanının oluru ile Kurul Müfettişleri tarafından yapılacağı hükmüne yer verilmiştir.

Bunların yanında, soruşturma işlemlerinin, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olan hâkim ve savcıdan daha kıdemli bir hâkim ve savcı eliyle yaptırılması mümkündür. Soruşturmayı yapacak olan müfettişin kıdem durumu aranmazken, soruşturmayı yapacak hâkim ve savcının soruşturma yaptığı meslektaşından daha kıdemli olması şartı vardır.

Hâkim ve savcılara; sıfat ve görevlerinin gerektirdiği niteliklere uymayan hal ve hareketlerinin tespit edilmesi üzerine durumun niteliğine ve ağırlık derecesine göre, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca (HSYK) disiplin cezalarının verileceği yasayla belirlenmiştir.

2802 sayılı Yasanın 62-72 maddeleri arasında belirtildiği gibi, hâkim ve savcılara eylemlerinin nitelik ve ağırlığına göre;

- Uyarma
- Aylıktan kesme,
- Kınama,
- Kademe ilerlemesini durdurma,
- Derece yükselmesini durdurma,
- Yer değiştirme,
- Meslekten çıkarma.

cezalarından birisi verilebilecektir.

HSYK'ın meslekten çıkarma cezasına ilişkin olanlarına karşı yargı yolları açık olup diğerlerine karşı yargı yolu kapalıdır (1982 Anayasası madde: 129/3 ve 159/10).

Aşağıdaki örnek kararlar, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun internet sitesinden özetlenerek alınmıştır. Kararların tam metnine buradan ulaşılabilir.³⁰⁹

³⁰⁹ www.hsyk.gov.tr/Mevzuat/disiplin-kararlari.html

HÂKİM-SAVCILARA VERİLEN DİSİPLİN CEZASI KARARLARINDAN BAZI ÖRNEKLER

İdare Mahkemesi Üyesi Hâkim (...)’in;

Mahkeme başkanı tarafından tekemmül etmesini müteakip karar verilmek üzere kendisine tevdi edilen;

16 adet dosyanın kararını 10 ay 4 gün ilâ 1 yıl 16 gün,
15 adet dosyanın kararını, 6 ay 22 gün ilâ 9 ay 21 gün,
33 adet dosyanın kararını, 4 ay 3 gün ilâ 5 ay 9 gün,
17 adet dosyanın kararını, 1 ay 26 gün ilâ 3 ay 28 gün sonra yazdığı,

Böylece, görevinde kayıtsızlık ve düzensizlik gösterdiği anlaşıldığından, eylemine uyan 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun 63’üncü maddesinin ikinci fıkrasının (a) bendi gereğince “**UYARMA**” cezası ile cezalandırılmasına, soruşturma sırasında çok kısa süre içerisinde kararları yazması, geçmiş hizmetlerinin olumlu ve sicillerinin iyi olması göz önüne alınarak, aynı Kanun’un 70’inci maddesinin ikinci fıkrası gereğince, verilen cezanın “**ORTADAN KALDIRILMASINA**”,

Hâkim (...)’in;

Eşine ait anaokulunun logosunu taşıyan araçla adliyeye gelip gittiği ve zaman zaman servis işlerini yaptığı anlaşıldığından, 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu’nun 63’üncü maddesinin ikinci fıkrasının (e) bendi gereğince “**UYARMA**” cezası ile cezalandırılmasına,

Hâkim (...)’in;

Hâkimi olduğu 2’nci Sulh Ceza Mahkemesi personeline karşı bağırıp çağırdığı, işlemleri yapılan evrakı yeniden tekrar tekrar yaptırdığı ve beğenmediği evrakı alıp fırlattığı, sergilediği sinirli tavırlar nedeniyle yazı işleri müdürlerinin ağlamalarına sebep olacak şekilde emrindeki personeline kötü muamelede bulunduğu anlaşılmakla, ilgilinin, eylemine uyan 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu’nun 65’inci maddesinin ikinci fıkrasının (d) bendi gereğince “**KINAMA**” cezası ile

cezalandırılmasına,

Cumhuriyet Savcısı (...)’in;

Maiyetindekiler ile başka mahkemelerin personellerini duruşma içinde ve dışında üçüncü kişilerin yanında sürekli rencide edip azarladığı, hakaret ve sözlü aşağılamalarda bulunduğu, anlaşılmakla, 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu’nun 65’inci maddesinin ikinci fıkrasının (d) bendi gereğince “**KINAMA**” cezası ile cezalandırılmasına,

Cumhuriyet Savcısı (...)’in;

30/03/2009, 01/04/2009, 02/04/2009, 14/04/2009 ve 17/04/2009 tarihlerinde de toplam beş tam gün mazeretsiz olarak (farklı tarihlerde) mesaiye gelmemesinin, aynı nitelikte cezayı gerektiren birden fazla eylem olması nedeniyle 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu’nun 70’inci maddesinin birinci fıkrası gereğince ilgilinin cezası bir derece ağırlaştırılarak “**KINAMA**” cezası ile cezalandırılmasına,

Hâkim (...)’in;

(M) ve (Z)’ye 127 adet hakaret ve tehdit içerikli mesaj çektiği, bu suretle hizmet içinde ve dışında, resmî sıfatının gerektirdiği saygınlık ve güven duygusunu sarsacak nitelikte davranışlarda bulunduğu anlaşıldığından, eylemine uyan 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu’nun 65’inci maddesinin ikinci fıkrasının (a) bendi gereğince “**KINAMA**” cezası ile cezalandırılmasına, aynı tür disiplin cezası gerektiren birden çok eylem veya davranışın bir arada bulunması nedeniyle aynı Kanun’un 70 inci maddesinin birinci fıkrası gereğince bir üst ceza uygulanarak “**KADAME İLERLEMESİNİ DURDURMA**” cezasıyla cezalandırılmasına,

Cumhuriyet Savcısı (...)’in;

Göreve başladığı 20/10/2008 tarihinden itibaren mesaisine öğleye doğru ya da öğleden sonra gelmeyi alışkanlık hâline getirdiği, tanık beyanları ile dosya içerisindeki bilgi ve belgelerle doğrulanmakla, 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu’nun

66’ncı madde ikinci fıkrasının (a) bendi gereğince, **“KADEME İLERLEMESİNİ DURDURMA”** cezası ile cezalandırılmasına,

Hâkim (...)’in;

(...) Bankası AŞ’ye olan 6.546 TL ve 16.787,21 TL borçları nedeniyle (...) İcra Müdürlüğünün 2009/6040 ve 2009/6020, yine (...) Bankası AŞ’ye 7.473,20 TL borcu nedeniyle (...) 1’inci İcra Müdürlüğünün 2009/3639 sayılı dosyaları üzerinden hakkında icra takipleri başlatılmasına ve bunlara bağlı olarak (...) 1’inci İcra Müdürlüğünün 2009/4625 Talimat sayılı dosyasında maaşına haciz konulmasına sebebiyet verdiği anlaşıldığından, 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun 66’ncı maddesinin ikinci fıkrasının (b) bendi gereğince, **“KADEME İLERLEMESİNİ DURDURMA”** cezası verilmesine,

Hâkim (...)’in;

Çalıştığı (Z) Adliyesinin çeşitli mahkemelerinde ve Cumhuriyet başsavcılığında dosyaları bulunan (...) isimli kişiden 3000 TL ödünç para aldığı anlaşılmakla; ilgilinin, eylemine uyan 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu’nun 68’inci maddesinin ikinci fıkrasının (f) bendi gereğince **“YER DEĞİŞTİRME”** cezası ile cezalandırılmasına,

Cumhuriyet Savcısı (...)’in;

Bir kimseyi fuhşa teşvik etmek veya yaptırmak veya aracılık ettirmek, suç işlemek amacıyla kurulan örgüte üye olmak, şantaj ve hırsızlık suçlarından (...) Cumhuriyet başsavcılığının (...) sayısında yürütülen soruşturma sırasında, şüphelilerden (Z) isimli bayanın, suç için kullanıldığından dolayı kapatılan evinin yeniden açtırılması için girişimlerde bulunduğu anlaşılmakla, eylemine uyan 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu’nun 68’inci maddesinin ikinci fıkrasının (a) bendi gereğince **“YER DEĞİŞTİRME”** cezası ile cezalandırılmasına,

Cumhuriyet Savcısı (...)’in;

Eylemleriyle ilgili olarak “icbar suretiyle irtikap” suçundan yargılandığı Yargıtay 5’inci Dairesinin .../.../... tarih, .../...

Esas ve .../.. sayılı kararıyla TCK' nın 250/1. maddesi uyarınca 5 yıl hapis cezası ile cezalandırılmasına, TCK. 62'nci maddesi uyarınca cezası takdiren 1/6 oranında indirilerek 4 yıl 2 ay hapis cezası ile cezalandırılmasına, TCK.nın 53/1,2,3. maddelerinin yasada yer aldığı şekilde uygulanmasına, 53/5. maddesi uyarınca 2 yıl 1 ay süreyle TCK'nın 53/1-a maddesinde belirtilen hak ve yetkileri kullanmaktan yoksun bırakılmasına karar verildiği, kararın temyiz edilerek Yargıtay Ceza Genel Kurulunun .../.../... tarih, .../.. Esas ve .../... Kararı ile onanarak .../.../...tarihinde kesinleştiği anlaşıldığından,

2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun 69'uncu maddesinin ikinci fıkrasında belirtildiği üzere, "... altı aydan fazla hapis veya affa uğramış olsa bile 8'inci maddenin (h) bendinde yazılı suçlardan biri ile kesin hüküm giymek meslekten çıkarmayı gerektirir." şeklindeki düzenleme uyarınca, "İcbar suretiyle irtikap" suçundan 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 250/1 ve 62'nci maddeleri gereğince 4 yıl 2 ay hapis cezası ve 2 yıl 1 ay süreyle TCK'nın 53/1. maddesinde belirtilen hak ve yetkilerden yoksun bırakılması kararı ve hakkındaki tüm soruşturma maddeleri birlikte değerlendirildiğinde eylemlerinin, mesleğin şeref ve onurunu ve memuriyet nüfuz ve itibarını bozacak nitelikte olduğu da dikkate alınarak, 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun 69'uncu maddesinin ikinci fıkrası gereğince **"MESLEKTEN ÇIKARMA"** cezası ile cezalandırılmasına,

Karar verilmiştir.

"Eline, beline, diline hâkim ol!.." (Hacı Bektaş-i Veli)

VIII-YARGI ETİĞİ KONUSUNDA BAZI ÜLKE UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Kitabımızın başında, ahlâk kurallarının toplumdan topluma ve zaman dilimlerine göre farklılıklar göstermesine rağmen, etik kurallarının genellikle aynı olduğunu ve evrensel bir yapıya sahip bulunduğunu belirtmiştik. İşte bu kısımda ülkemizdeki ve dünyadaki yargı etiği kurallarını karşılaştırma babında kısa bir özet sunuyoruz.³¹⁰

AVRUPA ÜLKELERİNDE YARGISAL DAVRANIŞ KURALLARINA İLİŞKİN GENEL DURUM

Avrupa Yargı Konseyi Ağı (ENCJ) çerçevesinde, 3 Haziran 2005 tarihinde, ‘*Yargısal Davranış Kuralları Çalışma Grubu*’ kurulmuştur. Bu çalışma grubu tarafından, İtalya, Belçika, İspanya, Fransa, Hollanda, Finlandiya, İrlanda, Slovakya, Romanya, Macaristan, Polonya, Danimarka, İngiltere, Almanya, Portekiz, İsveç, Litvanya ve Güney Kıbrıs Rum Kesimi olmak üzere 18 ülkenin yargısal davranış kurallarına ilişkin düzenlemeleri hakkında bir araştırma yapılmış ve sonunda, 26 Mayıs 2006 tarihli ‘Yargısal Davranış’ konulu rapor açıklanmıştır.

Araştırma sonucunda bu 18 ülkelerdeki yargısal davranış kurallarıyla ilgili ortak özellikler şu şekilde sıralanabilir:

- Hâkimler, bağımsızlık ve tarafsızlık ilkelerine göre hareket etmek ayrıca bağımsız ve tarafsız bir görüntü sergilemekle yükümlüdürler.

- Hâkimler, görevleri sırasında ve bakmakta oldukları davalarda öğrenmiş oldukları gizli bilgi ve sırları saklamak zorundadırlar. Bu yükümlülük çerçevesinde, gerek kamuoyu gerekse medya ile ilişkilerinde ciddi biçimde sınırlamalar getirilmiştir.

- Hâkimler, özel ve sosyal hayatlarındaki tutum, davranış ve ilişkilerinde; meslek onurunu, yargının saygınlığını ve itibarını korumak, tarafsızlık ve bağımsızlık ilkelerine aykırı bir davranış içinde bulunmamak zorundadırlar.³¹¹

³¹⁰ http://www.encj.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=52&lang=en;

³¹¹ a) Avrupa Hâkimleri Danışma Konseyi (CCJE)’nin 19 Kasım 2002 tarih ve CCJE 3(2002) Sayılı Görüşü. b) Ulutaş-Atabey, a.g.e., s. 50-52.

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE YARGISAL DAVRANIŞ KURALLARINA İLİŞKİN DÜZENLEME VE UYGULAMALAR

ABD'de Eyaletlerde Farklı Uygulamalar Olmakla Birlikte, Amerikan Hâkimlerinin Yargısal Davranışlarıyla İlgili Etik kurallar Şöyle Sıralanabilir:

- Hâkim, yargının bağımsızlığı ve dürüstlüğü ilkelerine bağlı kalmalıdır.
- Hâkim, tüm işlerinde uygunsuz davranış içinde bulunmaktan ve uygunsuz bir görüntü vermekten sakınmalıdır.
- Hâkim görevini gayretli ve tarafsız bir şekilde yerine getirmelidir.
- Hâkim, yasal faaliyetleri dışında, hukuku, hukuk sistemini ve adalet yönetimini geliştirmek için bir kısım faaliyetlerde bulunabilir.
- Hâkim, meslek dışı faaliyetlerini düzenlerken, bunun yargısal görevleriyle çatışması riskini asgariye indirmesi hususunu dikkate almalıdır.
- Hâkim, hukukla ilişkili meslek dışı faaliyetlerinden doğan kazançlarının bildirimini düzenli bir şekilde yerine getirmelidir.
- Hâkim, siyasi faaliyetlere katılmaktan ve siyasetle uğraşmaktan kaçınmalıdır.³¹²

ABD'de Özellikle Federal Savcılara İlişkin Etik Kurallar:³¹³

- Mahkemeye karşı dürüst olmalıdırlar.
- Savunma avukatlarına karşı hakkaniyetle davranmakla yükümlüdürler.
- Mahkemeye karşı tarafsız olmalıdırlar.
- Mahkemelerin aleniyetine uymak zorundadırlar.

³¹² a) Mesut Erol, *TBB. Dergisi* sayı 86, 2009; b) Ulutaş-Atabey, *a.g.e.*, s. 56-57.

³¹³ John Engstrom, *ABD'de Adli ve Savcılık ile İlgili Etikler: Standartlar ve Uygulama Sistemlerine Genel Bakış* (Makale).

- Özel sorumluluklarını yerine getirmelidirler.
- Temsil edilen tarafla iletişimde bulunurken dikkat edilmesi gereken kurallara uyarlar.
- Mesleğin bütünlüğünü korumakla yükümlüdürler.

KANADA YARGI KONSEYİNİN HAKİMLER İÇİN PRENSİPLERİ

Kanada Yargı Konseyi tarafından hazırlanmış bulunan '*Hâkimler İçin Etik Prensipler*' isimli belgeye göre;

- Hâkimler, bireysel ve kurumsal yargı bağımsızlığını herşeyin üstünde tutmalıdırlar.
- Hâkimler, toplumun güvenini sürdürmek ve arttırmak için doğrulukla hareket etmeye gayret göstermelidirler.
- Hâkimler, yargısal görevlerini yerine getirirken gayretli ve çalışkan olmalıdırlar.
- Hâkimler, yargı faaliyetleriyle ilgili olarak eşitliği sağlamalıdırlar.
- Hâkimler, yargı faaliyetlerinde ve kararlarında, tarafsız olmak ve aynı zamanda tarafsız görünmek zorundadırlar.³¹⁴

İTALYADA YARGISAL DAVRANIŞ KURALLARI

İtalya'da, hâkim ve savcılarının etik davranış ilkeleri yazılı bir metin haline getirilmiştir.

- İtalya Yargı Mevzuatı Hükümlerine Göre Hâkimlerin Davranış Kuralları:
- Hâkim, sosyal hayatında vakur, dürüst ve kamu çıkarlarına karşı hassasiyetle hareket etmelidir.

³¹⁴ Ulutaş-Atabey, *a.g.e.*, s. 58.

• Hâkim, vatandaş ve adaletin faydalanıcıları ile olan ilişkilerinde açık ve karşısındakilerin kişilik ve onuruna saygılı bir tutum içinde olmalı, adalet sistemini haksız bir şekilde etkilemeye çalışan her türlü baskı, telkin ya da isteği reddetmelidir.

• Hâkim, görevlerini gayret ve itinayla yerine getirmeli, meslekî alandaki bilgiyi iyi öğrenmeli ve sürekli olarak geliştirmelidir.

• Hâkim, hizmet sırasında kaynakları verimli bir şekilde kullanmalı, hertürlü israf ve kötü yönetimden uzak durmalıdır.

• Hâkim, görevi sebebiyle öğrenmiş olduğu bilgiyi uygunsuz bir şekilde kullanamaz. Ayrıca görülmekte olan davalarla ilgili olarak gizli bilgileri açıklayamaz. Yargılamanın sonucunu gidişatını ve sonucunu etkileyecek tavsiyelerde bulunamaz.

• Hâkim, basın ve yayın organlarıyla temaslarında, göreviyle ilgili bilgi ve haberlerin kamuya duyurulmasını isteyemez.

• Hâkim, üyelerinin katılımı konusunda tam bir şeffaflık içermeyen birliklere üye olmayacaktır.

• Hâkim, bağımsız bir görüntü sergileyecek ve görevini bağımsız bir şekilde yerine getirecektir. Bağımsızlık görüntüsünü etkileyebilecek parti ya da iş hayatıyla ilgili güç merkezlerine katılımdan uzak duracaktır. Görevini adil ve eksiksiz bir şekilde yerine getirmesini engelleyecek hiçbir görevi kabul etmeyecek ve bu tür bir faaliyetin içinde olmayacaktır.

• Hâkim, cinsiyet, ideoloji, kültür, ırk ve din bağlamında hiçbir ayırım yapmadan ve bir önyargıda bulunmadan tüm bireylerin onuruna saygı gösterecektir. Hâkim, görevini yerine getirirken her zaman tarafsız bir görüntü verecektir.

• Hâkim, görevinin sağladığı prestiji menfaat ya da ayrıcalık kazanmak için kullanmayacaktır.

“Bir insan haksız bir menfaat peşinde ise büyüklük hüviyetiyle girdiği kapıdan küçülmüş olarak çıkar.”³¹⁵

³¹⁵ Kahraman Koç, *Yargıtay'dan Anılar*, s. 59

- Hâkim, terfi, görevden alınma, tayin ve hertürlü atamaya ilişkin kararları uygunsuz bir şekilde etkilemeye çalışmayacak ve başkasını da bu konuda tavassutçu olarak kullanmayacaktır.

- Hâkim, nezaket ve doğru bir şekilde davranacak, idari personelin ve diğer tüm yardımcıların görevlerine itibar edip saygı duyacaktır.

- Hâkim, görevini yerine getirirken, topluma hizmet etmek bilincinde olarak, taraflara ve avukatlara gerekli tüm açıklamaları yapacaktır. Adaletle ulaşmaya dikkat edecek ve özellikle bireylerin özgürlüğü ve itibarı söz konusu olduğunda yüksek vicdanıyla hareket edecektir.

- Hâkim, muhakemenin gizliliğini ve yargılamanın düzenli bir şekilde önyargısız olarak ilerlemesini sağlayacak, temkinli hareket edecek, tarafların görüşlerini dinleyecek, onların ortaya koyduğu iddia ve gerekçeleri yeterince inceleyecek, verdiği kararın gerekçelerini doğru bir şekilde açıklayacaktır.

- Hâkimler, bir davada danışmanlık ya da avukatlık yapamazlar.

İtalya Yargı Mevzuatı Hükümlerine Göre Savcıların Davranış Kuralları:

- Savcılar, görevlerini yerine yaparken tarafsız olarak hareket etmelidirler.

- Savcılar, şüphelinin sadece aleyhine olan delilleri değil, aynı zamanda lehine olan delilleri de toplayacaktır.

- Savcı, hâkimlerin ve avukatların meslekî yeterliliği konusunda açıkça herhangi bir eleştiride bulunmaktan sakınacaktır.

- Savcılar, dava ile ilgili olarak önceden hâkimlerin görüşünü öğrenmeye çalışmaktan ve bu konuyla ilgili olarak hâkimle gayri resmi olarak iletişimde bulunmaktan kaçınacaktır.

- Savcılar, bir davada danışmanlık ya da avukatlık yapamazlar.³¹⁶

³¹⁶

a) Sarı, *a.g.e.*, s.126-130; b)Ulutaş-Atabey, *a.g.e.*, s. 90-94.

IX - SONUÇ

Globalleşen dünya ve teknolojik gelişmeler sebebiyle artık herşey kolayca görülür, duyulur ve izlenebilir olmuştur. Bu yüzden hâkim ve savcının davranışları, medya ve kamu oyu nazarında daha çok tartışılır bir hale gelmiştir. Bu yüzden konumları itibariyle hâkim ve savcının, belirlenmiş olan yargı etiği kurallarına diğer kamu görevlilerinden daha çok dikkat etmeleri gerekmektedir.

‘Hâkim’ ve ‘Savcı’ kelimesinin halk nazarında oldukça itibarlı bir yeri ve anlamı vardır. Etik ve ahlâk kavramları bu unvanlar içerisinde eriyip anlam bulmuştur. Önemli olan bu unvanları tam anlamıyla temsil edebilmektir. Bu yüzden bir hâkim ve savcı bilge bir kişi olmalı ve hayatı tanınmalıdır. Hakim ve savcının, başka bir unvan için arayış içerisine girmesi, hele hele de rutin dışı yollarla başka makam ve otoriteleri devreye sokup onlardan medet umarak bir yerlere gelmeye çalışması bu meslekler için bir zül olarak görülmelidir.

Hâkim ve savcıya verilmiş olan geniş yetkilerin, ‘Hakkı, hak sahibine teslim ile adaleti tesis etmek’ için olduğu ve bu yetkilerin, kişisel menfaat sağlamak ya da egonun tatmini için, siyasi saplantı, mensubiyet taassubu veya grup yönlendirmesi çerçevesinde kullanılamayacağı da açıktır.

Bu sebepten dolayı hâkim ve savcı, kendi asli görevine sıkı sıkıya sarılmalı, yargıyı layık olduğu mecrada tutmaya gayret etmeli, başka odakların bu alana nüfuz etmesine meydan ve imkan vermemelidir. Böylece toplumun, yargının donanımlı olup hiçbir etki altında kalmadan hareket ettiğine, güvenilir olduğuna inancının tam olması da sağlanmış olacaktır.

Hâkim ve savcılar, meslekî dayanışma ve gelişmelerini sağlayacak olan meslek örgütlerine çekinmeden üye olabilmelidirler. Ancak bu meslek örgütleri, siyasetten uzak durmalı, konjoktürel dalgalanmalardan kendisine vazife çıkarmamalı, sadece ve sadece yargının ve mesleğin sorunlarını çözmeye odaklanmalıdırlar.

Ülkemizin Avrupa Birliği ile başlatılan üyelik müzakere sürecinde, yargı etiği ilkeleri daha da bir önem kazanmıştır. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nca kabul edilip benimsenen “Bangalor Yargı Etiği İlkeleri” ve “Budapeşte İlkeleri” artık iç hukukumuzun bir parçası haline gelmiş, Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun 2007/5.MD-83 Esas, 2007/244 karar sayılı ve 20/11/2007 tarihli kararıyla da uyulması zorunlu olan ilkeler olmuştur.

Adalet Bakanlığı, Avrupa Komisyonu ve AB Teknik Destek Ofisi (TAIEK) işbirliği ile yapılmış olan projelerde hâkim ve savcılar ile adalet personeline yargı etiği seminerleri verilmiştir.

‘Yargı Etiği ve Meslekî Kimlik’ konuları Türkiye Adalet Akademisi’nin müfredat programına alınarak ders olarak okutulmaya başlanılmıştır.

Sonuç olarak önümüzdeki süreçte;

1 - Yargı etiği konuları, hukuk fakültelerinin müfredat programlarına alınarak zorunlu ders olarak okutulmalıdır.

2 - Halen Türkiye’deki hukuk fakültelerinde öğrencilere mevzuat bilgisi ve muhakeme becerisi kazandırma alanında eğitim verilmektedir. Bundan böyle; mevzuatın arka planına dair bilgi, bilgiyi edinme becerileri, bilgiyi işleme becerileri, bilgiyi uygulama becerilerinin eğitimi bakımından göze çarpan eksiklikler giderilmeli ve hukuk eğitiminde odağın bilgiden beceriye doğru, yöntemin de düz anlatımdan uygulamalı öğretime doğru kaydırılması uygulanmasına başlanılmalıdır.

Geleceğin başarılı bir hukukçusu olacak olan öğrencilere en temel hukuk nosyonunun kazandırılması için, hukuk eğitimi veren fakültelerde teknik hukuk eğitimi verilmelidir. Hukuk mantığının tam olarak oluşturulabilmesi için; felsefe, mantık, sosyoloji, değerler eğitimi gibi konularda dersler verilmelidir. Hukuk eğitiminde, hukuku yorumlama ile ilgili dersler olmalı ve bu derslerde yorum yöntem ve metotları öğretilerek hukuk normlarının amaçları doğrultusunda yorumlanması becerisi, eleştirel düşünme tarzı, olaylar arasında bağlantı kurabilme, hukuk normları çerçevesinde hukuki bakış açısı ve hukuki düşünme tarzı kazandırılmalıdır. Öğrencilere, hukukun temel amacının adaleti gerçekleştirmek olduğu bilinci yerleştirilmeli

ve belirli değerlerin farkında olmaları öğretilerek erdemli bir hukukçu olarak yetişmeleri sağlanmalıdır.

3 - Hukuk fakültelerindeki eğitim, öğretim ve sınavlarda ‘test’ tekniği yerine, muhakeme ve değerlendirme becerisini kazandıracak olan ‘klasik’ sınav usulü tercih edilmelidir. Derslerin güncel olaylar bazında da takip edilmesi temin edilmeli ve hukuk öğrencisinin bir idealinin olması sağlanmalıdır. Başkalarını etkileyen kararların sadece ‘kanuni’ olmaması, aynı zamanda ‘hukuki’ ve ‘etik değerlere’ de uygun olması gerektiği bilinci verilmelidir.

4 - Katılım müzakerelerine esas olmak üzere, AB ile 03 Ekim 2005 tarihinde başlayan tarama sürecinde, 23. Fasal olan ‘Yargı ve Temel Haklar’ başlığı altında yargının tarafsızlığı konusunda üzerinde durulan en önemli hususlardan birisi de ‘Yargıda Etik İlkeleri’ olmuştur. Tarama toplantısı sonucunda; bu fasıl için ‘Yargının bağımsızlığı, tarafsızlığı ve etkinliğinin güçlendirilmesine’ yönelik kapsamlı bir ‘Yargı Reformu Stratejisinin’ hazırlanması konusunda açılış kriteri getirilmiştir. Bu bağlamda, Adalet Bakanlığı ve ilgili birimlerince yapılan çalışmalar sonucunda hazırlanan ‘Yargı Reformu Strateji’ ile ilgili planda, meslekî etik konusuna geniş yer verilmiş, yargının bütün kademelerini kapsayacak şekilde ‘Yargısal Etik ve Davranış Kuralları’nı içeren bir belge oluşturulacağı ve bu konuda tüm yargı mensuplarına eğitim verileceği belirtilmiştir.

Ayrıca, HSYK tarafından 28-29 Nisan 2011 tarihlerinde gerçekleştirilen ‘Yargıda Durum Analizi Toplantıları’nda da, ‘Yargı Etik Kurulu’ oluşturulması karara bağlanmıştır.

Bu bakımdan konuyla ilgili olarak, Adalet Bakanlığı, HSYK ve Yüksek Mahkemelerce acilen bir çalışma başlatılarak, ‘Yargı Etik Kurulu’ oluşturulması, ‘Yargı Etiği Değer ve İlkeleri’nin belirlenmesi ve yargı etiği ile ilgili gerekli yasal ve yapısal düzenlemelerin yapılması yönünde ciddi adımların atılması önem arz etmektedir.

5 – Halen hâkim ve savcı adaylarında olduğu gibi, hâkim ve savcılara da Türkiye Adalet Akademisi’nde “Yargı Etiği ve Mesleki Kimlik” konularında meslek içi eğitimi olarak kurs ve seminerler düzenlenerek bu konuda farkındalık kazandırıcı ve arttırıcı çabalar gösterilmelidir.

KAYNAKÇA

Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, *Yargı Reformu Stratejisi*, Ankara- Nisan 2015

Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, *Stratejik Plan*, 2015-2019

Adalet Bakanlığı, *Adâlet Kitabı*, Adalet Bakanlığı yayınları, Ankara-2007

Akademi & Yaşam Dergisi, Türkiye Adalet Akademisi yayınları, Temmuz 2014 sayı:1

AKCAN, Prof. Dr. Recep, *Hâkimin Vasıfları*, Türkiye Adalet Akademisi Yy. Birinci Baskı, Ankara-2014.

AKIN, İbrahim-Tansu, *Yargı Etiği*, Yorum Basım, ikinci baskı, Ankara-2014

ARAL, Vecdi, *Toplum ve Adaletli Yaşam*, Legal Yayıncılık, İkinci Baskı, Ankara-2012

ARİSTOTELES, *Nikomakhos'a Etik* (Çeviren: Furkan Akderin), Say Yayınları, 1. baskı, İstanbul-2014

Politika, (Çeviren: Mete Tunçay), Remzi Kitabevi, onyedinci basım, İstanbul-2014

ASLAN, Nasi, *İslâm Hukukunda Yargılama Etiği ve İlkeleri*, Karahan yayınları, ikinci baskı, Adana-Nisan 2014

AŞÇIOĞLU, Çetin, *Doğru ve Güvenli Yargı Özlemi ve Yeniden Yapılanma*, Sözkese Matbaacılık, Ankara-2010

AYDIN, Ayhan, *Felsefe Düşünce Tarihi*, Pegem Akademi Yay., 8. Baskı, Ankara-2015

AYDIN, İnayet, *Kamuda Etik* -Sunum- www.aso.org.tr (Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi)

BECCARIA, Cesare, *Suçlar ve Cezalar* (Çev. Muhiddin Göklü), İnkılap ve Aka Kitapevleri Koll. Şti. Nurgök Matbaası, İstanbul-1964

- BİÇER, Yılmaz, *Acemi Savcı, 60'lı Yıllardan Bir Adalet Manzarası*, Ozan Yayıncılık, İstanbul - 2011
- BURSALI, Mustafa Necati, *Hak ve Adalet Güneşi Hz. Ömer*, Çelik yayınevi, 21. Baskı, İstanbul - 2015
- CEVİZCİ, Ahmet, *Platon*, Say Yayınları, 1. Baskı, İstanbul - 2014
- ÇALIŞIR, Kurtuluş Tayanç, *Yargı Etiği*, Adalet Yayınevi, Ankara - 2015
- ÇETİNER, Prof. Dr. Selma, *Yargı Etiği*, Seçkin Yy. Ankara-2013
- ÇINAR, Turan, *Adliye Koridorlarında 40 Yıl*, Adalet Yayınevi, Ankara - 2012
- DİKEÇ, Metin, *Kabahatler Kitabı*, Yazılı Kağıt Yayınları, Ankara - 2015
- DURKHEİM, Emile, *Meslek Ahlakı*, (Çeviren: Mehmet Karasan), Milli Eğitim Basımevi, Ankara-1949
- Ahlak Eğitimi*, (Çeviren: Hüsen Portakal) Cem Yayınevi, İstanbul-2016
- ENGSTROM, John, *ABD'de Adli ve Savcılık ile İlgili Etikler: Standartlar ve Uygulama Sistemlerine Genel Bakış*. (Makale-)
- ERDOĞAN, Prof. Dr. Mehmet, *Fıkıh İlmine Giriş*, dem yayınları, 3. Baskı, İstanbul-2013
- EREM, Faruk, *Bir Ceza Avukatının Anıları*, Çark Kitabevi yayınları, 7. baskı, Ankara-1996
- ERGÜL, Ergin, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Uygulaması*, Yargı Yayınları, ikinci baskı, Ankara-2004
- ERGÜL, Dr. Ergin, *Hukukçu ve Yöneticiler İçin Mevlânâ Bilgeliliği*, Türkiye Adalet Akademisi yayınları, Ankara-2015
- ERK, H. Basri, *Adalet Edebiyatı Antolojisi*, Varol Matbaası, İstanbul-1950.

FIRAT, Ahmet, *Torosların Ehmeti*, Alfa Yayınları, İstanbul – 2015

GAZALİ, *Yöneticilere Altın Öğütler*, (Çeviren: Hüseyin Okur), Semerkand Yayınları, 11. baskı, İstanbul - 2011

GEDİK, Abdullah Fırat, *Savcılık Mesleği ve Etik İlkeleri*, (Tez), Ankara-2010

GÜRİZ, Adnan, *Hukuk Felsefesi*, Siyasal Kitabevi, 11. Baskı, Ankara - 2015

HART, H. L. A., *Hukuk, Özgürlük ve Ahlak*, Dost Kitabevi yay. 3. Baskı, Ankara-2014

HAS Hacıp, Yusuf, *Kutadgu Bilig*, (Çev. Ayşegül Çakan) Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Basım, İstanbul-2015.

HENNESSEY, Edward F., *Excellent Judges*, Franklin N. Flaschner Judicial Institute, Inc. John Adams Courthouse, 1 Pemberton Square, Boston MA 02108, Reprinted in 2007

HİRSCH, Ernst E., *Anılarım*, (Çeviri: Fatma Suphi), TÜBİTAK Yayınları, 10. Basım, Ankara-2005

HUKAB, *Etik Değerler “Ethics”*, HUKAB Yayıncılık, Ankara-2012

İLHAN, Cengiz, *Günümüz Tükçesi'yle MECELLE (Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye)*, Yetkin Yay., 2. Baskı, Ankara-2014

İNANÇ, Hayati, *Can Veren Pervaneler*, bky Yayınları, İstanbul-2014

İNCEOĞLU, Doc. Dr. Sibel, *Yargı Bağımsızlığı ve Yargıya Güven Ekseninde Yargıcın Davranış İlkeleri*, Beta Yayınları, 1. Baskı, İstanbul - 2008

KAŞIKÇI, Mehmet, *Bir Ömür Kürsü*, 4 Nokta Grafik Matbaacılık, İstanbul-2005

KIRKLAR KULÜBÜ, *Batının Kırk Işığı*, Kırklar Kulübü Yayınları

KISAKÜREK, Necip Fazıl, *Reis Bey*/Tiyatro, Büyük Doğu Yayınları, 30. Basım, İstanbul-2015

KOÇİ BEY, *Risaleler*, Kabalcı Yayınevi, Birinci basım, İstanbul-2008

KUÇURADİ, İonna, *Etik*, Türkiye Felsefe Kurumu, Altıncı Basım, Ankara-2015

İnsan ve Değerleri, Türkiye Felsefe Kurumu, Beşinci Baskı, Ankara-2013

Etik ve Etikler, TMH - Türkiye Mühendislik Haberleri, sayı 423-2003/1

LA FONTAİNE, *Masallar*, (Çeviren: Sabahattin Eyüpoğlu), Türkiye İşbankası Kültür Yayınları, İstanbul-2014

MAVERDİ, *El- Ahkâmüs 's Sultaniye*, (Çeviren: Ali Şafak), Bedir Yayınevi, İstanbul-2015

METE, Mükerrrem, *İlmin Kapısı İmam Ali'den Yöneticilere*, Semerkand Yayınları, 5. Baskı, İstanbul - 2011

MUHAMMED Ebu Zehra, *İslam Hukukunda Suç ve Ceza*, (Çeviri: İbrahim Tüfekçi), Kitabevi, İstanbul-1994

MUHAMMED B. Abdullah el-Hânî, *Âdâb*, Erkam Yayınları, İstanbul - 2002

MONTAIGNE, Michel De, *Denemeler*, (Çeviren: Tuğba Yeşil) Turna Yayınları, İstanbul - 2009

MONTESQUIEU, *İran Mektupları*, (Çeviren: Berna Günen) Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 1. Basım, İstanbul-2015

Kanunların Ruhu Üzerine, (Çeviren: Doç. Dr. Şevki Özbilen), Seçkin Yayıncılık, Ankara-2014

NİZAMÜLMÜLK, *Siyasetnâme*, (Çev: Nurettin Bayburtlugil), Dergah Yayınları, 11. Baskı, İstanbul-2015

ÖZDEMİR, Fehmi, *Abuzer'den Themis'e Mektuplar*, Yankı Yayınları, 1. Baskı, İstanbul - 2015

PALA, İskender, *Kadılar Kitabı*, Kapı yayınları, 4. Baskı, İstanbul-2007

PINAR, Atilla, *Yargıda Yetkinlik/Kemâlât Kriterleri*, (Makale), TBB Dergisi 2015 (118).

SARI, Dr. Cengiz, *Yargı Etiği ve Türkiye’de Yargının Etik Yapılanması*, Bilge Yayınevi

SARIÇAM, İbrahim – ERŞAHİN, Seyfettin, *İslâm Medeniyeti Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Dördüncü Baskı, Ankara - 2014

TEPE, Harun, *Etik ve Meslek Etikleri*, Türkiye Felsefe Kurumu, Üçüncü Baskı, Ankara-2015

TİFTFKÇİ Ender- TİFTFKÇİ Mehmet, *Atatürk ve Hukuk*, Yargıtay Yayınları No:27, Ankara-1999

TUNCAY, A.Can, *Hukuksal Etik (Legal Etik) Ders Notları*, Beta Yayınları, 2. Baskı, İstanbul - 2015

TÜRKERİ, Mehmet, *Etik Kuramları*, Lotus Yayınları, 3. Baskı, İstanbul-2014

Etik Bilinç, Lotus Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul-2014

Etik Değer, Lotus Yayınları, İstanbul-2015

ULUTAŞ, Ahmet–ATABEY, Ömer Serdar, *Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla Yargı Etiği*, Oniki levha yay., İst.-2011

UYGUR, Gülriz, *Hukukta Adaletsizliği Görmek*, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara-2013

YARGITAY BİRİNCİ BAŞKANLIĞI, *Yargıtay’dan Anılar*, Ankara-1993 (Yargıtay 125. Kuruluş Yıldönümü)